

Невена Неделчева

НЕВИДИМАТА

София, 2011

Невена Неделчева

НЕВИДИМАТА

Окултен роман

Издателство “Бяло Братство“

София, 2011

© Невена Неделчева
© Издателство “Бяло Братство”
ISBN

ЗА АВТОРА

Невена Георгиева Неделчева
(19.08.1908 г. – 20.04.1995 г.)

Тя е родена в малкия провинциален Симеоновград, заобиколен с високи планински склонове. Душата ѝ пристига на тоя свят, изпълнена с копнеж за нещо ново, неизвестно, чудно, прекрасно. Нейната романтична нагласа от дете я води към мечтата да пътува, да отиде някъде далече, в неznайни страни; на тази мечта е подчинен и стремежът ѝ да овладее есперанто, с което се справя съвършено.

След като завършва профилираната гимназия за учителки в гр. Стара Загора, тя работи известно време в тази професионална сфера.

Решаваща в оформянето на нейната представа за света и за достоен жизнен път е срещата ѝ с Учителя Петър Дънов. За нея тя разказва: „Бях ученичка във Втора девическа гимназия в гр. София. По това време извън града се залесяваше едно празно пространство с млади борчета. Денят беше празник на залесяването. Изведоха цялата гимназия и залесявахме до обяд. По едно време се отправихме към мястото на дъновистите – Баучер. Отидохме на поляната. Извикаха Учителя Дънов. Тогава Го видях за първи път. До Него стоеше стенографка и записваше думите Му. Онова, което говореше, ме поразил: „Да бъдем чисти и светли като светлината“. Много ми хареса. После отидох, поисках беседата и с мои пари я отпечатах през 1926 г. След това я раздавах безплатно. Беседата „Чист и светъл“ бе държана от Учителя на 05.04.1926 г. в 14 часа на поляната на Изгрева по желание на ученичките от гимназията. От всички ученички само аз дойдох на Изгрева. И затова тази беседа ми е толкова скъпа...“.

След тази среща Невена остава на Изгрева и скоро започва да създава своите първи разкази и приказки. Отивала с новите

си творби със свито сърце при Учителя, но и с надежда, с вяра в Божествените Му всестранни знания, и оттам винаги излизала окрилена. Той кротко ѝ казвал: „Пиши! Гребни, вода има много, давай да пият жадните за чистота“.

Ето какво сподели тя за романа „Марта“: „Когато го написах, грабнах черновата и отидох при Учителя с надежда да Му прочета няколко страници и Той да ми даде мнението си. Започнах да чета, а Той слушаше внимателно. След известно време понечих да спра, а Той мълчаливо ми даде знак да продължа. И така, страница след страница – няколко часа, докато не изчетох целия роман. Само от време на време ме прекъсваше и ми даваше своите указания и допълнения. Благодарих Му сърдечно, а дълбоко в душата си почувствах Неговото благословение...“.

Така Невена книга след книга написва 18 романа, детски разкази, приказки, някои отпечатани на есперанто, за което получава благодарствени писма от цял свят.

През 1971 г. взема участие в литературен конкурс за разказ на есперанто в Италия и печели трета награда с диплом и медал. Малко по-късно с друг разказ – „Светлина“, печели първа награда в Испания.

В своето творчество тя вражда Словото на Учителя, използвайки езика на литературата. Невена Неделчева е прекрасен разказвач, а нейните произведения оказват своето въздействие върху всички хора с духовни интереси.

С много любов ние, които я познавахме и обичахме, искаме да ѝ благодарим за светлината, с която щедро даряваше душите ни, и да пожелаем на настоящия роман „Добър път!“ към сърцата, които го очакват толкова отдавна...

Георги Петков

ЖЕНАТА ПО ПЪТЯ НА ДУХОВНАТА ЕВОЛЮЦИЯ

С израстването на Невена Неделчева като писател израстват духовно и нейните герои. Романът „Невидимата” отново разкрива същността на жената, но тя вече не се блъска в противоречията в себе си на кръстопътя на материалното и духовното, защото е намерила тези пътища още в миналите си превъплъщения и сега се ражда на Земята със задачата да открие своята мисия на служител на Любовта.

В романа има няколко много интересни и чудесно изградени женски образи. Те показват степента на израстването на жената в пътя на нейната духовна еволюция. В този смисъл всички жени в творбата, наредени една до друга, чертаят духовния път на жената през вековете. Те дори не са обособени като контрастни двойки, а противопоставянето между тях повече цели всички те взаимно да си помогнат да извървят известна дистанция от пътя, да придобият необходими опитности, мъдрост и светлина, за да продължат напред по извечния път на жената, която може да се роди като грешница или блудница в материалното си битие, но после се превръща в светица и дева. И всяка от жените в романа има своето духовно постижение и победа, които ѝ позволяват да прекрачи напред по еволюционната спирала.

Велка стои на най-ниското стъпало на проявлението на жената. Тя е простовата селянка, която носи в себе си животинското, страстите, алчната, хищна и демонична същност на женската природа, изцяло насочена с егоистична жажда към материалните блага и към властта. Безнравствена, изменчива и отмъстителна, тя обаче претърпява морален и житейски крах, който я довежда до своеобразен катарзис на осъзнаване на порочността на действията ѝ и я кара да потърси прошка и да се почувства виновна пред тези, на които е сторила зло.

До нея се нарежда Мария, възпитана в духа на християнските добродетели като почтеност, съпругеска вярност, всеотдайност в

майчинството, отговорност към другите и желание да им помогне и да ги разбере. Но тя здраво е стъпила на земята и нейната вяра в Бога се изразява в спазването на външна религиозна ритуалност, а духовният ѝ живот се ограничава в достигане до философията на обикновените и общоприети житейски мъдрости на почтената омъжена жена и на грижовната майка. Мария преминава през своето изпитание – загуба на любимия си съпруг и живот в бедност и самота на село, за да се докосне чрез стремежа към обичаните мъртъвци до истината за съществуването на духовния живот, която разширява ограничения ѝ кръгзор с познание за живота на душата.

Надя е следващата стъпка в издигането на женската душевност. Тя е жената, възприела комунистическите идеи, която успява да запази човешкото им лице и да ги одухотвори чрез съчетаването им със своята голяма, единствена и жертвоготовна любов, заради която Надя избира пътя не на израстването в служебната йерархия и във властта, а на служенето на тези, които имат нужда от помощ, грижа и утеха.

Елена е жената, която е придобила много качества на духовния човек, но още е неориентирана, слаба и ранима. Тя общува със същества от невидимия свят, но не е усвоила методите за правилна връзка с тях и все още стои на границата на психическото умопомрачение и на началото на духовния път. Съветите на Агнеса ѝ помагат да придобие увереност и да заработи съзнателно за духовното си израстване.

Агнеса се ражда като ученик на Духа. Преди да се е научила да общува пълноценно с хората, тя вече общува със своята невидима покровителка. Преди да се е научила да анализира с ума си човешките взаимоотношения, тя осмисля причините за любовта и омразата между близките си чрез проникването в миналите им превъплъщения. Името на Агнеса, както и нейната доброта, кротост и покорство пред съдбата и жертвоготовността ѝ за другите я свързват в нашите представи с библейския образ на Агнето. Възвишеният духовен живот на Агнеса придава и на женската ѝ същност деликатност, изящество, красота и финес,

които карат всички да ѝ се възхищават, да търсят нейното приятелство, да отварят сърцата и душите си пред нея за най-съкровена изповед.

Агнеса е твърде млада, за да се срещне с Учителя в годините на неговото пребиваване на Земята. Но тя се свързва с него в невидимия свят, за да потърси помощ, упование и насока в своя път. Агнеса преминава през житейските страдания, за да се освободи от последните илюзии за човешко щастие и за да изпълни дълга си към хората, с които все още кармично е свързана от миналото. Но тя тръгва по пътя на служител на Бога. Първо помага на страдащите под ръководството на Невидимата, но по-късно съзнателно избира този път.

Агата, най-одухотворената от героините, преминава пътя на земната жена, но с цялото си съзнание тя е повече отвъд, отколкото в материалното битие. Странна, отчуждена от света, потопена в общуването с Природата и със съществата от невидимия свят, тя сякаш е дошла на Земята само за да помогне на няколко човешки души да направят първите си стъпки по духовния път, да им даде импулс и сила, насока и увереност, че са намерили истинската си същност. Агата изстрадва в тежко боледуване своя грешка от минал живот, за да се издигне в духовния свят, към който е устремена с цялата си душа.

Невидимата вече не е човешко, а духовно същество, което принадлежи към онези йерархии, които направляват пътя на човечеството. Тя издига еволюцията на женската същност в други планове – тези на душата и на Духа. Нейните моментни явявания най-вече пред Агнеса, но в съдбовни мигове и пред другите героини на романа, носят Мъдрост, Любов и Истина, пречистват и извисяват, изпълват със светлина и с преклонение пред Божественото.

Мъжките образи в романа следват същата йерархия в еволюцията на съзнанието и помагат за по-пълното разкриване на женската същност. Ивайло и Андрей дават възможност на Невена Неделчева да разкрие духа на времето преди и след 9 септември 1944 г. Големият успех на писателката е в това, че тя не изобразява

звява образи, които са тези или говорители на определена идея, а създава живи човешки характери. Идеалистът Ивайло, участник в антифашистката борба, загива като партизанин и не успява да натрупа върху себе си много от негативите на този експеримент, наречен „построяване на социалистическо общество”. Андрей обаче показва с личните си грешки недостатъците на тази идеология, която по абсурден начин иска да създаде свят на справедливост чрез насилие. Той не устоява на изкушенията на парите и на властта и трябва да изстрада истината, че идеалите живеят само в света на чистотата и на доброто.

Борис Петров, бащата на Агнеса, е царски генерал, който служи на своята представа за дълг към отечеството. Той е честен и справедлив човек, мъж с достойнство и с много добродетели. Но в неговия житейски път, както и в пътя на комунистите, е показан абсурдът на оная добродетелност, която се свързва с погрешна идеология и служейки ѝ, в заслепението си твори зло. Генерал Петров избива много партизани и пролива човешка кръв, затова сам е обречен да бъде убит.

Павел е антитеза и на генерала, и на двамата комунисти. Той е ученик на Учителя и неговото духовно развитие е едно непрекъснато растене и разрастване на талантите му и на духовните му способности. Съдбата му помага и го възнаграждава заради неотклонната вярност и постоянство, с които върви по пътя на Духа.

Така че романът „Невидимата” се превръща в книга за пътя на човека и става ориентир за хората къде сред множеството идеи на нашата съвременност да търсят онази посока, която ще им даде възможност за истинско духовно развитие. Много идеологии и учения претендират, че сочат на човека пътя към Истината. Но само онези от тях, които изпълват душата с Любов и Мъдрост, дават мечтаната свобода и светлина, хармонията и мира, силата на Доброто.

Спаска Миховска

– Мария, пази детето! – целуна полковник Борис Петров жена си.

Мария се усмихна. Навик беше на полковника винаги, когато излиза, да казва на жена си тази поръка.

– Да, зная! – въздъхна Мария.

– За какво въздишаш? – приближи той челото си до нейното.

– За много неща.

– Едно от тях?

– Че ти заминаваш...

Полковникът сложи устните си до страната ѝ.

– Другото?

– Ти знаеш – детето.

– Затова ти казвам – пази я!

– Ако можех...

Двамата, подпрели глави един до друг, отправиха поглед през отворения прозорец. Навън в ливадата Агнеса тичаше, играеше и се смееше със звънливия си глас. Погледите на родителите се приковаха в нея. С кого играеше, та се заливаше в смях Агнеса?

Майката въздъхна. Бащата склочи вежди, остави жена си и се приближи до прозореца.

– Агнеса! – извика той. – Агнеса!

Когато извика трети път, момиченцето, заляно в смях, се спря и отправи поглед към отворения прозорец.

Сърцето на бащата, замръзнало в строгост, се разтопи. Недалече от прозореца, в ливадата, стоеше изправено най-прекрасното дете, което бе виждал. Не, не защото беше негово! Той много пъти се бе абстрахирал от чувството, че Агнеса е негова дъщеря, и въпреки това виждаше, че е необикновено хубава. Може би слънчевите лъчи правеха сега косите ѝ така златисти?

Агнеса изтича и се доближи до прозореца, цяла заляна в слънчева усмивка. Дългите ѝ копринени мигли разкриваха

очите ѝ, които представяха безкрайните дълбини на небесата. Може би пак слънцето бе виновно за светлината, с която бяха озарени сега?

– Ангеле мой – прошепна в себе си бащата, – ангеле мой, душата ми винаги прелива в радост, когато те гледам, а сърцето ми – в страх...

Мария, спряла се до мъжа си, запита:

– Агнеса, с кого играеш?

Малката се сепна и вместо да отговори, запита:

– Татко сега ли тръгва?

Двамата родители трепнаха. Бащата се беше върнал от общината едва преди половин час и бе казал на жена си, че го викаха веднага да отиде в града.

Полковник Димитър Симеонов бе отишъл това лято на маневри. Там внезапно се беше разболял и сега полковник Петров трябваше да го замести. Беше му станало крайно неприятно, защото трябваше да остави жена си и детето си сами на село, където ги беше довел на летуване. Но въпросът бе отде знаеше Агнеса за това негово заминаване, когато хазяите и децата бяха из планината, а и той на никого не бе казал, защото това все пак беше военна тайна.

Двамата родители се погледнаха.

– Не, няма никъде да отивам – каза бащата.

Детето обърна главата си настрани, повдигна я леко и се вгледа.

– Гледай – прошепна Мария.

– Виждам – отвърна бащата.

В този миг детето се обърна и каза:

– Татко, бързай, защото чичо Петко отива с каруцата до Кедрово. Ще изпуснеш влака, ако вървиш пеша.

– Кой ти каза това? – запита бащата.

– Тя – посочи детето недалече от себе си.

– Фантазии! – избухна бащата – Фантазии!

– Ето, това ме плаши – прошепна майката.

– Защо ще те плаши? – отвърна бащата. – Всички деца имат развита фантазия.

– Защо говориш така? Ти сам знаеш, че не е фантазия.

– А какво е?

– Не зная.

Двамата се оттеглиха от прозореца.

– Татко, бързай – чу се гласът на Агнеса.

– Няма да бързам! – извика силно бащата.

Детето нищо не каза, но бащата целуна жена си, взе набързо куфарчето и излезе на верандата. Долу го чакаше Агнеса.

– Ангеле мой – прегърна я той, – ангеле мой, ще бъдеш умничка и ще слушаш мамичка, нали!

Очите на детето се спряха върху тия на бащата. Устните му проговориха:

– Да, татенце – и обгърна с ръце шията му.

– Ще дойдеш ли да изпратиш татко?

– О, татенце – зарадва се Агнеса.

Тримата заслизаха надолу. Агнеса подскачаше, хванала баща си за ръка, и чуруликаше като птичка.

Едва бяха изминали 100-200 крачки, и ги срещна стопанинът на съседната къща.

– Господин Полковник – сне той калпака си, – ако малко побързате, ще сварите Петко. Той тръгва с каруцата за Кедрово.

Борис и Мария се погледнаха с еднаква тръпка на тревога. После той бързо целуна Агнеса, прегърна Мария и забърза към селото.

Когато се скри от очите на изпращачите си, той почти тичаше. Стигна до къщата на кметския наместник – последният извеждаше каруцата от двора.

– Разгеле, господин полковник – каза Петко Горанов, – тъкмо да ви закарам до гарата. Преди малко писарят ми каза, че по телефона са ви викали в града.

– Да, викат ме.

– Хайде, качете се, че и аз малко бързам. Сватовете идват от града, та ще ги посрещам.

– Пенето се сгоди, а?

– Ъх, сгоди се. Пък майката и сестрата на момчето ще дойдат тук за няколко време.

– А момчето?

– То се знае, че и то ще дойде, ама по-подире. Не може да се откопчи от работата.

– Е, така е, като е на служба човек, не разполага със себе си.

– Точно така. Ето и тебе те викат сега. Госпожата тук ли ще остане? Ама много хубаво момиченце имате, господин полковник. Ангел дете! Пък добро! И госпожата е хубава, ама то, дума няма – надминава я. И пораснало, на колко години е вече?

– На шест.

– Е, подир десетина години ергените ще се въртят около нея... Пък каквато е хубава, може билиам и по-рано.

Сърцето на полковника трепна. Той никога дотогава не беше помислял за това. Нима толкова малко Агнеса ще бъде само негова?

Долу, пред училището, в каруцата се качи Митко Сирака. Двамата селяни, седнали един до друг, се заговориха, а полковникът се замисли. Когато се ожени за Мария, той беше на 39 години. Беше се зарекъл да не се жени никога, но пред хубостта на Мария не устоя. Като по-млад, на 25 години, беше обикнал едно момиче – стройно, красиво. Бяха се сгодили и щяха вече да се венчават, когато тя избяга един ден с приятеля му. Ударът беше за него толкова голям, че той дълго време не можеше да дойде на себе си. После завърши военното училище и никога вече не се завърна в бащиния си град.

* * *

Когато видя Мария, тя бе в предпоследния клас на гимназията. Това беше на парада на Кирил и Методий. Тя издекламира стихотворението „Паисий” така хубаво, че военната музика изсвири три пъти националния химн. Мария беше поруменяла, полупривела глава с дългите си плитки. А когато си повдигна главата и се усмихна, очите ѝ блестяха. Той я гледаше и не можеше да снесе поглед от нея.

След обяд в градската градина засвири военната музика, ученичките и учениците играеха. Капитан Петров никак не можа да разбере как се намери близо до Мария. Един хубав младеж отиде и я покани да танцуват. Душата на капитана отведнъж се събра на топка. След миг обаче се отпусна. Младежът се поклони и отмина. Защо му отказа тя?

След малко към капитана се присъединиха други млади офицери. Очите на последните дръзко гледаха младите момичета, които, зачервени и запотени, играеха хора и танци. Когато играещите биваха близо до тях, офицерите пущаха различни шеги по техен адрес. Засвири отново валс. Групата офицери беше близо до ученичките, между които бе и Мария.

– Ще танцувам с момичето с дългите плитки – каза поручик Топалов и тръгна към Мария.

Петров прие това като свръхнахалство от страна на Топалов и го изпрати със страшен поглед. Затова му стана безкрайно приятно, когато Топалов се върна оклюмал под подигравателните усмивки на приятелите си.

– Виж ти, не знаела да танцува – мърмореше Топалов. – Що за момиче е, като не знае да танцува?

Капитанът се почувства кой знае защо щастлив, че непознатото момиче не знае да танцува. Той беше дошъл отскоро в този град и още не познаваше почти никого.

От този ден той търсеше случай да среща Мария, но тя изглежда съвсем не го забелязваше. По едно време той сам се сепна. Нали никого нямаше да обиква? Нали се беше отворил от жената веднъж завинаги? И той престана да излиза и да минава по улиците, гдето би могъл да я вижда. Започна усилено да чете, да се занимава с научни трудове. Стана затворен и строг. Отначало другарите му се шегуваха, искаха да го накарат да ходи в клуба, но той упорито отказваше. Някой от тях каза:

- Оставете го, той е безнадеждно болен.
- От какво? – запитаха другите, сериозно изненадани.
- Не го ли виждате, че е влюбен?

Всички се изсмяха. Тогава Петров извади мигновено револвера и щеше да застреля този, който беше пушал шегата. Разбира се, една другарска ръка го бе хванала и нещастиято беше предотвратено. Капитан Петров беше наказан, а другарите му го оставиха на мира.

Към войниците си той също бе строг и взискателен. Един ден, когато бяха строени новобранците, един от тях странно му напомни Мария. Линиите на лицето на капитана се отпуснаха и невидима ръка погали сърцето му. Кой е този войник?

На другия ден той отново видя чудната прилика с Мария. Спря погледа си на него, насърчи го, похвали го. Момъкът прояви голямо усърдие, за което капитанът го повика при себе си.

През целия ден капитанът запази сериозно съсредоточения си израз, но вечерта, когато събличаше военната си униформа, свали и маската на строгия офицер. Когато лягаше в леглото си, едва доловима усмивка смекчи чертите му.

– Брат, неин брат – повтаряше си той.

За пръв път от четири-пет месеца офицерът спа спокойно и в съня си се усмихваше.

През лятото, през време на маневрите, младият войник много се отличаваше. Дали капитанът не беше му създал тези възможности? Никой не можеше да каже това, но през време на почивките офицерът разговаряше с отличилия се войник.

Понякога младежът се отпущаше и говореше за близките си. Това се случваше обикновено когато капитанът го питаше от кого е писмото, което чете. Тогава той разказваше с охота за родителите си, но най-много – за любимата си сестра Мария.

Капитанът никога не разпитваше нищо за домашните му и с нищо не издаваше чувството, което криеше дълбоко в себе си.

Другарите на младия войник, виждайки го така усърден в службата, вечно наведен над книгите, не се учудваха, когато забелязваха капитана и войника с книги в ръце да разискват върху някакви въпроси през време на почивката.

Завърнали се от маневрите, един ден младият войник си позволи да покани капитана у дома си. Офицерът рязко отказа. Нищо неподозиращият войник пламна като дете и се извини. Бил говорил много на родителите си за него и бащата пожелал да види капитана, който е оказал такова влияние на сина му. Оттогава младият войник не се отпуснаше да говори с офицера, а и последният по-рядко го викаше.

* * *

През коледните празници младежът бе пуснат в отпуск, но се разболя съвсем внезапно, с висока температура, което му попречи да се върне в казармата. Мария трябваше да уведоми началството за това.

Случайност ли беше, или съдба? Точно капитан Петров излизаше от казармите, и видя Мария да говори с часовая. Последният тропна с крак, отдаде чест и доложи на офицера за това, което му бе казала девойката. Мария, слушала толкова много от брат си за капитана, се приближи и му каза за случилото се.

Беше мразовит зимен ден. Казармите бяха доста далече извън града. Двамата – капитанът и Мария, вървяха мълчаливо един до друг. Тя загръщаше палтото си, а той почти не я поглеждаше.

Когато влязоха в града, офицерът се спря и каза:

– Ще дойда у вас, искам да видя брат ви.

Очите на Мария се спряха на него с учудване, после в тях се появи някаква далечна, едва доловима усмивка, която изчезна мигновено и лицето ѝ стана отново сериозно.

– Добре – отвърна тя и пак тръгнаха.

Вкъщи бащата и майката го приеха едва ли не като по-голям брат на Милко. Мария влезе само да почерпи госта и повече не се яви. Когато капитанът си тръгваше, беше поканен от бащата да дойде пак. Той прие.

Бащата на Мария беше търговец, имаше голям текстилен магазин. Щедър по природа, с широко любящо сърце,

той беше обичан от съгражданите си, и никой не се учуди, когато забеляза дружбата между капитана и бай Атанас Иванов. Да кани гости в дома си, да ги гощава, да дава пари в заем, без да помни на кого е дал и кой му ги е върнал – беше съвсем естествено за него.

Майката на Мария – хубава, скромна, но различна по характер от мъжа си, приемаше всички гости, които съпругът ѝ канеше, но сама не ходеше никъде, даже и у съседите. Може би бе премного заета въщи, а може би, в контраст на мъжа си, не бе така общителна. На трапезата бай Атанас занимаваше гостите. Беше сладкодумен, словоохотлив, знаеше много неща, защото на младини бе пропътувал половината свят, както се изразяваше той.

Мария, свикнала с характера на баща си, още от детинството си приемаше идването на гости у дома им като нещо много естествено, затова посещението на капитана в неделя ден на обяд не ѝ правеше впечатление. Само не можеше да разбере защо, докато всички гости бяха към нея любезни и внимателни, капитанът бе някак неприязнено настроен, дори рязък. Затова тя избягваше да стои в столовата, когато той беше там, и се прибираще в стаята си.

В замяна на това бащата го харесваше много. Капитанът беше чел много и знаеше много, можеше да говори върху разни науки – умееше точно това, което липсваше на бай Атанас. Останал отрано без баща, той бе се трудил много, беше пътувал из разни страни да търси препитание, беше спечелил богатство, но душата му бе останала гладна за науката. Разговорите с капитана задоволяваха отчасти този глад. Затова, когато се случваше офицерът да не дойде няколко седмици, бащата почваше да се тревожи: да не би нещо капитанът да е останал недоволен, да не би да е прекалил нещо с него!? Но офицерът съвсем неочаквано идваше и бай Атанас, цял сияещ, го приемаше и въвеждаше въщи. Ако беше дошъл преди обяд, задържаше го за обед, а ако беше дошъл след обяд, той непременно трябваше да остане за вечеря. Приятелите на бай Атанас, с които капитанът бе запознат, го намираха за сериозен и умен млад човек.

* * *

Веднъж, след като не бе идвал близо месец, капитанът дойде един следобед. Беше към края на май. Мария бе сама. Майка ѝ и баща ѝ бяха отишли на кръщение в едно село. Бай Атанас не помнеше колко бяха кумците му, а още по-малко помнеше колко бяха кръщелниците му. За това се грижеше жена му. Той само даваше онова, което трябваше, от магазина, а тя приготвяше всичко за кръщелниците.

Мария покани капитана от любезност, но побърза да му каже, че родителите ѝ ги няма.

– Зная – отговори той.

Мария го погледна с малко учуден поглед и добави:

– Милко е на мача.

– Да, нашите очакват да спечелят купата.

Мария не счете за необходимо да каже, че и малкото ѝ братче Митко е с родителите ѝ, а само запита:

– Вкъщи ли да влезем, или на двора?

– Вие къде бяхте?

– В беседката.

– Да отидем там.

Дворът на Мариини беше голям като всички дворове в провинцията. Само че техният беше колкото две дворни места. Имаше асма, под която се минаваше като под арка, за да се отиде до чешмата с голямо каменно корито. Близо до нея растеше голямо клонесто ябълково дърво, под което имаше маса. Там лятно време семейството обядваше. Понататък имаше овощна градина, а вляво от чешмата, през малка алея от кипариси, се отиваше в беседката, около която се виеха рози, които цъфтяха почти цялото лято. Мария обичаше този къг, защото го намираще хубав като в приказките. Пред самата къща имаше цветна градина, а зад нея беше зеленчуковата, за която се грижеше майката на Мария.

Бай Атанас пък се грижеше за асмите и за овощната градина и винаги с широка насмешлива усмивка гледаше към зеленчуковата градина, защото докато узрееше зеленчукът

там, зарзаватът на пазара ставаше съвсем евтин. Но майката държеше на това, че да откъснеш пресни краставички или пресен домати от градината е съвсем различно, отколкото да го купиш. Бай Атанас се съгласяваше с това не толкова, че го намираще за разумно, а понеже не желаше да бъде в противоречие с нея. Защото жена му, с нейния сериозен и малко затворен характер, оставаше за него някаква загадка – и той като че ли цял живот се мъчеше да я достигне със своята обич и цял живот я жадуваше някъде дълбоко в душата си.

Когато влязоха в беседката, капитанът видя дебела книга, разтворена на скамейката. Той я взе, за да види коя е, и едва тогава се извини, че не е запитал предварително за това.

– Нищо – отвърна Мария.

– Не сте ли я чели досега?

– Чела съм я, но понякога обичам да препрочитам книгите. Всякога виждам нещо ново, което дотогава не съм забелязвала.

– Аз не обичам да чета два пъти една книга, особено романите.

– Да. Зависи от характера на човека.

– Да, това е вярно. Някои, които могат да четат една и съща книга, могат също да ядат и едно и също ядене няколко пъти поред. Не им омръзва.

– Наистина – усмихна се Мария, – аз мога да ям три дни еднакво ядене, докато Милко и малкото ми братче, ако ядат нещо на обяд, на вечеря не го искат. Аз приличам на мама в това отношение. Татко може да го яде и вечерта, но не защото му е приятно, а само заради мама.

Този път капитанът се усмихна. Мария го погледна. За първи път видя в него нещо приветливо.

– Освен яденето какво може да понасяте дълго време, без да се насищате?

– Какво ли? А, да. Когато отиваме на село, мога да гледам реката с часове, без да ми омръзне. Къщата на чичо ми, у когото отиваме да летуваме, е досами планината, а

покрай големия му двор тече планинската река. Гледала съм я и съм си мислила, че е винаги еднаква, и всеки миг – различна. Все е с вода, и все пак водата, която виждам в този миг, е различна от тази, която ще видя в следния. Така е може би и с човека – и той като реката е все еднакъв и все различен.

– Защо?

– Защото ако не е различен, би останал все бебе. А ето, аз съм била бебе, бях дете, а сега съм голяма.

Капитанът се вгледа в нея.

– Да – каза той, – станала сте по-хубава, откакто ви видях за първи път.

– Аххх – смутено го погледна Мария.

– Не трябваше да ви казвам това.

– Не се тревожете, никога не се намирам хубава, така че вашите думи няма да ме накарат да се мисля за такава. После, за мене хубостта не е най-важното нещо.

– А кое?

– Да бъде човек умен, образован. Да има много знания.

– И после? После какво ще правите?

– Като завърша гимназия, ще отида да следвам. Това е съкровената ми мечта.

– А ако се случи, че не можете да следвате?

– Какво може да се случи? Татко ми обеща непременно да ме изпрати да продължа образованието си.

– Ако например се омъжите? – засмя се неочаквано капитанът.

– Ако се омъжа – усмихна се на свой ред Мария, понеже взе думите му като шега, – мъжът ми ще ме обича толкова много, че никога няма да ми откаже тази радост – да следвам. Напротив, ще ми съдейства, защото моята радост ще бъде и негова.

– Добре – каза капитанът, – това ще бъде.

Мария се смути, защото очите му я гледаха, както никога. От тях струеше чудна светлина, която тя никога не бе забелязала дотогава, и за да прикрие смущението си, тя каза:

– Ще отида да ви набера череша. Имаме една хубава, ранозрейка череша. Татко все се тревожеше, че няма да си хапнете от нея.

– Ще дойда да ви помогна.

– О, не, не – запротестира тя.

Но той тръгна след нея.

– Чакайте да взема кошничката – изтича тя напред.

Когато се върна, той я чакаше пред чешмата. Очите му я гледаха така, че тя отново се смути.

– Много съм жаден – прошепна той.

– Ще ви донеса чаша – поиска да се върне тя.

– Не, няма нужда от чаша – възпря я той. – Сложи ръката си – заговори ѝ отведнъж на „ти“ той – и аз ще пия от нея.

– Но как така?

– Не си ли пила ти от своята ръка?

– Пила съм.

– Когато бях малък и бивахме на място, където нямаше чаши, мама туряше ръката си и аз пиех вода от нея. Винаги този начин на пиене на вода ми е правил удоволствие. Много отдавна не съм пил така...

– Майка ви жива ли е?

– Не е, и няма вече кой да сложи ръката си, за да пия така.

Мария стоеше с наведена глава. Двете ѝ дълги плитки се отпуснаха от двете страни на гърдите ѝ. Някакво странно възмущение изпитваше – като никога.

– Искаш ли да ми дадеш да пия вода тъй, както някога съм пил от майчините ми ръце?

Мария повдигна главата си. Пред нея стоеше онзи капитан, когото тя бе видяла за пръв път на празника на Кирил и Методий в градината миналата година и който я бе гледал тогава така, както никой друг дотогава. Тя бе свела очи пред този поглед, но нещо безкрайно хубаво бе изпълнило цялото ѝ същество. Но след това той бе станал толкова различен, затворен, почти смръщен, че този пръв образ на капитана почти изчезна от съзнанието ѝ. Сега отново този образ се явяваше, и то в несравнима красота.

Лицето на капитана излъчваше светлина, очите му струяха нещо безкрайно хубаво, което я обливаше цяла. Какво бе то?

– Аз чакам – прошепна капитанът.

Мария, без да мисли и осъзнава какво прави, се наведе и сложи двете си шепи под струите на чешмата. Той се наведе и пи.

– Благодаря ти – каза той и я погледна със сияещ поглед. Но отведнъж погледът му потъмня. Като че ли излъчващото светлина лице и струящите му очи се отдръпнаха и на тяхно място остана онзи капитан, когото тя бе виждала, когато идваше у тях.

– Какво ви стана? – запита Мария инстинктивно.

– Спомних си нещо – отвърна той

– Навярно ви стана мъчно за майка ви?

– Не, това е един лош спомен.

Да попита, значеше да покаже любопитство, затова Мария каза:

– Ще отида да набера череши.

– Чакай – каза той, – кажи ми, би ли могла да ме гледаш в очите и да ме лъжеш?

– Защо трябва да ви лъжа?

– Да кажем, че аз те обичам, а ти не ме обичаш, можеш ли да ми кажеш направо, че не ме обичаш?

– Разбира се.

– Не, не така. Ако ти ме обичаш, а после ме разлюбиш, би ли ми казала: „Аз не те обичам повече“ – за да не живея в заблуждения.

– А защо трябва да ви разлюбва човек?

– Но това може да се случи.

– Не зная... Но аз съм си мислила, че ако обикна някого, то няма да го разлюбя през целия си живот.

Капитанът се усмихваше. Наистина, така мислят и говорят всички млади хора. Но животът, животът какво ли не прави от тия млади хора?

– Добре – каза той, – да отидем да наберем череши.

Този негов израз пак ѝ се видя чуден. Тя го погледна. Той вървеше с леко наведена глава и лицето му беше мрачно.

Като стигнаха до черештата, видяха, че долните клони бяха почти обрани.

– Ще трябва да се кача да набера – каза, като че се извиняваше Мария.

– Аз ще трябва да си ходя – сви вежди капитанът.

– Защо?

– Защото всичко това е безумие и глупост.

– Кое? – учуди се Мария.

– Как кое? Нима не знаеш?

– Не зная. Аз съм се качвала много пъти на черештата и няма никаква опасност, за да е безумие качването.

Той стоеше дълбоко замислен и навярно не чу това, което тя каза, защото ако бе го чул, навярно би се разсмял.

– Ето кошницата – приближи се тя до него, – подайте ми я, когато се кача.

Той повдигна главата си, като я тръсна леко и погледна Мария. Тя изглеждаше толкова невинна, толкова чиста. Можеше ли да го излъже? Едно дете! Можеше ли да го излъже едно дете?

– Мария – заговори той внезапно, – майка ти лъгала ли е някога баща ти?

– Не зная, но мисля, че не е. Татко е много добър към мама и затова мисля, че никога не е било необходимо да го лъже.

– Така ли мислиш?

– Да, хората лъжат, когато се боят.

– Мислиш ли, че тя се е бояла от мене?

– Коя?

– Една... една, която някога обичах много.

– Не зная, може би.

– Защо казваш „може би“? Има ли нещо в мен, от което може човек да се бои?

– Да.

– И може би не заслужавам да бъда обичан?

– Защо, всеки човек заслужава да бъде обичан.

– Всеки човек... – засмя се той горчиво, – а ето, че не е така. Има хора, които никой не ги обича.

- Как така?
- Така!
- Е, да, ако нямат майка, баща, брат, сестра.
- Какво общо имат тук майката, бащата, братът и сестрата?
- Защото ако ги има, значи има кой да ги обича.
- А ако ги няма?
- Мария го погледна:
- Вие нямате ли?
- Не. Сам съм.
- Тогава... – Мария не довърши фразата си и наведе глава.
- Тогава?
- Тогава все ще се намери да ви обича някой. Например Милко много ви обича – вдигна тя главата си.
- Капитанът видя неудобството, в което бе поставил Мария, и му стана жал за нея.
- Аз ще набера череша – каза той, и докато тя усети, той се покатери на черешата.
- Да ви подам ли кошницата – запита го тя, като протягаше ръката си с кошницата.
- Той я пое и се качи горе, на най-високите клони.
- Не се качвайте толкова високо, клоните са тънки там и ще паднете.
- Нямам майка, нямам баща, нямам сестри, нямам братя, няма кой да ме обича, значи няма кой да плаче, ако падна – шеговито отговори той.
- Мария само въздъхна и нищо не каза.
- Много бързо си мените настроението – забеляза Мария, когато той вече беше долу.
- Той я погледна. В очите му имаше някакви игриви пламъчета.
- Черешата ми напомни детинството. Колко много съм се качвал по дърветата!
- И аз обичам да се качвам по тях. Няма дърво, на което да не съм се качвала.

Отидоха отново в беседката. Мария изми черешите и ги поднесе на госта.

– Мария – запита изведнъж капитанът, – на колко си години?

– На деветнадесет.

– А аз – на тридесет и девет. Бил съм на двадесет години, когато си се раждала. Ако тогава някой ми кажеше, че в това бебе ще видя съществуването, с което бих искал... – капитанът гледеше Мария в очите, за да види дали да продължи фразата си. „Защо да нарушавам мира ѝ?“ – помисли си той и промени мисълта си, като каза: – с което бих искал да ям череша.

– А вие, като искате толкова много другите да ви говорят истината, казвате ли я винаги? – запита го Мария.

– Защо?

– Само така, питам.

– Защото измених фразата си ли? То е, защото исках да си вземеш матурата спокойно.

– Аз съм освободена от цялата матура.

– Така ли? – заструиха пак светлини в очите му. – Тогава да ти кажа ли нещо много важно?

– Кажете го.

– Искаш ли в деня, когато вземеш дипломата си, да станеш моя жена?

– О! – каза Мария, – аз искам да следвам.

– Казах ти и по-рано, че ще следваш.

Мария го гледеше учудена.

– Ще имаш всичко, което поискаш. Само едно бих искал от тебе – никога да не ме лъжеш, дори истината да е и най-горчивата.

– Добре, но...

– Не ме обичаш ли? Това няма значение. Аз ще направя всичко, за да ме обикнеш, и ти ще ме обикнеш. Аз зная това, аз съм уверен в това. Ти даже ме обичаш вече...

Мария го погледна поруменяла.

– Ако не ме обичаше, не бих пил от ръцете ти преди малко вода. Кажете само, съгласна ли си?

– Но мама, татко?
– Значи си съгласна? Добре. Аз сега ще си отида. Кога ще дойдат родителите ти?

– Довечера.

– Добре, ще дойда довечера – и той стана.

Мария го гледаше замаяна. Всичко ѝ се стори станало някак отведнъж, без никакво предисловие. А тя си представяше съвсем другояче любовта.

Той стоеше пред нея сияещ, възторжен.

Вечерта, когато капитанът дойде, родителите на Мария все още не бяха се завърнали. Милко се беше върнал в казармата. Мария го посрещна за пръв път смутена.

– Ще мина по-после – каза той, като че ли никога не бе ѝ предлагал заедно с получаването на дипломата да стане негова жена.

– Добре, капитан Петров – каза му тя.

– Мария, ще можеш ли някога да ме наричаш по име?

– Не зная.

– Днес колко пъти вече ми казваш тая дума? Но така е по-добре. Аз сам не зная какво да правя. Толкова съм щастлив, а не смея да се радвам. В момента, когато дам ход на радостта си, в същия миг тъмен облак преминава през душата ми и аз се спирам, изтръпнал от страх.

– Защо? – учуди се Мария.

– За да не се повтори същото...

Капитан Петров прочете в очите ѝ въпрос, но устните ѝ не го изрекоха.

– Нали ти казах – продължи капитанът, – че някога обичах едно момиче. То също ме обичаше безумно, както се изразяваше. Бяхме сгодени. Аз не знаех ден ли е, нощ ли е – толкова бях радостен. Имах приятел, любим приятел от детинство. В безграничната си радост аз му говорех за Елена с нестихващ възторг. Тя имаше големи черни, бадемови очи, хубаво чело и най-нежния тен на лицето. Обличаше се много хубаво, или по-право – всеки тоалет ѝ приличаше. Аз се считах едва ли не за най-щастливия човек на света. Оставах няколко дни до венчаването ни. Тя беше

весела, игрива, замайващо хубава. Нищо неподозиращ, аз се радвах, когато тримата – аз, приятелят ми и тя, скитахме из планината или ходехме на кино или на театър. Но три дни, преди да стане моя жена, тя замина с приятеля ми неизвестно къде. Затова сега аз крия от всички, дори и от себе си, че те обичам. Никой не трябва да знае колко дълбоко си влязла в душата ми, в сърцето ми, в цялото ми същество. Дори аз сам, като забележа това чувство, го потискам дълбоко в себе си. Разбираш ли ме? Оттогава у мен остана сянка по отношение на жената. Лъжлива е, казвах си аз, трябва да стоя далече от нея. Цяла година се борят в мене отвращението към жената като към емблема на лъжата и обичта ми към тебе.

– Мария, кажи ми, можеш ли да живееш с мене, без да ме лъжеш?

– Бих искала.

– Ти не казваш направо: „Няма да те лъжа“, и това сигурно е по-добре, но нямаш представа колко голяма нужда имам от увереността, че ще ми говориш истината.

– Това бих желала и аз.

– Защо „бих“, то може да бъде още сега...

В същото време в двора се чу шум.

– Идват си – каза Мария и излезе да посрещне родителите си.

Пръв в стаята влезе баща ѝ.

– Е, момко, къде се загуби толкова време? Ако знаех, че днеска си свободен, щях да те заведа на кръщение. Ама и то пък какво кръщение беше – седна бай Атанас уморен на канапето. – Капнал съм просто.

В това време влезе майката на Мария. Искаше навярно да каже нещо, но като съгледа капитана, тя само го погледна и не каза нищо. После се приближи и се ръкува с него.

– Вярно, стана много късно – заговори капитанът, почувствал неудобството от това, да бъде толкова късно у хора, които току-що са пристигнали от пътуване, – но непременно исках да видя тая вечер бай Атанас... пък и вас... Но виждам, че сте много уморени, затова ще дойда утре.

– Уморени, че какво, вече сме си вкъщи – заговори бай Атанас, – няма какво повече да се морим. Че седни де, капитане... Аз като се прибера вкъщи, като седна, и веднага като да се отморявам. Маре – обърна се той към влязлата Мария, – почерпи ли госта?

– Да – отвърна капитанът вместо нея, – с черешки.

– Ха, имаше ли набрани?

– Не, капитан Петров ги набра.

– Е, хубаво, хубаво – съгласи се бай Атанас. Но майката спря продължителен поглед върху дъщеря си и капитана. И в двамата имаше някаква промяна. После изведнъж каза:

– Но как в тъмното можяхте да намерите черешките?

– О, не в тъмното – усмихна се капитанът и тази усмивка пак направи впечатление на майката. – Аз идвах след обяд, но понеже вас ви нямаше, отидох си и после пак дойдох.

– Мамо – чу се гласът на малкото Мариино братче иззад вратата.

– Маре, иди виж какво иска Митко – обърна се майката към Мария. – Сложи го да си легне, че е много уморен.

Мария излезе, но след малко се върна и каза:

– Мамо, тебе вика. Нали знаеш, докато не те целуне, не може да заспи.

Когато майката и Мария излязоха, капитан Петров изведнъж заговори:

– Бай Атанасе, аз нямам баща и теб съм приел като такъв.

– Ами и аз те имам като син.

– Слушай тогава, от една година съм обикнал едно момиче, ще ми помогнеш ли да го взема?

– То се знае – засмя се бай Атанас.

– Отначало не се решавах, разказвал съм ти, изгорен бях веднъж и затова мислех да не се женя.

– Хайде холан, че как може така?

– Но това момиче ми се вижда добро. Цяла година го наблюдавах. Скромно е, умно е и възпитано. Но не зная дали родителите ѝ ще се съгласят.

– Как няма да се съгласят? Такъв левент като тебе. Има си хас! Ти само ми кажи кое е момичето, другото от мен го искай. Всичко ще направя да стане работата.

– Твоето момиче е, бай Атанасе – избърса си потното чело капитан Петров.

– Моето? – надигна се бай Атанас. – Кое? Мария?

– Да, Мария.

– Хайде де, че тя е още дете. Има да учи.

– Пак ще учи, аз вече говорих с нея.

– Говори с нея!? – съвсем като да се пробуди бай Атанас от някакъв сън. – Че кога?

– Днес.

– И тя?

– Съгласна е.

– Хайде де! Че как тъй отведнъж. Че по-рано хич аз не съм забелязвал това. Барем майка ѝ щеше да види.

– То е, защото аз сам не исках да виждам колко много съм я обикнал. Никой не знаеше, дори самата тя.

– И сега отведнъж! Ха, че как може така?

– За мен не е отведнъж. Повече от една година е, но аз не се решавах. Не исках втори път да разбия сърцето си. Мислех: ще мине, ще се успокоя, и всичко ще е, като че нищо да не е било. Няма на никого да кажа и един ден ще си отида, както съм дошъл. Но вместо това Мария все по-дълбоко влизаше в сърцето ми, в душата ми. Борих се дълго със себе си: ако и тя излезе като другата, ако ме лъже в очите?!

– Само това не може да бъде – запротестира бай Атанас. – Моята Мария да лъже!? Сакън, такова нещо да не си помислял.

– И затова цяла година се мъчих. Ако забележех, че тя прилича на тая, която така страшно се подигра с мене и с това ми причини най-голямото страдание...

– Кой? Мария да ти причини такова страдание? – прекъсна го бай Атанас. – Дума да не става за това.

– Казвам, мислех си, защото нали съм ти разправял, когато ме питаше защо не съм се оженил, че и онази беше хубава, но изгори всичко в мене.

– Знам. Разправял си ми. Но моята Мария е една, питай когото щеш...

– Няма що да питам. Аз сам виждах, гледах, наблюдавах я, и затова искам да ми я дадеш.

– Ама малка е още, че дете е. Аз още не съм ѝ се нарадвал.

– Пак ще ѝ се радваш.

– Ти остави тия работи, ти я вземи, пък после казвай, че пак ще ѝ се радвам...

– И аз ще те имам за баща.

– Бе то, за тебе е друго...

В това време влезе майката.

– Наде – обърна се бай Атанас към жена си, – знаеш ли тоя момък какво приказва? Исканашата Мария, харесал я е.

Майката се спря и погледна двамата мъже съсредоточено, проникващо.

– Аз знаех, че така ще свърши всичко – каза тя тихо.

– Знаеше, че отде знаеше? Аз сега за пръв път чувам. И на Мария не бил казал...

– Зная това.

– Но откъде знаеш – разпери бай Атанас ръце, – а знаеше ли, че той я е обикнал от една година?

– Чувствах го.

– Виж ти, пък аз си мислех – сприятелил се е с Милко, и после... – не се доизказа бай Атанас.

– И после с тебе – усмихна се майката.

– Точно така си и казвах: виж ти, добро момче, не ходи да играе табла в клуба, а иде да ми разправя какво е чел, какво е учил.

– Вие всички ми бяхте приятни – намеси се капитанът.

– Защото Мария беше в основата, нали? – забеляза майката.

– Отначало – да, но после си мислех: даже и Мария да не е това, което бих искал, даже да бъде лъжлива като своите сестри и аз да се отдалеча от нея, родителите ѝ ще останат в душата ми винаги като най-добрите ми приятели, защото наистина те се оказаха такива.

– Слушай, Наде – обърна се бай Атанас към жена си, – тоя момък сравнява Мария с оная, гдето е избягала с приятеля му. Че как може такова нещо!

– Той има право да се съмнява и да проверява.

– Ами то се вижда.

– Не, не всичко се вижда. Когато човек си избира другар в живота, то не е за ден, за два, а за цял живот, и трябва много да внимава. Защото отначало любовта не вижда грапавините, но съвместният живот ги разкрива, и ако любовта се окаже слаба да ги изглади, то търпението трябва да стори това.

– Наде – стана бай Атанас, – ти не си ли доволна от мене? – и той сложи ръката си на рамото ѝ, а лицето му доби загрижен вид.

– Ти си премного добър, и слава Богу, че не съм недоволна от тебе.

– А от кого?

– Човек може да бъде недоволен само от себе си.

– Що, ти да не мислиш, че си сбъркала, гдето се ожени за мене?

Този въпрос много пъти бе парил езика му и сега, без да иска, го каза.

– Може би ти си най-добрият човек, с когото можех да се свържа – въздъхна тя.

– А защо въздишаш?

– Защото този въпрос сега се поставя за Мария

– Ааа, за нея има време...

– Не, няма време. Тя ми каза, че се е съгласила.

– За какво?

– Да се омъжи за него – посочи тя капитана.

– Как се е съгласила, без да ме пита?

– Така, както някога аз те взех, без да попитам родителите си.

– Твоето беше друго: аз бях сирак, вашите мислеха, че ще гладуваш при мене, не те даваха.

Майката се усмихна.

– Значи ти я даваш? – учуди се бай Атанас. – Ама чакайте де, не може така отведнъж.

– Добре – намеси се капитанът, – аз днес казах на Мария, че в деня, когато си вземе дипломата, ще влезе в моя дом. Но ако това ви се вижда бързо, мога да почакам. Аз без това съм чакал толкова време, толкова дни, седмици, месеци... Освен това тази вечер, като идвах, си помислих, че трябва да дам време на Мария да свикне с мене, да ме опознае. Но се боя, страшно се боя.

– От какво? – запита бай Атанас.

– Да не се повтори това, което съм изживял в миналото.

– Ех, пък ти! Че за какво го смяташ мойто момиче? Това хич да не си го помисляш, ти казах.

– За това, като се оженим, ще я оставя при вас.

– Че как така? – учуди се бай Атанас – Венчаеге ли се, край, свършено е.

– За да ѝ се порадваш ти и да свикне тя.

– Добре – намеси се майката, – аз съм си казала да не се меся в избора на децата си относно техния брак, но капитан Петров не мисли ли, че разликата в годините е много голяма?

– Да, мислил съм – въздъхна капитанът, – но има неща, които стават независимо от човешкия разум, независимо от годините. Ето, аз мислех, че бай Атанас, независимо от годините, ви обича тъй, както в първите дни ви е обичал.

– Даже повече – намеси се бай Атанас. – Че какво, всичко, което съм спечелил, всичко, което съм направил, е било все заради нея.

– Не исках да кажа, че вие като по-възрастен не можете да обичате – продължи мисълта си майката, – но за разликата помежду ви.

– Разбирам. Днес аз говорих с Мария и ѝ казах: в деня, когато ме разлюби, нека ми каже, аз ще се отдалеча веднага. Само едно поисках от нея – никога да не ме излъже. А всичко друго, каквото поиска, ще ѝ го дам.

– Вие сте разумен човек и можете да размислите.

– Аз вече много мислих, и за да се реша да ви кажа за това, значи, че повече няма какво да мисля. Вие не знаете какво съм изживял тази година. Такава борба!

- Разбирам ви.
- Благодаря ви, че ме разбирате. Но вие не знаете колко дълбоко обичам Мария.
- Зная – каза майката.
- Чудна работа – стана пак от канапето бай Атанас, – че откъде знаеш?
- Винаги се познава човек, когато обича.
- Пък аз как да не видя? Да не е някаква дарба това?
- Дарба е, която притежават майките – усмихна се тъжно Надя.
- Е, и сега какво ще правим? – разпери безпомощно ръце бай Атанас.
- Тази вечер ще спим, а утре Мария ще каже какво ще правим – каза майката. – Старите хора казват, че човек трябва да преспи и на сутринта да вземе решение.
- Виж, това е много умно, капитане, моята жена...
- Моля ти се – искаше да го прекъсне жена му.
- Чакай, Наде, да се изкажа. Ако не съм се наситил да обичам моята жена, то е, защото е мъдра. Ако беше някоя друга, Боже опази: щеше да викне, да кресне, да се чуди какво да прави. А ето – тя тихо, спокойно... Че ако Мария е решила, ние какво?
- Тя легна ли си – запита с известно стеснение капитан Петров.
- Не.
- Мога ли да се сбогувам с нея?
- Разбира се – стана майката и тръгна към вратата.
- „Бих искал моята жена – помисли си капитанът – да е по-малко мъдра, но по-любяща.”
- За преголяма негова изненада майката се обърна и каза:
- Вие не знаете колко голяма любов се изисква, за да научите едно голямо дете да ходи само на нозете си.
- „Тази жена е не само мъдра – помисли си капитанът, – но има и такава сила интуиция. Как някак си не съм могъл да забележа това досега. И аз като бай Атанас съм гледал, без да виждам. Може би ние, мъжете, никога няма да достигнем дълбочината на жената, да разберем нейното

вътрешно естество, с което тя чувства и знае отвътре това, което ние трябва да изучаваме отвън.”

– Елате в нейната стая – извика от прага на вратата майката.

– Че защо? – запита бай Атанас.

– Срамува се от тебе – усмихна се майката.

– Че какво... аз, че ти знаеш, Наде, колко я обичам. Че как така – и тръгна напред – и аз ще ходя при нея.

Като го видя, Мария се хвърли на шията му.

– Татко, аз се съгласих – през сълзи каза тя.

– Добре де, като е съгласна майка ти, какво аз, няма нищо... Сега защо плачеш? Нали знаеш, че не мога да гледам сълзите... Ех, няма нищо. Обича те човекът. Че нали затова има човек сърце – да обича.

Мария изтри сълзите си и се усмихна.

– Ето така – усмихна се и бащата. – Така искам да те виждам – усмихната. А сега кажи лека нощ на момчето, че майка ти каза: утре ще говорим за твоето решение.

– Мария – заговори капитанът, – може не утре, може и вдругиден, или изобщо след колкото време ти желаеш, да ми отговориш относно твоето решение.

– Но аз съм решила – наивно отговори Мария.

– Какво? – запита развълнуван капитанът.

– Утре ще отговори какво – намеси се майката. – Утринта е по-хубава от нощта.

– Добре – съгласи се капитанът.

Той не спа цяла нощ. Беше сигурен в решението на Мария, но все пак, все пак...? На сутринта се обади в казармата, че поради спешна работа, поради неотложна работа няма да може да отиде...

Мария го посрещна усмихната, в бяла рокля, по-прекрасна от всякога, подаваща му двете си ръце. Не стана нужда да се говори повече. От този ден за него се отвориха небесата и оттам се изливаше светлина, светлина, светлина... Колкото и да се мъчеше да крие радостта на сърцето си, тя избликваше отвсякъде от него. Другарите му го питаха какво е станало с него. Войниците не можеха да

разберат отде извира тая доброта у капитана. Само жената на генерала каза:

– Влюбен е, не го ли виждате – цял свети.

В деня, когато Мария, цяла в бяло, застана до него като бял ангел, слязъл от небето, той плака. Плака с тихи, изливащи се в душата му топли сълзи, но никой не видя това.

Когато свещеникът сложи ръката на Мария в неговата, тя му се усмихна, а той, забравил къде е, се наведе и целуна ръката ѝ. От този ден сърцето му се отвори и всичката съдържана обич заструи като златисти вълни, с които обливаше Мария.

* * *

Мария завърши естествени науки.

През тези години на непрекъснати слънчеви дни помежду им се случиха две големи нещастия за Мария – смъртта на майка ѝ и на баща ѝ. Последният едва изпрати жена си, пострадала от автомобилна катастрофа, когато искала да спаси едно дете, и легна. Без нея не можеше да живее. Без нея животът му бе празен и пуст – и от скръб по нея си отиде и той.

Мария много плака, но голямата обич на съпруга ѝ правеше по-лека скръбта ѝ.

Минаваха годините. Милко се ожени, роди му се едно дете, а после те заминаха, заедно с малкия им брат Димитър, в Австралия, при богатия вуйчо на жена му. След време оттам им писаха, че на Милкови се е родил още един син.

А Мария все нямаше дете. Съпругът ѝ никога не правеше въпрос за това, но Мария страдаше тайно в душата си. Защото, макар и той да я уверяваше, че тя му е съвсем достатъчна, все пак Мария си мислеше, че той може би чувства необходимостта да бъде баща.

Веднъж, девет години след женитбата им, Борис Петров беше на маневри. Бяха се установили в едно планинско село. Харесала му бе местността, и когато биваше свободен, излизаше сам в планината.

Един неделен ден се бе изкачил доста високо в планината. Беше ожаднял и търсеше извор. Изкачваше се по една стръмна камениста пътека, овлажнена от вода. Явно беше, че там горе имаше извор. Най-после го намери, и в момента, когато се наведе да пие, чу някой да му казва:

– Не пий веднага, защото водата е студена, а ти си уморен и потен.

Той се обърна и видя недалече от него върху скалата седнала беловласа старица. Той се взря учуден в нея. Очите ѝ бяха сини като небесата и сякаш проникваха в него.

– Поседни – продължи старицата, като го гледаше в очите, – почини си и тогава пий.

– Добре – усмихна от полковник Петров и седна край извора.

Старицата го гледаше със сините си като небесата очи и в един момент му се стори, като че ли слънчеви лъчи прекосяват тия сини небеса. И за да прогони тая илюзия, той проговори:

– Ти, бабке, къде си ходила из планината?

– Чаках те – отвърна му тя.

– Как така си ме чакала – учуди се той. – Познаваш ли ме, за да ме чакаш?

– Познавам те.

– Значи виждала си ме да се изкачвам по планината – а в себе си се успокои, защото в първия момент помисли, че с тая старица нещо не е в ред.

– Виждала съм те – отговори тя.

– Пък аз не съм – каза подполковник Петров, като се усмихна.

– Аз събирам билки – показва му тя торба, в която имаше билки.

– Лековити ли са? – запита той.

– Лековити са, затуй ги събирам.

– Всичко ли лекуват?

– Всичко, но за това, което ти тежи на сърцето, няма нужда от билки.

Подполковник Петров се сепна. Старицата продължи:

– Жена ти ще роди.

Подполковникът веднага стана и искаше да отиде при старицата, но тя му каза:

– Недей идва тук. Аз ще ти кажа това, което трябва, а ти го запомни. Тази, която е станала причина да се ожените, ще дойде в дома ти и ще ти донесе много радост. Но ти дано я оцениш... Когато е била по-рано на Земята, е преминала през много страдания и е изплащала големи дългове. Но сега ще е свободна... да работи...

Подполковникът отново си помисли, че със старицата нещо не е в ред. Но тя продължи:

– Ти сега не можеш да разбереш туй, което ти казвам, но когато един ден си натъжен, ще си спомниш за мене и тогава ще ме разбереш, но дано не бъде тогава много късно... Ех, такива са хората. Оценяват светлината, но когато я изгубят. А сега си отивай, защото утре ще се дигате оттук.

Старицата стана и тръгна по пътеката към гората.

Подполковникът искаше още да поговори с нея, да я запита по-подробно за това, което го вълнуваше в душата му и за което тя му загатна, но после се усмихна на себе си: Какво ще му каже тази може би умопомрачена жена?

В същия момент старицата се обърна и каза:

– Като ти дойдат изпитанията, ще прогледаш, защото до Слънцето ще седиш и няма да го видиш, понеже си сляп. Хайде, върви си, побързай, защото е дошло писмото, хабера, да се дигате, и те чакат.

Сините ѝ очи отново го погледнаха странно, чудно. От този поглед му стана весело и той, като засвири с уста, заслиза надолу.

Наистина беше дошла заповедта да напуснат селото. Това го накара да се стресне. Отде знаеше старицата това? И в душата му тайно погълзя надеждата, че може би ще има дете.

И наистина, една година след този ден се роди Агнеса. Радостта му нямаше граници, а щастието – предели.

Отначало мислеше да каже на Мария за срещата си със старицата, но отложи – искаше да види дали това ще излезе истина. Когато Мария забременя, подполковникът още повече не можеше да се реши, защото тя страдеше от разни халюцинации. Чуваше нощем да пеят хорове, сутрин я събуждаше свиренето на невидима цигулка. Да ѝ кажеше за старицата, това значеше съвсем да се разстрои нервната ѝ система. Още повече, че Мария често сънуваше майка си: ту като някое светло същество, което плува по небесата, ту че се движи един метър над земята – и винаги я гледа с дълбок поглед, който ѝ говори, говори, но какво – Мария не можеше да разбере.

Няколко дни, преди да се роди Агнеса, Мария пак сънува майка си. Говорила ѝ много, но от всичко Мария разбрала и запомнила само това, че името на детето трябва да е Агнеса. Преди да си тръгне, тя разтворила прозорците, Мария я погледнала учудена, но майка ѝ само я погледнала, както тя знаела да гледа – с дълбок, проникващ поглед, усмихнала се, но била малко тъжна. Когато Мария искала да я запита защо, стаята се изпълнила с необикновена светлина.

Според съня детето изглежда щеше да бъде момиченце, но кой знае защо, на тях не им се искаше да вярват – и двамата очакваха момче.

Мария роди с пълна упойка и когато се пробуди, каза:

– Момиченце е, нали?

– Да – отговори лекарката.

Като се върна с детето вкъщи, Мария разказа на съпруга си, че докато е спала с упойката, е видяла да слиза от една висока планина прекрасно момиче с венец от маргарити в косите. Планината била чудна-пречудна. На склона, по който слизало момичето, цъфтели невиджано хубави цветя. Момичето било нежно, ефирно, и като се усмихвало, казало на Мария:

– Не трябва да настъпя нито едно цветенце.

Когато момичето дошло съвсем близко, Мария му каза:

– Колко отдавна те чакам.

– Зная – усмихнало се момичето, а очите му струели светлина.

– Да знаеш колко се уморих – седнала Мария на земята, – ужасно ми се спи.

Момичето седнало до нея, а Мария си сложила главата на коленете му. Последното, което Мария видяла, преди да заспи, били очите на момичето, които я гледали, струящи светлина и обич. Когато се събудила, Агнеса била родена.

Макар и да не бе казал за старицата на Мария, Борис Петров се чувстваше тайно в душата си задължен към нея и искаше да намери начин да ѝ благодари. Когато Агнеса се роди, той писа на кметския наместник в селото и попита за старицата. Отговориха му, че тя е починала, но че е останала нейната внучка, която си търсела работа. Докато била жива баба ѝ, са се прехранвали двете с билките, които събирали. Но сега момичето останало само и би могло да отиде у тях да работи.

Борис Петров се съгласи с радост. Стори му се, че с това ще се отблагодари най-добре на старицата. Когато момичето пристигна, подполковникът едва не подскочи: същите сини очи, същите бели коси. Сякаш старицата се бе преобразила на 18-годишно момиче.

– Такъв ни е родът – усмихна се момичето, когато Борис Петров изказа гласно учудването си от белотата на косите ѝ. – Баба ми е имала такива коси, вуйчо ми – също, двете ми лели – също. Само мама е приличала на баща си и е била с черни коси, но тя е умряла рано и аз не я помня.

Момичето се казваше Анастасия, но за по-лесно ѝ казваха Анаста. На Мария ѝ направи впечатление, че тя още от първия ден показва голяма грижа и любов към Агнеса. Когато я оставяха при нея да я пази, тя никога не сядаше на стол, а на земята пред креватчето, в което си спеше Агнеса. А вечер, когато Мария и мъжът ѝ се забавляваха до по-

късно, те я намираха, легнала на земята пред леглото на детето – като някоя древна робиня пред нозете на своята господарка.

– Ще настинеш – казваше ѝ Мария.

– Аз! – усмихваше се Анаста, – аз съм спала по чукарите на планината, докато баба береше билките, и нищо не ми е ставало.

Анаста познаваше всички билки и много пъти искаше да ги приложи по отношение на Агнеса, когато малката понякога се чувстваше недобре, но Мария абсолютно забраняваше.

– Ти не трябва да ядеш месо – каза един ден Анаста на Мария.

– Защо – учуди се последната, – ти като не ядеш, да не искаш и мене да накараш да не ям?

– Не трябва да ядеш, защото Агнеса не иска. Тровиш я. Тя не е свикнала на месо.

Мария я погледна още по-учудена.

– Вярно – заговори тя гласно, като на себе си или като оправдание. – Когато бях бременна, месото ме отвращаваше и аз не можех да понасям дори мириса му. Заради мен тогава и Борис не можеше да яде.

– И сега не трябва да ядеш – настоя Анаста.

– Но сега не изпитвам вече такова отвращение.

– Но не виждаш ли как Агнеса плаче, след като е сукала мляко, когато си яла месо?

– Тя плаче и при други случаи.

– Може, но тогава плаче, защото я боли коремът от това мляко.

Мария, макар и да се засмя и да нарече всичко това глупости, като майка, влюбена в детето си, което е чакала толкова години, търсеше причината за всяко заплакване на Агнеса – и без да иска, констатира, че наистина детето плачеше продължително, когато тя го кърмеше няколко часа, след като се е хранила с месо. И без да каже на мъжа си, Мария започна да избягва месото.

Когато той забеляза това и я запита защо, тя му каза, че чувства към месото отвращение, останало от бременността

й. Щастлив, че е баща, той желаше да угоди във всичко на жена си и почти престана да внася вкъщи месо.

* * *

На третото лято, откакто се бе родила Агнеса, полковникът, Мария, детето и Анаста отидоха да летуват в едно планинско село. Над къщата, която бяха наели, имаше голяма овощна градина, в която семейството прекарваше целия ден. Между две ябълкови дървета бяха вързали люлката на Агнеса, в която тя спеше, а Мария и полковникът почиваха след обяд върху изнесените от тях одеяла. Анаста заемаше своето любимо място – до люлката на детето.

Един следобед, когато всички бяха заспали, се разнесе пронизителният вик на детето. Анаста чу през сън вика на Агнеса.

– Како! – и докато се опомни от съня, отново се разнесе пронизителният писък на момиченцето.

Агата, както я наричаше Агнеса, скочи и видя една змия, вдигнала главата си към спусналото се от люлката краче. Като пантера се хвърли тя и хвана змията за врата, преди последната да бе успяла да клъвне детето. Мария и Борис, събудени от писъка на Агнеса, скочиха в уплаха, а Мария едва не припадна, когато видя змията, която Агата стискаше.

А в това време Анаста говореше на змията:

– Искаше да ме издебнеш! Ах ти, змия усойнице, подла гадино, каква пакост искаше ти да направиш! Заслужаваш голямо наказание, но хайде, от мен да мине, няма да те убия, но да помниш, друг път да не си се мярнала тука, нито ти, нито твоите посестрими, защото лошо ще си изпатите.

Агата беше права, а змията в цялата си дължина висеше надолу. Мария гледаше с разширени от ужас очи.

Полковникът, съвсем пробуден, се приближи към Агата:

– Дай да ѝ смачкам главата – ядно рече той.

– Татенце, недей – разплака се Агнеса.

– Не бой се, Агне, така няма да я даде. Ще я занесе там, далече, и ще ѝ поръча да не прави вече пакост ни на човек, ни на добитък.

– Слушай, Агата – препречи ѝ пътя полковникът, – къде ще носиш змията? Ти сама виждаш, че е от най-отровните. Представяш ли си ти каква опасност е тя за хората, които минават по тия места.

– Ти не си по-добър от змията, защото твоето оръжие ще умъртви много повече хора.

– Това не е твоя работа – извика гневно полковникът, – и трябва да се подчиняваш на това, което ти казвам!

Агата вдигна очи от змията и срещна тия на полковника. Очите ѝ бяха сини, проникващи. Белите ѝ коси се развяваха от подухващия вятър. В един момент му се стори, че не младото момиче го гледа, а старицата от планината, и той потръпна. В очите ѝ имаше сякаш някаква магическа сила. Той махна с ръка и рече:

– Прави, каквото искаш!

Агата се усмихна. И тая усмивка, и тоя поглед му се сториха познати, но откога, откъде? Те сякаш вдъхваха някакъв спомен, идващ някъде много отдалече, надхвърлящ времето, което той помнеше.

Полковникът сведе очи. „Старицата и внучката нямат ли някакви хипнотични способности? – помисли си той. – Иначе, наистина, как може да се обясни как едно 20-21-годишно момиче може да държи в ръцете си така безстрашно една от най-отровните змии?”

В това време Агата вървеше със змията в ръка, като продължаваше да ѝ говори.

За да се успокои, Мария пи валериан, но дълго прегръща Агнеса и плака от радост.

* * *

На другия ден Агата напусна семейството на полковника. Мария никак не знаеше дали да съжалява. От една страна, тя можеше да остави Агнеса на Агата и да отиде на кино,

на театър, на бал, и да бъде съвсем спокойна. Тя знаеше, че Агата беше готова да жертва живота си за детето. Ако би искала, Мария би могла да отсъства с дни, и пак знаеше, че Агата ще гледа Агнеса не по-малко добре от самата нея.

Но, от друга страна, детето се беше привързало много към девойката и изпълняваше всичко, каквото тя му казваше. А Агата проявяваше понякога странности, които не се харесваха на Мария и които тя не всякога споделяше с полковника, защото се боеше, че той може да изпъди момичето, а по-добра слугиня не би могла да намери. Защото Мария можеше да ѝ повери цялата къща, да ѝ даде ключа от гардероба, гдето бяха всичките ѝ семейни скъпоценности – Агата всичко щеше да пази до-добре дори от самата нея.

Девойката беше скромна в храната, не проявяваше претенции в облеклото. Не ходеше никъде и не търсеше дружбата на момчетата, макар че, независимо от белите си коси, беше хубава. Винаги и навсякъде тя беше с Агнеса. Говореше ѝ всевъзможни неща. Разказваше ѝ приказки, родени навярно от нейната фантазия, когато е скитала волна и свободна из планината и гората. Разправяше ѝ за нимфи, за феи, за пазителите на гората, на цветята, за облаците, които пиели вода от изворите на планината; за змейове, които летели и пускали искри по небето преди изгрев слънце. Слава Богу, че Агнеса беше много малка, и надали разбираше какво ѝ се говори.

Мария и полковникът мислеха, че Агнеса ще плаче много за Агата, но останаха премного изненадани. Агата се сбогува с Агнеса, като целуна дланите на двете ѝ ръчички, а Агнеса прегърна и целуна Агата по бузите.

Когато очите на Агнеса за един момент се изпълниха със сълзи, Агата ѝ каза:

– Няма да плачеш! – и момиченцето послушно избърса сълзичките си, като извади кърпичката си от джобчето.

Мария после си спомни, че вечерта, след случката със змията, полковникът и тя бяха поканени на гости от летовниците в съседната къща. Отначало тя не искаше да отиде, но полковникът настоя, а и Агата ѝ каза:

– Иди, вече няма змии, а и аз няма да заспя, докато не се върнете.

Погледът на сините ѝ очи, обичайната ѝ усмивка, успокоиха Мария и тя тръгна. Но все пак не беше много спокойна и след час-два прати полковника да види как е детето.

Той отиде и като се върна, на Марииния въпрос отговори:

– Разговарят си.

– За какво?

– Знам ли – усмихна се полковникът.

Сигурно Агата я беше подготвила в този вечерен разговор и затова Агнеса не плака при тръгването ѝ.

Когато останаха сами, Мария запита Агнеса:

– Какво разговаряхте снощи с така Агата?

– За много неща – отвърна Агнеса.

На Мария ѝ направи впечатление този разговор и отговорът на детето, защото малката бе премного умна за нейните току-що навършени три години.

– Не ти ли каза за какво си отива така Агата?

– Каза ми.

– За какво?

– Трябва да се ожени, защото трябва да слезе една душа на Земята.

– Глупости – не се сдържа Мария, – глупости!

– Защо глупости? – учуди се Агнеса. – Ами как слязох аз при тебе? Нали и аз бях душа?

– Кой ти каза това?

– Кака Агата.

– Ето, виждаш ли с какви глупости те е занимавала, затова по-добре стана, че си отиде.

– Но ако си беше отишла, преди да хване змията?

Мария потръпна, но се овладя и каза:

– А защо не си е отишла по-рано?

– Защото е чакала змията.

– Чакала я е, а беше заспала като пън.

– Пъновете не спят, мамо.

– Е, добре, като животно.

Мария беше много ядосана, загдето беше оставила Агата да говори всички тия глупости на детето.

– Не и като животно – продължи да говори Агнеса сериозна. – Още когато е била жива баба ѝ, ѝ е била казала: „Ще отидеш да пазиш детето от змията. После, като се върнеш, ще се ожениш, защото ще дойде на Земята една душа да работи.”

В това време се върна полковникът.

– Какво разговаряте? – усмихнато попита той.

Мария ядосано му разказа всичко. Но за нейно учудване полковникът каза примирително:

– Ех, нали спаси детето от змията, това е най-важното. Аз не помня някога да съм заспивал толкова дълбоко, че и като се събудих, да не мога да дойда на себе си.

– И аз също – съгласи се Мария.

Когато останаха сами, едва тогава, след четири години, полковникът разказа на Мария за срещата си със старицата.

– Но това не бива да ти повлияе – заключи той. – Аз винаги се боях от това влияние, и затова избягвах досега да ти го кажа.

– Напротив – тъкмо сега ще се заема да избия от главата на Агнеса всички глупости, които ѝ е натикала Агата. Тя е още малка и скоро ще ги забрави.

И Мария се зае най-сериозно с тази задача.

* * *

Но едва се бяха завърнали от летуването, и Агнеса заболя. Заболя лошо, продължително. Детето се топеше като свещ.

– Мамо, свари ми от билките, които кака Агата беше набрала през лятото – молеше се Агнеса.

Но Мария беше обхваната от странна неприязън към Агата и не искаше да чуе за това. Лекарите идваха един през друг, предписваха лекарства, събираха се на консулт – напразно. Някаква си най-злокачествена анемия караше детето да гасне от ден на ден.

– Мамо – каза ѝ веднъж Агнеса, – помоли се на Дядо

Боже за мене. Кака Агата винаги се молеше, когато ме болеше нещо.

Мария, макар и религиозна по възпитание, повлияна от атеизма на полковника, се бе отдалечила от всичко, което някога ѝ бе говорила майка ѝ. Бе дори почнала да се съмнява в чудната, необикновена интуиция, чрез която някога майка ѝ бе предупреждавала цялото семейство за много неща. А сега бе пуснала в себе си омразата към Агата, без самата тя да разбира защо собствено я мрази: само като си спомнеше нейното име, беше готова да се бори като с невидим враг. Затова отговори:

– Какво има да се моля. Ако има Бог, Той вижда, че си болна, вижда колко много те обичам и ще те излекува.

– А защо ти, мамо, ме учеше да казвам: моля ти се, мамичко, дай ми, ако обичаш, да ям? А ти нали знаеше, че съм гладна?

– Това е учтива форма, която трябва да се спазва от всички възпитани деца.

Агнеса нищо не каза. На другия ден тя беше по-зле. Мария кършеше пръсти.

– Мамо, помниш ли змията? – прошепна Агнеса.

– Помня я, агънце мое – каза през сълзи Мария.

– Кака Агата ми каза, че змията е злото и че като влезе у някой човек, то може да го отрови, както ако змията ме бе ухапала – и аз ще умра.

– Кога ти каза това, агънце мое?

– Сега.

– Как сега?

– Ами сега. Само че тази кака Агата е много различна от другата. Тази е светла, много светла. Очите ѝ, косите ѝ, дрехите ѝ пускат светлина и тя никак не прилича на другата кака Агата. Много е хубава, но аз я наричам така, защото ми говори също като кака Агата. И аз ще умра, мамо, ако не се молиш.

Мария наистина почувства в този момент, че Агнеса ще умре. Като че ли се пробуди от някакъв страшно дълбок сън. Защо собствено се бори с Агата? Тя спаси детето ѝ и

го гледа три години като робиня. Защо да не се помоли на Бога, за Когото майка ѝ казваше някога, че е само обич?

И изведнъж, като падна пред леглото на детето, тя горко заплака. Плака дълго. От гърдите ѝ се надигаха топли вълни от сълзи, които разтопяваха тая ледена буца, която чувстваше от някое време в сърцето си. Най-после почувства нечия ръка върху главата си. Като я повдигна, Агнеса ѝ се усмихваше с безкръвните си устнички, но очите ѝ бяха такива хубави, сякаш невидима светлина ги огряваше.

– Ангеле мой – разрида се отново Мария, целувайки ръчичката на детето – идоле мой!

– Мамо, гладна съм – прошепна Агнеса.

– Гладна, гладничка? – скоча Мария – Ти значи ще оздравееш, агънце мое.

Агнеса се усмихна и притвори очи. Когато ги отвори, тя беше значително по-добре. Беше спала дълбок и непробуден сън.

Когато Борис се върна вкъщи, Мария му разказа за случилото се.

– Това е, защото тя е още под впечатлението и влиянието на Агата. Може би направихме голяма грешка, като държахме това момиче три години при нас. На теб не ти ли беше направило впечатление какви приказки наблъсква в главата на детето?

– Приказки, но нали ти сам си ги чувал?

– А разговорите?

– И разговорите! Ти знаеш, че Агата разговаряше с Агнеса, още когато тя беше бебе в люлката. Нали много пъти те размиваше това?

– Вярно е, но трябваше да бъдем по-зорки, по-внимателни.

– Но нали ти сам казваше, че никой не би се грижил по-добре за Агнеса от нея? Освен това, когато аз съм ти загатвала за особеностите на Агата, ти винаги вземаше нейната страна.

– Да, заради баба ѝ, заради това, което тя бе ми казала на планината и което се сбъдна.

– Всичко ли се сбъдна?

– Да – отговори полковникът, но в същия момент си спомни, че тя му беше казала още нещо, което му беше неясно и на него самия. Не бе го разбрал и не би могъл да го предаде. Затова не каза нищо повече на Мария, но се замисли за всичко, което му се беше случило след срещата му със старицата в планината. Никога не бе подозирал, че могат да съществуват такива хора като нея. Знаеше за врачки, за гледачки, предричащи бъдещето на хората, но той никога не бе имал случай да се срещне с някоя от тях. Занимаващ се с реалните науки, той винаги считаше врачуванията и предсказанията ако не за шарлатанство, то за своего рода заблуждения, от които известни хора не могат да се освободят.

Най-напред му бе направила впечатление майката на Мария. В разговорите си с него се бе случвало тя да му казва мисли, които той не бе споделил с никого. Но това бе ясно – тя е чувствителна, деликатна жена, с необикновено силна интуиция.

– За какво мислиш? – запита го Мария, като сложи главата си до неговата.

– За майка ти.

– Знаеш ли, че тъкмо и аз мислех за нея. Когато е била малка, пък и после, допреди да се омъжи за татко, тя е притежавала много особени качества – дарби, както обикновено ги нарича народът. Но после ги е загубила след омъжването си.

– Защо?

– Не знам...

– А защо се е омъжила?

– Много ѝ е било жал за татко. Той е бил сам в света – като голямо неопитно дете.

– Тя ли ти каза това?

– Не, леля ми, тази, която е в Австралия. Преди да отпътува, много ми е разказвала за мама.

– Но ти на мен не си ми разправяла това...

– То е, защото мама не обичаше да се говори за тия

неща, а освен това, кой знае защо, аз все пак съм мислела, че това е някакво отклонение от здравия разум. Защото как ще се обясни това, че мама като малка е могла да каже какво ще се случи някога на някого – например, че ще се разболеет от еди-коя си болест, а на друг пък, че ще оздравее по еди-какъв си начин.

– Но това със сигурност ли е било така?

– Така ми е разказвала леля.

– А майка ти?

– Ти знаеш колко малко говореше тя. А за себе си – никак. Но ще ти кажа, че в онази паметна вечер, когато ти дойде да ме искаш от татко, още като останахме двете в другата стая, преди да ѝ кажа, каквото и да е, тя ми рече:

– Този млад човек те обича от една година и днес е решил да каже това и на нас. Повече не може да чака – иска да се ожени за тебе. Ти се съгласи, нали?

Много пъти тя бе ме изненадвала със своето прозрение, но тогава бях поразена и само казах:

– Да, мамо.

Тя погали косите ми и ме целуна по бузата. Това беше нейното съгласие.

– Наистина, Мария, мнозина биха мечтали да имат майка като твоята. Тя постъпваше винаги разумно, без екзалтация, без шум. Помниш ли, когато отидохме при нея в болницата след катастрофата? Усетила нашето присъствие, тя отвори очите си, които плувнаха в сълзи заради нас, а не заради себе си, защото тя не охна и не се оплака. Аз съм се учудвал на нейното самообладание.

– Да. А татко беше точно с обратен на нея характер. Той дълго ще се вайка за най-дребните неща и само погледът на мама го успокояваше, както разплаканото дете го успокоява милувката на майка му. Ти го знаеш и колко шумен, подвижен, весел биваше, когато работите му бяха в ред.

– А ти – прегърна я полковникът, – ти си взела по нещо и от двамата и си създала най-доброто равновесие помежду им.

– Може би. Но мисля, че критичността е лична моя

черта, която се разви и усили, откакто се свързахме с тебе.

– Така ли мислиш?

– Да. Но освен че се отнасям критично към всичко и искам да се основавам като тебе на здравия разум, в мене има желание и всички други да се основават на него. Но днес...

– Какво днес?

– Но днес за първи път почувствах, не зная как, че има една сила, която моят разум не може да обхване и да разбере, защото тя е повече от него, и че с тази сила не мога да се боря. И в момента, когато разбрах и признах в себе си това, гърдите ми, душата ми по-право, се напълниха с нещо безкрайно хубаво. Това хубаво разтопи твърдината, която чувствах в мене от известно време, и аз заплаках. Но тези съзвизия бяха различни, съвсем различни: не мога да ти ги обясня, но ти можеш да ги разбереш.

– Да, мила – погали косите ѝ полковникът, – животът е с много неизвестни. Нима можем да кажем, че всичко сме открили и изучили?

– Аз днес чувствах същото, Борисе.

Докато те разговаряха, Агнеса се беше пробудила и ги гледаше. Двамата родители се надвесиха над нея, като всеки хвана по една от ръчичките ѝ.

– Ти си добре, агънце мое – сложи Мария устните си на челото ѝ.

– Да, мамо – прошепна едва чуто Агнеса.

* * *

От този ден детето ставаше все по-добре, докато съвсем оздравя. Но заедно с това Агнеса създаваше нови грижи на майка си и на баща си. В един момент, както си седеше или играеше, очите ѝ се озаряваха от невидима светлина, лицето ѝ засияваше. Защо ставаше това? Агнеса казваше, че новата така Агата е дошла. Дали това тежко боледуване не беше дало някакво отражение на нервната ѝ система? Лекарите намираха детето за съвсем здраво и Борис и Мария

не смееха да им кажат за тази невидима, която се явяваше на Агнеса.

От своя страна майката и бащата я мъмреха строго, когато Агнеса ги заговаряше за новата така Агата, и с времето и годините детето не смееше да говори открито за светлата невидима гостенка, а само мълчаливо поглеждаше към посоката, гдето се явяваше тя. И днес, когато баща ѝ бе казал, че няма никъде да пътува, Агнеса не каза, че до нея стои светлата така Агата и че именно тя ѝ казва, че той трябва да бърза, ако не иска да изпусне каруцата.

Ако би останало лично на полковника, той не би се занимавал с тия халюцинации на детето, защото си мислеше, че с времето те сами ще изчезнат. Но Мария не беше на същото мнение и упорито действаше за изкореняването на всички тия аномалности. А всъщност аномалности ли бяха тези неща? Агнеса му каза нещо, което след десетина минути се потвърди. Тогава какво аномално има тук? Нямах ли детето някаква свръхинтуиция, чрез която долавяше нещата?

Между другите книги, които бе чел той във времето, когато още избягваше Мария, беше и „Шесто чувство” от Шарл Рише¹. Борис никак не помнеше откъде му бе попаднала тя, но тая книга го бе заинтересувала много и дори той бе намислил да направи известни опити със себе си, но като се ожени, вече имаше всичко, което искаше, и опитите останаха далече от неговото съзнание. Свръхчувствителността на Агнеса често му напомняше за тази книга, но той нямаше никакво време да я потърси и проучи по-основно.

Борис би могъл да прочете нещо друго пак от тая област, но се боеше заради Мария. Докато той гледеше трезво и от научна гледна точка на това, което ставаше с Агнеса, и вярваше, че тая свръхчувствителност с времето ще изчезне, когато заобикалящият живот вземе надмощие в нея, Мария, макар и да се бореше за изкореняването на тия халюцинации, вярваше дълбоко в подсъзнанието си в съществуването на свръхестествени същества – затова така

много се боеше. Съзнаваше ли това Мария, или не, Борис не знаеше, но той явно го виждаше и не искаше с нищо да ѝ даде възможност да го осъзнае.

Той мислеше за себе си, че каквото и да чете, то няма никак да му повлияе отрицателно, само ще хвърли известна светлина върху въпроси, които често прекосяват съзнанието му благодарение на Агнеса. Но Мария навярно би взела всичко в буквален смисъл, още повече като се има предвид и чувствителността, която, независимо от всичко, е наследила от майка си.

– А всъщност какво знае човек? – мислеше си полковникът, докато го друсаше каруцата, – какво знае той? Може би животът, Вселената крият много неизвестности, които човек и не подозира. Учените не откриват ли всеки ден все нови и нови неща? От где ги откриват? – От неизвестността. А това неизвестно кой може да докаже колко е голямо и колко милиони и милиарди ще са необходими, за да се приведе в известност? И хората не са ли като мравки пред тая неизвестност? Те идват, чоплят, отиват си, а купчината, от която отронват пращинки, си стои все така грамадна?

Отведнъж полковникът се почувства така малък и неговият престой на Земята му се стори така кратък... Где би могъл той да изучи всичката тази неизвестност? Той въздъхна дълбоко и се огледа наоколо. Наближаваха Кедрово. Кой знае всъщност защо го викаха в казармата. По телефона му казаха, че трябва да замести болния полковник на маневрите, но причината може да бъде съвсем друга. Той знае, че военните тайни не се говорят по телефон. Дали пак няма да го преместят някъде? Добре, че Мария е разумна и никога не протестира против тези местения, а винаги е готова да отиде с него.

Отначало полковникът се боеше много за нея – особено когато беше в университета. Толкова млади студенти имаше! Нямахте ли да се увлече по някого от тях? Но писмата ѝ бяха винаги пълни с обич и нежност към него. Когато се виждаха, очите ѝ струяха светлина, която се пре-

връщаше за него в живот и радост. И оттогава нищо не смущаваше техния мир, освен странностите на Агнеса. А те не бяха свързани само с виждането на тая невидима за него и за Мария млада жена, която играеше или разговаряше с детето. Тия странности се проявяваха в ежедневието при най-различни случаи. И разбира се, на дъното беше пак Невидимата, защото тя учеше Агнеса на всички тия странни неща.

Така момиченцето разговаряше с животни, растения, цветя или дървета. Разбира се, това е присъщо на всички деца, но у нея то беше съвсем специално. Веднъж бе почнала усилено да полива една праскова в двора на хазяите, у които живееха едва от няколко дена. Отначало никой не обърна внимание на това, но когато Агнеса се препъна и изля малката кофичка върху роклята си, Мария ѝ се скара и ѝ забрани да полива повече прасковата. На другия ден Агнеса пак започна да полива дървото. Майка ѝ се ядоса, взе кофичката и ѝ забрани повече да се мокри и цапа. В това време се върна бащата.

– Татко – обърна се към него Агнеса, – прасковата казва, че под корена ѝ има камък и това страшно я мъчи.

– Глупости – извика Мария, – глупости.

– Не, не, мамичко – обърна към нея прекрасните си сина очи момиченцето. – Наистина тя ми каза това.

– Помисли, Агнеса, как може праскова да говори! Който те чуе, ще ти се смее. Това е абсолютно невъзможно, затова престани да говориш невъзможни неща.

– Но каква Агата ми каза, че може. Тя също говори с прасковата. Тя ме научи как да говоря и аз.

– Ах, тази каква Агата! Казах ти, престани да мислиш за нея, забрави я вече! Тя ти наблъска в главата всички тия глупости. Ти си още малка, за да знаеш кое е глупости и кое не е.

Агнеса се загледа встрани от себе си, сякаш там имаше някого, който знае нещо. Мария, ядосана, излязла въвн от себе си, плесна нищо неочакващата Агнеса, но от лошия удар сама изохка.

– Заради твоите глупости си навехнах пръста – стисна Мария с другата си ръка навехнатия пръст.

На другия ден се върна старият хазяин, който бе ходил при другия си син за няколко седмици.

– Заради тая праскова съм се върнал – каза той, – такива едри, хубава плодове дава, но ако не се полива, съхне.

– Камък има в корена ѝ – каза сериозно Агнеса, преди майка ѝ да може да я възпре.

– Виж ти – каза старият човек, – пък на мен това не ми е идвало на ума. Наистина, сега децата са по-умни от старите. Наесен ще я разкопая и ще видя какво му липсва на дръвчето.

Наистина, през есента дядо Стефан разкопа дълбоко около прасковата и извади голям камък между корените ѝ. А кой знае защо, навехнатият пръст на Мария после забра и тя дълго страда от него.

– Нейната приятелка ме наказва – казваше Мария на съпруга си.

– Не ставай суеверна, мила – докато ти самата вярваш в такива неща, как ще можеш да ги изкорениш от детето?

– Не зная какво да мисля и аз – може би ти си прав. Има моменти, когато ми се струва, че майка ми ме гледа през очите на Агнеса и ми казва: „Защо си такава?“ След това се чудя как е възможно това? Агнеса има сини като незабравки, като небеса очи, а помниш ли, мама имаше меки кафяви очи, кадифени бих казала. Това е някаква странна илюзия. Не става ли жертва и Агнеса на такива илюзии?

– Може би – отговаряше полковникът, – кой знае какви пречупвания стават в човешкото око.

А в себе си Борис мислеше: „Но как да се обяснят някои неща, които Агнеса казваше и те после излизаха верни?“ И тогава оставаше едничкото обяснение, което полковникът сам си даваше – свръхчувствителността на Агнеса. Може би един ден науката ще открие, че у човека има разни апарати, чрез които той може да изучава околната среда. И тогава да станат излишни много от външните научни апарати, които са направили хората, за да изучават природата. Науката

има още много да расте. И тогава няма да е чудно, ако със своите очи човек види какъв е коренът на прасковата. Или пък види, че червеи прояждат корените на хубавата роза, за която Агнеса толкова плака и за която казваше, че корените ѝ ги прояжда някой. Детето така молеше да я спасят от този враг. Мария тогава също се противопостави и дръпна силно Агнеса, която се беше запътила да каже това на стария хазяин, с когото се беше сприятелила много. Вечерта, когато се завърна баща ѝ, Агнеса с плувнали в сълзи очи му разказа за бедната роза.

– Мила – обърна се полковникът към жена си, – донесох ти един вестник, в който прочетох за едно дете с рентгенови очи. То можело да чете затворена книга. Цял свят го счита за феномен.

– Зная какво искаш да ми кажеш, Борис – отвърна му Мария, – но случаят е съвсем друг. Ако ще изпълняваме това, което тя казва, значи да затвърдим в нея убеждението, че тя наистина разговаря с рози, и прочие, и прочие неща. А това са чисто нейни въображаеми разговори.

– Не, мамичко – възрази Агнеса, – и така Агата също каза, че розата има право.

Бащата и майката се спогледаха.

– Слушай, Агнеса, ако ти продължаваш да говориш всички тия глупости, няма да отидеш на училище, защото там всички деца ще ти се смеят и учителите веднага ще те изключат. Тогава ти ще останеш най-простото момиче на света.

Агнеса обърна пълните си със сълзи очи към баща си. Въпреки че сърцето му преливаше от жал към нея, той не отговори на нейната молба. Полковникът считаше, че Мария има право. Нямахше да има много приятни последствия, ако Агнеса се отпуснеше и говореше пред другарчетата си или пред учителите за своите разговори с дърветата и цветята. Затова той, като я притегли към себе си, заговори:

– Маминка има право, агънце мое, защото ти сама знаеш, че всички хора не виждат така Агата... както например и маминка и аз не я виждаме.

– А аз като стана голяма, няма ли вече да я виждам?

– Ще зависи...

– А аз искам да я виждам – бликнаха отново сълзи в очите на Агнеса. – Тя е толкова хубава, най-хубавата – и цяла свети. И колко работи може. Един път във вадичката на чешмата се беше удавила една пчеличка. Аз я извадих с една клечка от водата, но тя не мърдаше. Много ми стана мъчно за нея. Тогава така Агата дойде и ми каза: „Искаш ли да оживее пчеличката?“

– Много искам – казах ѝ аз.

– Вземи я в ръката си – каза ми тя. А аз се плаших. – Не бой се, няма да те ужили.

Аз я взех на ръката си и така Агата я погали. Ама нейните пръсти са бели и светят, като да са направени от лъчи. Тогава пчелата се разшава.

– Духни ѝ три пъти – ми каза така Агата.

Аз се наведох и духнах. Пчеличката оправи крилцата си и после хвъркна.

Двамата родители се спогледаха. Очите на бащата питаха: „Знаеш ли тая история?“

– Да – отговори гласно Мария – Агнеса ми я разказа.

– Добре, агънце мое – обърна се бащата към Агнеса. – Само едно бих искал от тебе – ако искаш да ме послушаш.

– И тогава ще виждам винаги така Агата?

– Може би, но аз бих искал всичко това да го разказваш само на мамичка и на мене. Тогава ще ходиш на училище и ще станеш най-умното и добро момиче.

– Да, да – потвърди Мария, – добрите деца се доверяват само на мама и татко.

– А розата? – отведнъж се сети Агнеса. – Тая нощ ще ѝ изядат корена.

– На розата нищо ѝ няма – каза Мария.

– Но така Агата каза...

– Престани с твоята така Агата, казала съм ти това сто пъти. Каква ти Агата си отиде отдавна на село и тя оттам не може нищо да ти каже.

– Не, не – запротестира Агнеса, – новата така Агата.

– Няма стара, няма нова, никаква няма – искаше да внуши Мария тая мисъл на Агнеса.

Тая вечер полковникът заведе разплаканата Агнеса да си легне. Като се върна при Мария, завари я пребледняла.

– Погледни – каза му тя, – погледни!

– Какво има – запита тревожен той, – ти ли падна, или що?

– Не, не, тук погледни – посочи му встрани Мария.

На земята, захлупен, лежеше портретът на Мариината майка. Тя се наведе да го вдигне.

– Как падна? – запита полковникът.

– Отведнъж падна на земята. Ти чу ли?

– Да, чух шум.

– Сигурно мама протестира. Тя е на страната на Агнеса. Погледни, пиронът, на който е закачен портретът, стои, тези двата, които го подпират, и те стоят. Канапът не е скъсан. От какво тогава?

– Може лошо да сме го закачили, мила, и от най-слабото сътресение е паднал.

– Не, завчера избърсвах стъклото и го закачих много добре. Даже го опитвах дали е здрав, за да не падне.

– И ти мислиш, че има нещо общо с историята с розата и Агнеса?

– Не зная, но така се уплаших, като видях да пада портретът. И представи си, стъклото е останало здраво.

– Аз мисля, че това е една обикновена случайност. Но ето какво, мила – аз мисля, без да знае Агнеса, да отидем и да проверим корена на розата.

– И ти повярва?

– Не, но за да се уверя в правотата й... – и той взе фенера. – Ела само да ми светиш.

– Добре – съгласи се Мария.

Когато полковникът разкопаваше внимателно край корена на розата, дойде старият хазяин.

– Имане ли копаете? – засмя се той.

– Не – отвърна полковникът, – днес дъщеря ми е видяла някакъв червей и не може да заспи. Мисли, че тая нощ той

ще изяде корена на розата и тя ще умре.

– Агнеса ли? – запита старият хазяин.

По лицето му се разля широка усмивка.

– Сигурно е видяла някое попово прасе. Напоследък много са се завъдили тука. Я дай на мене мотичката да видя, а ти вземи фенера да светиш.

Наистина, в корена на розата се оказаха три попови прасета.

– Гадове такива – ядосваше се старият хазяин – къде намерили да се заврат!

– Не казвайте на Агнеса – помоли го Мария.

– За кое, за прасетата ли?

– Да, тя е много чувствителна.

– Плаши се от тях, нали? Че то децата от всеки червей се плашат. То се знае.

На сутринта, както винаги, полковникът влезе в малката стаичка, гдето спеше Агнеса, за да я целуне, преди да отиде на работа.

Като отвори вратата, срещна светлите сини очи на детето.

– Татко – заговори му тя, когато той се наведе да я целуне, – ти си помогнал на розата.

– От где знаеш? – запита я той. – Излизала ли си?

– Не, не съм излизала.

– А кой ти каза?

Очите на Агнеса се озариха със светлина, но от тях изведнъж бликнаха сълзи.

– Защо, детето ми? – прегърна я бащата.

Агнеса обгърна шията му, завря главата си в гърдите му, но нищо не каза.

* * *

От този ден Агнеса не произнасяше вече името на своята невидима приятелка Агата. Невидимата слагаше пръст на устните си всякога, когато Агнеса искаше да каже нещо за нея, и малката стискаше устничките си.

Мария скоро забеляза сдържаността на Агнеса в разказването на случки, свързани с невидимата. Това от една страна я успокои – значи беше внушила на Агнеса да не говори за светлата така Агата. Но от друга страна тя страдаше, че детето ѝ се затваряше в себе си.

Веднъж, в изблик на голяма обич към Агнеса и от искрена жал към нея, тя я прегърна силно и заговори през сълзи, като забрави, че Агнеса е още дете.

– Ти не познаваш хората, моя малка. Те не разбират, те не знаят, че съществуват светли същества. И ако аз не исках да споменавам и да говориш за тях, то е, защото аз се боях за тебе. Знаеш ли, Агнеса, колко много те обичам, знаеш ли?

– Знам, мамо – отвърна тихо Агнеса.

– И само от преголяма обич към тебе аз можах да те освободя от всички... от всички тия твои халюцинации... Само от обич към тебе, моя малка, от преголяма обич към тебе – повтаряше Мария и плачеше. – Какво знаят хората? Нищо! И аз исках да те запазя, да те спася именно от невежеството на хората. Нали ме разбираш, скъпата ми?

– Да, мамо.

– И затова исках, исках да станеш... да станеш едно разумно, трезво същество... като...

– Като всички други – допълни тихо Агнеса.

Мария се сепна поразена и като отдръпна детето от себе си, се вгледа в него. И изведнъж ѝ се стори, че през чистите като небесата очи на Агнеса я гледаха тихите, тъжни очи на майка ѝ. Тогава тя се разплака по-силно и като коленичи до Агнеса, взе ръчичките ѝ в своите и целувайки ги, казваше:

– Прости ми, детето ми, ако съм те измъчвала, но то е било от преголяма любов, скъпото ми, да знаеш това.

– Зная, мамо – отговаряше Агнеса и милваше косите на Мария.

И кой знае защо, на Мария ѝ се стори, че не Агнеса е дете, а тя, Мария именно, е детето, че тя е тази, която се нуждае от утеха и успокоение, а Агнеса е голяма, много голяма жена, пред чиито нозе е коленичила.

Тя се отдръпна от детето и се загледа в него. Очите на Агнеса като две звезди струяха светлина. Цялото ѝ лице бе озарено от най-чудната, от най-прекрасната усмивка, която бе видяла Мария.

В това време на вратата се почука и влезе една съседка.

След този разговор Мария очакваше, че Агнеса отново ще ѝ заговори, както преди, ще ѝ разказва разни случки, но Агнеса не направи това.

Когато Мария разказа всичко на мъжа си, последният я успокои. Може би наистина Агнеса е почнала да се нормализира, защото той знае, чел е, че всички деца се поддават на разни халюцинации, но с времето те изчезват.

Мария искаше да повярва в това и дори вярваше, но дълбоко в нея имаше едно чувство, че не е така, и тя довери това чувство на полковника.

– Даже и да е вярно твоето чувство, нали ние искахме тя да не говори на никого? Постигнахме го, какво повече искаме? Нека се радваме на спокойствието, което имаме.

Но беше ли спокойна Мария? Беше ли спокоен и той?

* * *

– Стигнахме, господин полковник – чу той гласа на кметския наместник. Полковникът погледна като пробудил се от сън.

– Нещо се бяхте замислили, а?

– Да, замислил се бях.

– А сега да видим дали ще дойдат сватозете – засмя се кметският.

Полковникът бръкна в джоба си – искаше да плати нещо за довеждането.

– Ха, може ли – запротестира кметският – че аз и без туй си идех насам.

– Е, нищо, нищо, да са почерпите със сватозете.

– Ех, щом е за черпене със сватозете, то е друг въпрос – и кметският наместник пхна в пояса си банкнотата, дадена му от полковника.

* * *

Измина 1939 година. Една страшно фатална година, през която се отвори новата световна война, в чиито пламъци горят и ще изгорят милиони човешки същества.

Отначало завяя вятърът на алчността и изпълни сърцата със страшна ненаситност. Ненаситността пък роди жестокостта. А жестокостта не знаеше граници за своето опустошение. Страхът изпълни човешките сърца и роди егоизма. Егоизмът стана защитна броня на хората, а грубостта – естествен неин израз.

„Аз немея пред ужасите, които има да се изживеят...” – четеше Мария наслуки, отворила тетрадката-дневник на Агнеса. Но в същия момент кристалната кана пред нея се пръсна и водата се разля по масата.

Мария толкова се стресна от всичко това, че в първия момент скочи от ужас. От какво се пръсна каната? Звукът, който чу Мария от пръсването ѝ, не беше силен, а странно смразяващ кръвта ѝ. Тя бързо мушна тетрадката между книгите на Агнеса и се зае да събере кристалните парчета на каната, да смени покривката на масата и да избърше водата от пода.

Сърцето ѝ продължаваше да бие бързо. От какво собствено се уплаши? От счупването на каната? – Не, а от съвпадението. Но Агнеса е нейно дете, нима тя няма право да следи всичко, което става около нея и в нея?

Агнеса беше още малка на години, но се развиваше необикновено бързо в умствено отношение, което смайваше учителките ѝ. Освен това нейната красота караше да се заглеждат в нея и стари, и млади, и най-вече юношите. Едва преди няколко дни беше навършила 14 години, но колко много младежи спираха с възхита очите си върху нея.

Сърцето на генерал Борис Петров преливаше от обич към неговата дъщеря и широка, щастлива усмивка се разливаше по лицето му винаги, когато я виждаше. А Мария, кой знае защо, вечно живееше в някакъв страх, в някаква тревога за Агнеса...

– За какво, мила – милваше съпругът косите ѝ, – не виждаш ли, че Агнеса е ангел, слязъл от небето, за да ни направи напълно щастливи? Престани да се тревожиш, престани да се страхуваш. Нали все пак знаеш, че има кой да я пази?

Мария разбираше това и би трябвало, както казваше Борис, да е напълно спокойна. Но независимо от съзнанието ѝ, нейната същност живееше в някаква тревога. Възщност тревога ли беше това? Мария се спря с парчетата кристал в ръцете си – не беше тревогата, а неизвестността. Тя чувстваше, че има нещо, което е огромно, голямо, необятно, велико. Но какво е То? – Тя не знаеше кое е То, но се боеше от Него. А даже там някъде, дълбоко в себе си, тя тайно се бореше.

Мария стоеше с широко отворени очи всред стаята – ясно, това бе заради Агнеса. Изведнъж ѝ се стори, че стои на някакъв праг и дърпа с все сила Агнеса към себе си. Откъде я дърпа? – От света на неизвестността. И защо, защо прави това?

Мария притвори очи, за да се вгледа по-добре в себе си: от обич или от егоизъм прави така? Майчината любов няма граници, но може ли да се определи къде свършва обичта и къде започва егоизмът? Неочаквано от очите ѝ бликнаха сълзи, и като отиваше да хвърли кристалните парчета, тя си мислеше:

– Аз съм нещастна, аз съм много нещастна, защото съм на прага на два свята. Единия го виждам, познавам го, но неговото суетно ежедневие никога не ме е задоволявало. А другия свят го долавям със слуха на своята душа, с трепета на моето сърце, с чувството на моето най-вътрешно естество. Но този свят не го познавам и затова се боя от него. Равновесието, което моят съпруг намира в мене – равновесие между майка ми и баща ми – е моето нещастие. Ако живеех само в света на баща ми, щях да съм щастлива, защото нямаше да долавям съществуването на това неизвестно, и щях да се радвам, както всички обикновени хора се радват. Ако бях само в света на майка ми, тогава

щях да имам тишината на нейното спокойствие и щях да предам целия си живот на тези, които са над мене, както се изразяваше мама. А сега, сега аз не мога да се задоволя с обикновения свят, с обикновения живот на баща си, и се страхувам от света на майка ми. А този страх ражда в мене желание да се боря с този неизвестен свят. Свят, който освен че внася страх в мене, но ми отнема и Агнеса, и тя не може да бъде изцяло моя.

Мария се питаше тревожно:

– Разбира ли ме Борис? – Не. С всичкото си безверие той вярва в съществуването на Невидимата и е спокоен за Агнеса. Знае, че тя я пази. А аз страдам, страдам. Невидимата е карала Агнеса да се радва така, както аз никога не можах да я зарадвам. Очите ѝ се изпълват със светлина и на устните ѝ засиява най-чудната усмивка, когато тя вижда нея, което не се случва, когато вижда мене. Наистина зная, че това е ревност, егоизъм от моя страна, но не е ли право на всяка майка да бъде такава? Но моята любов не е само егоистична – аз си мисля за бъдещето на Агнеса. Какво ще стане с нея? Какво ѝ говори тая Невидима? На какво я учи? Накъде я насочва? Няма ли отведнъж да ѝ каже: „Остави майка си и баща си и иди в манастир?“ Няма ли да ѝ каже: „Откажи се от хубавите дрехи, откажи се от красотата в живота“, както ѝ каза да се откаже да яде месо и Агнеса я послуша веднага? А какво ще стане тогава?

– Не, не – застана Мария на прага на стаята, – щом Агнеса е мое дете, тя трябва да е моя и трябва да е свободна от влиянието на когото и да е. Животът на Земята е прекрасен и Невидимата не може да попречи на Агнеса да го изживее в неговата красота.

Чергите на лицето ѝ се стопиха, опнаха се, и цялото ѝ същество се втвърди при това решение. Но като прекрочваше прага, тя се препъна и едва не падна. Само кристалните парчета се разпръснаха. Мария се спря:

– Добре, че не паднах.

После са наведе и събра отново парчетата.

– Всъщност може би Борис е прав – продължи да мисли

Мария, – като без да е религиозен, се надява, че Невидимата ще пази Агнеса. И защо пък трябва да мисля, че тя ще я накара да се откаже от живота? Не трябва да давам ход на такива мисли.

Неочаквано за себе си Мария почувства, че някакъв огромен товар се сне от гърдите ѝ и сърцето ѝ се изпълни с приятност.

– Ако можеше да ми е винаги така хубаво и леко – помисли си Мария и излезе на двора.

Вън валеше хубав, мек, на едри парцали сняг. Тя се спря за един миг – беше ѝ приятно да гледа снега, а и хладината, която усещаше от топящите се снежинки по челото и по лицето си, ѝ действаше освежително.

Като стигна до пътната врата, гдето в един сандък хвърляха сметта, тя чу гласа на Агнеса, и като хвърли в сандъка парчетата, отвори вратата. На тротоара беше Агнеса, поруменяла навярно от падащите едри снежинки, и до нея беше Ивайло, ученик в последната година на гимназията.

Мария смръщи вежди. От всички съседни момчета тя най-малко обичаше Ивайло. Струваше ѝ се, че той е някакъв *-ист*. Или анархист, или комунист, но не беше като другите младежи.

Агнеса, като видя майка си, се усмихна, а Ивайло сне почтително фуражката си, но вътре в себе си изтръпна. Той усещаше, че Мария не храни добри чувства към него, но за какво? – Не можеше да разбере. Дали защото тя долавяше неговото прекрасно, като самата светлина чувство към Агнеса, което изпълваше сърцето му и което той се стараше да крие дори и от самия себе си? Кой знае... И той смутено наведе глава.

– Агнеса, нали беше на хор?

– Да, мамо, но г-н Дончев не дойде. Ние чакахме, чакахме и си тръгнахме.

– Прибирай се, защото ще настинеш. Времето е влажно.

– Прекрасно е времето, мамо, просто не ми се влиза къщи.

– Прекрасно е, но като се стои на едно място, се настива.

– Ей сега, мамо, само Ивайло да доизкаже мисълта си. Говореше ми за една книга.

Мария промърмори още нещо, което Агнеса и Ивайло не дочуха, но разбраха, че Мария е недоволна, и се погледнаха. Очите на Агнеса, сини и лъчисти, се усмихваха, а тези на Ивайло, черни и огнени, гледаха съсредоточено, потискащи огорчението.

– Мама е винаги такава, ревнива – усмихна се Агнеса, – или по-право – страхлива. Вечно се бои за мене. А няма от какво.

– Да, няма от какво – повтори Ивайло, като гледаше очите на това чисто, прекрасно дете.

– А кога ще ми дадеш книгите?

– А, да – като че се пробуди от някакъв унес Ивайло, – ще ги приготвя и ще ти ги дам.

– Много ли са?

– Зависи от тебе, може и повече, може и по-малко да бъдат. Книгите са много ценни и ще бъде жалко да бъдат унищожени. А аз няма къде да ги скрия, че вече съм под съмнение, и ако дойдат, ще ги вземат... А у вас няма кой да подозира...

– Да, разбира се. Донеси ги.

– А майка ти?

– Ще ги донесеш, когато я няма. Аз ще ти обадя. А може и тази вечер. Татко и мама ще отиват на вечеря. Но все пак аз ще пратя Асенчо да ти каже, че не мога да реша една задача.

– Добре.

– Агнеса! – чу се гласът на Мария.

– Идвам – отвърна момичето и кимна с глава за довиждане на Ивайло.

Миг след това вратата се хлопна и Агнеса тичаше към къщи, а Ивайло крачеше по тротоара, държащ фуражката си в ръка. Челото му гореше, лицето му гореше и падащите по тях снежинки му доставяха неизказана приятност. В сърцето му преливаха две еднакво силни чувства: едното – прекрасно, слънчево, а другото – тревожно, което го притискаше с железни пръсти.

– Тя никога няма да узнае колко много я обичам – мислеше си Ивайло, – никога. Подушили са вече, че в гимназията има комунистическо гнездо. Кой знае защо, още не са почнали арестите. Може би наблюдават кой с кого се среща. Зависи кои ще бъдат задържани първи и доколко ще могат да устоят да не изкажат другите. А може вече и да има арестувани и довечера ще дойдат за мене?

Ивайло ускори крачките си.

– И аз никога вече няма да я видя – мислеше си той, – никога!

Тая мисъл го сепна и той се спря.

– Но аз ще нося обичта в себе си – тръгна отново той – навсякъде и всякога. Но ако ме убият? – смрази се кръвта на Ивайло. Нищо – отвърна с младежки героизъм той. – Но жалко, че със смъртта изчезва всичко, а аз бих искал и след смъртта да я обичам. А тя, с детската си наивност, вярва, че животът продължава и след смъртта. Понякога ми се иска да разруша тази ѝ илюзия, но после си мисля – защо? Аз по-щастлив ли съм, като зная истината? Не. А тя, тоя малък прекрасен ангел, когато и да е ще научи тая горчива истина. Горчива, защо да е горчива? Истината е една – и каквато и да е тя, би трябвало да ни радва. Защото тя ни отваря очите, за да знаем нещата такива, каквито са.

* * *

Едно леко изсвирване извади Ивайло от замислеността му. Той вдигна глава, но не видя никого. Второ едва уловимо изсвирване го накара да спре. Това беше подсвирването на Андрей. Но защо се крие? В същия момент сестричката на Андрей излезе от тяхната порта и му каза тихо:

– Бате те чака в старата къща при баба. Каза да дойдеш при него, но не оттука, а през комшулука.

– Добре, Радке – отвърна Ивайло и забърза.

Когато се намери при Андрей, последният беше блед като платно.

– Какво е станало? – запитва Ивайло, като пребледня също.

– Издали са ни.
– От где знаеш?
– Преди малко се върнах от участъка.
– Така ли?
– Да. Но нямат изглежда точни улики. И все пак биха ме пребили навярно от бой, ако не беше се случил там генерал Петров. Той ме спаси.
– Наистина?
– Наистина. Каза на началника на полицията пред самия мене: „Какъв комунист е това момче, че то е наше, комшийско.”
– Ама познавате ли го добре, г-н генерал? – запита началникът.
– Че как да не го познавам, нали като бяха по-малки, по цял ден играеха с Агнеса на улицата.
– Ама хубаво момиче имате, г-н генерал – заоблизва се котаракът.
– Началникът ли?
– Той ами, нали е ергенче, както казва баба ми.
– Скот! – прецеди през зъби Ивайло.
– Даже нещо повече от скот – звяр! Но пред генерала, знаеш, е мекичък като памук. Умилква му се и рече: „Е, щом вие, г-н генерал, казвате, значи невярно са ме осведомили.”
– „Съвсем невярно, разбира се!” – потвърди генералът. И началникът ми каза: „Хайде, момче, иди да си учиш уроците.” Но нашият там, като ме изпращаше, ми кресна: „Сега да си вървиш и да си гледаш напреде, че сега те отърва генералът, но довечера ако те пипнем, здрав няма да излезеш оттук” – и ме нарута страшно. А на двора, като ме шамароса пред друг полицаи, ми рече тихо: „Издадени сте. Спасявайте се.” Като се връщах, стана ми ясно, че онзи мазник, началникът, ме е пуснал само за да угоди на генерала.
– Че защо?
– Много просто. Агнеса е с Радка, започнала е петнадесет години, а след една-две ще бъде на 16-17...
– Надали ще може да я дочака.
– И аз мисля тъй. Но... но сега трябва да вземем бързи мерки.

– Какви? – запита механически Ивайло, като все още мислеше за Агнеса и за началника.

– Получих нареждане: книгите, позивите – до листче, всичко да се скрие... и то веднага, защото никак не е чудно още тая вечер да почнат обиските на съмнителните. Аз се справих с това, което беше в мене, направи и ти същото.

– Добре – отвърна Ивайло и тръгна да си отива.

– И да знаеш, че не си ме виждал.

– Не, не съм.

И Ивайло излезе бързо навън. Денят преваляше и той с тревога се прибра вкъщи. Майка му беше в кухнята.

– Върна ли се, сине? – запита го тя и любящите майчини очи се спряха на преbledнялото му лице. – Изстинал си, сине – продължи майката, – изстинал си, влез и се стопли.

– Не, не, не съм изстинал – искаше да влезе в кухнята Ивайло.

– Постою – спря го майката, като го хвана за ръката. – Знаеш ли, че Андрей го викаха в участъка?

Ивайло се сепна.

– Не, не зная – отвърна синът.

– Знаеш, но слушай, ония книги, дето си ги отделил, аз ги увих в един скъсан чувал и ги сложих в кочината, дето миналата година хранихме прасето.

– Мамо!

– Седни и се постопли, сине, че трепериш – подаде му тя стол.

Ивайло хвана майчината си ръка, и без сам да съзнава, поддал се на дълбок вътрешен порив, я целуна няколко пъти. От очите му бликнаха сълзи.

– Ти мислиш, че нищо не зная, сине – погали косите му майката, – но да знаеш, от майчиното сърце нищо не може да се скрие. То е будно винаги. Вие с баща си няма да оправите света...

– И татко ли? – учуди се Ивайло и изведнъж бузите му пламнаха, сърцето му се изпълни с радост. – Ах, Боже мой, и татко!...

– Мълчи – прошепна майката. – Толкова години живях

в постоянен страх за него, а сега и за тебе. Измъчихте ме вие, измъчихте! Добре, че сестрите ти не приличат на вас двамата.

– Но как така татко – чудеше се Ивайло. – Аз никога нищо не съм разбрал, пък и изобщо... никога не е бивал задържан.

– Опазил го е Господ.

– Ах, Господ, и ти, жената на...

– Мълчи! – сложи ръката си майка му на устата му. – Мълчи! Да не говорим сега за това.

– Чудно – продължи Ивайло, – чудно, как никога да не разбере, че татко...

– Аз го заклех, аз го заклех, когато преди десет години бях болна на умирање, да те не замесва и тебе. Тогава той обеща и удържа обещанието си. Но кръвта му в твоите жили не остана мирна и те увлече... Като показах на баща ти книжките, които четеш, той цял светна и рече: „Достоен син съм имал!“ А аз по цели ноци плачех. Жив съм те оплакала. Като излезеше, никога не съм знаела дали ще се върнеше... А сега станаха опасни времената, сине. Едничък сине на мама, ако стане нещо с тебе, по-добре жива да ме сложат в земята, по-добре ще бъде...

– Бъди спокойна, мамо.

– Ааа, не съм спокойна, никак не съм спокойна. И денем, и нощем съм си блъскала главата – какво да правя. Зная, зная, че не мога да те отклоня, както не съм могла и баща ти да отклоня. Но кой знае, него все нещо го пазеше. Досега никой не го издаде... и само неговите си го знаят... най-верните. А за тебе сърцето ми се е превърнало в жива рана, откакто видях книжките. Исках да ги изгоря, да ги хвърля, да ги махна, та никъде да ги няма. Но после се размислих, че ако тези изгоря, други ще си вземеш. И тогава паднах на колене пред Бога и плаках, и рех: „Слаба съм, Господи, слаба съм, не мога да извадя от ума им и от сърцето им това, което са намислили, затова ги предавам в Твоите ръце. Все ще умрем, щом сме облекли тленната дреха, но боли ме, Господи, като си помисля, че може да се случи нещо лошо

с тях. А то е, защото съм слаба и малка е вярата ми в Тебе...”

Ивайло смаяно гледаше майка си. Сякаш за пръв път я виждаше. Неговата малка, дребна майчица израсна изведнъж в очите му. Искаше му се да падне на колене, да целува коравите ѝ от работа ръце и да ѝ каже: „Аз не съм само достоен син на баща си, но и на тебе, майко свята! Но защо си свята?” – помисли си той. – „Аз не вярвам в свети неща, но ето, няма друга дума, с по-добра изразност от тая.”

– Бате Ивооо! – чу се отвън гласът на Асенчо.

Ивайло трепна, а майката каза:

– Агнеса те вика – и се вгледа в очите му, които веднага просияха, а тя въздъхна.

– И това ли знаеш? – запита за своя преголяма изненада Ивайло.

– И това, сине.

– И не ми се сърдиш?

– Че защо бре, сине?

– Но... нали обикновено старите съдят...

– Ех, Ивайло, защо да те съдя, че нали целият свят е създаден от обич. Че нали и аз с обич те родих?

– Чудна си ти, мамо! – заструиха светлина очите на Ивайло, и пак му и стори, че сега за пръв път вижда майка си. Живял е толкова време до нея – тя го е гледала, кърпила, прала, хранила го е, грижила се е за него, но той е приемал всичко, като че така е трябвало да бъде, и никога не бе се вглеждал в нея.

– Бате Иво! – повторно се чу гласът на Асенчо отвъд, до вратата.

– Че влез де, какво викаш отвънка – повика го майката.

Малко, осемгодишно момченце влезе в стаята и почна да мига от светлината на лампата.

– Ха кажи сега, какво има? – погали го по главата майката на Ивайло.

– Кака Агнеса каза да иде бати Иво да сметне задачата.

– Добре, добре! Иди ѝ кажи, че ей сега ще иде. Да си вземе сметките и ще иде.

– Мамо – обърна се Ивайло към майка си, – ще отнеса книгите у тях. Днес говорихме с Агнеса.

– Добре.
– Но майка ѝ не трябва да знае.
– Да, не трябва да знае.
– Значи и ти така мислиш?
– Тъй мисля, Иве, тъй мисля, сине, че тя завчера ми каза: „Да знаеш, твоят син е или комунист, или анархист.”
Пък аз се засмях и рекох: „И двете.”
– Но от где знае тя?
– Нали ти казах, че сърцето на майката подушва. Но тя не е лоша жена и няма да те изкаже.
– А на теб защо го е казала?
– Защото съм твоя майка. А ти отивай, че да не те чакат.
Ивайло нищо не каза. Само очите им се срещнаха и той излезе.

* * *

А Агнеса, когато родителите ѝ излязоха, извади дневника си и записа:

28 февруари 1943 г.

Като се прибрах тичешком вкъщи, мама ме посрещна със смръщено чело. Приличаше на буреносен облак, който всеки момент ще се разрази в мънии и бури. Като видях това, поисках с усмивка и с обич в очите да намаля силата на бурята, но почувствах, че това я дразни. Тогава започнах да изваждам тетрадките и учебниците си, за да си приготвя уроците. А в себе си се питах какво лошо съм направила, че мама е така сърдита? Точно в това време видях, че кристалната кана за вода я няма на масата, и тъкмо щях да запитам къде е, когато Невидимата отведнъж се яви и сложи пръст на устните си.

Отдавна, близо две седмици, не я бях виждала и много се зарадвах. Така много ми се искаше да ѝ кажа всичко, което се беше случило и което се бе насъбрало в мене, а тя да ме утеши. Но в следния миг Невидимата изчезна и аз седнах на стола пред масата. В стаята не беше много светло

и поисках да запаля лампата. Когато се запътих да завъртя ключа, мама заговори, а гласът ѝ трепереше:

– Агнеса, ти не разбра ли, че никак не ми е приятно да разговаряш с този младеж?

– Не, мамо, не съм разбрала.

– Че това на нищо не прилича – младо момиче да разговаря с часове пред вратата с всеки срещнат...

В този миг светещите пръсти на Невидимата завъртяха електрическия ключ, преди аз да съм стигнала до него, и лампата светна. Това видимо изненада мама, но тя каза:

– Тази крушка се е разхалтавила и от най-малкото сътресение се пали.

Аз нищо не казах. Все пак запалването на лампата оказва някакво влияние на мама, защото тя продължи със сравнително по-мек тон:

– Но за това е виновен баща ти. Какво има да кани вчерашно момче и да разговаря с него като с връстник? Че бил начетен, че бил природно интелигентен, че се стремил към науката! А то към каква наука се стреми, то се вижда. Чист анархист или комунист е. Само те така четат и висят над книгите и ден, и нощ.

– Ти казвала ли си това на татко? – запитва Агнеса.

– Какво ще му казвам? Той не вижда ли, че това не е работа на военни. Но му се чудя какво му харесва да се сприятелява с вчерашни деца. Седя и си мисля – какво интересно има в това момче? Баща му е железничар, майка му – скромна женица, не отказва да помогне никога на тези, които я извикат вкъщи. Двете му женени сестри се мъчат да се издигнат, но си личи произходът им. Виж, най-малката... несъмнено има голямо дарование. Може да стане голяма артистка, балерина, певица. Има и трите дарби с еднаква сила. Но Ивайло бил чел... Кой не чете? Но главното – какво чете? Интересува се от наука, както всички младежи на тая възраст се интересуват от науката. Бил първенец в гимназията – ще бъде, като е по-голям от съучениците си!

– Но той не е оставал – обидено казах аз.

– Знам, че не е оставал, че е бил болен. Но все пак годините оказват влияние на успеха.

– Но защо нямат същия успех тия, които са повтаряли класа?

– О, ти много го защитаваш.

– Казвам истината, мамо.

– Но тази истина изглежда, че те засяга отблизо.

– Какво искаш да кажеш с това, мамо?

– Че не си равнодушна към него.

– Да, мамо, винаги се радвам, когато го виждам.

Мама се спря всред стаята и ме загледа като гръмната.

– Агнеса!

После се приближи до мене, хвана с две ръце главата ми и ме загледа в очите:

– Значи радваш се – повтори тя, кой знае защо с тъжен глас.

– Да, мамо, винаги се радвам. Радвам се още от първия път, когато го видях.

– А кога беше това?

– Когато дойдохме тука. Помниш ли, пристигнахме с багажа с един камион. Аз навярно съм заспала из пътя. Когато се събудих, камионът беше спрял. Татко и тебе ви нямаше. После разбрах, че сте слезли да оглеждате квартирата. Но тогава аз не знаех това и бях готова да се разплача. Край камиона се бяха насъбрали много деца. Аз се изправих и се почувствах много нещастна сама всред чуждите. Тогава чух една жена да вика:

– Я вижте, какво хубаво момиченце има в камиона.

Децата започнаха да се катерят по камиона, а аз се уплаших страшно. Съзри започнаха да избликват от очите ми. Когато видях Ивайло, изправен отстрани, да говори с Андрей, кой знае защо страхът ми изчезна. Той видя разплаканото ми лице и ме запита:

– Искаш ли да слезеш?

– Искам – отвърнах аз.

Той взе стола, на който жената седеше, и ми помогна да слеза. Не зная защо, но тогава ми се стори, че стана много светло и аз се зарадвах много.

- Но ти тогава беше едва на девет години?
- Зная. Но оттогава винаги се радвам, когато ми заговори или когато го видя.
- И какво ти говори?
- За книгите, които четеш, или пък за това, което аз съм чела.
- А той знае ли, че ти му се радваш?
- Не зная.
- Не си ли му казвала?
- Не, за такива неща не се говори.
- Защо?
- Защото така го чувствам.
- Не зная другите майки имат ли такива тревоги с децата си, колкото аз съм имала и имам с тебе, Агнеса.
- Защо, мамо?
- Малка си още да разбереш.
- Все още ли съм малка, мамо?
- Да, Агнеса, защото ти си най-чистото същество, което съм срещала. А чистите същества си остават винаги деца. Те не могат да разберат...

Точно в това време се позвъни на телефона. Татко казваше на мама, че я чака в казиното. Да се облече и да тръгне веднага. Мама се засуети кой тоалет да облече, а аз седях над отворените си учебници и се чудех какво собствено не мога да разбера.

– Учи уроците си! – чух гласа на Невидимата в себе си, и аз се наведох над учебниците си. Едва когато мама дойде да ме целуне за довиждане, си вдигнах главата. Мама си бе направила тоалета за един час, а аз си приготвих уроците за утре.

* * *

- Кака Агнеса – чу се гласът на Асенчо.
- Агнеса веднага стана и изтича да отвори на детето.
- Бате Иво каза, че ще си вземе сметките и ще дойде.
- Добре, Асенчо, благодаря ти много. Ела да се постоплиш и ще ти дам нещо.

- Мама каза веднага да си отида.
- Чакай тогава – и Агнеса му изнесе една голяма ябълка.
- Ето, вземи я и си иди, че нали знаеш, че трябва да се слушат майките.
- А ти винаги ли слушаш леля Мичи?
- Асенчо, че идвай си де! – чу се гласът на майка му.
- Ставай! – подтикна го Агнеса.

Като се връщаше в стаята, Агнеса си мислеше: „Ето един труден въпрос, на който мъчно може да се отговори: винаги ли слушам мама?“ Агнеса въздъхна: „Аз почти не я слушам... или съвсем малко. Бедната мама! Ако тя беше като Невидимата, бих я слушала, но тя съвсем различно разбира неща. Например Невидимата никога не ме спира да разговарям с Ивайло. Даже някога ми пошепва вътре в мене какво да му кажа. В такива случаи Ивайло винаги се е учудвал и ме е питал где съм чела това или откъде съм го научила. Или пък как съм дошла до това заключение. Веднъж, без да искам, щях да се намеся и да се изсмея, като му кажа, че това не са мои мисли, а ми ги казва Невидимата. Но в същия момент тя сложи пръста на устните си и аз разбрах, че не трябва да казвам за нея. Навярно Ивайло с идеите, които има, никога не би могъл да разбере съществуването на Невидимата. А колко хубаво би било да му разкажа за нея и ние двамата да я слушаме за всичко. О, тогава бих била щастлива, много щастлива.“

В същия момент се чу някакво леко подсвиркване – на Ивайло. Агнеса се втурна да му отвори. Като влязоха в стаята, Ивайло за миг притвори очите си.

– Много е силна лампата ви – разтърка той с пръсти очите си.

– Не, не е много силна – усмихна се Агнеса.

– Като влязох, просто не можех да гледам. Може би защото идвах от тъмно.

– Може би.

– А и твоето лице ми се стори, като че свети. Същата такава илюзия съм имал с тебе още веднъж или два пъти. Кой знае на какво се дължи това. В същия момент те видях като

огряна от невидима светлина, а после, като се взрях – нищо, такава си, каквата си. Илюзия, която трае може би миг.

– Може би и илюзиите си имат своите причини – каза сериозно Агнеса.

– Сигурно, но поне засега не са ни обяснени.

– Това ли са книгите, за които говореше?

– Има още толкова.

– Добре, иди ги донеси.

– Може и друг път.

– Не, не, сега! Може би ще... – Агнеса не се доизказа.

– Да не си чула нещо?

– Не, не, после ще ти кажа, но по-добре е още сега.

Изведнъж в ума му минаха думите на тоя, който беше предупредил Андрей в участъка.

Добре – каза той и веднага излезе.

След петнайсетина минути Ивайло отново се върна. Агнеса му каза:

– Аз наместих онези книги, дай да туря и тези при тях, а ти вземи алгебрата ми и решавай ето тези задачи.

И Агнеса излезе с книгите бързо. Когато тя се върна, Ивайло ѝ подаде листа:

– Само едната е по-трудна, а другите две са съвсем лесни.

В същото време се почука на външната врата.

– Кой е? – извика Агнеса.

Чукането се повтори. Агнеса излезе в коридора и повтори въпроса.

– Отвори – чу се непознат глас.

– Защо? – запита Агнеса. – Ако търсите татко, той е на вечеря с мама у коменданта на града.

– Кой е баща ти? – запита някой.

– Е, толкова ли не знаете? – засмя се Агнеса.

– Тук живее генерал Петров – чу Агнеса гласът на Асенчовата майка. – Вътре е момиченцето му. Не го плашете детето.

– Кой генерал Петров, бе? – запита някой.

– Е, като си толкова прост. Кой генерал? – Борис Петров.

– Ааа, тука ли живеел?

– Татко ли търсите? – попита отново Агнеса.
– Не, когото търсим, ще го намерим.
– Е, добре – влезе си Агнеса вътре.
В същия момент електричеството угасна.
– Дали бушоните изгоряха? – пошепна Агнеса.
После, като надникна внимателно през прозореца, рече:
– Не, в целия град електричеството е угаснало.
Ивайло, който до този момент стоеше като вцепенен,
промълви:
– Тези бяха от полицията. Сигурно търсят мене.
– Мълчи – пошепна Агнеса, – има един отвън...
– Ако дойдат втори път?
– Ела да отидем горе в моята стая.
– А като се върнат родителите ти?
– Нищо, аз ще кажа на татко... Той нищо няма да каже.
Те се изкачиха по стълбите тихо и влязоха в стаята на Агнеса. В същия момент лампите светнаха.
– Забравих да угася лампата в столовата – каза тихо Агнеса, – ще слеза да я загася.
Когато Агнеса посегна към ключа, за да угаси лампата, на вратата отново се почука. Може би защото го нямаше Ивайло и беше сама, Агнеса изтръпна от ужас.
– Не бой се! – прошепна в нея Невидимата, и по цялото тяло на Агнеса се разстла чудно спокойствие. Тя отиде в коридора и каза:
– Нали ви казах, че татко го няма!
– Ти отвори, нищо че го няма баща ти.
– Кои сте вие?
– Полицията.
Агнеса се поколеба.
– Отвори – пошепна пак в нея Невидимата.
Агнеса превъртя ключа и отвори вратата.
Влязоха трима полицаи и двама агенти – и без да попитат може ли, отправиха се от коридора към столовата. Отново ужас скова сърцето на Агнеса. Но между полицаите се мярна фигурата на Невидимата и тя мина през отворената врата към горния етаж. „Отива при Ивайло” – помисли си

Агнеса – и пак се въдвори спокойствието ѝ.

– Ти сама ли си тука? – запита я един от полицаите.

– Както виждате...

– Ааа, прегледай, прегледай, няма какво да питаш девицето, тука са го видели, че влиза – каза един от агентите.

Тримата полицаи прегледаха навсякъде, даже там, гдето не би могъл да се скрие човек. Като минаха край отворената врата на горния етаж, сърцето на Агнеса примираше от страх.

– Нищо няма – каза един от търсещите.

– Виж по другите стаи.

– Да не се сърди генералът?

– Няма да се сърди, началникът е заповядал... да се прегледат всички околни къщи, а са го видели...

Коленете на Агнеса се подкосиха. Книгите, които бе донесъл Ивайло, бяха под леглото ѝ, а и самият Ивайло е там. За да прикрие смущението си, тя отиде при чешмата и започна да мие една чаша!

– Не бой се – чу тя тихия глас на Невидимата.

– Е, девице, дай ни една чаша вода – обърна се старшият полицай към нея.

– Добре – и Агнеса наля в измитата чаша вода и я поднесе на полицая.

Като я изпи, той избърса с длан устата си и рече:

– Хайде да вървим. Викайте и ония да вървим.

Единият от агентите свирна от стълбището и след малко двамата полицаи и агентът слязоха.

– Нищо няма – казаха те.

– Ами, ще има, какво ще има. Хайде да вървим – настоя пак старшият полицай. – А ти не се бой, девице – обърна се той към Агнеса, – аз си знаех, че нищо няма тука.

– Знаеше, а ти най-много настояваше да влезем. Да видим как ще отговаряш пред коменданта.

– Ами оня дръвник като каза, че видял тук да влиза момчето... пък и началникът кай да се прегледа навсякъде. Ама хайде да тръгваме.

Агнеса излезе след тях да затвори. Когато другите бяха излезли, старшият полицай се спря:

– Да знаеш, девойко, такава вода не съм пил в живота си. А и да ти кажа, кой знае защо, ти ми напомни за мойто момиченце. Хе... то се помина отдавна. Като те гледах изправена като бяла свещица в стаята, като че ли тя стоеше и ме гледаше. Кой знае защо, така ми се стори. И чак ми прималя на сърцето и затуй ти поисках вода. И като ми я подаваше, пак като че ли тя ми я даваше. Такава прилика никой друг път не ми се е случвало да забележа. А аз я обичах много, много... Тя беше от първата ми жена. Ех... ха ти си остани... и на баща си кажи, че по служба ... тази пуста наша мръсна служба – и старшият полицай, като наведе глава, излезе бързо.

Агнеса заключи, загаси лампата и бързо се качи горе. Ивайло беше седнал на стола и бе захлупил главата си на масата.

– Отидоха си – прошепна Агнеса.

– По едно чудо не ме видяха.

– Така си и знаех, че няма да те видят...

– Като чух, че влизат – продължи Ивайло, – цял се вкамених в първия момент. После си помислих да отворя прозореца и оттам да видя как да избягам. Но ми мина през ума, че на двора има друг полицай. Като се качвах по стълбите, съжалих, че нямам оръжие да се застрелям, но пак не мръднах от мястото си. Чак като чух стъпките им пред вратата, излязох от вцепенението, в което бях изпаднал, и отидох зад вратата. В същия момент тя се отвори и една ръка превъртя ключа на лампата. Тогава видях една млада жена – от где се взе тя, никак не зная, и кога бе влязла тя, пак не зная. Като че от прозореца да бе влязла, което, разбира се, е вероятно, но я видях да идва откъм масата към вратата. Усмихна ми се и остана близо до вратата. Двамата полицай и агентът влязоха, огледаха се и излязоха. Жената отново ми се усмихна и си отиде отведнъж, както беше дошла. А може би всичко това да бе халюцинация, защото ужасно ме боли главата.... Чувал бях за халюцинации, но за

първ път ми се случва това. Защото от где собствено ще се вземе тая жена? И беше някак особена. Знаеш ли, Агнеса, просто ще ми си пръсне главата.

– Ще сляза да взема аспирина.

– Не, не слизай.

– Няма да паля лампата, ще го намеря така.

– Добре, и аз ще сляза и ще си отида вкъщи.

– Добре.

Двамата слязоха тихичко. Агнеса намери аспирина.

– Хранил ли си се, Ивайло?

– Не, защо?

– Трябва да си хапнеш нещо, за да вземеш аспирина.

– Не, нищо не съм ял.

– Ще ти дам една чаша мляко.

Ивайло нищо не каза и седнал на един стол, сложи главата си на масата.

– Ивайло – пошепна Агнеса, – изпий млякото!

Но Ивайло не вдигна главата си.

– Ивайло – каза по-силно Агнеса, готова да се разплаче от страх.

– Ивайло! – разтърси го тя за рамото.

– Какво има? – вдигна глава той.

– Изпий млякото.

– Защо си запалила лампата?

– Не, не съм я запалила.

– А защо е така светло в стаята?

– За да изпиеш млякото.

– Добре – пое го той и го изпи.

– Ето, вземи сега аспирина.

– Чувствам се по-добре – стана Ивайло, след като взе аспирина, – ще си отида. Само дано са си отишли ония.

– Аз ще отида да погледна през кухнята. Или по-добре ще отида у вас да видя какво е положението.

– Не, не. Може да се върнат вашите.

– Тогавя ела в кухнята и през другия вход ще минем през комшулука за у вас.

– Добре.

Ивайло и Агнеса отидоха в кухнята и погледнаха през прозореца. Но освен снежните дървета, нищо друго не можаха да видят.

Агнеса отвори полека вратата, стигна до малката портичка, която съединяваше двата двора, и премина у Ивайлови. Нито един прозорец на малката къщичка не светеше...

– Лельо Пене – извика тихичко Агнеса до един от прозорците.

Никой не се обади. Тогава тя изкука, както Ивайло имаше навик да кука лятно време от някое дърво. Тогава Агнеса и другите деца от махалата отиваха под това дърво и той им хвърляше плодове.

Агнеса видя как завеската на прозореца се отмести леко.

– Лельо Пене – повтори тя.

Вратата тихичко се отвори и я пусна да влезе вътре.

– Отидоха ли си, лельо Пене?

– Отидоха си.

– На Ивайло му е много лошо.

– Къде е той? Значи не го намериха?

– Не.

– Ти, Агнесо, ми спаси чедото – разплака се майката. – Бог да те благослови.

– Не, не съм аз – отвърна Агнеса, – не съм аз... Но на Ивайло му стана много лошо и иска да си дойде.

– Ами ако се върнат?

– Не, няма да се върнат – каза с твърд глас Агнеса, като сама се учуди от тона си.

Майката отвори вратата, за да излязат, но и двете ахнаха – Ивайло стоеше пред тях.

– Оная млада жена ме доведе – каза той и в същия момент се строполи на земята.

***

Генералът беше възмутен от обиска, който беше направен в дома му в негово отсъствие, и поиска преместване.

Началникът на полицията наказва строго „своеволието на подчинените си”, за да замаскира нареждането си да бъдат обискирани всички съседни къщи – на Ивайло и на Андрей, и да бъдат хванати двамата младежи. Не бил съобразил, оправдаваше се началникът, че генералът е техен съсед. Но като са разбрали тия говеда, защо са влизали? Но че го бяха питали по телефона от един пост дали да влязат у генерала, тъй като са научили, че един от младежите са го видели пред вратата на къщата му, той съвсем премълча.

Целият квартал бе разтревожен, а градът – смутен, от честите арести, които почнаха да стават. Мнозина тръпнеха и си лягаха неспокойни, защото не знаеха дали ще осъмнат в домовете си сутринта.

Генерал Петров ходи в полицията и защити искрено двамата най-будни според него младежи, които не се занимават с глупости, а четат и се интересуват от науката. Началникът на полицията бе засегнат от генерала и като отвори чекмеджето си, извади една папка с досиетата на двамата младежи – уликите против тях.

– Ще видите с каква наука се занимават – раздразнено каза той и отвори папката. – Ще видите какви лозунги лепят нощем и каква пропагандна дейност развиват – и той нервно зарови листовете, но все не намираще това, което търсеше.

– Василе – извика той, като отвори вратата.

Влезе дежурният полицай.

– Къде са книгата, които намерихте у Димитър Илиев?

– На вас ги предадох, г-н началник.

– Я повикай Панайот!

– Тъй вярно, г-н началник – тропна с крак полицаят и излезе.

След миг влезе Панайот.

– Влизал ли е тук някой?

– Съвсем не, г-н началник.

– Тази ли е папката, която ми предадохте след обиските?

– Съвсем същата, г-н началник.

– А какво имаше вътре?

– Съвсем не зная, г-н началник.

– А кой знае?

– Старшията, г-н началник

– Повикай го веднага.

Влезе старшията запъхтян.

– Тази ли папка ми предадохте вчера след обиските?

– Тъй вярно, г-н началник.

– От где я взехте?

– От къщата на Димитър Илиев, от сина му Андрея. В нея събрахме всички листовце, дето намерихме у него и у други момчетии, у които ходихме.

– Я погледни, тези ли книжа бяха?

– Амчи същите, г-н началник.

– Та това са домашни упражнения и решения на задачи.

– Амчи каквото намерихме, това и донесохме.

Началникът беше извън кожата си от яд. Генерал Петров го гледаше с едва доловима усмивка. Това го дразнеше още повече.

– Моята дъщеря ми каза – заговори генералът, – че и от нейната маса са взети листовците със задачите, които е решавала за следния ден. И понеже беше силно разтревожена, не ѝ позволих да ги решава отново и я оставих вкъщи.

– Това е да имаш работа с прости хора – избухна началникът, – дошъл от село и станал полицаи. Така ли е в чужбина? Там на служба са хора, минали специални школи, имат образование. А тук – не знае да се подпише, станал полицаи.

– Е, да – съгласи се генералът и стана.

А в това време началникът си мислеше за подменените книжа. Кой ли можеше да направи това? Наистина, негова голяма грешка беше, че бе забравил ключовете от бюрото си да висят на едно от чекмеджетата. Но през това време не беше идвал никой друг, освен дъщерята на генерала, която той тайно бе повикал, за да ѝ се извини. А всъщност искаше отблизо да види това прекрасно девойче. Но тя беше дошла в един много неудачен момент, когато той беше на заседание с кмета на града. Дежурният я бе поканил

в кабинета му, за да го почака, както бе наредил той. Но когато той дойде, не я завари там. Тя почакала, почакала и си отишла. Дежурният само бе имал възможността да изпълни поръката на началника – да ѝ заръча да не казва на родителите си за това идване в полицията, тъй като той искал лично да ѝ се извини.

Агнеса отговори, че нищо не крие от баща си, но сега ще изпълни молбата на началника – и тя така хубаво се усмихна. Очите ѝ, сини и чисти като небесата, го погледнаха така, че дежурният се стопи от вниманието и нежността в тях. Но за последното той не доложи на началника си.

Генерал Петров се сбогува, видимо доволен от това, че момчетата наистина бяха невинни, както той сам искрено вярваше. И неподозиращ за смущението на началника относно сменените книжа, той в своето великодушие го покани на вечеря. Началникът отведнъж пламна. Мечтата му да влезе в дома на генерала се изпълняваше.

Вечерта, като се изми старателно и се напарфюмира, той почука на същата тази врата, на която в оная нощ бяха чукали неговите полицаи. Отвори му Агнеса и го въведе в приемната. У началника се бореха две желания: едното, да запита направо Агнеса тя ли е подменила книгата в папката на бюрото му, и второто, като наказание за извършената от нея потъпка, да я прегърне и да я целуне в коридора, докато там няма никого. Той беше сигурен, че тя нямаше да смее да каже на родителите си, както не бе казала за отиването си в кабинета му.

Но в същият момент Агнеса се обърна и го погледна. Началникът се сепна. Гледаха го най-прекрасните синьо-сиво-гълъбови очи, които той бе виждал. Но в тях имаше толкова чистота, че той се почувства за първи път в живота си засрамен от своите помисли.

– Седнете, г-н началник – покани го Агнеса, когато бяха влезли в приемната. – Татко го повикаха по телефона, а мама ей сега ще дойде.

– А вие... – искаше да я запита началникът, – вие няма ли да останете тука? – но се запъна и не довърши фразата си,

нещо съвсем необичайно за него, който винаги говореше най-свободно с дамите.

– Аз трябва да приготвя уроците си – отговори Агнеса на недовършената фраза.

– Чувал съм, че вие сте първата ученичка в гимназията.

– Но има и други ученички, които се учат добре!

– Но все пак вие се учите най-добре – гледаше той бялото като алабастр хубаво чело и пак спря погледа си на очите ѝ. „Какво има в тия очи – мислеше си той, – което ги прави така прекрасни?“

В този момент Мария влезе. Тя се усмихна приветливо и се извини, че съпруга ѝ са го повикали във връзка с тяхното преместване.

– Много съжалявам, госпожо, че ще ни напуснете. Само дано не смятате, че причината съм аз.

– Ах, защо пък да бъдете вие?

– Собствено не аз, а недодялаността на моите хора относно обиските в оная нощ.

В същия момент той погледна Агнеса с усет на полицай: независимо от очарованието, което изпитваше от това момиче, той искаше да види какво впечатление ще направят думите му.

Агнеса беше хванала дръжката на вратата и погледите им се срещнаха. Тогава нейните очи му се сториха като две живи същества, които проникваха в самите дълбини на душата му и там те виждаха всичко. Пот изби по челото му и той инстинктивно извади кърпата си и я избърса.

– Агнеса, иди да учиш – чу той гласа на майката.

В същия миг някаква чудна усмивка премина през очите на девойчето, която ги превърна в езера със златни вълни. Тези вълни преляха към него като стопяваща нежност. Но нежност чудна, неизпитана никога досега от него, в която нямаше каквато и да е помисъл за плът. „Наистина ли това същество е човек?“ – помисли си той, когато Агнеса затвори вратата след себе си.

– Каква чудна дъщеря имате – обърна се началникът като в сън към Мария. – Сега мога да повярвам, че ангелите

слизат на Земята. Навярно вие сте най-щастливата майка на Земята.

– Може би най-нешастната...

Началникът я погледна учудено. В този момент влезе шумно, с широка усмивка, генерал Петров.

– Преместили са го – промълви Мария.

– По какво познахте – запита началникът.

– По веселостта му.

– Мария – каза той, след като се ръкува с началника, – ние сме отново на път.

* * *

Генералът се обръщаше неспокойно в леглото. Вън валеше дъжд и духаше вятър, от който платната на палатката плющяха и не позволяваха на генерала да спи.

Но за пръв път ли генералът спеше в палатка? За пръв път ли дъждът се лееше по нейните платна? – Не. Напротив, винаги в дъжд е спал по-добре.

Но сега пред неговия взор заставаше дъщеря му Агнеса и отново той я чуваше да казва: „Татко, не отивай, татко, не отивай!” И тя плачеше, плачеше така, както никога не бе плакала. Тя толкова горко плачеше, че той се разколеба, дори мислеше да помоли да го освободят, но като отиде в казармата, беше пристигнало доверително писмо. Трябваше на всяка цена да се ликвидират шумкарите, които ставаха все по-дръзки. Те палеха дъскорезници, обираха мандри, нападаха общините и селата. Може ли верният на родината войн да откаже да ѝ помогне в един момент, когато тя е застрашена от външни и от вътрешни врагове? И той тръгна. И все пак, все пак той можеше да не тръгне. Можеше да отиде друг вместо него. Но сякаш нещо парализира волята му, когато трябваше да направи постъпки поради недостатъчно доброто си здраве да бъде освободен.

Защо Агнеса така настоятелно го молеше да не отива? И когато той се върна у дома и каза, че през нощта ще тръгне с отряда, тя само каза: „О, татко, татко!” – и излезе. Мария,

която винаги подчертаваше, че не вярва в капризите на Агнеса, прошепна на мъжа си:

– Все пак по-добре беше да не отиваш.

– Сега е вече много късно – промълви той, – ще ме помислят за страхливец.

Мария се приближи до него и го прегърна. И в тази прегръдка и двамата почувстваха някаква тръпка на страх, на нещо неясно, неизвестно. И двамата инстинктивно се притиснаха по-силно, но никой не изказа гласно изпитаното чувство, за да не разтревожи другия.

Когато генералът отиде в спалнята на Агнеса, за да се сбогува с нея, тя беше заспала. Бе късно през нощта. Той се наведе да я целуне и видя под клепките ѝ още незасъхнали сълзи. Стори му се, че те трептят като елмазени капки. Извади кърпичката си, избърса ги лекичко, целуна я по челото и по двете страни и на пръсти тръгна. На прага той се обърна, за да види още веднъж любимото си дете. Кърпичката с попитите сълзи той сложи във вътрешния джоб, до сърцето си.

Когато Мария го изпращаше, целувайки го, му прошепна:

– Пази се, страхувам се за тебе.

– Няма нищо – отвърна той. – По начало не съм на бойната линия.

– А като си помисля, че това са наши момчета, наши, българи!

– Щом палят и рушат родината, те са наши врагове!

В този момент той повдигна главата си и видя Агнеса, бледа като мъртвец. От широко отворените ѝ очи се стичаха сълзи, които тя сякаш не усещаше.

– Какво ти е, Агнеса? – запита разтревожено Мария.

– Агнеса! – тръсна ѝ ръката генералът. Но тя все така втренчено гледаше в пространството.

– Недей – каза тихо Мария. – Тя е станала в съня си, както някога, когато беше малка.

– Агнеса – прихвана я внимателно Мария, – иди да си легнеш.

Но Агнеса стоеше неподвижна – като вдървена. В широко отворените ѝ очи се изписваше ужас.

Двамата родители се спогледаха уплашени.

– Агнеса – прошепна пак тихо Мария, като я милваше леко, – иди да си легнеш.

В същия миг очите на Агнеса се разшириха от неопишуем ужас и тя изпищя:

– Татко! Татко!

– Недей! – прегърна я баща ѝ. – Ангеле мой, какво ти е? Тук съм.

Агнеса се тресеше цяла в плач. Тогава генералът я взе на ръце и я занесе в леглото ѝ. Там тя като че ли дойде на себе си, обгърна шията му и през сълзи повтаряше:

– Татко! Татко!

Най-после заспа. Генералът и Мария, застанали прави, отново се прегърнаха. Само Агнеса ли чувстваше приближаването на нещо тъмно, неясно? Не, сърцето на Мария също се бе свило на топка. Под влиянието на Агнеса ли?

В същия момент изсвири сирената на военната кола. Двамата трепнаха и тихо излязоха на пръсти, за да не разбудят отново Агнеса. На двора се сбогуваха набързо, защото колата чакаше. Когато Мария се върна в спалнята, хвърли се на леглото и заплака. Някаква неясна, неопределена мъка караше сърцето ѝ да избликва все в нови и нови сълзи.

Генералът също чувстваше някаква тревога, но тя беше повече заради Агнеса, която остави разплакана, и заради Мария, чиято прегръдка все още чувстваше, отколкото лично за себе си. Освен това съзнанието му беше заето с операцията, която той трябваше да ръководи. Мислеше, че бързо ще ликвидира хлапаците, които поискаха да нападнат на родината му, но тези хлапаци се оказаха добре организирани и никак не искаха да бъдат ликвидирани. Дните минаваха, а той все още нищо не бе направил. Тогава в него се пробуди някакво като че ли дотогава заспало същество и той пламна от желание да изтребят

до крак тия скакалци, които унищожаваша родината му навсякъде, където се появяваха.

На другия ден почна истинската офанзива. Никой не можеше да познае генерала. Той сам ръководеше сражението, в което падаха жертви и от двете страни.

„Може би, ако продължава така още няколко дни, акцията ще завърши успешно” – мислеше си генерал Петров, и отново се обърна в походното си легло. „Но да не мисля сега за това, а да заспя. Да заспя, защото утре пак ме чака труден, уморителен ден.” Но той не можеше да заспи. Дъждът плющеше. Платната свистяха от прииждащия на вълни вятър и не му даваха възможност да заспи. „Поне малко да подремна” – помисли си генералът и пак притвори очи.

И ето, той се връща вкъщи. Мария се хвърля към него и го прегръща, но той търси Агнеса.

– Къде е Агнеса? – пита той.

– Няма я – отвръща спокойно Мария, – отиде си.

– Как? – отвръща генералът. – Как си отиде?

– Много просто – усмихва се Мария, – напусна ни.

– Не може да бъде – казва генералът и отива към стаята на Агнеса.

„Като че ли Мария не ми казва истината – мисли си той. – Агнеса е тук.”

– Агнеса – извиква ѝ той.

– Кой сте вие? – пита го Агнеса.

– Не ме ли познаваш?

– Не – гледа го втренчено дъщеря му.

– Аз съм твоят татко, твоят татко съм – повтаря той.

– Не може да бъде – отговаря Агнеса, – не може да бъде.

И тръгва към вратата. Генералът стои втрещен с ръце, прострени към нея. Агнеса става прозрачна, минава през стените на къщата и излиза вън, като го гледа със странен поглед.

– Агнеса – извиква той, – не ме ли познаваш?

– Не – клати глава тя, като се отдалечава, плувайки във въздуха с лице към него.

Сърцето му ще се пръсне от мъка. Той иска да избухне в плач, но не може.

– Г-н генерал, г-н генерал! – усеща той, че някой го дърпа за рамото.

В този момент, с най-странна усмивка в очите, Агнеса изчезва.

– Г-н генерал! – чува отново той.

– Какво има? – събужда се най-после той.

– Какво ви е? Сигурно сънувахте нещо мъчително – каза полковник Винаров.

– Няма нищо – прекара генералът длан по челото си.

– Прощавайте, г-н генерал, но дойде адютантът и каза: „Г-н генералът е много зле. Бере душа.” Аз веднага скочих. Вие дишахте много тежко и стенехте.

– Сигурно съм сънувал нещо,

– Прощавайте, г-н генерал.

– Свободен сте, полковник – каза генералът, като все още чувстваше ударите на сърцето си.

След излизането на полковника генералът стана и започна да се разхожда неспокоен из палатката. Какво означава тоя сън?

В момента, когато той беше обърнат към вратата на палатката, видя някаква белокоса глава да се подава изпод завесата. Генералът не беше страхлив човек, но изтръпна. За миг му се стори, че това е главата на старицата от планината. Но в следния миг той видя пред себе си едно 12-13-годишно момче. То сне белия си козюв калпак.

– Ти ли си генерал Петров? – запита момчето.

– Аз съм. А ти защо си дошъл тук?

– Да се срещна с тебе.

– С мене? – учуди се генералът и искаше да се изсмее.

– Да, с тебе.

– Е, добре – наведе се той над мокротото до кости момче, от чиито дрехи се оцеждаше още дъждът, – кажи защо си дошъл?

– Мама ме прати.

– Майка ти?

– Да, мама.

– Че с ума си ли е майка ти да те прати в този дъжд?

- Аз не се плаша от дъжда.
- А за какво те прати?
- Да ти кажа да не убиваш повече хората.

Генералът се сепна. Отново му се стори, че старницата стои пред него, и той прекара длан през очите си. Когато сне ръката си, мокрото момче го гледаше с кротките си канелени очи.

– Как се казваш? – запита го генералът, като се взираше в него.

- Павел.
- Чий?
- Иванов.
- А майка ти?
- Агата.

Генералът направи инстинктивно крачка назад.

– Агата! Значи ти си син на Агата?

– Аз съм. И ми каза да ти кажа, когато те убият, да си спокоен за Агнеса. Ние ще бъдем край нея.

– Кой ти каза, че ще ме убият?

– Майка каза, че така било писано – който убива, и него го убиват.

- А ако не убивам?
- Ти вече си убил.
- Кого?
- Моя баща.
- Твоя баща?
- Моя!
- Че кой е той?

– Той беше овчар. На никого лошо не беше сторил. Но ти си казал да го бият, за да изкаже партизаните. И от боя умря. И не само той, и още много други умряха.

– Затова и аз ще умра, така ли?

Момчето нищо не каза, само го гледаше с хубавите си очи.

– А ти как дойде тука? – запита го генералът. – Никой ли не те видя?

- Никой. А сега трябва да си отивам.
- Трябва да извикам някой войник да те пази.

- Мене има кой да ме пази – каза момчето.
- Кой? – попита генералът.
- Ето – посочи момчето отъдно до себе си.

Генералът искаше да се засмее, но в следния миг хлъцна. Отъдно до него стоеше старицата, която го гледаше със строг укоряващ поглед. Момчето излезе, а генералът едва можа да се добере до леглото си. На сутринта на носилка го снеса от планината. Имаше висока температура.

В болницата генералът пролежва десет дни. Но оттам не се обади на домашните си – това правеше за първи път в живота си. Когато беше вече добре, дойде съобщение, че неговата част се изпраща в Югославия². Той откъсна с облекчение. В първия момент помисли да прескочи до домашните си, да се види с тях, преди да тръгне на път, но сънят странно го смущаваше. В съзнанието си виждаше отдалечаващата се Агнеса, нейната странна усмивка и погледа, който го терзаеше толкова много. Ами ако тя наистина го погледне със същия поглед и му каже: „Не може да бъде, не може да бъде ти да си мой баща!“

- Не – махна с ръка той, – това е само един глупав сън.

И отново почувства в себе си смелия, от нищо нестрахуващ се войн. В момента, когато искаше да тръгне, дойде заповедта да потегли веднага с поверената му част.

– Мария – прошепна той, – Мария, скъпа моя другарко, ще те видя ли пак? Зная, че само ти няма да отвърнеш от мене глава, даже да съм затънал до гуша в кръв. – Ти, моя вярна, предана другарко!

И кой знае как, стори му се, че той е млад войн, а Мария е дъщеря на владетел. Той тръгва на бран, а Мария му пожелава да се върне победител. Жребецът му пръхти неспокоен, а Мария, изправена сред свитата, му маха с бялата си кърпичка. Той вижда очите ѝ. В тях той прочита:

- Победи и се върни!

На вратата се почука. Генералът се сепна. Прекара длан по челото си.

– Аз не съм още здрав съвсем – мисли си той, – щом мога да виждам подобни неща.

– Да – отговаря той на повторното почукване.
– Г-н генерал – козирува от прага като замръзнал един войник.
– Готово е всичко, нали?
– Тъй вярно, г-н генерал.
Генералът притвори за миг очи, въздъхна дълбоко и тръгна към вратата.

* * *

Легнала в леглото, Агнеса си мислеше за Ивайло. Спомняше си неговото тежко боледуване. Тя бе ходила няколко пъти скришом от майка си при него. Той изгаряше от температура. Майка му – каква чудна майка е имал Ивайло! – бдеше денонощно над момчето и сякаш преливаше своя живот в него. Толкова любяща, толкова нежна беше. И как очите ѝ просияваха, когато виждаше Агнеса да прекрочва прага им. А майка ѝ би ли се радвала така, ако Ивайло идваше у тях? – Не. Защо майка ѝ беше толкова ревнива? Вечно се боеше, че някой ще ѝ отнеме Агнеса. Но все пак в деня на тръгването им Мария ѝ позволи да се сбогува с Ивайло. Отначало бе казала, че ще иде и тя с нея, но в това време пристигна камионът за багажа и Агнеса отиде сама. Тя никога няма да забрави това сбогуване. Завари Ивайло, блед като платно. Черните му очи бях тъмни като нощ, на дъното им гореше някаква мъка. Бледите му, станали кожа и кости ръце, леко трепереха, когато хванаха подадената му от Агнеса ръка.

– Мамо! – прошепна Ивайло.
– Сега, Иве. Сега ще отида да свърша една работа отгатък.
Агнеса остана поразена. Майка му излезе, за да се сбогуват сами. О, това нейната майка никога не ще направи!
– Ивайло – заговори Агнеса, – ние тръгваме днес.
– Зная – прошепна той и Агнеса видя как устните му потрепераха.

„Толкова е отслабнала нервната му система” – помисли си тя и седна на един стол до леглото му.

– Агнеса – заговори Ивайло тихо, след като се поуспокои малко, – благодаря ти за всичко.

– Ивайло, няма за какво.

– Ти знаеш колко много дължа на тебе.

Агнеса го погледна учудено.

– Носила ли си постоянно карамфили в пазвата си, които всякога са благоухаели?

Очите на Агнеса, пълни със светлина, се спряха на него.

– Аз носех в сърцето си толкова благоухание, откакто съм те виждал. Ти беше малка, а и аз не бях голям, но така беше. И това благоухание ми даваше сили да чета, да уча, да бъда пръв в гимназията. Ето, това съм си мислил тези дни, като научих за вашето тръгване... Тези ухаещи карамфили в сърцето ми са живи...

Устните му изведнъж се свиха и той не се доизказа. Може би с това стискане на устните той искаше да върне обратно сълзите, които се опитваха да изпълнят очите му.

– Ивайло – заговори му леко и непринудено Агнеса, – да знаеш колко много съм ти се радвала и аз!

Очите му просияха и от светлината, която бликна от тях, се отрониха две сълзи.

– Ти знаеш ли колко много... – хвана ръката ѝ той – колко много те обичам?

– Како Агнеса – чу се гласът на Асенчо, – леля Мичи каза веднага да дойдеш, че тръгваме.

– Ей сега, Асенчо – отговори Агнеса и стана от стола, – кажи ѝ, че идвам.

– Ама тя каза веднага, чу ли?

– Чух, ела да видиш бати Иво, той вече е здрав – повика го Агнеса от вратата.

Асенчо поклати отрицателно главата си.

– Мама не дава.

– Добре тогава, отивай, аз идвам. Лельо Пене – извика Агнеса към съседната стая.

– Какво, чедо? – показва се майката на Ивайло.

– Аз тръгвам.

– Е, на добър час, сине, Бог да е с тебе.

- Благодаря, лелю Пене.
- Сбогом, Ивайло – приближи се Агнеса до Ивайло.
- Довиждане, Агнеса – хвана той с двете си ръце ръката ѝ. И пак Агнеса усети, че те треперят. – Да знаеш – продължи той, – че където и да си, и аз ще дойда.
- Майка ти те вика, Агнеса – влезе сестричката на Ивайло.
- Тръгвам. Довиждане, Ивайло, довиждане на всички.
- Ще дойда! – потрепериха устните на Ивайло, а очите му се бяха превърнали на живи факли.

***

– Ще дойде – обърна се Агнеса в леглото си, – ще дойде – повтаряше си последните думи на Ивайло.

Оттогава тя бе получила само няколко бележки от него, пращани по негови приятели. Бе завършил последния клас на гимназията в друг град, при сестрата на майка си. После се бе записал медицина. В последната бележка, написана види се много набързо, пишеше: „Не съм те забравил и никога няма да те забравя. Живите карамфили благоухаят в сърцето ми. Чакай ме. Ще дойда, когато и да е. И.”

Агнеса въздъхна дълбоко и притвори очи. В този момент ѝ се стори, че някой леко почука на прозореца. Ослуша се. Няма нищо! Може би тъй ѝ се е сторило. Но отново се чу тихо почукване. Агнеса скочи. Знаеше с всичкото си същество, че е Ивайло. Отиде на пръсти до прозореца и повдигна завесата му. Надникна през отворения прозорец и повдигна завесата – нямаше никого. Беше топла и звездна пролетна вечер.

– Агнеса – чу тя някой тихо да я повиква, – Агнеса – повтори гласът и иззад големия розов храст излезе висока стройна фигура, която застана под отворения прозорец.

– Агнеса, аз съм, позна ли ме?

– Да, Ивайло – промълви Агнеса, а сърцето ѝ биеше, като да изхвъркне от гърдите ѝ.

– Агнеса, помниш ли ме още?

– Да, помня те – с вълнение отвърна тя, като се взираше във високо израсналия момък. Той се бе повдигнал на пръсти, а тя се бе навела надолу. Очите му, същите черни очи, искряха от светлина. В светлината на звездите, на звездната нощ, тя видя голямото му заоблено чело, лицето му.

– Същият – прошепна сърцето ѝ – и все пак различен. Защо? А, косите? Тогава, като ученик, нямаше такива коси.

– Агнеса – прошепна Ивайло, – няма време, а има много неща да ти казвам.

– Добре. Ще слеза при тебе. Почакай ме. Ще мина през другия вход.

– Не – протегна той към нея ръце, – аз ще те сменя оттук.

– Толкова ли си силен?

– Станах – засмя се тихичко той, – не помниш ли как те снес от камиона?

– Но тогава аз бях малка.

– А сега аз съм голям. Ти седни само на прозореца.

В следния миг Агнеса се видя в прегръдките на Ивайло.

– Да те пусна ли на земята? – запита той.

– Да – отвърна тя, – аз мога да вървя.

– Агнеса, дойдох да те видя и да се сбогувам...

– Къде отиваш?

– Партията е наредила да отида в планината – чу се за своя изненада да говори съвсем свободно той, – а не можех да отида, преди да те видя.

– А как научи, че сме се преместили тук?

– Научих, както винаги научавах къде сте. А ти мислеше ли за мене?

– Да.

– Много ли?

– Да, много, всеки ден... постоянно.

Той се спря. Бяха навлезли в овощната градина.

– Агнеса, ти знаеш, че те обичам, нали?

– Да.

– Ти ме обичаш също, нали?

- Да, много. Още откакто ме сне от камиона.
- И аз никога няма да забравя този момент. Ти беше така мила в своята уплаха.
- Да, наистина, аз се бях уплашила, но като те видях, мина ми страхът.
- Повървяха мълчаливо. След това се спряха под разцъфналата голяма ябълка.
- Агнеса – заговори той, – ти знаеш, че съм комунист, нали?
- Зная.
- Казала ли си на баща си?
- Не.
- Преди доста време го срещнах в София. Зарадвах се, сякаш тебе видях. За миг се спрях. После отминах. Много се е променил.
- Да, много се е променил. Старият войн отпреди 800 години се е пробудил у него. Нова среща на стари приятели. Колко много го молих, но той не ме разбра...
- Не мога да те разбера, Агнеса.
- Да не говорим за това, Ивайло, много е мъчно да помогне човек на човека, дори когато го обича.
- Защо?
- Защото нямат еднакви разбирания... и най-важното – доверие.
- Агнеса, ти, макар и да бе малка, винаги си ми правила същото впечатление. Ти си била най-умното момиче, с което съм разговарял, и все пак си се проявявала понякога така странно.
- В какъв смисъл?
- Имаш чистотата на дете, даже не на дете, а на нещо по-невинно от дете.
- От къде съдиш за това?
- Някое момиче не би слязло, както ти слезе преди малко през прозореца – със същата чистота.
- Чу се някакво слабо подсвиркване.
- Какво е това? – попита плахо Агнеса.
- Викат ме.

– За какво?

– Трябва да тръгваме...

– Толкова ли скоро?

– Да. Трябва да използваме нощта, за да вървим.

– Ах, Боже мой – въздъхна Агнеса.

– Агнеса – прегърна я отведнъж Ивайло, – Агнеса, няма на Земята същество, което да те обича така, както аз те обичам! Ще ме чакаш ли, докато се върна?

Някакво съвсем ново, непознато дотогава чувство изпълни цялото същество на Агнеса. Сякаш тя бе спала до този момент и изведнъж се бе пробудила. Ръцете ѝ обгърнаха шията му с жест, който сякаш ѝ бе свойствен от вековете, и когато той се наведе и я целуна, стори ѝ се, че той я целува след някаква дълга, много дълга раздяла.

– Ивайло – прошепна тя под влияние на това чувство, – пак ли искаш да ме оставиш?

– Не, мила – отвърна той, – само за малко. Чакай ме, докато се върна.

Свиренето се повтори.

– Трябва да тръгвам – притисна я той силно до гърдите си.

– Защо си отиваш, тъкмо когато се върна?

– Другарите ме чакат – прошепна тихо той, без да схване мисълта ѝ.

Агнеса въздъхна дълбоко.

– А ти ме чакай, мила, аз ще се върна!

– Добре – прошепна тя.

Той я отдръпна от себе си и се вгледа в лицето ѝ. После се наведе и я целуна по очите, по челото, по страните, и най-после – по устните. На Агнеса ѝ се стори, че цялата природа запя някакъв дивен химн и този химн изпълни цялото ѝ същество.

– Ивайло – прошепна тя, – толкова е хубаво!

Той се усмихна. После отведнъж се вгледа в нея.

– Агнеса – промълви той, – ако не съм реалист, бих помислил, че ти си свръхестествено същество.

– Защо?

– Ти цяла светиш – лицето ти, косите ти.

- Не съм аз.
- А кой?
- Тя, Невидимата.
- Коя?
- Невидимата. Тази, която те спаси от полицията.

Ивайло искаше да каже нещо, но трети път се извири. Той бързо прегърна Агнеса, целуна я силно, продължително, после я пусна и тръгна. Като измина две крачки, спря се и каза:

- Агнеса, ще ме чакаш ли?
- Да – отвърна тя, още замаяна от неговата целувка.

С очите на душата си тя проследи минаването на Ивайло през градината, после през оградата. Другарите му го чакаха в сянката на едно дърво до оградата. После единият тръгна напред, другият – след него...

– Какво правиш тук, Агнеса – усети тя майчината си ръка на рамото си.

Агнеса трепна, като да бе се събудила от дълбок сън. После, като видя майка си, каза:

- Ивайло си отиде.
- Кой Ивайло?

– Ивайло. Върна се за малко и пак си отиде. Каза ми да го чакам, но може би ще минат отново векове, докато се върне пак.

– Агнеса, какво ти е, моето дете – загрижено я прегърна майката, – ти си сънувала нещо...

Агнеса стоеше права, неподвижна, изненадана, като в транс, с поглед, впит в посоката, гдето беше отишъл Ивайло. Тази неподвижност изплаши Мария и тя, като милваше Агнеса, искаше да върне съзнанието ѝ. Най-после Агнеса вдъхна дълбоко.

– Да се приберем вкъщи, милата ми – прошепна майка ѝ, като я притегли към себе си.

Агнеса тръгна, но кой знае защо, на Мария ѝ се струваше, че Агнеса се движи, без съзнанието ѝ да взема напълно участие в това. Като влязоха в стаята ѝ, Мария внимателно я подтикна към леглото. Тя мислеше, че Агнеса е излязла,

както някога, в детинството си, понякога излизаше из стаята си, и вярваше, че като си легне и поспи, ще ѝ мине.

– Не, мамо – отговори Агнеса на мисълта ѝ. – Тази вечер не съм излязла, както ти си мислиш, като сомнамбул. Бях още будна, когато Ивайло ми почука на прозореца.

Мария я погледна с разширени от учудване очи.

– И какво? – изтръгна се от устните ѝ.

– Той протегна ръце и аз слязох през прозореца.

– През прозореца?!

– През прозореца. И сега, докато идвахме, ти мислеше, че вървя в съня си, но аз гледах, докато Ивайло измине улицата...

– Не мога да проумея, Агнеса, как ти, едно младо момиче, можеш да слезеш през прозореца при един непознат, чужд младеж.

– Не, мамо. Ивайло не ми е чужд, нито непознат.

– И като слезе, къде отидохте?

– В градината. Каза ми, че е дошъл да ми се обади, защото отива в планината.

– Шумкар?

– Да.

– Ах, да знае баща ти! Какво ще кажат хората?... Пък и властта, знаеш сега колко е опасно всичко това.

– Зная.

– И не си помисли, че ако някой го види, ще каже, че укриваме комунист... И службата на баща ти, пък и ние самите ще отидем по дяволите.

– Не, засега това няма да стане.

– А кога?

– Когато се потърси сметка за тия, които са избивани като дивеч по планините.

– Агнеса, ти не си на себе си. По-добре си легни да спиш.

– Не мисли, че когато гледах как върви Ивайло по улицата, бях извън себе си. Не, такова нещо ми се е случвало много пъти. То е много просто.

– Просто е, разбира се, просто е, защото е плод на твоето въображение.

– Не, не! Достатъчно е да имаш зрение и някой да ти светне. Защото ако не ти светнат, и да имаш очи, пак не можеш да видиш. А сега лека нощ, мамо. Тази нощ ти говорих малко повече, но време е да отправиш мисълта си към Небето, вместо да се бориш с него.

– Аз съм се борила само заради тебе.

– Излишно е било.

– Никога не е било излишно. Помисли какво би станало с тебе, ако те бях оставила да живееш с твоите фантазии. Ти изобщо не би имала понятие от реализма на Земята. Ти би приличала на балон, на който връвта е откъсната и който полита без компас и контрол към небесата.

– Естествено, че съм ти благодарна, мамо. Първо, защото си ми дала плът, в която да се облека, за да живея на Земята. Това е несъмнено важно нещо, но като си ми дала тази плът, ти искаш аз да живея според твоите разбирания. Това не може да бъде. Както не може да бъде, ако някой подаде някому някоя дреха, да иска последният да живее според неговите разбирания. За подаръка може да се благодари, да се отвърне с друг подарък или дори той да се заплати, но в никой случай не може да се заробва този, на когото е подарена дрехата.

– Агнеса, ти не мислиш какво говориш. Ти не знаеш, ти не можеш да разбереш, че всичко, което съм направила и правя за тебе, е само от обич.

– Зная. Но пак ти казвам, както съм ти го казвала и друг път – от криворазбрана обич. Обичта изключва егоизма.

– Та що за егоизъм проявявам аз?

– И още какъв, мамо – усмихна се Агнеса.

– Защото те пазя заради самата тебе?

– И заради самата тебе...

– Естествено, аз съм ти майка, ти си мое дете. Как мога да те оставя така на произвола?... Или пък да се водя от твоите разбирания. Че на колко години си ти? Какво разбираш от живота? Зная за какво се усмихваш и какво

ще ми кажеш – че си идвала много пъти на Земята и си се учила. Но кой може да ми докаже, че мислиш във вярната насока, че това, което говориш, е истина?

– Мамо – изправи се Агнеса на леглото, – мамо! Ти толкова пъти си искала доказателства и си ги имала, и все още не вярваш. Когато останеш сама, когато разстрелят този, когото ти наричаш съпруг и другар в живота, ще повярваш ли?

– Мълчи, Агнеса – помъчи се Мария да ѝ затвори устата с ръката си, но Агнеса я отмахна.

– Ти искаш да имаш доказателства и ще ги имаш, но по-добре иди се моли, дано се отмени горчивата чаша, която ще ти се поднесе.

Мария гледаше Агнеса като зашеметена от удар. Искаше да ѝ каже да спре, да млъкне, да не говори, но не можеше. Сякаш беше парализирана. Агнеса продължи:

– Вие с г-н генерала сте се срещали много пъти на Земята, но тази ваша среща е една от злополучните, макар да имахте най-добрите условия да израснете нагоре. Вместо да живеете с оглед на бъдещето, вие изцяло се върнахте в миналото. Някогашният войн и вдовицата кралица са на един ум. Вместо да подминете старите си неприятели с примирение, вие отново влязохте с тях в кървава бран. И разплатата ще бъде скоро... Съзнанието ти ще се пробуди, но късно. И все пак, все пак има още един съвсем малък шанс – ако ти се примириш, ако ти измолиш живота му от Небето, както си го измолила някога от хората, в сред които е проливал потоци от кръв. Но ти не си готова да молиш Небето. Жалко, после ще пълзиш и ще молиш хората...

– Ах ти, зла пророчице – избухна отведнъж Мария, – стига си ми предвещавала злини.

– Аз не ти предвещавам – каза тихо Агнеса, – ти искаш доказателства и ще ги имаш. Но когато ги имаш, ще се пробуди ли съзнанието ти?

Никога не можеше да се предположи, че казаното от Агнеса през онази нощ ще се сбъдне толкова скоро, само след няколко месеца – през есента.

Мария седеше по цял ден неподвижна в малката стая в едно планинско село, където бяха интернирани, потънала в скръб. Генералът Петров беше един от първите, разстреляни след 9 септември. Това бе неизказано страшен удар за Мария. Как стана това? Тя все мислеше, мислеше, и не можеше да го проумее. Той беше в Югославия, кой го беше предал? И защо? Защо, когато той беше само служител на тази държава и изпълняваше нарежданията, които се отправяха до него? Какво е виновен той, че му е било наредено да преследва тези, които се бяха обявили против държавата?

В първите дни тя не знаеше, че генерал Петров е задържан, но почувства хлада в отношенията на тези, сред които живееше. Тя не можеше да си обясни на какво се дължи тази промяна, понеже е била винаги любезна и внимателна с всички. И тъкмо когато очакваше завръщането на генерала, като мълния я тресна вестта за неговото задържане. Единственото същество, в което тя би могла да намери опора в най-страшния за нея момент, беше Агнеса. Когато отвори вратата на стаята ѝ, тя искаше да се хвърли в прегръдките на дъщеря си и двете да плачат за този, когото обичаха. Но Агнеса стоеше права, бледа ката платно, със затворени очи. И когато ги отвори, Мария прочете в тях думите: „Аз ти казвах, мамо.“ И това беше по-голям удар за Мария от вестта за задържането на съпруга ѝ.

След това събитията следваха с мълниеносна бързина. Къде ли не ходи, къде ли не се моли!? Но отникъде отзвук, отникъде съчувствие. Сякаш стоманена стена се издигаше между нея и задържания ѝ съпруг и тя напразно удряше по нея. Стената не можеше нито да се премахне, нито да се разчупи.

Когато се връщаше вкъщи, тя се хвърляше върху леглото и плачеше неутешимо. Отведнъж животът ѝ показва ново, непознато дотогава за нея лице. Хората, жените, съседите, които по-рано я поздравяваха вежливо и ѝ се усмихваха любезно, сега я отбягваха, смутено отвръщаха на нейния поздрав. Синът на перачката, която им переше всяка седмица бельото, завърнал се сега от шумата и заемащ голям пост, я прие внимателно, но я изпрати хладно, като ѝ каза, че от него нищо не зависи. А тя толкова разчиташе на неговото ходатайство!

След това дойде най-страшното. Мария мислеше, че ще умре заедно със съпруга си, но не умря. Не умря и на другия, и на по-другия ден. Не умря и когато ги интернираха. Ето, и сега е още жива. Но живо е само тялото ѝ, а всичко друго е мъртво. Какво ще стане по-нататък с нея? С Агнеса? Да, с Агнеса. Известно време дори тя изпитваше страшно неприязнено чувство към Агнеса. Но защо? Тя самата не можеше да си обясни. Затова ли, че се изпълни казаното от Агнеса в оная паметна нощ през пролетта? Кой знае. Но тя чувстваше някаква преграда между дъщеря си и себе си. Може би тази преграда да я бе създала самата Мария?

Но когато един ден тя прочете в дневника на Агнеса за смъртта на Ивайло в шумата, преградата падна. Тя стоеше като поразена. Агнеса бе страдала тихо, мълчаливо, за същото, за което страдеше и тя.

Мария си спомни утрините, когато бе срещала бащата на Агнеса, отивайки на училище. После – за първата им среща на празника на Кирил и Методий... Първото му идване в дома им. Колко трепет имаше в сърцето ѝ, колко слънчева радост! Не е ли изпитвала същото и Агнеса при виждането на Ивайло? И не беше ли много строга, когато ѝ се скара, задето е слязла през прозореца? Но знаеше ли тя, че той ще бъде убит толкова млад? Мария само не може да разбере за каква жена говори той в своята последна бележка до Агнеса.

На другия ден, когато Агнеса не беше вкъщи, Мария отново намери тетрадката ѝ, и като я отвори наслуки, прочете:

19 май 1944 г.

Никога не бях предполагала, че човек може да изживее толкова красота и щастие, ако някой го снесе на ръце от прозореца. Нима може да има толкова музика в две ръце, които са те обгърнали? Нима звездите могат да слязат толкова близко, че на тяхната светлина да видя очите му, косите му, които ми се сториха така близки, така скъпи!

Аз никога не знаех, че земята и небето ще запечат дивен химн, когато едни устни се допрат до твоите! Боже мой, аз не знаех, аз не знаех, че целувката съдържа толкова музика, благоухание, красота! Всичко бе толкова кратко, а благоуханието още се носи в душата ми. „Чакай ме – пощепна ми той с устни, сложени върху моите, – чакай ме!”

Тогава се отвориха вратите на вековете и аз видях, че и друг път сме се срещали. Стоях пред вратите на старинен манастир, пред който бе спрял конник. Той се наведе, прихвана ме, сложи ме на коня пред себе си и изчезна в нощта.

За това може би обикнах Ивайло още от първия миг, когато го видях. И когато обгърнах шията му, ми се стори, че и друг път съм правила това – толкова близък го почувствах!

Отвън се чу някакъв шум. Мария се стресна и затвори тетрадката. Ослуша се. Нямахме никого. С малко разтреперани пръсти тя я отвори отново:

8 ноември 1944 г.

Сърцето ми бе спряло да бие, пръстите ми бяха останали без усет, когато поемах последната бележка от Ивайло. Нима наистина си беше отишъл!? Не, не може да бъде. Той е още там, в планината, и аз трябва да отида, да го настигна, да го върна. Желанието ми беше толкова силно, че аз исках да излятя, но Невидимата ме обгърна с благоуханието си и ме възпря. Когато отворих очите си, видях загрижения поглед на тези, които ми бяха донесли писмото.

Как ми се искаше да бъда сама и да не видят сълзите, които се отрониха от сърцата ми и капеха от очите ми.

„Ако остана жив, – пишеше ми Ивайло, – ако остана жив, сигурно няма да живея, както съм живял досега. Колко малко съм те разбирал, въпреки че съм те обичал безкрайно много. Чудно, струва ми се, че цели векове съм те обичал, а всъщност колко кратък бе мигът, откакто те видях за пръв път. Ти бе дете, а аз – младеж, а те носех с такава обич в сърцето си! После отидох да уча другаде, но нито за миг ти не бе далече от мене. Ти бе винаги в самия мене. И когато те снех от прозореца, никак не се учудих, че ти се съгласи да дойдеш веднага. Защото никога не сме били чужди, никога не сме били далечни. Ти знаеш това по-добре от мене. Другарите ми казват да спра да пиша, защото това ще изчерпи силите ми. Напротив, това ми дава сили. А и Тя е край мене. Ти знаеш коя! Тая, която другарите ми не виждат... и която тогава, у вас, ме закри със себе си, за да не ме забележат полицаите.

Ранен съм, много тежко... и няма никаква възможност да ме преместят оттук...

Колко голям и необятен бил светът, а колко малък го виждах аз... Скъпа моя дружке, ако се видим, колко много имам да ти казвам. Чакай дотогава, докато чуеш какво е станало с мене. А ти сигурно ще го научиш заедно с тези мои редове.

Твой обичаш те през цялата вечност: Ивайло.”

Очите на Мария се замрежиха от сълзи и тя затвори тетрадката. Пред нея изпъкна високо израслият ученик със закърпени лакти, който ѝ сваля вежливо шапка, а лицето му бледнее и черните му огнени очи я гледат смутено. Изпъкналият в съзнанието ѝ образ беше толкова реален, че тя прекара длан по челото си.

„А къде ли се е срещала Агнеса с тези, които са ѝ предали писмото от Ивайло” – мислеше си Мария. Агнеса често излизаше, защото сега тя се грижеше за всичко. А може би са идвали и вкъщи? Тя не знаеше. В нейното потъмняло от скръб съзнание изпъкваха образи на хора, но кой именно от тях е донесъл бележката? Мария се замисли. Спомни си, че

когато веднъж беше много зле, над нея се беше надвесил млад човек. Той ли бе довел военния лекар, който държеше ръката ѝ?

През мъчителното, болезнено състояние, кой знае защо образът на този човек често изпъкваше в съзнанието ѝ. Когато запитва Агнеса за него, тя ѝ каза, че това е Андрей... някогашното съседско момче, за което тогава баща ѝ, генерал Петров, е гарантирал пред полицейския началник... и той е бил.. освободен.

Мария тогава се разплака.

– Баща ти гарантираше за тях – през сълзи говореше тя, – но сега няма нито един, който да каже две добри думи за него.

– Късно е научил, мамо – отвърна Агнеса – след изпълнението на присъдата.

– А за тях баща ти никога не закъсняваше да научи.

– Остави, мамо, това е стара разплата.

– Леко ти е на тебе да кажеш „стара разплата“ – и всичко се свършва, но я питай мене!

– Мамо! – бе казала само Агнеса и бе излязла.

Едва сега Мария разбра защо дъщеря ѝ тогава беше толкова бледа и защо очите ѝ горяха така странно. Горкото дете, то даже не е могло да си изкаже болката гласно.

Оттогава Мария стана по-внимателна с Агнеса. А сега къде ли я повикаха? Мария се помъчи да стане, но после се отпусна. Защо ли ѝ е да става? Където и да беше Агнеса, щеше да се върне. Кой знае защо, тя нямаше вече онзи панически страх за нея, какъвто имаше по-рано. Може би защото тук беше село? А може би, защото вече няма сили дори да се страхува. Много неща загубиха цел и смисъл... заедно с изгубването на генерала.

Мария притвори очи и въздъхна дълбоко:

– Никъде да не бе отивал тогава, никак да не бе мърдал от къщи, а този, комуто всичко това е трябвало, да бе отишъл сам да гони шумкарите по шумата. Но той отиде. Така е трябвало да бъде. А е можело и да не бъде така. „Могло ли е да не бъде?“ – задава тя несмело на себе си този въпрос.

Тя знае, че е могло. Но дълбоко криещото се в нея твърдо и упорито същество доскоро не искаше да признае това. То хвърляше упреци върху целия свят, само не и върху себе си.

– Да, могло е – едва посмя да признае Мария в себе си – ако бяха... ако бяха се вслушали в сълзите и в молбите на Агнеса.

Веднъж, когато Агнеса я нямаше къщи, Мария бе прочела в дневника ѝ: „Мама плаче сега, а аз плаках тогава. За нея той е загубен сега, а за мене – когато прекриваше прага, за да отиде с отряда в планината. И когато разплакана станах от леглото, то беше, защото видях разстрела на татко.”

Вън се бяха чули стъпки и Мария бе скрила тетрадката. После много пъти я бе търсила, за да прочете още нещо, но напразно. Кой знае къде я криеше Агнеса. А тя така много искаше да намери в написаното нещо за генерала. Ако тогава Агнеса е могла да види нещо, което щеше да стане след време, сега мигар не виждаше нищо? А Мария не смееше да я запита направо. То би значело да признае като реалност това, което тя винаги наричаше фантазии и въображение и се бореше с него. Сега тя вече не се бореше, но все още не искаше да го признае...

Дали Агнеса виждаше баща си сега? Това бе занимавало Мария много пъти. Но нейната скръб стигаше до апатия към всичко и я караше да отминава този въпрос, както и много други. Но все пак дали Агнеса вижда баща си – това я интересуваше много повече от всичко друго, защото беше най-близко до раната на сърцето ѝ.

Някога тя съзнателно бе привиквала Агнеса да не казва никому това, което вижда, и когато го постигна, имаше чувството, че е победила нещо. Но сега тя трябваше като крадец да наднича в тетрадката, за да прочете бързо и плахо по някой ред. Защото дори и Агнеса да я нямаше и Мария да знаеше, че скоро няма да се върне, тя пак не смееше да се отпусне и да чете повече. В нея наставаше такова смущение, тръпки почваха да лазят по цялото ѝ тяло, сърцето ѝ забиваше силно, сякаш някой я гледаше,

и тя бързо затваряше тетрадката. Разтрепераните ѝ ръце я мушваха между другите книги.

А можеше Агнеса всичко да ѝ казва, както когато беше съвсем мъничка. Можеха да бъдат сега приятелки, можеха... Колко неща можеха! Но в нейната природа имаше нещо властно, което не търпеше друга воля и друго мнение.

Агнеса беше казала веднъж: „Вдовицата кралица и старият войн.“ Кой знае, може и да има нещо вярно в това. Едничкото същество, което тя всъщност бе обичала и чието мнение бе зачитала, беше само това на съпруга ѝ.

Ако тази кралица бе задържала своя войн и не го бе пуснала на бран... Стари врагове!? Кой знае какво е било. А кой знае и дали е било! Но ако е било... има шанс отново да бъде... и те пак да се видят...

При тая мисъл някаква слаба светлинка от надежда огря в сърцето ѝ. И кой знае защо ѝ се стори, че нечия ръка леко погали челото ѝ, косите ѝ. Мария притаи дъх и притвори очи. „Дали не беше той?“ – попита сърцето ѝ.

***

Из дневника на Агнеса

Януари 1945 г.

Мама мисли, че случайно намира тетрадката ми и случайно прочита по нещо от нея. А това съвсем не е случайно. Тя – тая, която мама нарича Невидимата – ми казва кога и къде да оставя тетрадката, на която не пиша със специален шифър, за да може мама да прочете това, което би било в полза за нея.

Като съдя по това, че мама счита известни неща за случайни, които всъщност не са, идвам до заключение, че нищо не е случайно в живота и в света изобщо. Но на нас те ни се струват случайни, защото очите ни не са отворени, за да видим съществата, които разумно и целесъобразно направляват видимо случайните за нас събития и случки.

Много пъти съм си мислила защо Тя, невидимата ми за другите ръководителка, позволи в оная нощ на Ивайло

да ме прегърне и целуне. Но когато научих за отиването му от земята, разбрах колко блага и добра е тя. И когато плачех в сърцето си и ми беше безкрайно мъчно, и питах защо трябваше да го видя за един миг и след това да го изпратят на неговата Голгота, тя ме гледаше дълго с нейния пронизващ, изпълнен със светлина поглед. Разбрах, че така е трябвало да бъде.

Андрей ми разказва за него дълго, дълго. Аз го слушах и исках да съм проникната всецяло от мисълта, че така е трябвало да бъде, че това е било най-доброто, което може да бъде в дадения момент за него, защото светлите същества не го обичаха по-малко от мене. И въпреки това сълзите ми се отронваха без моята воля.

Ивайло е бил смел и решителен. Всички най-трудни задачи поемал той и ги изпълнявал учудващо добре. Никога не се оплаквал от трудностите, които имал. Неведнъж Андрей се учудвал на Ивайло: глад, жажда могъл да понася с дни, въпреки това неизменната му усмивка не напускала устните му. Стоял на пост 10-12 часа, без да мръдне. Това удивявало всички и те се отнасяли към него с обич и уважение. Проявявал рядък стоицизъм, бърз ум, като е могъл да се ориентира лесно за всичко, и най-вече – учудващо безстрашие.

Когато са го ранили, той продължавал да върви, без да каже на никого. Трябвало е да се оттеглят незабелязано през нощта от обкръжението, в което са попаднали. Едва когато са били далече от опасността, казал:

– Изглежда съм ранен.

Ивайло бил цял в кръв. Превързали го веднага. Всички са се чудили как е могъл да върви с тая рана. До края на нощта е бил в безсъзнание. На сутринта отворил очите си и поискал лист, за да ми пише.

На Андрей, който бил неотлъчно до него, прошепнал:

– Тази нощ видях и разбрах толкова неща, колкото през целия си живот не съм осъзнавал. Като написал писмото за мен, помолил другарите си да се съберат около него и да пеят тихичко. Това е била последната му молба и те не са

могли да не я изпълнят. Всички са пеели, а очите им са изгаряли от сълзите, които те не са позволили да избликнат. А Ивайло, съвсем блед, се усмихвал. След това им казал:

– Вие трябва вече да тръгнете, защото след три часа ще дойдат снощните ни приятели да ни потърсят.

Никой не искал да тръгне без него.

– Преди да сте се приготвили още за път – промълвил той, а усмивката не изчезвала от устните му, – аз ще съм тръгнал вече...

И наистина, когато Андрей, готов за път, се надвесил над него, Ивайло бил напуснал вече Земята.

Всички коленичили пред неговата могила и тръгнали с тежка скръб в сърцата.

Три часа след тяхното оттегляне преследвачите били на същото място.

– Това беше – казваше Андрей, – последната боева съобразителност на Ивайло.

Аз нищо не казах. Съобразителност ли беше всъщност това?

– Другарите ми не можаха дълго време да се опомнят от голямата загуба на Ивайло. Той беше неоценим другар и самоотвержен работник за делото – говореше ми Андрей.

Вечерта, докато бях потънала в скръб и мислех за всичко, което ми беше разказано за Ивайло, нечия невидима ръка отвори вратата на вековете. Видях Ивайло с одежди на монах да влиза през някакви големи врати. Аз поисках да вляза след него, но вратите се затвориха. Тогава седнах отвън и зачаках. Знаех, че той ще излезе след малко. И наистина, вратите се отвориха и монахът излезе. Очите му бяха черни, горящи, лицето – бледо, на аскет. Не зная по какъв начин, но разбрах, че той е от Йезуитския орден, и при това е един от напредналите братя.

„Значи тук е школувал плътта си – помислих си аз, – и затова той и тялото му са били две различни неща. А защо – продължих да мисля аз – сега е комунист? Защо не е продължил да работи за религията, за Христа?“ Тогава видях същият монах да се изкачва по стъпалата на ши-

роко мраморно стълбище. Някакви врати се отвориха и той тръгна по червена пътека във вътрешността на дворец. Отново се отвори врата и той влезе в неголяма стая и се приближи до легло, обковано със злато. В леглото видях около 17-годишно момиче в бяла дреха, с голям златен кръст на гърдите. Момичето бе като изваяно от слонова кост, а очите му бяха като две звезди, които проблеснаха със светлината си, когато монахът се приближи. Макар и това да бе толкова чудно, но в момичето видях себе си. Това бях аз! И тогава чух най-странния разговор между двамата – между тази, която бях тогава, и между тогавашния Ивайло.

– Много се радвам, че дойдохте – каза момичето.

– Аз се радвам много повече – отвърна монахът.

– Винаги, когато ви виждам, ми се струва, че небето се отваря и Христос ми се усмихва. Тогава не ме е страх от смъртта и с радост съм готова да отида при Него. Аз считам, че всичко това дължа на вас. Когато напускам Земята, искам вие да сте при мене. Тогава няма никак да се страхувам. Тогава ще чувам ангелите да пеят и ще пристъпя към Христа, Който ме чака.

– За какво собствено ти си необходима на Христа?

– Но нали вие винаги ми говорите за Него, за Христа, че Той чака там всички нас?

– Говорил съм, както са ме учили.

– Но нима вие не вярвате?

– Искал бих да вярвам!

– Но вие толкова хубаво говорите за Христа, за Бога!

– Всичко това може да постигне всеки, ако живее, от- както се помни, при монасите.

– Защо, от какво се помни? От малък ли сте били там?

– Да. Аз не зная кои са родителите ми. Не зная майка си, не зная баща си. Искал съм понякога искрено да вярвам в Бога и съм се молил на Христа, но това, което виждам около себе си, ражда в мене страшен бунт. Лицемерие, лъжа, сребролюбие – и това все под маската на благочестието и на вярата в Бога.

– Не говорете така, защото е грехота. Помислете къде ще отиде вашата душа.

– Има ли значение това?

– Има, разбира се.

– Не, няма. Защо благият Христос допусна това насилие над моята душа?

– Какво насилие? – недоумяваше момичето.

– И още какво! Да гледам лицемерието на тия спекулиращи дори с аскетичните си постижения хора. Години наред да бъда потискан и да не мога да се изправя с всички бунт на душата си и да им кажа това, което мисля!? Навсякъде фалш, навсякъде лицемерие, насилие, грабежи, явни и тайни, навсякъде – и в дворци, и в манастири...

– Млъкнете – надигна се момичето, станало бяло като платно, – млъкнете, защото ужасно страдам за вас.

– Защо страдате за мен?

– Защо ли? Защото мисля за вашата душа.

– Бих предпочел да мислите за самия мене, тъй както аз мисля за самата вас... за тебе! Колко пъти съм се изправял пред този Христос и съм Го молил и питал защо ти трябва да си болна? Защо трябва да умреш, когато те обичам с всяка клетка на цялото си изгарящо по тебе същество? Той е правил чудеса, защо не направи и сега да оздравееш?

– Мълчи! – сложи тя белоснежната си ръка на устните му. – Мълчи! Нима там, при Него, при Христа, няма да сме заедно? Нали всички ще отидем при Него? Когато ти напуснеш Земята, аз ще дойда при тебе, ще те хвана за ръка и ще бъдем заедно довеки с Христа.

– Аз искам това да бъде тук, сега.

– Ти си чуден! Не е ли все едно кога и къде ще бъде, нали ще бъде!

– Не е все едно дали днес, когато съм гладен, ще ям, или след сто години.

– Но нали Словото на Христа е най-хубавата храна за всички ни?

– Може така да е за теб, родената в палати, но не и за мене, който съм преминал през какви ли не унижения и оскърбления.

– Как говориш така ти, който си стигнал най-високото стъпало на ордена? Ти, който си най-близко до Христа?

– До Христа!? – усмихна се той. – Аз работих над себе си, за да се издигна, та да не бъда повече мачкан от тия, които стояха над мене. Ти не познаваш живота на неправдата, на насилието, защото си се родила и си живяла в златен кафез. Но при мене вместо молитва в душата ми се е раждал бунт.

Момичето го гледаше с широко отворени очи. После се усмихна и рече:

– Навярно ми говорите така, за да изпитате моята вяра. Аз зная това. Защото никой не е направил това, което вие направихте за мене. Вие сте слънчевият лъч в тъмнината на моя живот. Вие сте светлата пътека, която ме води към Христа, към Бога. Вие сте ми говорили за Любовта на Бога, за благостта на Христа, както никой друг. Вие ме научихте да благодаря за страданието си, за болестта си, за всичко в моя живот. И аз наистина благодаря...

Момичето замълча, а после продължи развълнувано:

– Твоето идване е винаги празник за душата ми, и когато ти си отиваш, аз тръгвам към Бога по светлата пътека, която ти си начертал със словото си. Коленича пред Христа и смирена – не смирена, а щастлива, целувам нозете Му. И тези най-върховни мигове дължа само на тебе, на твоето вдъхновено слово. И аз зная, че то не е било празни думи – то е било изпълнено с вярата ти, с любовта ти към Бога.

– Не, царкиньо, не... Само с любовта ми към тебе... Защото ти си била единственият оазис, където спокойно съм си почивал, без да бъда дебнат и шпиониран...

– Защо шпиониран? Ти пак ме изпитваш. Какво шпиониране може да има между служители на Бога?

– Не, не те изпитвам. Ти не познаваш живота в манастирите на нашия орден. Там има фанатизъм, но дали има вяра? Може да има и вяра, но не и у мене. Аз съм там не по моя воля, а по принуждение. Един от старците ме е взел от улицата и е искал да спаси душата ми – и спаси своята душа чрез мене. Но напразно. Аз не можах да обикна стените на манастира и моите очи не станаха слепи, както ме учеше

моят старец, за лицемерието, за лъжата и неправдата, които съществуват навсякъде, включително и в манастирите. Тогава къде е Бог? – питах се аз. – И никъде не Го виждах. Защо едни се раждат в палати, а други – в колиби? Защо едни са красиви, а други – грозни? Защо едни са слепи, куци, хроми, а други – здрави? Защо едни са бездарни, а други – одарени да бъдат поети, музиканти, живописци? Къде е тогава любовта, благостта на Бога, за които четях в Писанието? – Не, не. Моята душа не може да приеме това. Само едничък знак исках, ако съществуваше Бог – да те видя здрава, изправена на нозете си. Тогава аз бих те взел, бих те носил на ръцете си през гори и планини и бих живял с тебе именно пред Бога.

Очите на момичето се изпълниха със светлина.

– Но аз съм здрава – отметна тя завивката и стана. – Моите немощни нозе са вече здрави... Аз съм здрава – повтори тя и тръгна с босите си нозе като бял ангел из стаята в дългата си до земята бяла дреха.

В същия момент вратите се отвориха.

– Дъще моя, чадо мое – извика нечий радостен глас.

Монахът гледаше момичето, изумен и възхитен. Но в следния миг то като бяла лилия се прекърши и падна в ръцете на монаха. Момичето бе мъртво.

Монахът излезе и никога вече не се върна в манастира.

– Разбра ли? – чух гласа на Невидимата, след като вратата на вековете се бе затворила и аз се бях видяла в стаята.

– Отчасти – отвърнах аз.

Тя се усмихна.

– Не ми е ясно как мога да бъда и тук, и там.

– Никак не е чудно – отвърна ми Невидимата, – даже и човеците вече са научили това изкуство.

– Да бъдат едновременно на две места!? Да бъдат тук и да говорят там, преди много векове?

– Да, точно това изкуство – усмихна се тя.

– А аз не знаех.

– Напротив, знаеш го. Певицата не слуша ли своя глас, записан на плоча? Аргистката не виждали себе си на екрана?

– А да! – възкликнах аз.

– Същото е и това, което видя и чу. В природата се филмира всичко, което става, записва се всичко, което си казал и направил. Акашовите записки³ са това.

– Разбирам – поклатих глава, – значи сега аз видях записите на това, което е ставало тогава.

– Да – потвърди тя.

– Но защо трябваше тя да умре, или по-право, защо трябваше да умра аз, точно когато оздравях?

– За да не се накърни вярата ѝ – и още, за да не слезе оттам, гдето е стигнала. Нейната вяра я изправи на нозете ѝ, които през целия ѝ живот бяха немощни. Това бе достатъчно. Ако бе останала, тя би слизала само.

– Защо?

– Защото монахът не бе се издигнал на равнището, на което би трябвало да бъде.

Изведнъж нещо проблесна в съзнанието ми и аз запитах:

– Затова ли умря Ивайло?

Тя спря своя проникващ поглед върху мене и каза:

– Затова, и още за друго – за да изплати стари дългове.

– Какви? – учудих се аз.

– Ще видиш – каза ми тя.

И докато чух нейната последна фраза, видях широк пращен път, по който вървяха уморени хора с вързани отзад ръце. Лицата им бяха измъчени, очите – хлътнали от умора, глад и страдание.

– Какви са тия хора? – запитах се с мъка аз.

– Пленници – отвърна нечий глас.

Чуха се барабани, тропот на коне, подрънкване на оръжие. Пред очите ми мина летяща конница. А този, който ги предвождаше, ми бе познат. Как го познах? – По трепета на сърцето си? Сигурно беше Ивайло. Колко различен е все пак той.

Картината се смени. Пред мен се разкри огромен площад.

Всред него бяха група пленници. Всред тях имаше едно момиче. Взрях се – момичето бях аз. То бе коленичило до своя баща. Ах, Боже мой, в него познах сина на Агата – Павел. Но нямах време да мисля. Разбрах, не зная по какъв начин, че пленниците са обречени на смърт. Огледах се. Недалече висеше бесило. Вързаните един по един увисаха на него. Дойде редът на бащата и на момичето. То бе вкопчило ръце около баща си. Палачите искаха да ги разделят. В този момент очите на вожда са вгледаха в момичето, чиито разплетени коси блестяха като златиста коприна. Вождът направи знак. Палачите се отдръгнаха. Сам вождът слезе от мястото си, където бе седнал с приближените си. С нож той разряза въжето, с което бе обвързан бащата.

– Свободни сте! – каза той.

Момичето падна на колене пред вожда. Той го изправи. Пламналите му очи се впиваха в стройната му снага, в прекрасното му лице, измъчено и напрашено от изморителния път. Сълзите на девойката мълчаливо течеха. Вождът ги избърса с дланите си. Всички стояха, вкаменени от учудване. Никога не се бе случвало вожд да избърше сълзите на пленница. В сърцата на едни се повдигна умиление, на други – бунт.

– Оставете ги да си отидат – каза вождът.

Народът се разстъпи и бащата и момичето си тръгнаха. Отдъхнах си с облекчение.

В следния миг стана нещо чудно. Картините се движеха невероятно бързо... Пред мен се разкри някаква хълмиста местност. На най-високия хълм се издигаше храм. Храмът ли се приближаваше до мен, или аз до него – не зная. Когато той беше вече до мене, се видях да изкачвам широки мраморни стъпала – и влязох в старинния храм. Огледах се. Първосвещеникът, който служеше в храма, беше пленникът, пощаден от вожда, а момичето, обречено от дете да служи в храма, бе коленичило с наведена глава.

Отново се смени картината. Нощ. Някакви сенки се промъкват из околността на храма и около постройките му. Следващите събития стават така бързо, че аз с изтърпя-

нало сърце проследявам тичащите в мрака сенки, чувам стенания, охкания, и най-после виждам конници, снишени до конете си, да препускат в нощта...

Новата картина, която видях, беше стоята на владетеля. В нея той се разхождаше бавно. Две робини въведоха момичето, т.е. мене – служителката на храма. Пак не зная как разбрах, че времето, когато са ставали тия събития, е било преди Христа, и че тогава съм била еврейка.

Вождът се приближи до момичето и се взря в него с пламнал поглед. То също се взря в него. Очите на девойката бяха като морски гълбини. Клепките – тъмни и извити, челото – като алабастр, веждите – като на мадона. „Колко красива съм била тогава” – възхитих се аз.

– Живли е баща ми? – беше първият въпрос на момичето.

– Казах ти, че е жив, но може да бъде и мъртъв. Той много скоро забрави доброто, което му направих. Трябваше да те доведе доброволно.

– Той не можа да стори това, първо, защото е служител на храма, и второ, защото вие сте негови врагове.

– И след като пощадих живота му, пак ли съм му враг?

– И след това – кимна тя глава.

– И ти ли мислиш така?

– И аз.

Сянка премина по лицето на вожда и той каза:

– Много жени съм имал, въпреки волята им, но теб те обикнах – и аз не зная как. Без теб ми е тъмно. Сърцето ми е стиснато с железен обръч. Затова те взех... Иди си в твоите покои и когато ме обикнеш, ела сама. Аз ще чакам...

И той повдигна тежката завеса, за да мине тя през нея. Но момичето не мръдна от мястото си. В морските дълбини на очите му преливаха златисти талази. Цялото му лице сияеше от едва доловима усмивка – усмивка, която обливаше лицето му със светлина и с израз на щастие. Стори ми се, че девойката цяла светеше. Такава красота никога не съм виждала!

– Ти ме обичаш? – привлече я той към себе си.

– Да – промълвиха устните ѝ.

Вратите на вековете се затвориха и аз притворих очи, изпълнена с неизказано, с неизпитано никога щастие...

– Колко съм била щастлива! – помислих си аз. – Колко безкрайно щастлива съм била! С това чувство бих искала да заспя и никога да не се събудя. С това чувство бих искала да запазя Ивайло за през цялата вечност...

Отново се видях в градината под разцъфналата ябълка и усетих прегръдката на Ивайло. В същия миг бликнаха сълзи от очите ми. От какво? От щастие!? А може би от болка?

Когато изтрих бликналите си сълзи, видях очите на Невидимата да ме гледат с тъга. Защо? – Защото тя ме гледа винаги с такава тревога и тъга, когато според нея нещо не е трябвало да бъде така.

Докато още недоумявах, пред мен се откри някакво богато имение. Бързах по пътека в парка на имението. До мене вървеше жена с кошница. Чудното беше, че аз бях на около десетина години. След това излязох на една голяма поляна, заобиколена с дървета. Грееше слънце. Измежду дърветата излезе млада жена. Когато тя беше вече на полянката, аз се затичах към нея.

Учудването ми беше голямо, много голямо – това беше мама, сегашната ми майка, но много по-красива, по-мила, по-любяща. Играехме така хубаво с нея на криеница между дърветата и на топка на поляната.

След това, не зная как, се намерих в богато украсен дом – в нашия дом. През нощта бях събудена от страшен шум и писъци. Нечии ръце ме взеха и ме изнесоха. След това видях, че лумна пожар. Где бях – не зная, и как виждах пожара, пак не зная. Но в светлината му виждах движещи се сенки. Какво гореше? – Някаква малка сграда. Недалече от нея стояха няколко души. Жената с кошницата, която през деня бе вървяла до мене, сега подаваше торбичка на един от хората. Последният я подаде на човек с широкопола шапка.

– Това ли е всичкото? – запита той.

– Това! – отвърна жената.

Разбрах, че се касае до съдържанието на торбичката.

– Сложете я при другите неща и никой да не смее да пипне нещо – каза човекът с широкополата шапка.

– Няма – пое торбичката стоящият до него.

В това време се чу силен трясък, лумнаха огромни пламъци. В тяхната светлина видях ясно хората. Човекът с широкополата шапка се обърна към огъня и сне шапката си. Изтрыгнах. Колко безкрайно близък чувствах този красив млад момък! Где го бях виждала? Вековете като че ли с бръмчене преминаха пред мене. Познах го с цялото си същество – беше Ивайло!

Отново беше ден. Мама беше болна. Ние бяхме бедни... В следващата картина вече мама я нямаше – напуснала бе Земята. Жената, която бе подала вечерта торбичката, ме изведе от запустелия дом. Вървахме дълго. Къде? Бях страшно уморена.

Най-странното в този начин на разкриване на миналото бе, че аз едновременно живеях себе си, каквато съм била тогава, и все пак се виждах като отделно от мен същество.

Пътят, по който вървахме, минаваше през голяма, вековна гора. Жената ми стискаше ръката в своята, а устните ѝ постоянно шепнеха молитва. Чу се някакъв шум откъм гората и измежду дърветата излязоха десетина души. Пред нас застана един от тях. Повече не можех да вървя. Краката ме боляха ужасно. Устните ми бяха напукани от умора и жажда. Седнахме на една полянка да почиваме. Аз легнах, защото повече не можех да мръдна. Жената до мене коленичи в молитва.

През полуотворените си клепки видях и познах същия онзи човек, когото бях видяла в светлината на горящата сграда.

– Какво правите тук? – запита той жената.

– Отиваме в манастира. Момичето ми е болно... пък и аз не съм много здрава... Обещаха ни там да ни приберат, за да не умрем от глад на улицата.

– От какво е болно момичето?

– От немощ. Ето, тук вече падна, и не зная как ще се доберем до манастира. Пък и аз едва се нося на нозете си.

– Ти не бери грижа за това, бабо, ние сме закрилници и помощници на сиромасите.

– Бог да ви благослови, сине.

– Остави Бога настрана, бабо. Докато Той царува на небето, ние ще оправим тук Земята.

– Че как ще я оправите бре, сине?

– Ами така. От богатите ще вземаме, на сиромасите ще даваме. А който не е съгласен, пращаме го при Бога, на Него да се оплаче.

– Млад си ти, сине. Но когато един ден и ти застанеш пред Господа Вишни да дадеш отчет за делата си, ще разбереш, че без Бога правда не се въздава.

– Въздава се, въздава се, бабо. Аз, макар и да съм млад, много хора съм пратил, както ти казваш, да дадат отчет пред Бога за делата си, и още много ще пратя! А сега да заведе тебе и момичето до манастира.

И той се наведе над мене, взе ме на ръце и ме сложи на коня си.

В следващата картина, в която се видях, бях в малка манастирска стая. Светеше свещ. На нейната светлина се очертаваше едно лице. Взрях се. Очите бяха затворени в молитва. Где бях виждала това лице? – А, да! Това лице беше на жената, която ме водеше през гората. Но освен на нея, на кого беше още това лице?

В същия момент очите се отвориха. Очите, лицето на Агата!

– Колко чудно! – мислех си аз, и дверите на вековете се затвориха, за да се отворят след миг при друга обстановка.

Нощ е. В тъмнината се очертават големи манастирски врати. Полека се отварят те и оттам се промъква фигура на калугерка. От тъмнината на гората се показва конник. Той бързо хваща калугерката и я поставя до себе си. Миг след това изчезват в тъмнината.

Калугерката съм аз. Конникът е разбойникът, който бе обрал имението – Ивайло!

– Разбра ли? – питаше ме погледът на Невидимата,

когато вратите на вековете се затвориха и аз се намерих в стаичката си.

– Разбрах, че много пъти сме се срещали с Ивайло.

– Само това ли? – питаха ме излъчващите светлина очи.

Наистина бях разбрала само това. Аз все още бях под влиянието на силното чувство на всеотдайна обич към Ивайло, която изпитвах, заедно с учудването от моите минали образи, в които бях живяла и в които се вживявах силно.

Ивайло не беше за мене само младеж, който познавах в моето детинство, нито този, който ме сне от прозореца, за да се сбогуваме. Ивайло сега беше човекът, когото обичах с всичкото си сърце, с цялото си същество – ясно и реално. Сякаш аз не бях на 17 години, а зряло, с опитностите на вековете същество.

Невидимата се усмихна. И в усмивката ѝ видях горчивина. Защо? – Може би защото не направих усилие да разбера това, което искаше тя.

– Не, не затова – отвърна ми тя.

– А за какво? – попитах аз.

– Колко много тежи земята още в твоята плът! Колкото е добре да се разкрие едно минало, толкова е и пагубно за душите в него.

Веднага коленичих пред нея. Аз толкова много я обичах. Нямах същество, което да обичам повече от нея в света.

Приливът на прекрасната обич към Невидимата като благоуханен повей облъкна душата ми, и когато я погледнах, почувствах странна лекота. Разбудилите се чувства към Ивайло, заедно с ясното съзнание за моята плът, изчезнаха. Аз отново бях само Агнеса. Царкинята, служителката на храма, калугерката – всички се бяха отдръпнали отново в гънките на вековете.

И все пак не разбрах това, което Невидимата искаше да разбере. Стоях още на колене пред нея със стопяваща цялото ми същество обич. Тя сложи ръката си на главата ми.

– Засега толкова – каза ми тя и отмина.

Февруари 1945 г.

Снощи за пръв път видях насън Ивайло. Вървях сама из някаква планина. Времето беше сиво, мрачно. Сухи храсти дращеха краката ми. Къде отивах – не знаех. После се сетих, че търся Ивайло. Сетих се, че не бе ми казал, че ме чака. Ускорих крачките си. Минах гъста букова гора и излязох на една поляна. Огледах се – няма го. И тъкмо исках да продължа, видях до едно дърво купчина пръст. Затичах се натам. Андрей ми бе казал, че са го погребали на края на поляната, под едно дърво... Значи там, под това дърво е Ивайло – помислих си аз и забързах към дървото... Когато стигнах до купчината пръст, коленичих до нея и казах:

– Ивайло, тук ли си?

– Да – отговори ми той, – тук съм. Отдавна те чакам.

– Ето, аз дойдох. Скоро научих, че си тук и че ме чакаш.

Ела при мене.

– Агнеса, аз не мога да дойда при тебе.

– Защо?

– Тъмно е, само чувам гласа ти.

– Тъмно ли? Но сега е ден и ето, Слънцето наднича иззад облаците.

– Но на мен ми е тъмно и не зная накъде да вървя.

– Знаеш ли, че те раниха?

– Помня. Може би съм загубил много кръв и затова не виждам. Къде са другарите ми?

– О, те отдавна се върнаха.

– А защо са ме оставили тук?

– Защото ти си умрял.

– Умрял ли? Но ако съм умрял, как разговарям с тебе? И ще останеш ли при мене?

– Не зная. По-добре е ти да дойдеш при мене.

– Но как да дойда, когато е тъмно и не виждам и не зная къде да вървя?

Изведнъж ми дойде наум за Невидимата.

– Ивайло – казах му аз, – помоли се на онази, която те спаси от полицията в моята стая. Ти знаеш, че тя цяла свети и ще ти освети пътя сега.

- Как да се помоля?
- Не знаеш ли?
- Не.
- Тогава казвай след мене.
- Добре.

Тогава започнах да говоря, а той – след мене:

– Ти, която ме обичаш, откакто се помня, и която ме учиш да вървя по пътеката, която води към Бога...

- Към Бога ли? – запита Ивайло.
- Да, към Бога.
- Колко отдавна не съм произнасял тази дума!
- Нищо. Произнеси я сега.

– Добре. Ти, която ме учиш да вървя по пътеката към Бога, ела и разпръсни тъмнината около мене, за да не се лутам повече и да тръгна във верния път на живота.

– Защо по верния път? Нима аз досега не съм бил във верния път?

– Ако си бил във верния път, защо ти е тъмно? Верният път е винаги в светлина.

- Кой ти каза това?
- Тя. Опитай и ще видиш, че е така.
- Добре.

В същия момент видях Невидимата от едната страна на дървото до купата пръст, а от другата стоеше Ивайло – изправен, блед, неподвижен, с леко наведена глава.

- Ивайло! – извиках аз. – Ивайло!
- Върни се вече – каза ми Невидимата.
- Къде? – попитах аз.
- В тялото си – усмихна се тя.

Ивайло вдигна главата си. Очите му изразяваха безгранична скръб.

Без да искам, аз се отдалечих с шеметна бързина, а очите на Ивайло все още ме гледаха.

Когато отворих очите си, мама беше наведена над мене.

– Изплаши ме – каза ми тя, – толкова бледа беше... Ръцете ти бяха като лед.

- Нищо – отвърнах аз, – нищо.

– Как няма нищо... и лекар няма дори.

Аз се усмихнах. Но в същия момент си спомних изпълнения с мъка поглед на Ивайло. Без да искам, сълзи бликнаха от очите ми. Искаше ми се да се завия през глава и да плача, да плача. Всичко в мене беше пълно със сълзи.

Мама ме гледаше с тревога.

– Какво става с тебе, Агнеса? Само ти ми остана на света. Ако и с тебе стане нещо, няма да го преживея – разплака се тя.

– Престани да плачеш – застана до леглото ми Невидимата. – Ти добре завърши задачата си. Не се поддавай на тая скръб. Тя не е твоя.

– А чия? – запитах аз.

– Негова. Успокой майка си.

Преди да си отиде, Невидимата погали косите на мама.

Февруари 1945 г.

Мама мисли, че случайно сме дошли в това село, и ту показва голямото си незадоволство, че са ни пратили в такова диво планинско място, ту пък казва, че при нейната преголяма скръб никъде другаде не би се чувствала по-добре.

Понякога, когато сме сами, тя обича да ми разказва за своето детинство, за обширния им двор, за градината, за баба, за дядо, за вуйчови. Много ми е интересно да слушам за баба, а мама ми разказваше с охота, но когато разбра преголемия ми интерес към нейните духовни опитности, тя ме погледна и каза:

– Човек не трябва да забравя, че живее на Земята.

Това е много право и именно затова мама плете или шие на селянките. Тя казва, че шиенето и плетенето са двата ѝ вродени от природата таланта. Наистина, благодарение на тях съзнанието на мама не е заето изключително със сполетялото я нещастие. От друга страна така се осигурява нашето материално състояние, защото мама не искаше да види никого, най-вече Андрей, понеже считаше, че все пак и той е един от тези, които така жестоко се отнесоха с оня,

когото тя е обичала най-много на света. Но независимо от нейното неприязнено отношение към него, той направи всичко, за да имаме дърва и добри условия през зимата.

– Каква случайност – каза ми той, – каква случайност, че сте попаднали тук, в бащиното село на моята майка. Тук сме идвали с Ивайло лете и сме скитали по планината. Оттук са едни от нашите най-верни другари, някои от които са мои братовчеди. Един от тях беше тежко ранен и дълго боледува. Дойдох да го видя и ми казаха за вас... А аз се чудех как ще изпълня поръчката на Ивайло и как ще те намеря?

– България не е много голяма – казах тихо аз.

– Вярно е. И все пак днес по-мъчно бих те намерил, ако не бе тази чудна случайност.

Аз само го погледнах. Можех да му кажа, че няма случайности. Той продължи:

– И напоследък мисълта да дойда да видя братовчед ми Васко не ме оставяше. Той ме обича много и бе изложил живота си за мен... И колко интересно, дойдох за него, а намерих тебе. Наистина, чудно е как сте попаднали тука?

Аз нищо не казах. Можех ли да му обясня истината за нашето идване тук?

Когато мама денонощно плачеше, когато ни бяха дали тридневен срок да напуснем града, получих писмо, в което се съдържаше следната бележка: „Агнеса, чакам те! Агата.”

Адресът и името на селото беше написано точно и ясно. Някъде много дълбоко в душата са пазех неясен спомен, като в сън, за така Агата... И изведнъж си помислих, че е най-добре да отидем там... при нея. В същия момент цялата стая се изпълни с мека, хубава светлина. Разбрах – Невидимата манифестираше своето присъствие и съгласие. На другия ден, тъй като мама не бе в състояние да предприеме каквото и да било, аз казах къде бихме могли да бъдем изпратени. След три дни бяхме тук.

При снемането на багажа помагаше едно момче. Беше пъргаво, силно, и най-вече – услужливо. Направиха ми впечатление очите му – меки, кафяви. Те имаха особен израз.

Аз бях премного уморена, затова с радост приемах всяка една услуга от когото и да е. А това момче накрая донесе вода и запали печката. Когато най-после трябваше да си отива, аз го попитах механически:

– Чие момче си ти? Толкова си услужлив.

– На Агата – отвърна той. – Мама те чака. Каза утре да дойдеш.

– На Агата? – гледах го аз с широко отворени очи, изумена и изненадана.

– На нея – отвърна той, а в очите му се разли мека, златиста светлина.

– Колко много се радвам – въздъхнах аз.

– И аз много се радвам – отвърна той. – Толкова отдавна те чакаме.

В този момент мама, която беше задрямала, се пробуди, и като седна на леглото, ни изгледа двамата.

– Ние имаме картофи – за преголяма моя изненада каза момчето. – Утре ще ви донеса.

– О, това момче е много добро и всичко това вече е много добре – отвърнах аз. – Далече ли живеете?

– За мене не е далече, но за тебе май ще е далечко.

– Един път ще ме заведеш да видя колко е далече.

– Добре, ако можеш да вървиш по селските пътища.

– Защо да не мога?

– Не зная, градските момичета не са свикнали с нашите кални пътища, не могат много да ходят.

– Но аз съм била с татко и мама лете по селата и мога да ходя.

– Хубаво – съгласи се Павел, синът на Агата.

– А ти ходиш ли на училище? – запита го мама за моя изненада.

– Ходех, но сега не ходя. Мама е болна. Аз я гледам.

– Защо? Баща нямаш ли?

– Нямам. Убиха го.

– Защо го убиха?

– Носеше хляб на шумкарите и затова го пребиха от бой.

Настана неудобно мълчание.

– А сега с какво се прехранвате, като майка ти е болна – запита мама.

– Тя преде по малко. Аз ходя да помагам тук-там. Бате Андрей казва, че ще ѝ дадат пенсия и аз ще мога да продължа учението си.

Мама притвори очи.

– Свят – промълви тя, – свят! Братя с братя да се избиват. Луд свят!

Павел си отиде и аз останах насред натрупаната с вещи стая. Но дълбоко в душата ми имаше една малка светлинка – Агата!

***

Февруари 1945 г., Люлякова махала

Утринта беше необикновено хубава. Небето – чисто, синьо, въздухът – прозрачен, а снегът, който покриваше планината, блестеше като диаманти под слънчевите лъчи.

Вървахме с Павел мълчаливо. Бях си съблякла палтото и плетената дрешка, защото ми беше необикновено топло. А в душата ми беше толкова хубаво, че се задъхвах от красотата, която ме заобикаляше. Планинските хребети ми се струваха като живи, излегнали се от хилядолетия великани, наметнати в празничната си бяла дреха, с втъкнати в нея диаманти.

Когато за миг се спрях с препълнено от красота сърце и се вгледах в отсрещния връх, моята невидима за другите покровителка ми се усмихваше. Никога не бях я виждала така спокойна, сияйна, величава. Застанала на самия връх, който все пак не беше близко, аз виждах кой знае как очите ѝ, усмивката ѝ.

– Погледни – каза ми тя, като протегна светещата си ръка.

Погледнах. Околовръст, по всички планински върхове, стояха светли, прекрасни същества. Онемях от красотата, която се разкри.

– Господи! – прошепнах аз – Господи, благодаря Ти!

Всички тия същества, излъчващи светлина, ми се усмихваха. От очите ми потекоха сълзи и аз коленичих в снега, вдигнах ръце нагоре. Тогава чух неземни мелодии, изпълнени от невидим хор. Планината ли пееше? Всичко това така ме погълна или пък аз погълнах всичко, което виждах и чувах, че изчезнах за себе си и се слях с всичката тая красота, хармония и музика.

Когато отново останах само аз, видях Павел да стои до мене.

– Разбра ли защо е толкова хубава планината? – запита ме той.

Погледнах го учудена и станах. Беше ли видял и той всичко това? Когато го запитах, той само се усмихна. И в тази усмивка разбрах толкова много неща.

– А аз мислех – продължих аз, – че няма други като мене.

Той пак само се усмихна. И кой знае защо, в този момент ми се стори, че Павел не е момчето Павел, а голям, много голям човек... А себе си почувствах малка.

Някакъв полъх на благоухание ме облъхна и аз вдигнах глава. Колко добра беше Невидимата, като отново ми се изявяваше. Но веднага замръзнах на мястото си. На върха имаше същество с ослепителна светлина. Невидимата с върховно смирение, почит и благоговение стоеше пред Този, който беше на върха. Кой е този, пред когото Невидимата стои с такова смирение и благоговение – запитах се аз и потърсих неволно с очи Павел. Нямах време да се учудвам и за него. Той целият светеше. На лицето му се разливаше такава усмивка, каквато в живота си не бях виждала.

– Кой беше този? – запитах след малко Павел, когато тези, които бяха на върха, вече ги нямаше там.

– Учителя! – каза кратко той.

– Учителя!? – учудих се аз.

– Да – потвърди той.

Кой знае защо се почувствах засрамена. Павел, момчето от това планинско село, знаеше, познаваше Учителя, а аз – не. Ясно и кратко – Учителя! И аз не смеех нищо повече да

запитам, а само си повтарях: „Учителя, значи Учителя!” И със самата си душа схванах, разбрах – значи този е Учителя...

Когато повървахме още малко, Павел ми каза:

– Да знаеш, че тук никой не нарича мама Агата.

– Тъй ли? – учудих се аз.

– Така си я наричала само ти, когато си била малка...

Така я назовават и нейните приятели от невидимия свят.

– Значи?! – не смеех да доизкажа мисълта си...

– Значи ти си знаела името, с което са я назовавали те. А тук, на Земята, тя носи името Анастасия. А хората от селото я наричат Настя. Да не забравиш, когато майка ти те запита за името ѝ, да не се объркаш.

– О, разбира се, ще внимавам много. Ако тя само знае, че майка ти е Агата, никога няма да ме пусне да дойда у вас.

Павел само ме погледна. Колко добре разбираше всичко това малко момче.

По едно време Павел запя. Спрях се. Такъв хубав глас. Виж ти, какъв певец бил той! Когато се спря да ме почака, изказах възторга си. Той само се усмихна и каза:

– Кой знае, може би ти пееш по-хубаво от мене.

– О, не, не – запротестирах аз, – ти пееш Божествено хубаво. Той замълча. После се заговорихме за друго и аз го запитах има ли много път до тях?

– Зад онези скали – посочи ми той не много далече. – Там завива пътят. След този завой е нашата овощна градина. Когато мама беше здрава, обичаше да преде на тези скали и да ме чака. Така бях свикнал да я виждам на скалата, че когато тя вече не можеше да излиза, ми беше много мъчно.

– Като оздравее, пак ще излиза там да те чака – казах аз.

– Не, няма да оздравее. Казаха ѝ, че вече е време да се връща, но аз казвам, че ще ми е много мъчно без нея. Тя ми е още много необходима.

– Павел, изглежда, че ти много си чел.

– Защо?

– Изразяваш се не като другите селски момчета.

– Татко четеше много. Учил е до шести клас. Но после заболял от туберкулоза и се върнал на село. Станал овчар, за

да бъде все на чист въздух. Така му поръчал един доктор. А после толкова обикнал планината, че не искал да се върне долу в селото. Всички му се чудели. Когато дошло време да се ожени, никоя от момите не е искала да се жени за него – плашели се от болестта му, пък и не искали да живеят до кошарата му, толкова далече от селото. Само мама го обикнала и отишла при него.

– Сега вие там сами ли живеете, толкова високо?

– Не, после се заселили и други. А на леля Неда татко сам построи в нашата нива една къщица, за да се прибере с двете си деца, че чичо Бойчо умря, а неговият баща се ожени и за леля Неда нямаше място.

– Баща ти изглежда е бил много добър човек.

– Да, добър беше.

После Павел се усмихна и добави:

– И сега е добър.

– Но нали е починал?

– Не, не е починал. Отишъл е отвъд да работи. И там има нужда от добри работници.

– Кой ти каза това?

– Мама.

– Тя сигурно го вижда.

– Вижда го.

– А ти?

Той замълча.

– Колко годишен си, Павле?

– Четири години съм по-малък от тебе.

– Майка ти ли ти каза това?

– Мама.

Вървахме мълчаливи. Мислех си как никак не съм знаела, че има и други хора, при това малки момчета, които имат отворени очи за невидимия за другите хора свят. Мама, със своя страх и ограничение, ми беше втълпила, че едва ли не съм някакво изключение в света. А то, този високо израсъл Павел беше по-малък, а знаеше много повече от мене, и при това се е родил и е живял в това диво според мама село. Разбира се, че майка му Агата не е била като мама, а и баща

му навярно му е давал да чете всякакви книги. А може в тези книги да е имало писано точно за тези други светове.

– Павел – запитах го аз, – като е обичал баща ти да чете, сигурно имате и книги.

– Имаме, но не много. Той вземаше книги от учителката ми, която ме учеше в основното училище, а и от читалището на средищната община.

– Даваше ли ти ги и ти да ги четеш?

– Даваше ми. Тези, които можех да разбирам, ги четях сам, а които не можех – ги четеше тате и ми ги обясняваше. А когато идваше учителката ми, тя четеше на глас, а ние всички слушахме.

– А имаше ли и такива книги, в които да се говори, че умрелите отиват *там* да работят?

– Да. В тези книги се казва, че изобщо умрели хора няма. Когато хората умират тука, оживяват там, в другия свят. Така хората отиват там и се връщат отново тук, на Земята.

– А ти сам знаеш ли, че си бил и друг път на Земята?

– Знам – погледна ме Павел в очите.

„Знае – помислих си аз, – знае. Изобщо той повече знае от мене” – и пак се почувствах малка пред Павел.

Павел се загледа към скалите и изведнъж извика:

– Мама! Мама е там!

Завидях му. Толкова възторг имаше в това, че е видял майка си. Бих ли извикала аз така радостно, ако видех мама?

– Бързай – рече ми той, – мама ни чака.

Вгледах се в скалите, но нищо не виждах. Едва когато нещо се раздвижи там, разбрах, че е човек. Струваше ми се, че ако би имал криле, Павел би литнал. Защо аз не обичах така мама?

– Ти не знаеш каква е мама – заговори ми възторжено Павел.

– Сигурно – отвърнах аз.

– Мама е най-добрата, най-любящата. Мама е готова на всичко заради мене. Ето, тя е дошла на скалите, за да ме посрещне.

Лицето на Павел сияеше.

„Колко е хубаво да имаш майка и да я обичаш така” – помислих си аз.

Най-после стигнахме. Не зная каква съм очаквала да видя Агата, но все пак бях много изненадана, като я видях. Една съвършено слаба, безцветна жена стоеше изправена до скалата.

– Мамо! – извика Павел – Дойдохме!

– Виждам – каза тя и ме погледна.

Тогавя разбрах защо Павел обича майка си. Очите ѝ приличаха на сини езера, в които преливаха златни светлини. Изчезна слабото ѝ, дори вдъхващо страх мършащо тяло, изчезна жълтото като восък лице, останаха само сините очи, тези чисти езера със златисти отблясъци, в които потъвах, или пък те прониквах в мене.

– Ти дойде, Агнеса – усмихна се тя и чудна светлина озари лицето ѝ. – Дойдох да те посрещна.

– Много се радвам – отвърнах аз, като исках неволно да свържа спомена в моята душа с тази жена, която стоеше пред мене.

– Чаках те, Агнеса, много те чаках. Имах много да ти говоря, а ето, времето се свърши. Денят преваля...

– Защо? – запитах аз. – Сега е още сутрин, имаме цял ден.

Агата се усмихна. Павел беше необикновено тъжен.

– Аз завърших вече работата си тук, на Земята, Агнеса.

– Ти кажи да те пооставят още малко, мамо – промълви Павел.

Агата притвори очи и ако не беше права, бих помислила, че е мъртва. Такъв беше видът ѝ и цветът на лицето ѝ.

След няколко мига тя се оживи и отвори очите си. Отново забравих всичко. Сякаш очите ѝ бяха слънчеви небеса. Тръгнахме полека.

– Толкова съм те очаквала, Агнеса, толкова – повтори тя. – Все ми казваха: „Агнеса ще дойде.” Но кога? И ето, дойде... Ти помниш ли ме, моя малка?

– Като насън – отвърнах аз.

– Ти беше тогава толкова мъничка, а как добре разби-

раше всичко...

– Разбирала съм, но нищо не помня. Само името Агата е останало, кой знае как, в самата ми душа.

– Защото го помниш от по-рано.

– А да знаеш как ми се караше мама, когато споменавах за тебе.

– Много скъпо плати майка ти – за моя изненада каза Агата, – а би могло да бъде и другояче, още повече, че майка ти е толкова голяма и светла душа... Но нищо, за Бога всичко се превръща в добро. Поднесоха ѝ стара полица да изплаща... заедно с нейния...

„Генерал-пълководец” – мислено допълних аз.

Агата ме погледна. Нямахше нужда да се доизказва.

„Ах, ако мама беше такава, ако така можехме да се разбираме, да предаваме мислите си... нищо да не крия от нея!”

Агата се спря. Мислех, че може би се е уморила. Но нейните озарени със светлина очи ме погледнаха.

„Чудни очи! – помислих си аз. – Очи, които са като врати на слънчеви светове.” И пак си помислих с тъга за мама.

– Не се огорчавай заради майка си – заговори за моя изненада Агата. – Нейното отношение към тебе е от миналото. Много дълга история е тя. Но едно е важно сега – да се обикнете. Да те обикне майка ти...

– О, тя винаги казва, че премного ме обича.

– Когато човек обикне не с човешка, а с Божествена обич, той разбира и не се страхува, защото знае, че каквото и да се случи, то ще се превърне в края на краищата в добро. Само разликата е там, че човек минава през по-големи или по-малки страдания. И ти, Агнеса, ще бъдеш на кръстопът. Всички пъгища водят към света на Светлината, само че някои от тях минават през големи горчивини и страдания. Но в големите страдания човек събира мъдрост, чрез която може да помага на другите хора. През който и път да минеш, Агнеса, дръж се винаги за Божественото. То е спасителният пояс, който ще те заведе на брега.

– Павелчо – обърна се тя към момчето, – и ти, сине, ще минеш през огън... Но когато гориш, ще знаеш, че човешкото гори. А Божественото не гори, сине, не изгаря. То е като златото и от огъня се пречиства. Помни това, което е казал Спасителя: „В света сте, но не сте от света.” Помни, че си дошъл на Земята по свое желание, за да станеш съучастник на велика задача – да разнесеш светлината на Словото, което Учителя е снел от Небесата на Земята. Ти сега си малък, но запомни добре това, което ти казвам, че когато започне да гори това, което си получил от Земята, да не се страхуваш, да не се спънеш. Земното винаги гори, но то няма нищо общо с нас.

„Господи – помислих си аз. – Господи, никога не съм очаквала да чуя такива мъдри думи тук, горе, в дивото планинско село на Агата. От Агата, за която мама говореше на татко като за една проста налудничава слугиня, считайки я виновна за моята своеобразност.”

– Ние всички сме прости – заговори за моя изненада Агата, – но когато пуснем Божественото у нас, то ни разкрива същността на нещата.

– Ти си щастлива, Агата – за пръв път я нарекох по име аз.

– Да, право казваш. Като не гледам с човешките си очи, щастлива съм. Но когато остане само човекът у мен, премного скръбна ставам. Тогава и аз жаля като всички човеци. Но по този начин се учим и растем. Защото в скръбта ние отново се обръщаме към Небето и отново разбираме, че не сме сами нито тук, на Земята, нито там, където ще отидем, когато напуснем земната дреха.

Отново тръгнахме... Бях се замислила върху това, което бе казала Агата, когато радостен кучешки лай ме сепна. Голямо рошаво куче скимтеше и се радваше на Павел.

– Искаше да дойде с мене – заговори Агата, – а аз му казах да остане да пази къщата, че не може да я оставим сама.

– Ето, това е Агнеса – заговори Павел на кучето, – ще бъдеш много внимателен към нея. Разбра ли?

Кучето ръмжеше от удоволствие и продължаваше да скача и да се радва на Павел.

– Белчо! – извика му Павел – Стига! Не виждаш ли, че имаме гости? Спири! Ела тук и се поклони на гостенката.

За моя изненада Белчо се укроти и легна пред краката ми, като протегна главата си напред.

– Чудно куче – усмихнах се аз.

– Да, той е мой приятел. С него скитаме из планината. Той ме посрещаше, когато закъснея. Стани, Белчо – обърна се той към кучето. – Стани.

Белчо веднага стана.

– Сложи тук на главата му ръката си – каза ми Павел.

Погледнах Белчо – такъв грамаден рошав пес!

Павел схвана нерешителността ми и рече:

– Не бой се, Агнеса, Белчо е умно и добро куче.

Павел галеше рошавата му глава, а Белчо ръмжеше от удоволствие.

– Ха остави я, Павле, полека-лека ще свикне с Белчо. Така отведнъж не може.

– Знам, мамо, но нека само да види колко умни очи има Белчо.

– Наистина, с какъв умен поглед ме гледа – забелязах аз.

– Нали? – зарадва се Павел. – Та това е моят Белчо!

Кучето, разбрало радостната нотка в гласа на Павел, се изправи и го близна по страната.

– Ха стига толкова, Белчо – намеси се Агата – ха тичай напред да отвориш вратата.

Кучето сякаш разбра думите на Агата и се втурна напред. Разбира се, не можа да отвори големия селски вратник и скимтеше до него.

– И животните са като хората – заговори Агата – много неща разбират, само че не могат да ги изкажат.

Павел отвори вратника и Белчо полетя в двора. Видях как изкачи няколкото стъпала на стълбата, която водеше за верандата на Агатината къща, после изчезна за малко и отново се появи на най-горното стъпало... Когато се изкачихме и ние, Белчо въртеше щастливо опашката си – къщната врата беше отворена.

– Иди сега да пазиш двора – каза му Агата, но Белчо този път не я послуша.

– Чака си дажбата – каза Павел, и като влезе в стаята, излезе оттам с парче хляб, което хвърли на Белчо. Кучето отвори уста и така силно хлопнаха челюстите му, че аз се стреснах. Павел се засмя. Тогава си помислих:

– Колкото и мъдър да е, все пак си е дете!

Влязохме в стаята. Тя беше голяма, широка, много чиста, постлана с шарена парцалена черга. Имаше две дървени легла и един дълъг миндер покрай прозорците. На отсрещната стена имаше долап със стъкла. Зад стъклата имаше наредени книги.

– Това са татковите книги – заговори Павел, като видя, че се приближавам към долапа. – Най-горните три рафта са само неговите, а другите са на мама. Моята учителка ми изписваше книги, а като си тръгваше от тука, когато напусна селото, ми остави много от нейните за спомен.

– Много добра изглежда е била учителката ти – забелязах аз.

– Много! Беше ученичка на Учителя.

Не разбрах каква ученичка е била, но ми беше неудобно да запитам, затова нищо не казах. Вече няколко пъти Павел беше споменавал за Учителя, значи знаеше Го, а аз нито бях чувала за Него.

Трябва да прекратя да пиша, защото имам чувството, че мама скоро ще се събуди... Не, тя е будна...

* * *

Агнеса бързо затвори тетрадката и стана от масата.

– Агнеса – заговори Мария, като ставаше от леглото, – защо не ми прочетеш нещо от това, което пишеш?

– Бих направила това с най-голямо удоволствие, ако имахме еднакви разбирания за нещата.

– Но какво пречи да ми прочетеш нещо, даже и да нямаме еднакви разбирания? Може би, ако ми прочетеш, ще мога да те разбера по-добре, и тогава не бихме били така

далечни една от друга, въпреки че се обичаме. Поне аз мога да кажа за себе си, че съм те обичала и те обичам, както малко майки са обичали своите деца.

Агнеса погледна с продължителен поглед майка си. Наистина ли кралицата е искрено смирена? Мария я гледаше със своя тъжен поглед. Лицето ѝ беше бледо, отслабнало.

– Добре, мамо, какво би искала да ти прочета?

– Нещо за баща ти. Не си ли го виждала?

– Виждала съм го, когато са ме водили при него.

От очите на Мария бликнаха сълзи.

– Тогава кажи ми нещичко – избърса си тя сълзите.

Агнеса притвори очи. В същия момент Невидимата прекоси стаята. Агнеса се усмихна.

– Колко си отзивчива, моя ръководителко, моя истинска майко – обърна се Агнеса към нея мислено, и като отвори очите си, каза:

– Ще ти разкажа, мамо, за една среща с татко в затвора.

– В затвора? Кога си ходила там?

– Ходих три пъти.

– И не си ми казала?

– Защото не си пожелала.

– Как можеш да мислиш, че няма да искам да ми кажеш, че си била в затвора при баща си?

– И да ти кажех, нямаше да повярваш.

– Как няма да повярвам? Кой ти нареди да влезеш при него?

– Невидимата, както ти я наричаш.

– А, да, а аз мислех, че иначе, чрез някой човек...

– Разочарова ли се?

Мария се замисли, после каза:

– Нищо, даже и да е като фантастична приказка, пак ми го разкажи. Издъхна ми душата от скръб по него... кажи ми няколко думи.

– Добре. Това беше една нощ, когато той много страдеше... и се молеше. Невидимата дойде при мене, повика ме и двете отидохме при него. Той беше коленичил на циментовия под и се молеше. Невидимата така направи, че

той да помисли, че сме влезли през вратата. Като ме видя, татко извика: „Агнеса, ти си тук!“ И се разплака. „Кажи, как влезе тука? – избърса с длан сълзите си той. – Кой те пусна?“

– Тя – посочих му аз Невидимата. Тогава той падна ничком пред нея. Цялата килия се озари със светлина. В същия момент пазачът отвъд отвори вратата.

– Достатъчно е засега това – каза Невидимата и ме върна обратно в леглото. Втория път аз се молах през нощта за него. Тогава чух той да ме вика. Толкова силно ме викаше и с такава болка ме молеше да отида, че аз се отзовах на молбата му. Тогава ме придружаваше едно друго същество... Татко страдаше много. Заварих го, измъчен до смърт.

– Агнеса, ангеле мой – каза той, като ме видя, – прости ми, че не съм те разбирал, че не съм те познавал, а само те обичах... Бог те изпрати в дома ни, а аз ти причинявах толкова скърби.

– Не, татко – помилвах мокрите му и побелели от страдание коси, – не си ми причинявал страдания.

– Знам, Агнеса – през сълзи заговори той, – зная как сме се мъчили с майка ти да превием душичката ти, и сега всичко това ме гори като огън.

– Не страдай за това, татко, милвах го аз.

– О, Агнеса, не зная за кое по-рано да страдам, но ми е толкова хубаво, че дойде. И сега, като умра, ще бъда спокоен, защото зная, че има кой да те пази, но страдам, че всред светлина съм бил и в тъмнина съм живял. Ще ти разкажа, Агнеса, как се роди ти. Аз бях на маневри. Един ден се изкачих горе в планината и там срещнах една старица. Тя ми каза, че ти ще се родиш, и ми каза също, че ще прогледна, но късно. Ето защо страдам тъй много. Защото аз, като видях, че се изпълниха думите ѝ, не направих нищо да се повдигна нагоре. Напротив, всичко правехме с майка ти, за да те снемем и тебе на земята.

– Нищо, татко, нали знаеш, без страдания на земята не може.

– Но защо да ти ги причинявам аз, който те обичах толкова много?

- От незнание е било.
- Не от незнание, а от самозабравяне. И физическите страдания, които понасям, не са нищо в сравнение с душевните страдания, че аз живях при един ангел, а станах престъпник.
- В това време влязоха няколко души в килията. В очите на татко се изписа неопишуем ужас. В същият момент Невидимата ме хвана за ръката и ме изведе.
- Стига, Агнеса – прошепна Мария. – Стига. Кой знае колко са го мъчили.
- Страданието на Земята е кратко, мамо, той сам ми каза това.
- Кога?
- След разстрела. „Агнеса – каза ми той, – свърши се вече.“ Тогава аз видях – тялото му лежеше, пронизано от куршума, а той се усмихваше с хубава, щастлива усмивка.
- Вече съм свободен – продължи той.
- Зная – отвърнах му аз.
- Сега трябва да се погрижа за майка ти и за тебе...
- Аз само се усмихнах горчиво. Той още не знаеше какво е станало с него. Невидимата е била при него в момента, когато... и той, вгледан в нея, не е разбрал как е напуснал тялото си.
- Агнеса, ти вярваш ли във всичко това? – запита Мария.
- Не, не го вярвам – аз го зная, аз го видях.
- Колко бих искала и аз да вярвам! Сигурно аз приличам на моя баща. Той много обичаше мама, почиташе я, но беше толкова далече от нейния духовен живот. Затова може би тя никога не споделяше с него.
- А с тебе?
- Не особено много... Може би защото не проявявах интерес. Най-много споделяше с Милко. Той я разбираше и приличаше на нея. Но кой знае дали сега е същият? Животът в онзи континент сигурно го е изменил. А и толкова години се изминаха, откакто не се обаждат и двамата. А тия разбъркани времена пречат на хората да си пишат. Само дано са живи.

– Живи са.
– От где знаеш?
Агнеса се усмихна.
– Да не би да си получила писмо и да не си ми казала?
– Не, не съм. Как може да получа писмо и да не ти кажа?
– Значи предполагаш, че са живи?
– Не предполагам, а зная.
– Добре, като знаеш, кажи в този момент какво правят братята ми?
– Аз зная само това, което ми казват или ми позволяват да видя.

* * *

В това време на вратата се хлопна, беше нещо като почукване, и преди Мария и Агнеса да кажат каквото и да е, на прага се показа Велка, младо 16-годишно селско момиче.

– Ха добър ви ден – поздрави тя.
– Добър ден – отвърнаха Агнеса и майка ѝ.
– Агнесо – приближи се тя, – бати Андрей ти изпраща тия книги. Поръчал е да учиш. Ако можел, щял да дойде за ден-два. Ама кой знае дали ще може, че щял пак да отива на фронта...

– Добре – пое Агнеса пакета, – кой донесе книгите?
– Чичо Иван. Той ходи в София и се срещнал с лелини Кунини. Леля Куна ме кани да ида там.

– Че седни де, Велико – покани я Мария, като си взе плетивото.

– Амчи да седна, като ме каните – усмихна се Велика някак особено. – А, лельо Марийо, щеш ли да ми ушиеш една блуза?

– Ще ти я ушия, Велке – аз не съм нещо много добре и ту почивам, ту работя по малко. Плат имаш ли?

– Имам, чичо Иван ми го донесе. Мама го беше замолила да намери там, но леля Куна ми го проводила. Че пък какво, може напролетес да ида у София.

– Какво ще правиш в София? – вдигна си очите от плетивото Мария.

– Ами така – усмихна се пак някак особено Велка, – пък и като ме канят!

Агнеса отвори пакета. В него имаше учебници и тетрадки. В един от учебниците имаше писмо, но тя не искаше Велка да знае, че има писмо от Андрей, и затова каза:

– Много благодаря, Велке, за книгите. Като пишеш на бати си Андрей, питай го колко пари струват, за да му ги пратим.

– Ха, хич да не мислиш, че ще вземе от тебе пари.

– Защо да не вземе?

– Ами така...

– Е, добре. Като се върне от фронта Андрей, тогава ще говорим по този въпрос.

– И мама така казва – да се върне жив и здрав.

– Ха, щом ти казваш.

– И да казвам, и да не казвам, ще се върне. Ами знаеш ли, Агнесо, че детето на кака Ангелина съвсем е оздравяло.

– Много се радвам.

– Баба Митра казва, че ако не си била ти, умряло било...

– Имало дни да живее.

– Кой знае дали е имало... Мама и баба Митра казват, че някакъв вампир душел децата на кака Ангелина, като станели по на девет месеца. Досега шест деца са ѝ умрели, все по на девет месеца.

– Каква е тази Ангелина и какъв е този вампир, който душел децата ѝ? – запитва Мария.

– Ама Агнесо, не си ли ѝ обадила?

– Какво има да ѝ обаждам?

– Че как какво? Нали точно е почнал да бере душа Игнатчо, ти си почукала и си влязла. Даже баба Митра не искала да те пусне. Но ти си казала, че носиш лек за детето – да му сварят и да му дадат една лъжичка да глътне.

– Какво ще глътне – рекла баба Митра, – то бере душа.

А кака Ангелина, която се била захлупила до детето на одъра и ревяла, скочила и рекла:

– Що думаш, мале, момичето посред нощ е дошло, нека да опитаме.

Баба Митра се съгласила. Донесли съчки да разпалят огъня и кака Ангелина турила джезвето.

– В туй време, лельо Марийо – обърна са Велка към Мария, – Агнеса погалила челцето на Игнатчо и рекла:

– Какво се плашите, детенцето само се е задавило.

– Как се е задавило, цяло беше посиняло?

– Ами от задавянето... Дай му една лъжичка топличка вода от джезвето. Кака Ангелина даде лъжичка, но ръката ѝ цяла трепереше.

– Дай, аз ще му дам – рекла Агнеса и му турила половин лъжичка водица. Не минало много и Игнатчо отворил очичките си. И днеска, като видях кака Ангелина на чешмата, тя каза, че детето било добре, и ми рече, че ще даде на Агнеса пешкир. Пък аз ѝ рекох: „По-добре им омеси една погача или им занеси един котел картофи, че нямат какво да ядат.” А тя ми рече: „Ууу, добре, че ми каза. Още утре ще им занеса.”

Агнеса беше отворила един учебник и се беше зачела. Мария нищо не каза.

– Значи Агнеса нищо не ти е разправяла? – зачуди се Велика. – Гледай ти, на майка си да не обади.

– Може да съм била недобре, а може и да съм била заспала и тя не е искала да ме тревожи – счете за необходимо да каже Мария.

Агнеса вдигна очите си от книгата и погледна майка си. В погледа ѝ се четеше сърдечност и благодарност. Това подейства като топла ласка върху нараненото сърце на Мария и тя рече:

– Велке, иди донеси плата да го видя и да го скроя.

– Мама каза утре, че подир пладне не било хубаво да се крои, но аз ще го донеса да го видиш.

Агнеса втори път погледна майка си с благодарност. Велка стана и бързо излезе.

– Истина ли е това, което Велка разправя за детето на Ангелина?

– Истина е, само че не аз го излекувах.

– А кой?

– Тази, която отричаш.
– Ти не я отричаш, Агнеса, понеже я виждаш. А как мога да я приема аз, като не я виждам? За мен тя е невидима.
– Но все пак знаеш, че съществува.
– Зная го само по думите ти.
– Ако е така, защо се бориш с нея?
– Аз съм мислила, че тя е плод на твоето въображение, и съм се борила да се освободя от това болезнено въображение.

– Но никога ли не си почувствала нейната реалност?
Мария замълча. Кой знае как, тя си спомни за чушването на кристалната кана, за падането на майчиния ѝ портрет...

– Даже и да съм почувствала нейното реално съществуване – заговори след малко Мария, – аз съм го отдавала на внушение от това, което ти си ми говорила.

Агнеса нищо не каза и се замисли. Пред погледа ѝ отново изпъкна картината от миналата вечер. Майка ѝ беше заспала. Тя се готвеше също да си легне и загаси лампата. В това време стаята се изпълни с чудно благоухание. В сърцето на Агнеса преля радостта от присъствието на Невидимата. Миг след това тя се изяви в своята светлина.

– Погледни – каза тя на Агнеса и последната погледна в посоката, която показваше светещата ръка: стая, а на дървеното легло лежеше малко детенце, притворило очи, жълто като восък. До него на колене майката, задавена от плач, се моли Бог да пощади седмата ѝ рожба.

– Тръгни веднага – каза ѝ Невидимата и Агнеса, като се облече и обу, бързо тръгна.

Когато най-после я бяха пуснали в стаята при болното дете, Агнеса видя трима души. Отначало тя ги взе за обикновени, от плът хора, но тъй като те почнаха да се стопяват и да изчезват от присъствието на Невидимата, Агнеса разбра, че бяха души от отвъдния свят. Тогавя ѝ се разкри причината за умирането на Ангелинините деца. Затова на другия ден тя завари баба Митра на чешмата и я запита:

- Живял ли е някога си някой дядо Стоян?
- От где знаеш за него? – учуди се баба Митра.
- Ти само ми отговори.

– Живял е. Той е дядо на моя свекър. Като се ожених, заварих го жив. Ама човек ли беше? – Ни шава, ни мърда. Жълт като восък. Само душата му беше останала... не можеше да си излезе... Казваха из село, че грехове изплащал... за някакво си имане. Бил някъде си по гурбет и пречукал трима души, за да им вземе парите... Тъй разправят хората, пък аз де да зная. Млада бях тогава, но думат, че му рекли да си каже туй, дето му тежи на душата, та да може да се куртулиса. И тогава той разправил всичко и тозчас душата му се освободи и умря. А на тебе кой ти го разправи?

Агнеса замислено напълни стомните си, без да отговори.

– Леле Божице – сепна се баба Митра, – дали пък за тоя грях не мрат децата на Ангелина? – и тя се наведе да вдигне кобилицата с котлите...

Агнеса каза довиждане и си тръгна, но баба Митра не я чу. Като праметна кобилицата на лявото рамо, тя си тръгна, като се кръстеше: „Боженце милинки, дано се е свършило веке лошото, дано се е пукнал веке гявола, дано не мрат веке децата...”

***

На другия ден рано сутринта Велка донесе плата на Мария.

– Мама рече – започна тя от вратата вместо „Добро утро”, – че вечер не е хубаво да се крои блуза и затуйкана не го донесох снощи.

– И аз така мислех, че не е хубаво. А сега дай да видя какъв е платът и какъв модел ще искаш да ти се ушие.

– Като на Агнеса... оная, хубавата... Един път я видях, като... – и Велка не се доизказа, защото Мария я погледна изпитателно. – Един път я видях зад пердето, дето си закачат дрехите. Чакай, рекох, да видя какви дрехи имат тия гражданки.

– Аз къде бях?
– Ти лежеше, пък Агнеса беше отишла с Павлето за компири.
– За какво?
– За компири, за картофи де...
– Е, добре – стана Мария да вземе блузата за модел.
– Само да не се сърди Агнеса.
– За какво?
– Дето ще ѝ взема модела.
Мария се усмихна.
– Ако Агнеса знае, че толкова ти е харесала, ще се радва.
– Ама наистина ли?
– Наистина, разбира се.
– Пък аз си мислех, че Агнеса е една такава горделива и ще се разсърди, ако ѝ взема модела.
– Агнеса никак не е горделива, Велке.
– Ама една е такава, мълчи, като ти помага в шиенето, пък през другото време чете, не се събира с нас... момичетата.
– Не се събира, че няма време. Нали трябва да ми помага и да учи... да си вземе класа.
– Ами защо не сте си останали тамоко, в градо, та да се учи в училището.
– Защото се разболях и за чист въздух дойдохме тука.
– Амии... – започна пак Велка с желание да запита още нещо, но Мария я пресече.
– То, Велке, приказките нямат край, ами да ти взема мярка, че виж – станало ми лошо, и няма да мога да я уشيا.
– Що думаш, лельо Марийо, недей. Ей сегичка... Ама искам да е също като Агнесината.
Мария нищо не каза. Тя разгърна плата с препълнена от мъка душа. Уверена беше, че всички в селото знаят за сполетялото ги нещастие, но що за желание имаше у това момиче да я разпитва?
В това време кучето силно залая.
– Иде някой – изгича Велка навън.
След малко през вратата, оставена полуотворена от Велка, Мария чу някой да се изкачва по дървените стъпала,

като изтупваше снега от нозете си. В следния миг на прага се изправи млад, снажен, красив офицер.

– Това е бате Андрей – ухилена до ушите, каза Велка, – не можеш да го познаеш, нали?

– Ах, да – поклати Мария глава, като пребледня.

– Добро утро, г-жо Петрова – тропна с шпорите Андрей.

– Добро утро. Влезте де, седнете!

– Много бързам. Агнеса тука ли е?

– Агнеса ли? Не, няма я. Отиде за вода.

– За вода? Тя ли ходи за вода?

– Да, тя ходи. А чешмата е малко далечко.

– Бягай, Велке, да я посрещнеш и да ѝ кажеш, че я чакам.

– Амче тя ще доде сама. Откоги е отишла. Като идех още тука, я срещнах.

Андрей я погледна, присви за миг очите си и рече:

– Правилно е аз да отида, а не тебе да пращам да ходиш в тоя сняг – и Андрей излезе от стаята.

– Е, па като е за отиване, и аз мога да отида – и Велка тръгна след него.

– Велке, ами блузата – извика след нея Мария, но Велка не я чу и не се върна...

След десетина минути се върнаха и тримата. Андрей, весело зачервен, радостен, носеше едната стомна. Агнеса, съвсем бледа, носеше другата. А Велка – след тях.

– Агнеса – заговори Андрей, – минахме отгук наблизно по служба и се отбих да видя братовчедите, пък и на тебе да кажа, че засега само тези учебници можах да намеря... Един приятел, по-право една позната, ми обеща да намери останалите и да ти ги изпрати. Но ти ще трябва да учиш добре.

– Да – промълви Агнеса.

Андрей се вгледа в нея. Видя му се премного деликатна, ефирна. Бледността я правеше неземно красива. Но той отведнъж запита:

– Имате ли достатъчно храна?

– Имаме – отвърна Мария, – имаме достатъчно.

Андрей погледна Агнеса.

– Да – потвърди и тя, – имаме.

Големите ѝ сини очи с дълги извити мигли му се сториха като лазурни небеса.

– Велке – обърна се той към нея, – иди, моля ти се, кажи на леля Мита да омеси една погача, а на Васко кажи, че съм тук.

– Аз съм дошла тука да си шия блуза, а ти само ме пращаш насам-натам.

Настана неловко мълчание. Андрей се вгледа във Велка.

– Едно време каква послушна беше, а сега си станала такава опърничава.

– Какво съм опърничава, дошла съм тук по работа. А ти уж по служба си тръгнал, пък погачи ще поръчваш да ти пекаат.

– Та като съм на служба, не трябва ли да ям? – засмя се Андрей.

– И бати Васко какво ще каже? Дошъл братовчед му, а ще го вика по чуждите къщи да се вижда с него.

– Това е много право – каза Андрей, – аз трябва да отида и да се видя с него. Имам маса работи да говоря с него. А ти, Велке, ще се бавиш ли много тука?

– Ще се бавя... ще видя колко ще се бавя.

– Значи ще си шиеш блуза?

– Ще си шия, ами!

– Е, дай да видя каква блуза ще си шиеш.

– Ето, виж, харесва ли ти? Ето, такъв модел ще я уشيا.

– Тази блуза твоя ли е?

– Не е моя. На Агнеса, но ще ѝ взема модела.

– Пък аз си помислих, че е твоя, и се чудех как ще ти стане – разсмя се Андрей.

– Не се смей такъв. Ти виж тоя плат хубав ли е?

– О, много е хубав. Да видим как ще ти го скроят.

Мария взе мярка и скрои блузата.

– Е, аз ще трябва да ходя – стана Андрей. – Агнеса, ела да ме пазиш от кучето, че като идвах, щеше да ме изяде.

– Агнеса ще те пази. И това ми било войник и офицерин на всичко отгоре. Че защо не я повикаш да те пази от куршумите на фронта?

- Е, за фронта тебе ще те повикам – засмя се Андрей.
– Мене ли? Какво, мислиш, че не мога ли? Сега и момичетата ходят войнички.
– Да, да, ходят – замислено потвърди Андрей.
– Ама знаеш ли, бате Андрей, ако още малко не бяхте се върнали от шумата, и аз щях да дойда.
– Да станеш ятачка?
– Като нищо!
– Добре, добре. Хайде, ти се докарай с новата блуза, пък аз да отивам!

И като каза довиждане, излезе от стаята. Но от стълбата се чу неговият глас:

- Агнеса, ела за малко.

Агнеса, която бе върнала нормалния цвят на лицето си, отново пребледня и тръгна неохотно. Велка беше готова да се втурне да види кого вика Андрей, но новата блуза беше набодена по нея с карфички и не ѝ позволи да стори това.

Когато Агнеса излезе отвън, Андрей я чакаше долу на последното стъпало.

- Агнеса, искам да те питам нещо.
– Добре, кажи...
– Но моля ти се, слез долу.
– Кажи – повтори тихо тя, когато беше вече при него.
– Прочете ли писмото, което бях турил в книгите?

Агнеса го погледна. В очите ѝ имаше толкова скръб, че му стана неловко.

– Прости ми – заговори той, – зная, че раната ти още не е заздравяла, но не можех да тръгна на фронта, без да те видя... без да зная какво... ти мислиш...

Точно в това време Велка се показа на терасата.

– Бате Андрей, аз свърших и сега идвам – заслиза тя по стъпалата.

- Ща дойда пак – пошушна Андрей бързо, а високо каза:
– Ти сега учи, а за изпита – после. Предполагам, че войната ще свърши дотогава.

Агнеса само кимна с глава. Андрей сложи ръка до козирката на шапката си за поздрав и тръгна.

– Тая Велка съвсем е пощуряла – забеляза Мария, когато Агнеса се върна в стаята – не я свърта на едно място. На фронта ще ходи, в шумата ще ходи... Виждам я аз нея къде ѝ се ходи, но не е за приказки.

– Не виждам нищо лошо в държането ѝ, мамо – промълви Агнеса.

– Не виждаш, ама аз виждам. Ето, такива като нея, дето сами се увират, правят най-големи пакости. „Бате Андрей, та бате Андрей.“ Носа си не може да обърше, а за мома се мисли.

– Тук, на село, не забелязваш ли, че момичетата от малки се замомяват. Тези, гдето идваха завчера да им шиеш, едва са завършили тази пролет трети прогимназиален клас, а се начервили и напудрили – имат се за девойки.

– Нека се имат за каквото си искат, но да имат държание. А това на какво прилича?

– Че се радва на Андрей ли? Какво лошо има в това? Те се познават отдавна. Андрей е идвал много пъти тук...

– Зная, зная – въздъхна дълбоко Мария и се наведе над Велкината блуза.

– Мамо – обърна се след малко Агнеса към майка си, – аз ще отида до училището.

– Защо? – вдигна главата си Мария.

– Нали ти казах, че обещах на учителката Стоичкова да ѝ помогна за репетициите.

– Ами нали учат, как ще репетират?

– В час по пеене и по гимнастика каза, че ще проведе репетициите, защото няма много време.

– Е, добре. Но за обяд да се върнеш, ще те чакам.

– Щом свършим, веднага ще си дойда.

Когато Агнеса излезе, Мария остави шиенето и отиде при прозореца. Оттам се виждаше пътеката, по която се слизаше до шосето, по което Агнеса трябваше да върви, за да отида до училището. Когато я видя вече долу, тя въздъхна дълбоко.

– Има нещо – мислеше си Мария. – Агнеса беше днес така бледа. Дали не ѝ е казал нещо за баща ѝ? Снощи пак писа

нещо, но къде ли си крие тетрадката? Чакай да прегледам между книгите ѝ – и тя отиде към долапа, където Агнеса слагаше книгите и тетрадките си.

– Кой знае защо ставам винаги неспокойна – продължаваше да си мисли Мария, – като ѝ пипам нещата. Не правя грях: дете ми е, аз трябва да зная всичко.

Като отвори една тетрадка, от нея падна писмо.

– От кого ли ще е? Непознат почерк.

Мария с неспокойно сърце извади листите и прочете:
„Скъпа Агнеса,”

– Виж ти – учуди се Мария и обърна да види подписа, – „Твой предан завинаги Андрей.”

Мария, пребледняла, задъхана, седна на един стол и зачете писмото.

„Скъпа Агнеса, може би, предавайки ми писмото, за да ти го донеса, Ивайло ми е предал и своята голяма обич към тебе, затова от първия миг те обикнах. И те обикнах така, както никога не съм могъл да помисля, че може да обича човек. Затова не мога да тръгна за фронта, преди да те видя. Всичко в мене сега е така сложно, че може би от това наше виждане ще зависи моето завръщане от бойното поле, или пък ще остана там, пронизан от неприятелския куршум. Когато си помисля, че животът ми ще протече редом до тебе, изпълвам се с безгранична радост. Целият свят ми се вижда прекрасен. А мисълта ми за един живот без тебе ме изпълва със страшна скръб... и аз губя желание да живея.

Не ми отговаряй сега нищо, ако не можеш, но не убивай в мене желанието да живея.

Твой предан завинаги Андрей.”

– Само това няма да стане – прошепна Мария с разтреперан глас, – та това е един от убийците на баща ѝ. Не, само това няма да стане – и Мария заплака горчиво, безутешно.

Отново пред очите ѝ се наредиха страшните дни от постигналото я нещастие и тя плачеше, плачеше...

Отвън се чу някакъв шум. Тя бързо скри писмото в тетрадката, а последната сложи на мястото ѝ. Някой се изкачи

по стъпалата и почука на вратата. Мария, плачеща, не беше смогнала да отговори каквото и да е, когато вратата се отвори. На прага бяха Андрей и непознат млад човек. Като ги видя, в сърцето на Мария се надигна нова вълна от мъка и тя цяла се тресеше от плач. Двамата млади хора се спогледаха. Андрей пристъпи към нея. Най-после той я познаваше още като ученик: бяха някога съседи, тя е била добра съседка. Никой не помнеше да е огорчила някого.

– Госпожо Петрова, заговори той – госпожо Петрова, – моля ви, какво ви е? Защо така плачете?

– И вие, вие ще ме питате какво ми е... Та не знаете ли какво ми е? – хълцаше Мария с глас.

– Оставете я да си поплаче – показва се на прага баба Пеша, старата хазяйка, – така е то, като има жива рана на сърцето. Питаш ли ме как аз рева за моя Ангел? Като отида на тавана, че като зарева! Рева, рева, докато ми олекне. И тя така – като ѝ дойде, колко пъти я слушам – реве на глас. Момичето ѝ, горкото, пребледнее, пребледнее, но нищо не ѝ думя. Ангелска душа има. Пък тя – пореве, пореве, пък млъкне и се захване пак за шиенето.

– Ами къде е момичето? – запита другарят на Андрей.

– О, ти ли си бре, Васко, ти ли си бре, сине? Пък аз не можах да те позная. От плач очите ми изтекоха. Ами тоя кой е?

– Андрей.

– На Леката унуко ли е?

– Същият.

– Я какви хубавци сте станали бре, ами моя, моя Ангел де е? Къде го оставихте в черната земя да гние. Ох, Ангеле, ох, сине на мама, по кои чукари те оставиха, в кой незнаен гроб те туриха – занарежда баба Пеша.

Андрей и Васко гледаха като замаяни. Сянка покри лицата им от спомена за Ангел.

– Е, какво е това – влезе стрина Нона, дъщерята на баба Пеша. – Мале, стига веќе си ревала, с реване никой не се връща. Че какъв е тоя адет, като се съберете със стрина Мария, все да ревете. Я стига, че разгъжихте и момчетата.

Че какво, га да е, все ще умрем. Един днеска, друг утре. Я се порадвай на Васко и на Андрей, че какво, нали са ти и те чада?

– Ох, мари Ноне, така мари, чедо, ама да знаеш, боли ме, мари сине.

– Боли те, кой казва, че не те боли? Ама давай си сърце. Я какви големци те почитат сега.

– Опустяло му почитанието, когато ми няма моя Ангел.

– Е, па на другите ще се радваш. Андрей пък няма майка – и той ли да реве като тебе?

– Че коги умря пък майка ти бре, сине?

– Когато бях в шумата.

– Ох, от какър е умряла, от какър. Не ѝ е изтраяло сърцето. Как не пукнах и аз, га да не рева веке.

– Стига де – сопна ѝ се Нона, – стига! Сега имай Андрей за син.

– Е, като се е поминала майка му... Ами ти, Андрейко, с какви дрехи си се облякъл?

– На война ще ходи, баба Пеши, на война – каза Васко.

– На война ли? Пуста да опустее. Хем, Андрейко, да се пазиш, сине, че дядо ти Манол на войната го убиха.

– Ще се пази! Само дядо Господ да го запази – намеси се Нона, – ами сега и в Господа не вярват младите, та няма и на кого да се надяват да ги опази...

– Ууу, бре сине, да се помолиш бре, майка, че такъв си ми хубав, да те запази бре, сине...

– Добре, добре – примирено се съгласи Андрей, защото почваше да става нетърпелив.

В това време Мария се бе поуспокоила и избърсваше сълзите си.

– Марийо, Ноно – чу се гласът на баба Митра, – тука ли е момичето?

– Чийо момиче ма, бабо Митро?

– Това, дека е от градо, мари.

– За какво ти е потрябвало, ма бабо Митро?

– Нося ѝ малко компири.

– Ууу, па си се сетила! Що, па вие да не ги имате много?

– Много, малко, колкото си имаме – толкова. Така обичам, да ѝ нося.

– Е, дойди де, дойди горе. Момичето го няма, ама майка му е тука.

Баба Митра се качи по стъпалата.

– За здравето на унука ли, мари Митро? – запита баба Пеша.

– За него ами. Тя, Ангелина щеше да ги донесе, ама аз ѝ рекох: ти, сине, гледай детето, пък аз ще ида, че ми е драго да похортувам с момичето. Пък то го няма. Дека е пошло?

– На школото, бабо Митро, на школото. Ще има представление, та да помага на даскалицата.

– Че дали пък скоро ще се върне?

– Като си свършат работата.

– Е, то аз на момичето носех компири, ама като го няма, на, ти ги земи – обърна се тя към Мария.

Андрей и Васко, като чуха къде е Агнеса, сбогуваха се набързо и излязоха от стаята, като оставиха жените да си доизкажат приказката.

– Много ми е криво за генерала – заговори Андрей, като слизаха към училището. – Знаеш, казал съм ти и по-рано – като бяхме ученици, той спаси цялата ни група: и мене, и Ивайло, и Радко, и Пенко, и всички. Имаше един мръсен началник, кожата ни щеше да издере, ако не беше генералът. Той гарантира за всички ни. И така се беше скарал с началника, че поиска преместването си. И това преместване му коства живота. Ако беше останал в нашия град, нищо нямаше да му се случи. И знаеш ли, сам е пратил дъщеря си Агнеса да подмени от самото чекмедже на началника намерените позиви и други книжа с листове с решения на задачи.

– Гледай ти! Гледай ти! – чудеше се Васко.

Разбира се, това не беше вярно. Генералът никога не бе пращал Агнеса с подобна задача. Агнеса бе направила по свой почин това, когато началникът я бе поканил, за да ѝ се извини. Докато го чакаше в кабинета му, поканена по негово нареждане, тя бе подменила позивите и уличаващите

книжа с решения на задачи. След това, под предлог, че началникът се е забавил много, тя си бе отишла у дома, без да го дочака.

– Слушай, брат – заговори Андрей на Васко пред самото училище, – днес от Велка две думи не можах да разменя с Агнеса. А трябва да ѝ кажа нещо. Знаеш, на фронта отивам...

– Добре бе, братле, ти от мен искай това. Ако Велка се появи отново на хоризонта – веднага стоп. На място – край!

– Не се смей, говоря ти сериозно. Знаеш, тука в това село... само две жени...

– Разбира се бе, братко, казвам ти, бъди спокоен. Сега влизам и извиквам момичето служебно.

– Ама да не я уплашиш?

– Как ще я изплаша? Влизам и казвам най-учтиво: „Молим, другарко Агнеса, другарят Андрей ви вика във по служба.“ Толкоз!

Двамата братовчеди се усмихнаха, но в това време се чу гръмливият глас на Велка.

– Какво, какво бре, и вие ли сте дошли да гледате представлението? Чунким е готово още...

– За какво представление говориш ти, работата тук е сериозна, служебна – заговори сериозно Васко.

– На кого ги приказваш ти бре, бате Васко? Как не – служебна!

– Я мълчи! Какви ги бръщолевшиш – скара ѝ се Васко. – А ти, Андрей, така. Аз ще я извикам отвън и ще я доведа при тебе. Ти ще отидеш с нея малко настрана и ще ѝ поискаш да се легитимира... да ти каже всичко точно, така, както е. Не изпълни ли, без никакви церемонии тази вечер в мазето, утре сам ще я откарам в града.

– Кого бе, бате Васко?

– Кого, ще видим кого... Само да си посмяла да проговориш на някого. Да си си глътнала езика. А сега мълчи! Шум да няма! Ако са в изправност документите, ще ми направиш знак – каза той на Андрей. – Но за всеки случай ще я имам тук под наблюдение. Всичките разпореждания да

се изпращат до мене. Аз ще зная как да действам. Разбрано, нали?

Разбрах – отвърна Андрей. Стараеше се да бъде сериозен като Васко.

След няколко минути Васко излезе от училището заедно с Агнеса.

– Вижте, другарко, поручик Андрей има нещо поверително, служебно да разговаря с вас – обърна се той към Агнеса, – идете хе, по-нататък, по-надалече, а ние с Велка ще караулим.

– Какво е станало бе, бате Васко? – запита Велка, когато Андрей и Агнеса се отдалечиха.

– Шшш, мълчи! Караулът никога не говори!

– Агнеса – заговори ѝ Андрей, когато бяха вече достатъчно далече, – днес не можах да чуя една дума от тебе.

– Ето какво мога да ви кажа, Андрей, г-н Андрей.

– Не ме наричай господин, моля те.

– А как ?

– Само Андрей.

– Трудно ми е.

– Добре, кажи ми това, което искаше.

– Исках да кажа – заговори Агнеса с преbledнели устни, – че вие сте за мене брат на Ивайло, следователно и мой брат.

– Ако не идвах от фронта и ако не се връщах пак там, не бих ти заговорил сега за моето чувство, защото уважавам скръбта ти. Ето, Ивайло загина, може и аз да бъда убит, а така много исках да знаеш, че те обичам.... Засега това, което ми казваш, е достатъчно, и не бих могъл да искам повече. Ти си още съвсем млада и имаш да учиш. Ще мине време... Когато раната ти заздравее, ще видиш, че аз няма да те обичам по-малко от Ивайло... И ако някога имаме дете, ще го наречем Ивайло, за да си уверена, че и аз също го обичам. Но сега, когато го няма...

От очите на Агнеса бликнаха сълзи.

– Недей, моля те, недей, аз повече няма да те измъчвам. Само едно ми кажи, да, само това ми кажи – гласът на

Андрей затрепера – кажи ми, искаш ли да се върна жив... или да остана там... на бойното поле.

Агнеса го погледна с пълните си със сълзи очи.

– Когато бяхме в шумата, понякога Ивайло ми говореше за тебе, Агнеса. Веднъж ми каза: „Макар да не вярваме в съществуването на ангели, но Агнеса ми се стори като ангел, слязъл от небето.” Сега, като гледам очите ти, струва ми се, че са очите на ангел. Може ли един ангел да изрече думите: „Не се връщай жив.” Кажи, Агнеса, да се върна ли жив?

– Да – прошепна Агнеса и от очите ѝ се отрониха големи, едри сълзи, – аз не желая на никого смъртта.

– Дай ми тази кърпичка, Агнеса, с която изтри сълзите си, може би тя ще запази сърцето ми от неприятелския куршум – и той я взе от ръката ѝ, преди тя да успее да каже каквото и да е. – А сега да се връщаме. Всичко ще ти изпращам чрез Васко.

Агнеса вървеше, а сълзите ѝ продължаваха да капят. Нямахте кърпичка да ги избърше. Андрей се спря.

– Ето, вземи тая кърпа. Тя е най-скъпият ми спомен от мама. Когато отидох в шумата, без аз да зная, тя увила в нея една иконка. Иконката се е запиляла, но кърпичката запазих като скъп спомен от нея. Вземи я! – и той я тикна в ръката ѝ.

Като доближиха до Васко и Велка, Андрей направи уговорения знак.

– Добре – отвърна делово Васко, – а ти сега бързай, че закъсня. Имаш пет километра да вървиш пеша.

– Ще стигна – погледна си часовника Андрей. – Довиждане, Васко!

– Довиждане, братле – прегърнаха се двамата братовчеди.

– Бате Андрей, да додя да те изпроводя – каза Велка.

– Какво ще го изпровождаш. Той ще тича.

– И аз ще тичам.

– Ще тичаш... Я върви си влез в стаята да тъчеш!

– Брей, ще тича. Как не!

– А какво ще прави?

- Каквото правят другите!
- Е, хайде, върви да представляваш...
- То си е моя работа.
- Довиждане, Велко.
- Довиждане, братко Андрей!

Точно в това време на завоя на училището се показва войник на кон, водещ друг празен кон.

– Виж ти, каква била работата – засмя се Васко. Пък аз си мислех, че ще ходиш пеш.

Андрей веднага се качи на свободния кон, вдигна ръка за поздрав и миг след това двамата конници изчезнаха в завоя на пътя...

***

Из дневника на Агнеса

Февруари 1945 г.

Решавах задачи по алгебра, когато почувствах някаква тревога. Вдигнах главата си. Мама беше оставила плетивото до възглавницата си и беше задрямала. Вгледах се в нея. Дишаше равномерно. Наведох се отново над задачата. Почувствах тревогата още по-силно.

– Остави всичко и веднага тръгни! – чух със слуха на душата си гласа на Невидимата, изпълнен с тревога.

Съвсем тихичко станах, обух обувките си, взех си палтото в ръка и безшумно излязох от стаята. На улицата запитах:

– Накъде?

– Върви след мен, направо. Като стигнеш чешмата, ще вземеш пътя наляво, който се изкачва нагоре. Не се безпокой, само бъди будна, аз ще те водя!

Тръгнах. Само помня, когато възвих нагоре, когато минах чешмата... После не зная през къде съм минавала и как съм стигнала в една от най-отдалечените махали, отстояща на 3-4 километра от централната част на селото. Обикновено се страхувам от кучетата, но тоя път не чух да

пролае нито едно. Само когато Невидимата ми каза да спра, видях един грамаден пес, подобен на Белчо, само че тоя беше сив и още по-рошав. Изтрыпнах. Мислех, че ей сега ще ме разкъса.

– Не бой се – чух отново гласа на Невидимата и кучето, прескочило една ограда, изчезна отпред очите ми.

– Мини от тука – посочи ми Невидимата един затворен вратник. Помъчих се да го отворя, но беше добре залостен.

– Прескочи го – чух гласа ѝ, изпълнен с тревога.

Покатерих се по напречните дъски, които представляваха вратника, и преминах двора. Тогава видях Невидимата да прекосява двора и да изчезва в къщата.

Изглежда нямаше никого. Къщата беше съвсем тиха, вратата – затворена.

– Чукай на вратата! – чух гласа на Невидимата.

Почуках.

– Силно!

Почнах да чукам по-силно. Пак бе тихо. Никой не се обаждаше.

– Чукай силно на прозореца!

Започнах да чукам така силно на прозореца, че щях да го счупя. В това време, без да го видя, голямото рошаво куче изляя до мене така силно, че щях да припадна – така се стреснах.

– Счупи прозореца! – с необикновена тревога каза Невидимата.

– С какво?

После отведнъж свалих обувката си и треснах с нея прозореца, който се разпръсна на парчета.

– Погледни вътре.

Но преди още да видя каквото и да е, чух сподавен стон:

– Господи, Господи – и нещо се строполи на земята.

– Добре – каза Невидимата, като че ли с облекчен глас, – иди и почукай пак на вратата.

След няколко минути това, което се беше строполило на земята, стана и със съвсем изнемощял глас запита:

– Кой е?

– Аз съм.
– Какво искаш? За какво идваш?
– Отвори ми!
– Имам си работа.
– Аз няма да ти попреча на работата. Отвори ми и пак си върши работата.
– А коя си ти?
– Агнеса.
– Тая, дето е ходила при унучето на баба Митра?
– Същата.
– А за какво си дошла тука?
– Ще ти кажа, като ми отвориш.
– Тук няма болни хора...
– Аз не ходя само при болни – повтарях думите на Невидимата.

– Ами и при какви?
– И при такива, които искат... – не довърших фразата си, защото вратата се отвори. Останах поразена. Пред мен стоеше най-хубавото момиче на селото, което бях видяла няколко пъти в бакалницата. Но сега то бе бледо като мъртвец, с дълбоки сенки под очите. В очите му забелязах особен блясък.

– Влез, като искаш – каза ми девойката.

Стаята беше голяма: три дървени легла и обезателният миндер край прозорците. Беше чиста и затоплена. Като се обърнах, видях провиснало въже върху една от гредите на тавана. Девойката забеляза погледа ми и се помъчи да го скрие с тялото си.

– Ела, седни – хванах я аз за ръката и я притеглих към миндера. В първия момент усетих нежелание от нейна страна, но после тя тръгна и двете седнахме на миндера. Продължавах да държа ръката ѝ и не знаех какво да кажа. В същия момент тя почна да диша бързо-бързо, после започна да хлипа и най-после избухна в плач.

– Плачи – казах ѝ аз, – плачи – и замилвах косите ѝ.

Тя цяла се тресеше от плач. За един момент я оставих,

станах, издърпах въжето и го турих в печката. След това отново седнах до нея.

– Сега ми разкажи – милвах ѝ отново косите.

– Какво да ти разкажа?

– Всичко.

– Всичко?

– Да, всичко.

В един момент погледите ни се срещнаха. От очите ѝ все още течаха сълзи, но в погледа ѝ нямаше онзи особен блясък.

– Кой погледна през прозореца? – запита ме тя.

– Аз.

– Ти?

– Да.

– Тогава така може да ми се сторило...

– Какво?

– Тази, която гледаше през прозореца, цяла светеше, затова се и обадох.

– Добре направи.

– Значи ти си погледнала. А как може лицето ти да свети?

– Не, моето лице не свети. Друга е тази, която свети...

– Коя?

– После ще ти кажа. Сега ми разкажи всичко.

– Толкоз ми е мъчно – разплака се отново девойката.

– Зная – погалих пак хубавите ѝ пухкави коси.

– Чу ли, че скоро на войната убиха няколко момчета от нашето село?

– Чух.

– Едното от тях беше моето момче.

– Твоето момче?

– Моето. Обичахме се много. Ние сме богати, а те са бедни, но много се обичахме. Преди да отиде на война, една година беше в шумата, но се върна оттам жив и здрав... и щяхме да се оженим. Но отиде на бойното поле и там го убиха – захълца тя.

– А пък този, когото обичах аз, го убиха в шумата.

– Така ли? – избърса тя с длан сълзите си и ме погледна с прекрасните си кафяви очи.

– Да.

– И плака ли много?

– Не можех много да плача, защото мама не го обичаше.

– И мама не обичаше моето момче. На колко години си?

– На осемнайсет.

– А аз съм на деветнайсет – разплака се пак тя.

– Какво значение имат годините? – учудих се аз.

– Имат, защото, когато бях на седемнайсет години, не му позволявах да ме целуне, а като се върна от шумата, се съгласих да ме целува.

– И аз направих същото.

– И после? – вгледа се тя в мен, но в следния миг се разтресе от плач.

– Какво после? – запитах аз.

– При теб не е имало нищо после... Но Илия, моето момче, като си дойде от шумата, ми рече: „Хайде да се оженим вече.” Нашите думи не даваха да се помене за него, но аз бях решила да му пристана... и после да се венчаем. А той ми дума: „Защо ни трябва поп да ни венчава? Я виж птичките, кой ги венчава?”

– Птичките никой ги не венчава, но те са птички – отвърнах му аз, – а ние сме хора.

– Нали е най-важното, че се обичаме. Какво друго е потребно? – рече той.

– Вярно е, че туй е най-важното, но пак трябва да се венчаем – не отстъпах аз.

Но в туй време мама отиде у какини у Горската могила, че така беше много болна и тате отиде да я води с колата, а аз бях сама у дома. И тогава Илия дойде при мен и спяхме заедно... Пък по-подире му наредиха да отиде на фронта. Като тръгваше, аз плачех, а той думаше: „Недей плака, че и на мен ми става мъчно, а като се върна, ще се венчаем.”

– Ама наистина ли? – запитах го аз.

– Наистина. Щом ти казвам, да знаеш, че е истина! Не мога да те гледам, като плачеш.

– Добре – рекох му аз и си избърсах сълзите от очите, даже му се усмихнах. А той ми рече: „Да знаеш колко си ми свидна, колко си ми драга. Ти си ми като слънчице. Като мисля за тебе, ми става светло на душата. Ей тука – каза ми той, – като си туря ръката на сърцето, една птичка е влязла и все ми пее...“ Да знаеш колко драго ми беше, като го слушах, и лицето ми цяло светеше от радост. А той ми рече: „Ето, такава все искам да те виждам – весела” – и пак ме целува много. Пък аз му дадох китка и той тръгна, ама не се върна и не можахме да се венчаем – и тя отново избухна в плач.

– Колко много не се върнаха... – държах ръцете ѝ аз.

– Не, не можеш да разбереш...

– Какво не мога да разбера?

– Нали ти казах, че спяхме няколко пъти заедно... не можеш ли да се сетиш? Ще имам дете...

– Ааа – учудих се искрено аз. – Че то е много хубаво.

– Че кое му е хубавото?

– Че ще си имаш бебенце.

– Чудна си ти! Че какво ще кажат хората? Мама като научи, ще ме прокълне, а тате ще ме пребие. Това да го знаеш – ще ме пребие. Такъв срам няма да понесе.

Никак не знаех какво да ѝ кажа. Тогава видях Невидимата в стаята и тя ми говореше, а аз повтарях това, което казваше: „Детенцето, което ще се роди, ще бъде много хубаво и много умно. Не бива да го убиваш. То ти е подарък от Илия. И на Илия ще му е много мъчно, ако го убиеш.”

– Ама аз като му казвах да се венчаем, а той...

– Но нямаше ли да ти е жал, ако бяха убили Илия, без да му подариш себе си? И на него кой знае колко щеше да му е мъчно. Щеше да си мисли, че не си го обичала.

– Не съм го обичала, зер. Ами ако не съм го обичала, щях ли толкова време да го чакам да се върне от шумата? Колко момчета ме искаха... На колко богатски момчета искаха да ме дадат, ама аз не рачих. Тате ме би да ме даде на попския син, ама аз му рекох, че ще се хвърля у синия вир и тогава умряла да ме женят, за който си щат. И те кандисаха.

– И сега на Илия кой знае колко му е било мъчно, като си искала да убиеш детето.

– Че аз детето ли исках да убия? Аз само мене си исках...

– А сега той ще се радва оттам, като се роди детето му, като го гледа как расте... Ех, паднал той на бойното поле, но детето му е останало да живее.

– Ти от где знаеш това?

– Знам.

– Виждаш ли го? Ако ми кажеш какъв беше, ще ти повярвам.

В същия момент до Невидимата се изправи висок, рус, с къдрави коси момък и с китка, сложена на дрехата му. Описах ѝ го. Тя се разхълца и падна на колене пред мен.

– Боже, Боженце! Същият, същият!

– Недей плака повече. Стани, защото за детето не е хубаво да плачеш.

– Той ли ти каза това?

– Той.

– Боже, Боженце, няма да плача, ами какво ще правя?

– Нищо няма да правиш. Само едно те моля – на никого да не разправяш това, което сме си говорили.

– Че как ще разправям? Нали ще се разчуе из селото?

– Да, недей. А за другото ще ти помогна. Тази, която си видяла цяла да свети през прозореца...

– А нали каза, че ти си погледнала?

– Да, аз погледнах, но тя беше зад мене.

– Тя светица ли е?

– Светица.

– Блазе ти на тебе, че си такава праведна душа, а аз...

– И ти си добра, хубава душа.

Когато най-после Венета, така се казваше момичето, съвсем се успокои, аз станах да си тръгвам. Беше се вече здрачило. Точно по това време се върнаха майка ѝ и баща ѝ. Кой знае защо, като ме видя, майка ѝ много ми се зарадва.

– Ами да беше постояла да те повидя – усмихна ми се тя.

– Без това много закъснях – отвърнах аз.

– Ами притъмня. Друг път дойди по видело, когато съм

си тука. Пък Венетке – обърна се към Венета тя, – иди я изпроводи, че кучето на стринини ти Велини беше пуснато, като си идехме. Да не направи някоя пакост на момичето.

Венета си наметна палтото и излезе заедно с мене. Изпрати ме до края на тяхната махала и аз слязох на широкия път. Когато се разделихме, аз ѝ обещах пак да отида при нея, а и тя, когато слиза в селото по работа, да дойде при мене.

Едва когато тя си тръгна и останах сама, видях колко беше тъмно, а и поради мъглата нищо не се виждаше. Стана ми страшно, защото не знаех в тъмното пътя. В същия момент една чудно хубава светлинка се появи пред мене. Тази светлина през всичкото време се движеше и ми показваше пътя до дома.

Февруари 1945 г.

Днес ходих при Агата, която не е никак добре. Струва ми се, че тя още малко ще бъде на Земята. Тя също знае това, но не иска да тревожи Павел. Много ми се искаше да ѝ разкажа за Андрей и да видя какво ще ми каже тя, но като я видях да лежи толкова бледа и слаба, стана ми жал за нея. Защо трябваше да я изморявам и с моите неща. Още повече, че Павел беше през всичкото време при нас и няхах възможност да остана насаме с Агата.

– Попей ми, Павле – помоли го тя и той запя.

Слушах го с наслада. Освен че пее много хубаво, но и текстът на песните беше много хубав.

– От где знаеш тези песни? – попитах го аз.

– От моята учителка. Това са песни от Учителя.

Пак Учителя! И пак ми стана неудобно да го запитам кой е Учителя и от где собствено го познава Павел. Затова казах само:

– Много ми харесват.

– Искаш ли да ги научиш?

– Искам. Но аз не мога да пея така хубаво като тебе.

– Не се знае кой по-хубаво пее. Ето песнопойката. Гледай нотите и пей. Или чакай. – Мамо, обърна се той към

Агата, – ще ти се слуша ли да посвирия с акордеона?

– Как да не ми се слуша, сине?

Не знаех, че Павел има акордеон и че знае да свири. Наистина, това момче е изпреварило много своите селски другарчета благодарение на своя интелигентен баща и на своята духовна майка.

Павел свири, а аз пях заедно с него. За пръв път останах така доволна от своя глас. В душата ми се разтваряха сякаш някакви нови, светли светове. Агата ни гледаше и слушаше с радост.

Тръгнах си, преизпълнена със светла радост в душата. Из целия път на връщане песните звучаха в душата ми. Гледах оснежените върхове, огрети от следобедното слънце, и си мислех, че никога не съм подозирала колко красива може да бъде планината през зимата.

На един завой на пътя, за моя изненада, ме настигна Васко. В първия момент ми стана много неприятно. Но той толкова приветливо ми се усмихна и така хубаво ме погледна, че неприятното чувство се замени с някаква странна приятност, че го виждам. Аз се спрях и го погледнах, изненадана от тази промяна в мене. Той също се спря.

„Може би с него трябва да споделя за Венета?“ – прекоси съзнанието ми тази мисъл. С цялото си същество почувствах, че е добър и че ще ме разбере.

– Добре, че ви видях – заговорих му аз, – много искам да ви кажа нещо, което е много сериозно и бих желала да бъде добре разбрана от вас... Кой знае защо, имам доверие у вас.

Усмивката изчезна от лицето на Васко и той спря сериозен поглед върху мене.

– Ще гледам да оправдая доверието, което имаш в мене – заговори ми той на „ти“.

– Касае се за една девойка от селото... за Венета.

– За Венета? – спря се той. – Какво е станало с Венета?

– Този, с когото са се обичали, бил убит на фронта.

– Ах, вярно, Илийката...

– И тя искаше да се убие.

- Заради него ли?
- Да.
- Виж ти! Право е, това не е другарство от наша страна. Той беше наш другар, с него бяхме в шумата, а не се сетихме за Венета. Ех, че сме и ние!
- Не е въпросът там...
- Гледай ти – продължи мисълта си той, без да ме чуе, – какво щяла да направи. Но право да ти кажа, ако беше някое друго момиче, щяхме да я подирим, но тя освен че е богато момиче, е и толкова хубава, че не можеш да се доближиш така, както при другите момичета от селото.
- Наистина, когато съм я виждала, ми се е искало с часове да я гледам. Учудвала съм се много пъти как в това село може да има момиче с толкова финес и красота.
- Много лошо мнение имаш за селото ни – усмихна се неочаквано Васко.
- Защо? Извинете, не съм искала да обидя селото... Но трябва да кажа, че съм изненадана – тук има много хубави хора, особено децата. Освен Венета снахата на свещеника ме е поразявала със своята нежна красота.
- Ние изобщо сме хубави хора – заигра усмивка в очите на Васко.
- Това е съвсем вярно. Но искам да ви кажа още нещо... Венета иска да се убие, защото не е могла да се венчае с Илия, а ще си има бебенце.
- Васко ме погледна като треснат.
- Брей, горката – продума той, – брей, горката! Виж ти работа... Техните знаят ли?
- Не. Никой не знае. Само аз зная и сега вие. Аз отидох у тях и я заварих точно, когато беше праметнала въжетото на гредата.
- Ай, ай, горката...
- Много се е измъчила.
- Е, па как няма да се измъчи?
- Страхува се какво ще кажат хората, но най-вече я е страх от баща ѝ.

– Ето, виждаш ли, това сме ние, хората – избухна Васко – зверове! Ще изядем хубавото момиче, ще го убием. Не то щеше да се убие, а ние щяхме да го убием!

– Това е вярно, но какво може да се направи сега?

– Как какво? Ще събера нашата партийна група в селсъвета и ще им кажа: „Така и така, другари, жената и детето на нашия боен другар не трябва да ги оставим на произвола на съдбата. Трябва да се застъпим за тях.”

– Ооо! – казах аз – тя умира от срам пред мисълта, че ще научат хората.

– Но аз така... само на тях, само на тесен кръг. Ние сме партизани и знаем да пазим тайна. Ще кажа, ще кажа: кой иска да приеме в своя дом жената и детето на другаря си... Жалко, че ги няма всичките другари, а и тук са все... – не довърши той мисълта си.

В този момент видях Невидимата при нас и около челото на Васко се появи чудно сияние.

– Виж какво – обърна се той към мене, – ти ми говориш сериозно, нали?

– Разбира се?

– И не искаш да кажа на никого това, което си ми доверила, нали?

– Да.

– И аз ще ти кажа на тебе, като на родна сестра, че ако Венета е съгласна...

Погледите ни се срещнаха. Разбрах какво искаше да каже Васко.

– Зная – продължи Васко, – аз какво съм пред нея. Още повече, че от партизанския ми живот съм малко инвалид с лявата ръка. Но ако се осмелявам, то е заради другаря си и защото искам да не се срами от хората момичето. Пък после... ако ще, нека ме остави.

Никак не мога да изразя с думи колко мил и симпатичен ми се видя Васко в този момент. Наистина го почувствах като брат. Слязохме в селото мълчаливо. Когато се разделяхме, той ми каза:

- Тя идва ли у вас?
- Каза ми, че ще дойде.
- Проводи тогава да ме извикат.
- Добре – съгласих се аз.

***

Февруари 1945 г.

Изминала се беше цяла седмица и аз бях почнала да се безпокоя за Венета. Постоянно си мислех за нея и бях решила отново да я посетя, когато тя съвсем внезапно дойде. Срецнали се по пътя с Павел и той я довел. Зарадвах се на Венета като на моя близка и я поканих в стаята.

– Аз и тоя път кой знае дали щях да дойда у вас, ама Павелчо, като ме видя, рече, че си ме викала. Мама ме беше проводила у стринини Керини за нишелките.

Преди да успее да отговори каквото и да е, Павел каза:

– Мама ми рече, като видя каква Венета, да ѝ река, че я викаш...

– Разбира се, разбира се, че те викам, от цяла неделя те чакам.

– Надах се да дойдеш пак ти... На мене никъде не ми се излизаше... Пък и мама нещо е настинала, та ме проводи днеска мене за нишелките.

– Много се радвам, Венета, че така се е случило, та да дойдеш. А ти, Павелчо – обърнах се към него аз, – искаш ли да направиш една голяма услуга?

– Искам.

– Иди при бате си Васко и му кажи да си донесе плата за ризата. Ама веднага да го донесе, защото може да изляза с каква ти Венета.

– Добре, отивам.

– Майка ти по-добре ли е? – запитах го за Агата.

– Малко по-добре е – отвърна Павел и излезе.

Погледнах Венета. Скрытата мъка бе сложила блед отпечатък върху лицето ѝ, но заедно с това тя бе станала толкова хубава, колкото рядко съм виждала в живота си

някое момиче. Като че ли, благодарение на тази бледност, очите ѝ изглеждаха още по-бистри – като окъпани. Над тях – извити тънки гъсти вежди и прекрасно бяло чело.

Мама беше отишла у хазяите, затова заговорихме свободно. Забелязах известна промяна у нея. Струва ми се, че я усетих с вътрешното си естество. Тогава видях и очите ѝ – като да бяха озарени от невидима светлина – затова те бяха така прекрасни.

– Знаеш ли – заговори ми тя, – че две нощи наред сънувах Илия.

– Така ли? – зарадвах се аз.

– Така. Сънувах, че сме на къра, на планината. Той ожънал нивата и ми подаде един сноп. Аз го поех, но снопът беше много тежък.

– Много е тежък – рекох му аз, а той само поклати глава и нищо не продума.

Втория път сънувах, че вървя сама, качвах се по един баир. Гледам го, той на върха на баира. Зарадвах се много и забързах. Уж го виждах наблизо, а все не можех да го стигна. Имаше камънаци, треволяк и се спъвах. Когато вдигнах главата си, той, цял засмян, ми кимаше от върха. Сърцето ми щеше да се пръсне от радост. Ама един такъв хубав беше, да му се не нарадваш. Вече бях съвсем близко и му думам:

– Кога се върна бре, Илия?

А той ми отговаря:

– Още откога!

– Че как тъй да не ми се обадиш... Очите ми се изгледаха, сърцето ми се изнада за тебе...

– От бойното поле най-напред при тебе дойдох.

– Че как тъй, аз пък да те не видя – спрях се аз.

А той все ме гледа и се усмихва.

– Боже, Боженце – забързах аз с все сила, – пък какъв хубав си станал!

Но като стигнах на върха и погледнах – нямаше го Илия. Тъмно ми стана пред очите. Гледам, на един камък седи една жена.

– Къде е – питам я, – Илия?

– Тук е – стана тя.

– Коя си ти – питам я аз – не си тукашна.

Тя само ме погледна. Сърцето ми замря от хубостта ѝ. Очите ѝ като звезди грееха. И пак я запитах за Илия. И като се обърнах – гледам го – гърбом изправен.

– Иле – извиках му аз и се втурнах към него. Той се обърна – и пак бе така засмян. Като стигнах до него, стъписях се. Гледам: уж Илия, а Васко, тоя Васко, дето остана сакат от шумата. Обърнах се към жената, дано разбере това чудо, а тя ме гледа и лицето ѝ грее, грее.

– Боженце – викнах аз, – май че си ти! – и паднах ничком пред нея. – Ти си, дето те видях през прозореца – и се разплаках. Отведнъж разбрах, че Илия го няма, и ми стана горко, горко, много горко... Тогава жената ме бутна по рамото. Вдигнах си главата. Тя ме гледаше така, че това, дето ми гореше на сърцето, взе да ми минава и взе да ми става хубаво, хубаво. Щеше да ми прилошее от хубаво. И като погледнах настрана, тя ме гледаше и ми се усмихваше. Така ми се препълни сърцето от радост и извиках: „Илия!” Но мама се разбуди и сънят се свърши.

– Какво сънуваш? – попита ме тя. – Ту плачеш, ту хълцаш от радост.

Най-напред щях да ѝ кажа, че съм сънувала Иля, но ѝ рекох:

– Кой знае какво съм сънувала – и се обърнах към стената.

А тя само рече:

– Ех, чедо, чедо!

Тя знаеше, че се обичаме много с Иля, и ако останеше на нея, щеше да склони за него, но тате дума не даваше да се издума. Казваше, че като на пиле ще ми отсече главата, ако чуе, че ходя с него.

– Ами, ще ти отсече – казах аз на Венета.

– То се знае, че няма, ама така ми казваше. А си е строг човек той. Думата му не се прекършва. И мама се бои от него... Добър е, но е строг... Дядо беше такъв. Рече ли нещо,

то ще е. А мама е по-друга. Нейният баща на времето е бил певец в черквата. Много хубав човек е бил. Мама пее като него.

– А ти?

– Е, аз по-малко... Ама знаеш ли, не ти казах най-важното.

– Кое?

– Как да ти го кажа? Много плаках, като го получих, и все се надявах ти да дойдеш, че не ми се слиза на село. Мисля – всички ще ме гледат, всички знаят.

– Не мога да разбера какво ми казваш.

– Как ще го разбереш, като не ми иде направо да ти го кажа. Ама да знаеш, че те имам като сестра и през всичкото време все за тебе си мисля, и макар да си по-млада от мене, все с тебе се съветвам. Така, шетам из къщи и с тебе си приказвам. Думам ти: така и така, получих от Васко писмо.

– От Васко ли? – учудих аз.

– Аха, от Васко. Ет го, прочети го, да видиш какво пише. Аз взех писмото и го зачетох.

„Венето, ще ти пиша направо, откровено. Аз съм боец и партиец. Свикнал съм да гледам и доброто, и лошото направо. Ще ти кажа как научих всичко за тебе. Ти си жена пред природата на наш боец и другар. Ние не можем да оставим така нито тебе, нито детето му. Затуй ти казвам – моят дом е дом на моя другар, значи и твой дом. Зная всичко, което си мислела да правиш от срам пред хората, и се намирам много виновен, като знаех колко се обичахте с Илия, че не те потърсих навреме. Аз съм сакат с лявата ръка, ти знаеш, и не съм хубав. Това и ти го виждаш. Затуй ти казвам, че ще те приема в моя дом, докато се роди детето, пък после – ако искаш, остави ме.

Андрей, като идва тук, ми каза, че свърши ли войната, може да отида в града да уча, защото той знае колко много ми е мъчно, че не съм учил. Но тогава на Андрея рекох: за какво ми е вече това училище, това учение. Ама сега си мисля: ако ти речеш, ще уча. Каквото речеш, това ще правя. Искам детето на Илия да не се срами от мене.

Ето, туй измислих, докато се чудех какво да направя за тебе, за да не се плашиш от баща си и да не се срамиш от хората, макар че не трябва да е така нито едното, нито другото. Така ни учеха нашите партийни другари в шумата. Само те моля да не се натъжиш от писмото ми. Писах го като боен и партиен другар на Илия и като твой брат.

Прощавай. Васко“

– Много хубаво – вдигнах главата си и погледнах Венета.

От очите ѝ капеха едри, хубави сълзи, които се отронваха една по една от дългите ѝ мигли.

– Много ми е мъчно – изтри с длан тя бледите си бузи.

– Зная, но все пак.

– Три дена, откак съм получила писмото, не съм мигнала. Все мисля... А срамът ми расте...

– То не е срам, това е човек. А и Васко, вижда се, добър човек изглежда.

– Няма ли да ми се сърди Иля? – заплака отново Венета.

– Той би ти се сърдил според мене за онова, което беше намислила да направиш, а не за това... не.

– Ами знам ли... Вчера него го убиха, а днеска аз ще се жена за друг.

– Това не е заради тебе, а заради детето. Пък и Васко ясно ти пише в писмото, че ще ти бъде като брат.

– Ама нали ще отида в къщата му... – закапаха отново сълзите ѝ, – нали ще гледам него, а не Иля?

– Вярно е. Но нали и насън е било същото. Сънят ти е показал какво да правиш.

– Ей, пък на мене туй не ми дойде на ума.

На вратата леко се почука. Агнеса стана и отвори. Бяха Павел и Васко. Бледите бузи на Венета отведнъж пламнаха, а клепките ѝ отрониха по една сълза. В този момент Венета беше толкова хубава, колкото никога не бях я виждала.

– Аз ще отида да насека малко дърва – каза Павел, – че сте ги свършили.

– Седнете – поканих Васко.

– Нали ти казах да ми говориш на „ти” и на име. Аз съм си Васко и това е!

– Добре, ще свикна – отвърнах аз.

– Нося ти писмо – рече той – точно се канех да ти го донеса. Павлето ме срещна на пътя.

Усетих как пребледнях. Не исках да го взема, но нямаше как. Не ми беше удобно пред Венета. Поех писмото с вледенени пръсти и го сложих в един от учебниците.

– Имате ли още дърва? – запита Васко.

– Имаме, Павел идва да ги сече.

– Хубаво. Пък ти си казала за ризата, ама аз не ида от къщи и не нося плата.

– Нищо. Друг път. Пък и сега мама я няма и без нея няма да може да се скрои.

– А дали ще ми трябва скоро новата риза? – погледна ме той и аз разбрах какво искаше да каже.

– Мисля, че ще ти трябва – отвърнах му аз.

Тоя път Васко се смути ужасно и започна да върти каскета в ръцете си. Устните му искаха да кажат нещо, но само потреперваха и не можеха нищо да продумат. Стана ми жал за този човек, който се е бил в шумата, а тук бе смутен като дете. Погледнах Венета – розовината се бе отдръпнала от лицето ѝ и се бе заменила със смъртна бледност.

– Венета! – извиках уплашено аз. – Какво ти е?!

В същия момент тя се залюля. Преди да успее да кажа или направя нещо, Васко скочи и я прихвана, за да не падне от стола.

– Сложи я на моето легло!

– Дай малко вода! – каза ми той.

– Много се измъчи тя – подадох на Васко чаша с вода.

– Горката – отвърна той и намокри челото ѝ. – После почна да разтрива ръцете ѝ.

Но Венета лежеше неподвижна, бледа, като мъртва. Уплаших се много. Ами ако стане нещо с нея? Притворих очи и почнах да викам Невидимата: където и да се намира тя, да дойде и да помогне да се събуди Венета. Не се мина много време и усетих благоуханието, което понякога

предшества нейното появяване. Миг след това тя застана до главата на Венета.

– Вода сложете на сърцето – по нейна заръка казах на Васко.

За миг той се поколеба, но после бързо разкопча дрехата ѝ, взе подадената от мен мокра кърпа и с нея разтърка областта на сърцето.

– В шумата минавах комай за доктор, ама сега не се сетих да разтъркам с вода сърцето!

Ръката на Васко почна да свети. Учудих се. Погледнах. Сиянието на Невидимата минаваше през ръката му. Това сияние се увеличаваше все повече... Макар че той не я виждаше, изпълняваше това, което тя му казваше – възприемаше го чрез мисълта си, и сложи ръката си на челото на Венета. От всичко, което виждах, разбрах много неща за Васко. И Невидимата ми каза:

– Той има добро сърце и бързо възприема. Добър проводник е.

– Затова ли е минавал за лекар в планината?

– Затова. Той сам има силен магнетизъм – нещо, което е изработил в миналото. Но в някои случаи е необходимо този магнетизъм да бъде подсилен.

Ръцете на Васко, излъчващи светло сияние, разтриваха челото и слепите очи на Венета, погалваха бузите ѝ и отново разтъркваха с мокра кърпа областта на сърцето ѝ. Най-последно от устните на Венета се изтръгна въздишка!

– Идва! – зарадва се Васко.

– Кой идва? – учудих се аз.

– Идва съзнанието ѝ.

Венета въздъхна дълбоко и отвори очи. Невидимата ме погледна с най-прекрасен поглед и изчезна. Може би отиваше да помогне другаде – невидима и неизвестна.

Чувам стъпките на мама...

Мария остави ризата на Васко, която вече беше ушила, и стана. Погледна през прозореца. Мартенското слънце се мъчеше да грее през облаците.

– Чудно ми е защо крият от мене – мислеше си Мария. – Все нещо шушукат, говорят. Вчера Васко е пратил една кола дърва от техните, че Андрей му е поръчал да се грижи за нас, това разбрах, но струва ми се, че той е взел много присърце тая грижа. Пък и тия нови ризи за какво му са? По-рано му уших една, а сега и тая. От де ли има това бяло копринено платно? Не ми се вярва да е от сандъка на майка му. Те са били сиромаси хора. Но кой знае?!

Тя отиде до печката да види дали има жар за ютията. Трябваше да изглади ризата.

– Още малко и съвсем ще се разгори – затвори печката тя и отиде до масата, за да я приготви за гладене. Там бяха учебниците и тетрадките на Агнеса. В първия момент ги взе съвсем равнодушно, за да ги премести на стола, но след това почна да ги разгръща една по една.

– Гледай ти, дневника ѝ, как пък го е забравила да не го скрие? – усмихна се Мария и разтвори тетрадката. На мястото, гдето се бе разтворила тетрадката, имаше писмо.

– От Андрей ще е – помисли си тя и бързо го отвори, но остана изненадана, когато прочете: „Венета”. Когато изчете писмото до края, Мария поклати глава. Ето защо, като дойде Венета, все така ще се случи – и Васко да пристигне. Гледай ти каква била работата. Мария се зачете в отворената страница.

– Я гледай ти – заговори гласно на себе си Мария, – да иска да се обеси! Боже опази! Горкото момиче! Такива сме ние, майките – децата ни страдат, искат да се убиват, а ние нищо не знаем. А Агнеса как ли пък е отишла точно в туй време – и Мария обърна по-предната страница, за да види как Агнеса е отишла при Венета. Но вратата се отвори и влезе Агнеса. Мария се стресна и затвори тетрадката.

– Тъкмо щях да разтребвам масата, за да изгладя на Васко ризата – някак виновно се заоправдава Мария.

– Мамо, като изпрацах Венета, си говорехме с нея, че ти си единственото лице, което може да помогне в случая.

– За какво да помогна, детето ми – нежно запита Мария, като помисли, че Агнеса не е забелязала, когато тя четеше тетрадката.

– За това, което прочете преди малко.

Мария пламна от смущение. Значи беше видяла. Но в следния момент се оправда пред себе си, както се оправдаваше винаги: „Агнеса е мое дете, аз трябва да зная всичко” – и смущението ѝ изчезна мигновено, даже я изпълни чувство на огорчение, че тя като майка е винаги пренебрегната и всичко се крие от нея.

– Мамо – продължи Агнеса, като прочете огорчението по лицето ѝ, – много пъти исках да ти кажа, пък и Васко искаше да ти говори, но на всички ни беше неудобно. Но днес с Венета решихме да преодолеем неудобството и да ти кажа всичко. Но тъй като ти го прочете, аз ще ти кажа втората половина на това, което мислехме да ти кажем. Аз съм сигурна, че ще помогнеш на Венета. Ти си толкова добра!

– Аз не се чувствам толкова добра, или по-право, не аз не се чувствам толкова добра – подчерта Мария фразата, – но ти не ме чувстваш толкова добра и винаги всичко криеш от мене.

– Да не говорим за тези неща, на които жънеш плодовете сега, но не се сърди, а помогни.

– Е, добре, кажи какво искаш.

– Да отидеш и да разправиш всичко на Венетината майка. Ти прочете писмото на Васко, нали?

– Прочетох го.

– Добре, ще кажеш, че Васко иска да се ожени за нея. Ако се съгласят доброволно – добре. Ако ли не, Венета няма да се върне тая вечер у тях, ще остане у Васкови.

– Ама как така, невенчана ли?

– Венчаването е най-лесно. Всичко е уговорено с попа от Босилково.

– Че нали той бил комунист и щял да си хвърли расото?

– Но е решил, преди да го хвърли, да направи едно добро.

– Ех, и заради това може да му се простят всички грехове...

– Може. Но ти ще отидеш, нали?

– Ами ризата?

– Аз ще я изгладя.

– Тогава да се облека.

Когато Мария беше готова да тръгне, Васко дойде. Беше облечен с нов шаячен костюм и смутено държеше каскета си в ръка.

– Мама е съгласна – обърна се Агнеса към него.

Васко пламна от смущение.

– Ама аз не зная къде живее Венета – забеляза Мария.

– Васко ще те заведе. Ще ти покаже къщата и ще те почака отвън, за да те доведе после. Ако се съгласят, и той ще влезе вътре да поговори с родителите на Венета. Ако не се съгласят, ще се върнете тука.

– Е, да вървим тогава, Васко. Далече ли е?

– Далечко е, затова съм впрегнал колата.

– Толкова ли пък няма да мога да вървя?

– Кишаво е, та мъчно се върви. Снегът се е разкалял и се плъзга. А е и на височко.

Мария се съгласи. Вън пред портата ги чакаше впрегнатата кола. И Павел беше вътре.

– Павле, ами ти какво правиш тука? – зачуди се Мария.

– Ще карам колата.

– Ами Васко?

– Той ще върви пеша.

– Хубаво.

Васко помогна на Мария да се качи в колата и да седне удобно върху чувала със сено, върху който беше метната чиста черга. Павел подкара воловете, като ги подмушкваше да вървят по-бързо.

– Виж колко хубаво било – си мислеше Мария, когато бяха излезли извън селото. Все още оснежени хребети и върхове се издигаха околоръст.

Откакто бяха дошли в селото, Мария за пръв път излизаше толкова далече и за пръв път почувства красотата

и чистия въздух на планината, всред която бе живяла вече толкова време. Мъката и скръбта по генерала ѝ пречеха да гледа и да се радва на природата. И сега, за момент забравила своята лична скръб, очите ѝ се възрадваха на заобикалящата я гледка.

Павел подвикваше на воловете да вървят по-бързо, да не би на Мария да ѝ се види пътуването много бавно. Но за пръв път от идването им тук Мария се чувстваше така добре. Сякаш се бе привдигнала от дълго боледуване и грезното мартенско слънце топеше не само снега по планината, а и буцата, която бе залегнала в гърдите ѝ, откакто стана всичко това с генерала. „Колко хубаво било, колко хубаво било – шепнеше си тя след всички завои на пътя. – Затова Агнеса се връща с поруменели бузи и с блестящи очи. Ех, тя е дете, а децата по-леко понасят всичко. И тя изгуби нейния Ивайло, но какво беше опитала тя с него? Нищо. Може да се каже, че това бе една чиста детска обич. А все пак – призна тя, – тая чиста обич е най-скъпата, най-красивата.”

Когато Павел спря колата пред една голяма селска порта, на Мария ѝ се стори, че много бързо стигнаха. Даже за момент бе забравила къде е и за какво бе пътувала, унесена в спомените и упоена от чистия въздух и красотата на природата.

Едно голямо рошаво куче се разлая, но женски глас го умири:

– Чибя, чибя, ха де, ха де!

Мария бе посрещната от учудената майка на Венета, която я въведе въщи.

– Реших да се поразходя – започна Мария в отговор на въпроса, който четеше в очите на жената – и да ви дойда на гости. Много пъти Венета ме е канила, но аз не бях много добре и не се решавах да изляза. Ама днес рекох: времето е хубаво, слънцето грее и упойва със своята чистота.

– То се знае – отвърна Неда, майката на Венета, – затопли се, ама петлите показват, че няма да е за дълго. Пак ще се развали времето.

– Ама то, Баба Марга, докато се смее, и може да зафучи

сърдита. Венета тука ли е?

– Няма я. Аз пък мислех, че е у вази. Нещо казваше, че иска да си шие.

– Може да сме се разминали.

– Че къде ще се разминете? Тя от сутринта е излязла.

– Може нещо с Агнеса да са отишли до някоя приятелка.

– Знам ли – въздъхна Неда. – Все нещо си шушукат с твойто момиче, приказват си. Вляза ли, млъкват. – Нали са млади, имат си нещо да си кажат.

– Ех, то е тъй – въздъхна пак Неда и отиде да посбута печката.

– Стопанинът ти тука ли е? – запита Мария в настъпилото мълчание.

– Тук е, при воловете.

– Строг човек ли е той?

– Защо? – обърна се Неда.

– Венета много се бои от него. Казва: „Мама е добра, ще ме разбере, ще ми прости, ама тате...”

– За какво да ѝ простя? – стана като жилната Неда.

– Дето е обичала Илия.

– Ех, обичала го, обичала... Сега веќе го няма, всичко се е свършило – седна на трикракото столче Неда, но в погледа ѝ се четеше неспокойствие.

– Но там е работата, че всичко не се свършва понякога. Не ти ли се вижда Венета бледа...

– Как да не ми се види. Сърцето ми се къса, като я гледам.

– Не ти ли е минавало нещо така през ума.

– Какво да ми мине?

– Ами така, защо е толкова бледа, защо ѝ се вие свят, защо ѝ се повръща?

Неда стана бледа като стената, устните ѝ затрепериха, но тя все още не искаше да повярва на съмнението, което се раждаше в нея от подхвърлените от тая жена думи.

– Думај, думај направо – приближи тя отведнъж столчето съвсем близко до Мария, – думај, че ще ми се пръсне сърцето!

Тогава Мария ѝ разказа всичко, а Неда само смогваше да каже: „Боже, Боже, Боженце мили!“ и бършеше с престилката си рукналите като реки сълзи от очите си.

– Знаеш ли – заговори Неда през сълзи, когато Мария завърши, – че сърцето ми подсказваше, че нещо лошо иде. И думам на Стоян: „Стоене, лоши сънища сънувам, нещо лошо ще се случи, да не отиваме двама, единият от нази да остане.“ А той ми рече: „Женски дивотии“ – и тръгнахме. Той без мене никъде не може да отиде. И през всичкото време ми беше свито като на топка сърцето. Боже, какво щяло да стане...

Мария ѝ разказа за предложението на Васко.

– Каквото и да е, само да е живо чадото ми – плачеше Неда – само да е жива Венета, че ги имах три момичета, а тука само тя ми остана.

Мария мислеше, че мисията ѝ е завършила добре, когато влезе Стоян, бащата на Венета.

– Какво има, какво си се разревала? – запита строго той.

– Стояне, нали ти думам тогива, че лоши сънища сънувам, че нещо лошо ще се случи...

– Е, и какво се е случило?

Неда през сълзи му разказа всичко.

– Аз нямам дъщеря – рече той, – две умряха, и тази е умряла.

И той излезе от стаята. Но още не притворил вратата след себе си, той застана на прага и рече на жена си:

– И ти, и ти... ако аз видя крака ти да стъпи при нея, този праг няма да го прекрачиш! – и той хлопна вратата.

Мария остана като втрещена от жестокосърдечие на бащата, а Неда, като подкосена, падна на земята и занарежда с глас. Но като чу ядния глас на мъжа си на двора, отново млъкна.

Мария стана да си ходи. Неда я изпрати, като залиташе.

– Аз ще ти съобщавам всичко за Венета – пошушна ѝ Мария.

– Ох, аз да бях умряла, мене да беше ме поразил гръм, а то чедото ми, хубавото ми чедо.

- Нищо, нали е жива!
- Кайш, твойто момиче я заварило?
- Да, Агнеса.
- А за нея думат, че била Божия душа. Вярно ли е?
- Всички сме Божии души.
- Ама тя, таквот... – не довърши Неда, защото видя на двора Стоян, смръщен, начумерен, страшен, да хвърля едно дърво подир една кокошка. Добре, че последната разпери криле и с крясък избегна дървото, което би я пребило на място.
- Ха, със здраве – продума с пребледнели устни Неда. – И да ми проводиш хабер.
- Добре – отвърна Мария и тръгна към колата, която беше на двацет крачки от портата.

***

Из дневника на Агнеса

Март 1945 г.

Колко чудна била природата и колко малко знаем за нея... Чувствах необходимостта да отида при Агата. След няколко хубави топли, слънчеви дни, небето отново се бе свъсило. Планината бе потъмняла като под сив връшник, от който се сипеше сняг. Изкачих се нагоре по пътя за Агата и от време на време се спирах и вдигах глава. Снежинки, снежинки, снежинки! Отначало бяха едри – тези, които падаха върху мене и на земята, а после над тях – по-ситни и по-ситни, идващи от бездъното небе.

На един завой ме посрещна Белчо. Как бе усетил, че идвам, за да излезе да ме посрещне! Ето една загадка. Ние, хората, можем ли да усещаме човек, който идва от няколко километра? Можем, но не всякога.

Белчо радостно скачаше, тичаше напред, после се връщаше обратно и все му се искаше да се изправи и от близо да изрази радостта и любовта си...

– Белчо, ще ме събориш, Белчо, стига! – виках му аз и

той, разбрал, или по-право не разбрал защо ние, хората, не го оставяме свободно да изрази любовта си, както той си знае, се втурваше напред, за да се върне наново към мене.

С радостен лай Белчо възвести пристигането ми в двора. Вратата на къщата се отвори и на дървеното балконче се показа Павел. Той не дойде да ме посрещне, както друг път, а само каза на Белчо да мълчи, и без да говори, ме дочака да се кача горе.

– Току-що правихме молитва с мама – прошепна Павел.

Погледнах го малко неразбираща. Какво собствено има, като са правили молитва? Да се моли Агата всеки час, всяка минута, беше нещо съвсем обикновено.

Павел отвори тихо вратата и тръгна на пръсти. Вървях на пръсти и аз. Бяхме съвсем близко до леглото, но Агата не обърна главата си към нас и не проговори. Трепнах в уплаха. Агата лежеше неподвижна, бледа, като мъртва. Погледнах Павел. Той стоеше тихо до леглото. Застанах там и аз. Тогава видях най-чудното нещо, което не бях виждала дотогава. Агата, истинската Агата, беше встрани, около един метър над земята. От нея излизаше тънка сребърна нишка, която я свързваше с тая Агата, която лежеше бледа и неподвижна на леглото.

Пак погледнах Павел. Полунавел глава, той беше вперил поглед в лицето на майка си, лежащо бледа върху възглавницата. Миг след това усетих благоуханието на Невидимата, а още след един миг видях и нейното сияние, което се съсредоточи близо до главата на лежащата Агата. После това сияние озари лицето ѝ, докосна устните ѝ и те заговориха:

– Агнеса, повиках те, за да получиш един от уроците на една голяма наука, която се разкрива на малцина, а още по-малцина я разбират.

Трепнах. Това бе гласът на Невидимата, който познавах като по-малка, когато тя ми говореше не чрез мисълта си, а с глас. Чудно умиление ме изпълни и сълзи бликнаха от очите ми. Но нямах време да избърша сълзите си, защото стаята се изпълни с такава светлина, сякаш самото Слънце

бе влязло в нея. Стълб ослепителна светлина застана над Агата, чието лице се озари от най-прекрасната усмивка, която съм виждала. Цялото лице на Агата изразяваше щастливо благоговение. Сякаш тя виждаше нещо велико, неземно. После трептящите фибри на лицето ѝ под ослепителната светлина на светецния до нея стълб застинаха, само устните заговориха:

– Бог е Любов, Бог е Мъдрост, Бог е Истина.

Тази фраза устните ѝ изрекоха три пъти.

Изтръпнах! Чувствах присъствието на нещо велико, голямо! Гласът беше като музика, която излизаше от втвърдените устни на Агата малко пречупена и с особена интонация... Аз слушах!

– Човек трябва да бъде свързан с Бога. Да се свържеш с Бога, това значи да разбереш закона на служенето. Като си свързан, ще обичаш Бога. Като Го обичаш, няма да стоиш при Него, но ще Му служиш. Хората ходят на църква, молят се, но като излязат от църква, пак вървят по стария път. Те казват: „Христовото учение е неприложимо.“ Не е така. Който е готов да служи, всякога ще прилага. Христос казва: „Първата и голяма заповед е да възлюбиш Господа. Като любиш Бога, ще приемеш еднакво и живота, и смъртта. Бог работи навсякъде и между всички хора. Когато има мир между хората, Бог е между тях. Още много неща има да ви кажа, но засега толкова.

Изгрялото в стаята Слънце сякаш залезе. Стълбът светеца светлина изчезна.

Одухотвореното лице на Агата още сияеше. Устните ѝ запяха чуден химн на благодарност и благоговение.

След свършването на песента Невидимата осени лицето на Агата и раздвижи устните ѝ.

– Ето какво е човекът на Земята – арфа, на която могат да свирят различни пръсти. Благословение е, когато на тая арфа свирят само светлите сили. Бог да ви благослови, за да Му служите винаги.

Невидимата се отдръпна. Ръката на Агата премина три пъти от главата по тялото към краката ѝ. В следния миг тя

въздъхна дълбоко и отвори очите си. Аз се усмихнах като в сън на хубавите очи на Агата, които ме погледнаха с обич.

– Какво ви казаха – запита тя.

Павел посочи листа, на който беше записал всичко, без да го забележа, и го прочете. От този ден не съм престанала да мисля върху това, което видях и чух. Затова Павел е толкова мъдър, макар и да е по-малък от мене. Мислех за него също и заради тази сцена, която видяхме до леглото на Агата.

* * *

Докато погледна към посоката, откъдето дочух гласа на Невидимата, стените на стаята изчезнаха. Дочу се плисъкът на много води и глъч на весели хора. Огледах се. Пред мен се разстилаха сини морски води, а аз самата се намирах на някаква яхта. Зад мене някои пируваха, но аз стоях, вгледана в морската шир. Някой ме хвана за раменете и ме обърна, като се смееше със свободен, волен смях.

Тогава видях млади хора, облечени в римски тоги. Аз също бях облечена в римско облекло. Този, който възбуждаше общия смях, беше млад римлянин, различаващ се от всички други с прекрасната си осанка, в която имаше странно смирение и кротост.

Никак не знам с какво чувство и как разбрах смисъла на закачките и насмешките, които другите хвърляха върху този млад човек, който стоеше с полунаведена глава и приемаше всичко със странно спокойствие.

– Християнин! – прозвуча в душата ми – Християнин!

В същия момент младият човек вдигна главата си и погледите ни се срещнаха. Големи, хубави, озарени очи! И пак със същото незнайно чувство познах в тоя човек Павел. Ръцете, които малко преди това ме бяха хванали за раменете, отново сториха това и някой ме обърна към себе си. Тогава застанах лице в лице с друг млад римлянин. Беше много красив, но в очите му прочетох жестокост. Това беше Андрей.

Невидима ръка разлистваше голямата книга на вековете и ето, аз се намирах в красив дворец. Аромати от цветя благоухаеха около мене. Стоях на мраморна тераса в бяло облекло. При нозете ми беше седнал римлянинът християнин и ми говореше. Слушах го повече с очите си, защото беше много красив, а също и със сърцето си, защото някакво трепетно чувство ме вълнуваше, но не разбирах с разума си това, какво собствено ми говореше той. Очите му бяха озарени от чудна светлина, а жестовете му бяха изпълнени със смирение и красота. Облеклото му бе твърде скромно за римски патриций.

В това време се изкачи по стъпалата римлянинът, в когото познах Андрей. В зеленикавите му очи, толкова необикновени за един римлянин, светнаха мънии, като съзряха той, който седеше до нозете ми.

– Развличам се – казах аз, като станах и се приближих към Андрей.

– Добре – отвърна ми той, като ме прихвана през кръста, – аз ще ти дам възможност за още по-голямо развлечение. И ние влязохме в зала от мрамор, злато и цветя.

Отново се смени картината: привечер, градина, мирис на горяща смола и на още нещо. Аз вървах, водена от Андрей. Миризма от горяща плът ме облъхна на вълни и стана непоносима. Тогава видях да горят хора, привързани о дърветата. Нямах време да извикам, защото застанах пред дърво, от което ме гледаха прекрасните очи на християнина – на Павел – изпълнени с любов и кротост. Пламъците обхванаха завързания за дървото човек. Нечовешки вик се изтръгна от гърдите ми и аз се строполих на земята.

Някой затвори книгата на вековете и аз се намерих отново в стаята, цяла обляна в пот.

„Господи – прошепнах аз, – Господи, колко жестоки са били хората!“ От очите ми се стичаха сълзи и аз хлипах, без да искам. „Павел, клетият Павел – повтарях си аз, – как е изгорен жив тогава!“

– Успокой се! – чух гласа на Невидимата и нейното благоухание ме облъхна.

Тозчас в мене настъпи мир.

– Да бях като тебе – говорех мислено на Невидимата, – да можех като тебе така лесно да понасям всичко и да внасям спокойствие и мир в душите на хората!

– Щом искаш, ще можеш – отвърна ми тя.

– Кога ще го постигна? – запитах я аз.

Тя само се усмихна. Нима може би там някъде, в бъдещето, през вековете или хилядолетията?

– Времето зависи от човека – отговори на мисълта ми тя, – от стремежа му и от любовта му.

– А аз имам ли ги? Към какво се стремя? Кого обичам? Заради него готова ли съм да направя нещо необикновено, голямо, велико? – И ми стана страшно болно, че заради никого...

– Не се отчайвай! – усетих милувката на Невидимата по челото си.

Отново стените на стаята изчезнаха. Видях се да вървя по стръмна и скалиста пътека, водеща по висока планина. Горещо е и съм преуморена. Носех нещо в ръцете си. Какво? – Дете! От где е това дете? Коя съм и къде го нося? Спрях се да отдъхна и видях високо, в подножието на планината, малко селце. Като кинематографска лента се движи селцето и пред мене се спира малка къщичка. Вътре – болна жена... Тя ми подаде детето си и с безкръвни устни ми каза:

– Иди, иди горе при светията, който е дошъл в нашата планина, и го помоли да го излекува... Аз исках да го отнеса, но не мога...

И ето, аз вървах, краката ми бяха боси. Пътеката е стръмна и камъните са остри. Как съм стигнала върха, не зная, но видях святия човек изправен, блед, с развявани от вятъра коси.

– Отче святи – паднах на колене с детенцето аз, – помогни на детето на моята съседка. Тя е болна и не може да дойде, затова помоли мене да го донеса. Излекувай го – и разгънах дрехите на детето пред него.

И двете му крачета бяха криви. Детето е около двегодишно, но слабо, мършаво – кожа и кости. Видях

вперения в детето поглед на святия човек... Белите му вежди бяха склучени и по жълтото му като пергамент чело се появиха отвесни бръчки. После той притвори очи. Белите му коси се ветрееха по раменете. Аз стоях, изпълнена с благоговение, и си шепнех: „Колко е свят, колко е добър. А аз?“

В този момент светията отвори очите си. В тях прочетох строгост.

– Това е Божие наказание за сторено престъпление – изрекоха устните му.

– О, святи отче – казах му аз, – какво престъпление е могло да направи това малко дете? А майката е болна, сигурно ще умре. Кой ще гледа това дете?

– Ти! – отвърна старецът сурово.

– Тогава смили се, отче святи, над него и над мене, и прости направеното прегрешение.

– Какво обещаващ? – промълвиха безкръвните устни на стареца.

– Да служа на Бога до края на живота си... Ти знаеш, че ще го направя, святи отче.

– Зная! Ти и сега служиш.

И очите му, озарени от невидима светлина, се спряха върху мене. В този момент в тях видях други очи – очите на горящия на дървото римлянин, а в тях – очите на Павел.

Сълзи бликнаха от очите ми, като падаха на лежащото дете. Когато сведох към него очи, видях, че е здраво. Но през очите на детето ме гледаха очите на римския патриций, очите на Андрей!

Тогава се поклоних до земята пред величието на стареца, на тая душа, на тоя човек, и целунах скалата, на която стъпваха босите му крака.

Още бях изпълнена с благоговение към този отшелник, мъдрец и церител, когато картината се смени.

Слънцето силно печеше. Пред очите ми се движеше като на лента някакво селце на негри. Пред селцето се плискаха вълните на безбрежни води, а зад него се простираха непроходими лесове. По една пътека вървеше

човек с кремави дрехи и с широкопола шапка на главата. Спря се пред една от хижите на негрите, които изглеждаха пусти, както изглеждаше пусто и цялото селище.

Никак не зная как се намерих в хижата и видях на земята да лежи млада негърка. По всичко личеше, че е зле болна. Човекът, който бе влязъл, сне шапката си. Косите му бяха прошарени, изразът на лицето му бе благороден... Той даде на болната лекарства, после положи ръката си на челото ѝ и устните му зашепнаха, знаех, молитва. С цялото си същество разбрах, че този човек е мисионер.

След малко той излезе от хижата, за да влезе в друга, после в трета хижа, в четвърта... Разбрах, пак с някакво вътрешно чувство, че в селцето има епидемия на някаква болест.

Тогава, кой знае как и защо, се запитах: „А къде са здравите?“ И още недоизрекла този въпрос, видях обширна поляна всред вековна гора. Всред поляната гореше огън, а около него негри с шум и трясък играеха някакви танци и правеха заклинания срещу сполетялата ги болест. Аз ги гледах, но те не ме виждаха. Тогава се почувствах като същност, която е съществувала, съществува и ще съществува.

Каргината с играещите негри изчезна.

Отново беше ден, но бурен, ветровит, чуваше се ревът на вълните, които с ярост се плискаха в брега.

Пак не зная как, но се намерих на брега и видях като черупка да се подмята от беснеещите вълни малка лодка. В този момент откъм селището дойде мисионерът. Той коленичи на брега и започна да се моли. В лодката имаше двама души: един млад и друг – по-възрастен. Разбрах, че бяха баща и син.

Надойдоха негри. Когато вълните изтласкаха лодката към сушата, негрите хвърлиха към нея дълги ласа, но те не успяваха да я достигнат и вълните отново връщаха лодката във вътрешността на морето или на океана.

Мисионерът стоеше прав, випил поглед в малката черупка, с която вълните така безпощадно си играеха и всеки момент можеха да я погълнат.

Тогава ми се стори, че лицето на мисионера ми е познато. Взрях се – фибрите на лицето му затрептяха по особен начин. Аз познах в него отшелника от планината. А самата ми душа прошепна в почуда: „Павел!”

Отново грееше Слънцето. Празник на селището ли имаше? Мисионерът изнасяше своята неделна беседа на негрите, които бяха насядали на земята около него. Най-близко до мисионера бе седнал млад бял момък. Той бе вперил поглед в него и сякаш не искаше да изпусне нито една дума. Разбрах – беше единият от спасените от вълните. Доста по-далече седеше бащата, вгълбен в някакъв размисъл. Разбрах – мислеше за начина на тяхното избавление от това диво място и за връщането им в родината.

Мисионерът говореше върху този текст от Евангелието, в който се разказва за учениците в ладията сред развълнуваното море. Исус бил задрямал. Разбуден от изплашените Си ученици, Той ги погледнал. В очите Му се четял въпросът: „Толкова ли е малка вярата ви?” И заповядал на бурята да спре и на морето да утихне.

Чудно сияние красеше главата на отшелника. А лицето на момъка изразяваше благоговение. И отведнъж разбрах – младият момък съм аз.

Притворих от учудване очи и когато ги отворих, картината бе друга.

Безбрежните води блестяха под ослепителните лъчи на Слънцето. Флагът на някакъв кораб се ветрееше, а самият кораб се полюшваше царствен и щастлив над вълните.

На брега имаше оживление. Една лодка от кораба се приближи към брега. Между негрите бяха бащата и синът. Младият момък се затича към селището. Влезе в една хижа, малко по-различна от тия на туземците. На одъра блед лежеше мисионерът. Челото му бе покрито с капки пот. Очите му бяха притворени. Когато момъкът влезе, те се отвориха.

– Аз ще остана тук – каза момъкът, – ще остана при тебе.

Очите на мисионера се озариха от чудна светлина, но в следния миг тя угасна. Устните му прошепнаха:

– Иди с баща си!

– Баща си ми вече ти!

На морския бряг настана суматоха. Бащата махна с ръце към хижата на мисионера. Няколко негри изтичаха към селището, разбрали, че трябва да извикат сина му. Сирената на парахода нетърпеливо изсвири. Лодката трябваше да тръгне. Раздвоеният и разгневен баща искаше да слезе от лодката, но последната бе вече потеглила от брега. От очите му излизаха мълнии, а от устата му – проклетия.

Бяха минали години. Колко?

Отново видях, че кораб пуска котва във водите, недалече от селището. В приближаващата се към брега лодка бе бащата. В гърдите му не беше стихнало желанието да накаже привлеклия сина му мисионер. Но там, на една могилка, се белееше кръст от камък. До него бе изправен с коси до раменете новият мисионер – синът. Бялата му дреха го правеше чужд и далечен на тоя свят.

Очите на бащата и сина се срещнаха. В тези на сина се четеше силата на смирението, на любовта и себеотрицанието, а в очите на бащата – насилието. Той искаше да вземе това, което мислеше, че е негово – на всяка цена... Но мисионерът не принадлежеше вече на ничий земен човек. Той принадлежеше на Бога. А кой ще се бори с Бога!?

В очите на бащата проблесна закана. Към кого?

В този момент кожата на лицето ми затрептя по особен начин. Изпод нея сякаш преминаваха векове. Останах като вкаменена. „Андрей” – прошепнаха устните ми, а очите ми продължаваха да се взират в застиналите черти на Андрей и в образа на бащата.

„Колко чуден бил светът, колко безконечен и многообразен бил животът”, помислих си аз, когато отново стените на стаята се затвориха и аз се видях на стола пред масата... Какво собствено знаем ние за себе си? Какво знаем за хората, с които се срещаме? Нищо! А ето какъв низ от срещи предшества сегашното ни виждане.

Павел дали знае къде и какъв е бил? Предполагам, че не знае, както и аз не знаех. Смъртта заличава спомените от съзнанието ни. В нас остава само чувството на любов, на симпатия към одного или на омраза и антипатия към другото.

Когато видях Ивайло за първи път, нали това чувство, носено през вековете в моята душа, се пробуди в мене и аз почувствах доверие и обич към него?

Ивайло! Колко за малко те видях! Понякога си мисля не е ли по-добре да напусна тялото си, за да дойда при тебе и да бъдем там заедно. Когато разговаряхме някога пред нашата врата, изпълнени с толкова радост, аз никога не мислех, че ще дойде ден, и то толкова скоро, когато ти ще прекрачиш в отвъдния свят. Ах, Боже мой, толкова ми е горчиво за това! Така ми се иска да плача, да плача, горко да плача, а няма къде...

Веднъж само плаках, когато отивах у Агата. Вървах нагоре и плачех. Плачех на воля, на свобода. Разбира се, плачех безгласно, но сълзите свободно се лееха по бузите ми. И тогава те усетих, усетих те, Ивайло. Ти вървеше до мене. Твоето присъствие още повече размекна сърцето ми и сълзите, още по-горещи и по-обилни, се стичаха по страните ми. На един завой се спрях. Ти ли се спря тогава? Не можеше ли да продължиш повече с мене? А така ни беше хубаво, макар и да плачех, като вървах редом с теб. А защо не можех да те видя? Виждаше ли ме ти? Сигурно ме виждаше, защото твоята ръка погали косите ми и изтри сълзите ми. После ми стана леко. Реалното чувство, че сме били заедно, ме изпълни с нещо много хубаво и аз съжалих, че плаках, а не ти се радвах само.

***

Март 1945 г.

– Стани! – каза ми Невидимата и на мен ми се стори, че в гласа ѝ, макар да го чувах със слуха на душата, имаше тревога. Веднага оставих тетрадката и перото и станах. Облякох се набързо. Мама бе отишла на църква. Беше неделен ден, по-право – неделна утрин.

Забелязала съм, че тук в празник рядко времето е лошо. В събота може да вали сняг, може да е студено, но в неделния ден Слънцето грейва и цялата долина празнува. Празнуват, разбира се, и хората.

Стана ми много приятно, като излязох, защото Слънцето грееше, снегът празнично блестеше. Но отново почувствах тревогата на Невидимата, която усетих като моя тревога, и забързах.

Току-що бях отминала воденицата над селото, когато видях Павел да се спуска по пътеката на склона отатък реката и да ми маха. Спрях се да го чакам.

– Къде отиваш? – запита ме той, когато беше вече при мене, цял зачервен и запотен от стремглавото спускане.

– Ела с мен и ще видиш къде отивам – казах му аз.

– Видях те още от най-горния завой на пътя – радостно говореше той – и като се спуснах, едва сега се спрях.

– Скиор без ски – усмихнах се аз и го погледнах. Очите му ме гледаха със слънчева радост. Знаеше ли той какъв е бил някога? Знаеше ли това, което се е скрило между диплите на вековете? Сигурно не. Пред мене стоеше едно високо израснало момче, волно и свободно като планинския вятър, чисто като кристалните води на потока, върху които блестят слънчевите лъчи.

– У стрина Неда ли отиваш? – запита ме той, когато поех пътя, който води за къщата на Венетината майка.

– У тях.

– Нея я няма. Завчера я откараха в града. Счупила си крака.

– Тъй ли? Венета знае ли?

– Знае.

Спрях се.

– Върви! – настойчиво ми каза Невидимата.

– Нищо – казах на Павел, – ще се разходим до тях.

Павел ме погледна сериозно. Виждаше ли Невидимата?
– Не знаех. Не ми се позволяваше да питам. Забързахме мълчаливо.

– Учиш ли? – запита ме след малко Павел.

- Уча.
- И аз уча. Бати Васко ми каза, че ще ми помогне да отида да уча.
- Какво ще учиш?
- Той ме кара да уча пеене, а аз си пея и без учение.
- Да, но като учиш, може да станеш оперен артист.
- Ще видим – каза съвсем сериозно Павел.
- Погледнах го. В този момент той бе изгубил детинското изражение на лицето си.
- Ти като свършиш гимназия, какво ще следваш? – запита ме той.
- Не зная. Не съм мислила. Нашето положение е особено. Надали ще следвам.
- Тогава сигурно ще се ожениш.
- Аз? – спрях се, учудена от думите му.
- Ами като не учиш, какво ще правиш?
- Ще работя. Мама не е много здрава и не може вечно да шие.
- Какво ще работиш?
- Не зная. Най-напред ще си взема изпитите. Ще завърша гимназия и тогава ще мисля...
- А може да се ожениш и без да си свършила гимназия.
- Е, Павле, какво само за женене ми говориш. Съвсем не мисля да се женя. Изобщо няма да се женя.
- Защо?
- Защото този, за когото бих се оженила, не е на земята. Убиха го – отведнъж ми бликнаха сълзи от очите.
- Павел ме погледна с много странен поглед. В него имаше радост и съчувствие.
- Хайде да бързаме, че ще се мръкне, докато стигнем – забърза Павел.
- Наистина, съвсем бях забравила в момента, че трябва да бързам. Като стигнахме у Венетини, вратникът им беше отворен. Къщната врата също бе отворена и оттам изскочи грамадно, рошаво като мечка куче на Венета, и стремглаво се завтече към нас със страшен лай.
- Сега ще ни разкъса – помислих си аз, и без да мисля,

се хванах за Павел. Но в същия момент Невидимата застана пред нас и осени Павел със светлината си.

– Чйба, чйба – извика той и се наведе, като че търсеше камък на земята.

Кучето избяга встрани. Павел взе някаква тояга и тръгнахме. Кучето продължаваше да лае, но не се приближи. Изкачихме се по каменните стъпала и застанахме на прага на отворената врата.

– Чйчо Стояне! – извика Павел.

Никой не се обади. Надникнахме вътре. Без да искам, извиках от изненада. Долу до одъра, на земята, беше се строполил човек.

– Чйчо Стояне! – извика Павел и се завтече към падналия. Влязох и аз.

– Чйчо Стояне, чйчо Стояне, какво ти е станало?

Но чйчо Стоян, бащата на Венета, не отговаряше.

– Сигурно му е прилошало – казах аз. – Може на сърцето му да е прилошало. Да му дадем малко водица.

Павел намери стомната, но чйчо Стоян беше паднал по очи пред леглото и не можахме да му намокрим устата.

– Хайде да го качим на леглото – предложи Павел.

– Добре – съгласих се аз.

Но когато се помъчихме да го вдигнем, той се оказа страшно тежък, за да го сложим на леглото.

– Чакай – каза ми Павел с необикновено сериозен тон, който ме изненада, – остави, мама ме е учила как се помага в такъв случай – и той си сложи ръцете около главата на чйчо Стоян. След няколко мига видях, че от пръстите му се излъчва сияние, което се усилваше.

Дали Невидимата беше прекарала своята светлина през пръстите му, или това бяха скритите сили, които Павел носеше в себе си оттогава, когато е бил лечител в планината и мисионер всред диваците?

Чу се нещо като въздишка, с мъка изтръгната от гърдите на чйчо Стоян. Павел си отмахна ръцете и донесе един стол. Опитахме се да сложим краката му на стола и оттам да го прехвърлим на леглото, но пак не можахме. Тогава

Невидимата се намеси с явното си присъствие. Каза да го обърнем внимателно по гръб на земята. И това не беше много лесно, но Павел е яко планинско момче и ние поставихме чичо Стоян много внимателно по гръб върху чергата, на която сложих възглавница. Тогава намокрехме една кърпа и разтъркахме сърцето му. Павел правеше това с изненадваща сръчност.

– Аз съм свикнал – отговори той на учудения ми поглед, – нали все лекувам мама, когато е болна!

Сиянието на Невидимата беше застанало като стълб до главата на чичо Стоян, преминаваше по лицето и достигаше сърцето му...

Най-после се изтръгна дълбока въздишка от гърдите на чичо Стоян и след малко той отвори очи. Венета беше ми казала, че баща ѝ е много строг, а и мама бе потвърдила това, и аз, както бях надвесена над него, се стреснах, когато той отвори очите си. Помислих, че ей сега ще скочи, ще ни се скара и ще ни изгони... Но очите му бяха потъмнели и когато се спряха на мен, сълзи почнаха да се стичат от тях. Това толкова ме затрогна, че и от моите очи бликнаха сълзи.

– Венето – прошепна чичо Стоян, – Венето! – и той цял се затресе от ридания.

Погледнахме се с Павел. Разбрахме, че той навярно мислеше, че съм Венета.

Невидимата, която дотогава изявяваше своето присъствие само като светло сияние, се яви в своята красота и сложи пръст на устните си, а очите ѝ ме гледаха с неизказана любов. Няма нищо по-прекрасно от очите на Невидимата. Никакви думи не са в състояние да изразят красотата, съдържанието, светлината на нейния поглед.

– Ти запали печката – обърна се към мен Павел, – а аз ще отида да потърся хора да вдигнат чичо Стоян.

– Добре – съгласих се аз и тръгнах към печката.

– Венето – чух да се изтръгва болезнен стон от устните на чичо Стоян, – пак ли си отиваш?

– Не, няма да си отивам, само ще запаля печката.

– Стой тука, не ме оставяй.

– Няма, няма, тук съм – и погалих ръката му.

Тогавата той хвана ръката ми с треперещите си пръсти, а сълзите се стичаха от затворените му очи.

* * *

Март 1945 г.

Миналия път прекъснах писането, защото Павел дойде много блед. Устните му бяха свити, а брадичката му потреперваше... Приличаше на дете, което всеки момент ще заплаче.

– Какво се е случило, Павле – оставих перото и станах от стола аз.

Но преди още да ми отговори, разбрах. Никога не бях го чувствала така близък, както в този момент. Приближих се до него, сякаш ми бе родно братче, хванах главата му с двете си ръце и заплаках. Тогавата той започна да се тресе цял от плач. Милвах рошавите неподстригани коси и го оставих да плаче. Аз също плаках, че изгубих някаква опора на Земята, която не съм съзнавала до този момент съвсем добре.

– Ще дойдеш ли – запита след малко Павел.

– Ще дойда – отвърнах аз. – Само мама да се върне, за да остане при чичо Стоян.

В същото време чух чичо Стоян, че се закашля от съседната стая. Трябва да отбележа, че ние с мама дойдохме при него, докато се върне стрина Неда, защото той разви бронхопневмония и нито за един момент не можеше без мене. Отначало, заради температурата си, той ме вземаше за Венета, но после, когато разбра, че не е тя, пак продължаваше да ме нарича със същото име и аз никога не го поправих. Венета е при майка си в града у едни техни роднини. Ще бъде там, докато на леля Неда ѝ снемат гипса от крака.

Чичо Стоян отново се закашля и аз, като избърсах бързо сълзите си, отидох при него.

– Какво се е случило? – запита ме той с изнемощелия си глас.

– Майката на Павел е починала – отвърнах аз.

– Гледай ти! Павел тук ли е?

– Тук е.

– Викни го де...

Павел влезе с наведена глава.

– Я ела, Павелчо, насам – повика го чичо Стоян.

Павел се приближи.

– Е, какво е станало?

– Нощес в три часа...

– Ти самичък ли беше?

– Сам бях.

– Гледай ти! Ами сега?

– Сега баба Стойна и леля Иванка са при нея. Аз отивам да обадя в селото.

– Че тя май отдавна боледува.

– Отдавна.

– Ех, то не се знае и аз докога ще съм... – изохка чичо Стоян.

В това време мама се върна.

– Павелчо, тук ли си – обърна се тя към него, – ще ми помогнеш ли да опечем хляба? Затова и бързах да се върна, да не превтаса.

Но като разбра за станалото, приближи се до Павел и погали наведената му глава.

– Това е животът, Павелчо. Всички, които са дошли на Земята, ще си отидаг...

Павел слезе към селото, а аз тръгнах нагоре за към тях. Из целия път плаках. Плаках за себе си, защото чувствах в душата си, макар и смътно, че изгубих единственото същество, на което бих могла да се доверя напълно, да бъде разбрана напълно и да бъде упътена във вярна насока. Стори ми се, че именно Агата би могла да ми бъде истинска майка. Току-що я бях открила и тя си бе отишла. Как става така, че най-скъпите за мен същества ги имам за толкова кратко време и ги изгубвам!?

Когато наближих вратника, големият рошав Белчо ме посрещна, хвърли се в нозете ми, но не издаде обичайния

радостен лай. Аз приклеках до него, замилвах рошавата му глава, а сълзите ми падаха върху козината му. В един момент видях, че от очите на кучето се стичаха сълзи. Останах изумена. Нима то може да разбере станалото?

Влязох в стаята. Агата не отвори хубавите си очи и не ме погледна с усмивка. Приблжих се и коленичих до нея. Как ми се искаше да вдигне ръката си и да погали косата ми. Толкова сиротна се чувствах. Запалилите свещници осветяваха прозрачното ѝ лице, на което бе застинала усмивка. Може би е видяла нещо много хубаво, когато е прекрачвала прага от видимия към невидимия свят. Вгледах се в застиналите ѝ черти и колкото повече я гледах, толкова по-хубава ми се виждаше.

Старата жена, която седеше на ниското столче при нозете на Агата, излезе... Благодарих ѝ в душата си за разбирането и седнах на нейното столче.

– Агата, мила, скъпа – шепнех аз, – защо не идвах всеки ден при тебе, защо толкова малко време бях при теб? А сега се чувствам сама, безкрайно сама... Наистина, имам Невидимата, но тя идва за миг и отминава. С нея не мога да говоря с часове, както с тебе съм говорила. Прекрасна е Невидимата, очите ѝ са извор на светлина, но ти бе топлият кът, в който се приютяваше сърцето ми, откакто дойдохме тук... Кой знае защо ми се струва, че ще ме забрули суров вятър и аз няма да имам при кого да изплача болката си. Агата, защо не остана още малко? Защо ми се струва, че съм дете, което дълго време е търсило майка си и когато я е намерило, тя е изчезнала.

Свещта препраща. Долагът, в който бяха наредени книгите, изпука силно. Вдигнах главата си. Нямахше никого. Но в същия момент сякаш някой премина през стаята. Лек лъх като милувка погали челото ми. Чудна приятност изпълни сърцето ми.

После стените на стаята изчезнаха. Пред мен се заредиха високи снежни планини. Те ли се приближиха до мене, или аз до тях? Когато повдигнах главата си, отвесни, ледени скали се издигаха до небесата.

Докато гледах прехласната ледените планински зъбери, картината се промени. Слънцето блестеше и правеше да искрят пенливите води на планинска река. Тревата по поляните бе буйна и чудно зелена.

Едно момиченце тичаше по зелената трева, като се смееше със звънливото си гласче. Зад него тичаше 2-годишно момче. Оттатък реката, по склона, пасеше стадо. Пастирката предеше и наглеждаше стадото.

Гонещите се деца стигнаха реката. Водите, стичащи се от планината, бяха буйни и обливаха някои от големите камъни, сложени за брод. Момиченцето, все още смеещо се, се обръщаше да види дали го настига гонещото го момче. Като видя, че то го приближава, се втурна към поставените камъни в реката и звънливият му смях се сля с шума на буйните води.

Когато момчето дойде до брега, то забеляза, че реката е придошла. Може би горе в планината бе валило. С ръкомахания и жестове, защото шумът на водите заглушаваше думите му, момчето казваше на момиченцето да се върне. Но момиченцето изглежда не схващаше опасността и когато момчето навлезе в реката по камъните, за да върне момиченцето, последното помисли, че то още я гони, и бързо се извърна, за да мине на другия камък, но в този момент се плъзна и падна във водата.

– Мамо! Мамо! – завика с все сила момчето.

Пастирката, кой знае как, се обърна. Може би тя чу със сърцето си вика на детето и се втурна към реката. Но когато стигна до брега, видя водите да носят и двете деца. Тя тичаше като луда надолу по брега, викаща за помощ. Настана голяма тревога... Картината стана неясна и сякаш се изгуби във вековете. Когато отново се видя ясно, двете деца лежаха мъртви на земята, а майката си скубеше косите, обезумяла от скръб.

Трепнах. Майката – това е Агата. „А децата..” – запитях се аз. Тогава с онова дълбоко прозрение на душата разбрах, че момчето съм аз, а момиченцето – сестричката му, е Павел.

- Кога ли е било това? – запитах се неволно аз.
- Преди много, много векове... – отговори нечий глас.
- Обърнах се: Агата – сегашната. Мъртвите деца вече ги няма. В сърцето ми трепна хубава радост. Агата ме гледаше с прекрасните си очи, изпълнени с любов.
- Агата – прошепнах аз, – Агата!
- Агнеса, разбра ли, че сте брат и сестра с Павел? – подчерта тя.
- Разбрах и винаги така съм го чувствала.
- Помни това, Агнеса, и никога не го забравяй!
- Не, няма.
- Зная, животът е река, не, не река, а море – продължи тя, – което ние ще трябва да преминем, и то не както в миналото, което видя сега.
- Агата, а ти ще ни помагаш ли?
- Очите ѝ, лицето ѝ, цялата тя се озари със светлина, а устните ѝ прошепнаха:
- Бог е, който помага.

Когато отворих очите си, свещите продължаваха да горят и да осветяват чудната усмивка по замръзналите черти на лежащата неподвижно Агата.

Започнаха да идват селянки от близките махали. Аз станах и излязох на двора. Все още бях изпълнена с това, което видях. Затова съм чувствала Агата като майка, защото ми е била такава!

Когато отнасяхме тялото на Агата, за да го сложат в земята, аз, Павел и Васко вървахме след колата, а след нас – няколко селянки и двама селяни.

През всичкото време, докато вървахме, Агата ми шепнеше:

– Няма по-велико, по-мощно, по-прекрасно нещо от Любовта. Любовта е всичко в света. Любовта твори световете. Любовта е Бог и Бог е Любов! Ако човек пусне Любовта в себе си, пуска Бога. А Бог ще го научи какво да прави.

Когато полагаха тялото на Агата в земята, аз отдръпнах Павел настрана, за да не гледа тоя най-скръбен момент.

– Погледни – бутна ме той за ръката, – мама!

Наистина Агата се въземаше нагоре към небесата. Тя бе млада, хубава, цяла сияеща в усмивка. Очите ѝ струяха светлина и любов. Помаха ни с ръка и миг след това изчезна...

Мама настоя Павел да остане при нас, че какво ще прави само дете там, в празната къща.

– Много хубаво – съгласи се чичо Стоян, – тъкмо ще наглежда стоката, че и Неда като я няма, всичко ще стане зян.

Тук ще бъдем, докато се върне стрина Неда, после Павел каза ние да се пренесем у тях. На мама ѝ се вижда далече и високо, но мисълта, че няма да плащаме наем и няма да имаме хазяи, я съблазнява...

***

– Тук ли е Агнеса? – запита Васко тихо Мария, която переше в постройката, гдето обикновено печаха хляба. На огнището, в закачен на верига котел, се топлеше вода.

– Тук е. Чете на чичо Стоян „Чичо Томовата колиба” и от време на време, знаеш ли, тоя корав човек заплаква.

– Добре. Нека се размекне малко. Споменава ли нещо за Венета?

– Досега пред мене нищо не е казал. Само веднъж, когато беше зле, ме запита кой е довел доктора. Казах му, че ти си го довел, а той смръщи вежди и стана един такъв, страшен. В това време влезе Агнеса и тозчас чертите му се отпуснаха. „Чичо Стояне – заговори му тя, – да ти наля ли една чаша мляко? Днес не си си изпил дажбата.”

И Мария продължи:

– Той никак не обича прясно мляко, но на Агнеса не може да откаже нищо. Когато аз му го подавам, ще отсече: „Остави сега, мляко ще пия! Да не съм бозайник.” „Но нали трябва за здравето” – настоявам аз. „Трябва, как не? Остави го там! Сега не ми се пие” – и смръщи вежди. Като влезе Агнеса и види млякото, засмее се и рече: „Чиченце, пак съм забравила да ти дам млекцето. Гледай ти каква забравана съм аз” – и му го поднесе. „А бе то, не може ли пък и без мляко?” – помъчи се да отмине чашата той. „О, чиченце, как

ще може? Млякото носи здраве.” И той гълта. Откакто Павел е тука, е по-спокоен. Има кой да гледа животните. Вечер Павел му разправя как е подредил кравите, как е почистил обора и какво ли не още. А той само казва: „Тъй, Павелчо, тъй, момчето ми. От тебе човек ще стане.” След това Павел свири на акордеона и пеят с Агнеса. Стоян намира, че Павел бил набожен, но песните му не били черковни.

Васко слушаше мълчаливо.

– Кога ще се върне Неда? – запита след малко Мария.

– Още не са махнали гипса. Лошо е счупила крака си. Ще постои още.

– Венета и тя ли там ще е през всичкото време?

– Там ще бъде. Аз ходих за няколко дни при тях. Наредих всичко за изпитите на Агнеса. Тя учи, нали?

– Учи.

– Нека учи, та да си вземе класа. А догодина и аз ще почна да уча. Аз писах всичко на Андрей за Венета... и за това, дето искам да уча. Той ми пише, че много хубаво съм намислил. Може и в София да отидем. Щял да ми намери работа и да уча във вечерно училище. А като го завърша, може и по-нагоре – каза Васко.

– Е, хубаво, хубаво. А какъв мислиш да станеш?

– От дете искам да уча, лельо Марийо, а не можах. Много бедни бяхме... А питаш ме какъв мисля да стана? Да ти кажа право, искам да стана човек. Да, най-първо да стана човек, да не се срами Венета от мен. А за какво ще уча? Нека най-напред да свърша гимназия, а че тогава ще помисля за следването.

– Е, вие ще се наредите, ама ние с Агнеса какво ще правим... Май ще си останем тук, на село.

– Че защо? Андрей ми пише, че като свърши войната, ще издири хора от неговия град, които познавали генерала като човек, който е помагал на хората. Ще събере подписка от тези, за които генералът някога е гарантирал да бъдат пуснати, в което число бил и сам той, Андрей, и да се отмени присъдата на вашия мъж.

– Да отменят присъдата на съпруга ми? – разплака се Мария.

- Да, точно така ми писа Андрей.
- Писал ти, ще му отменят присъдата, но него никога няма да го върнат.
- Е, той не може да се върне, както не могат да се върнат и нашите другари, които паднаха в планините. Но ако направи Андрей нещо за генерала, то ще е заради Агнеса, за да може да се ожени за нея.
- Да се ожени за Агнеса – избърса сълзите си Мария, – а тя ще иска ли?
- Не зная. Доколкото разбирам, тя не иска.
- Не иска... и аз тъй виждам. А сигурно не иска и да останем до края на живота си на село...
- Че защо, мамо – изправи се на вратата Агнеса, – тук е толкова хубаво. На мен много ми харесва това село. Ще взема допълнително изпити за педагогическо училище и ще стана тук учителка.
- И таз хубава! Хората бягат от селото, а ние ще се заврем тук да дивеем.
- Защо ще дивеем? Аз не виждам да са подивели тези, които си живеят тук. Ето, виж Васко. Той е чел, образовал се е сам, макар и да е живял на село.
- Ама сега и на него не му се ще вече да остане на село.
- То ще е само, докато се изуча.
- А като се изучиш, ще се върнеш на село!? Това е, дете няма го да бъде. Който е вкусил от града, не му се връща на село.
- Защо, мамо? А учителките, които идват от градовете тука?
- То тяхното е друго. Те през ваканциите се връщат по своите места.
- И ние ще отиваме другаде през ваканциите. Ще прекарваме някое време край морето.
- А защо да не сме постоянно край морето и само през ваканциите – на планината.
- И това може да стане, ако ме назначат в някое крайморско село.
- Село! Не виждаш ли учителките, които са се застоявали десетина години в селото, как са опростели?

– Зависи от учителките, мамо. Зависи какви идеи носят в себе си и за каква идея работят. Ако те слизат при селяните, за да ги просветят и издигат, е едно, а ако те слизат и остават там от липса на идеал, е друго.

– Ти никога не си била съгласна с мене, Агнеса.

– Защото не сме имали еднакви идеали.

– Е, това е голям идеал – да станеш селска учителка. Виж, Васко, гдето иска да учи и да стане човек – това е друг въпрос.

Васко видя, че Мария криво бе схванала мисълта му, но разбра, че ще бъде излишно да я коригира, затова каза:

– Не се тревожи предварително, лелю Марийо, още нищо се не знае. Нека свърши войната, че тогава ще говорим.

И като се обърна към Агнеса, направи ѝ знак, че иска да говори с нея.

– Мамо, чичо Стоян иска да ти каже какво да му наготвиш за обяд. Казва, че бил огладнял.

– Е, това доказва, че почва да оздравява.

– И аз тогава няма да мога да идвам – засмя се Васко.

– Че защо? – изплакна си от сапуна ръцете Мария.

– Защото той ще почне да излиза, а като ме види, сигурно ще му припадне.

– Че, за какво?

– Загдето му взех момичето. Как мислиш ти – Венета, най-хубавата, най-богатата мома, да се ожени за Васко, най-сиромашкия син.

– Венето! – чу се гласът на чичо Стоян.

– Отивай, мамо, и му кажи, че след малко ще дойда.

Мария излезе, а Васко, като огледа запушената стая, предложи да излязат навън.

– Има писмо от Андрей – заговори той, когато бяха на двора, – мъчно му е, че не му пишеш. Казва, че на три, на четири писма, ти с едно ще му отговориш. А там е война, фронт е. Знаеш ли какво е едно писмо за един войник?

– Зная, Васко, но не мога. Какво да му пиша?

– Каквото и да е, само пиши.

– Да давам надежди, които не мога да изпълня?

– Ти само му пиши, а надеждите остави.

– Но нали с писмата именно ще му създавам надежди? Ти знаеш какви са намеренията му, а аз още не съм завършила гимназия.

– Това няма значение. Можеш да вземеш гимназията и после...

– Не, не, не е възможно, Васко. Само като си помисля за това, струва ми се, че съм като оная кравичка, която видях миналата неделя да водят към църквата за курбан...

– Никак не мога да разбера защо не можеш да обикнеш Андрей. Той е такъв хубав, строен и добър. Във всяко писмо ми пише да гледам, да струвам, да не ви оставя нещо в лишение.

– Знаеш ли, че и това ми тежи?

– Чудно! – замисли се Васко.

– И знаеш ли, че откакто сме у чичо Стоян, ми е по-добре?

– Защото не става нужда от грижите на Андрей ли?

– Да. Аз мета, чистя, храня чичо Стоян, а мама пере, готви, кърпи и шие през свободното си време – и по този начин си изкарваме прехраната.

Васко вървеше мълчалив по снежния път, който водеше нагоре към съседната, от пет къщи, махала. Като се обърна към Агнеса, я запита с глух глас:

– А ако беше в положението на Венета, би ли била по-друга към Андрей?

– Как в положението на Венета? – спря се тя.

– Ами така – загъна се Васко, – да очакваш дете от Ивайло...

– Ооо! – извика с някаква чудна нотка на радост в гласа Агнеса, – ако това би било така, аз наистина щях да съм щастлива.

Васко я гледаше недоумяващ. Особена светлина бе озарила лицето ѝ. Само споменаването на Ивайло ли я преобрази така?

– Ако аз бих имала такъв спомен от Ивайло – продължи Агнеса, – какво друго би ми трябвало? Аз щях да се радвам ден и нощ.

Суровият маргенски вятър духаше, примесен със снежинки, и развяваше косите на Агнеса. На Васко му се стори, че за първи път я вижда, и продължаваше да я гледа. Ясно, Агнеса беше дете, съвсем дете – малко, безпомощно, крехко. А кой знае защо, той не бе забелязал това и бе разговарял с нея като с голям човек. Защото можеше ли да говори някой друг така, освен едно дете, което няма представа от света, в който живеят? Какво разбираше тя? – Нищо! Тя е обичала Ивайло с всичката чистота надетинското си сърце и за нея едно дете значи един спомен, жив спомен, на който тя би се радвала! А за всички трудности, страдания, свързани с това дете, тя нямаше никаква представа.

„Чудна е тя! – помисли си Васко. – Мъдра е като възрастен човек и е наивна и чиста като малко, невръстно дете.” И му се стори, че животът ѝ ще бъде като този сив, суров, ветровит и снежен маргенски ден. Чудна, никога неусещана обич бликна в сърцето му. Имаше чувството, че иска да я вземе, да я скрие в пазвата си под кожухчето и да я спаси от Андрей.

Агнеса, която при споменаването за Ивайло се оживяваше и в нея възкръсваха разни случки, свързани с него, се обърна към Васко, за да му разкаже една от тях, защото само с него чувстваше свободата да стори това. Но остана изненадана. През очите на Васко я гледаха очите на Невидимата.

– Колко много искам да ти помогна – каза Васко, – колко много!

– Зная – промълви Агнеса, – зная...

Невидимата се усмихна и отмина. В същия момент в съзнанието на Васко премина мисълта за Венета. Колко различно е чувството му към нея! Чуден трепет премина през цялото му същество, като си спомни как тя го бе посрещнала в града. Никога той не бе очаквал, че тя толкова много ще се зарадва на отиването му. И такава хубава топлина заля сърцето му... Неговата хубава, ненагледна Венета казваше, че иска да се върне час по-скоро вкъщи, при него. Питаше го за майка му. Зарадва се, че си е сложил новата риза. Каза му, че е научила някакви сладки, които ще му направи,

когато се върне у дома – и всичко това караше сърцето му да се топи от сладост, която по-рано никога не бе усещал.

Изведнъж Васко си спомни за Андрей, бръкна в пазвата си и извади писмото.

– В моето писмо пише – заговори той, – че би могла да ми прочетеш нещо от твоето писмо.

– Добре – съгласи се Агнеса, – сега ли?

– Когато искаш...

В този момент се зададе Павел. Агнеса скри бързо писмото.

– Бате Васко – дотърча Павел, – кога си дойде от града?

– Снощи.

– Кака Венета добре ли е?

– Много е добре. Праща ти много здраве и още нещо. Ела да го вземеш от къщи, защото аз бях по работа в селото и оттам дойдох тука.

– Сега ли да дойда?

– Може.

Като се върнаха отново до Венетини, чува гласа на Мария да вика Агнеса.

– Тук сме – извика Павел.

– Че идвайте де, какво стоите вънка на тоя студ.

– Идваме, идваме – извика Павел.

Като стигнаха вратника, видяха Мария да идва откъм къщи.

– Васко – рече тя тихо, – елате да обядваме, че вече колко е часът, късно стана...

– Вярно, бате Васко – зарадва се Павел, – ела да ядем заедно.

– А чичо Стоян?

– Той задряма – каза Мария.

Васко погледна Агнеса. Тя кимна с глава и всички влязоха в двора. Двете кучета – на Венетини и това на Павел, вързани със синджири в двете страни на двора на различни места, се втурнаха с радостен лай към влезлите. Но синджирите не им позволяваха да ги настигнат. Павел отиде при своя приятел, приклепна до него и като го милваше, му каза:

– Още малко, още малко, братчето ми, и ние ще отидем горе, в нашия палат. И знаеш ли кой ще дойде с нас?

Кучето излая радостно.

– Знаеш, знаеш ти, ценна душа!
– Хайде, Павле, остави сега кучето и иди да се измиеш
– каза строго Мария.
– Чакай да погаля и тоя приятел – приближи се Павел до другото куче.
– Стига с тия кучета – викна му Мария, – иди да се измиеш добре. Чу ли?
– Чух – отвърна Павел и тръгна към къщи, изпращан от радостното скимтене на двете кучета.

* * *

Когато Васко и Павел слязоха към селото, а Мария легна да си отпочине малко, Агнеса отвори писмото на Андрей и зачете:

„Скъпа Агнеса,

Никак не мога да проумея защо така рядко ми пишеш, когато знаеш с какво нетърпение очаквам писмата ти. Нищо за мен сега не е така скъпо, така желано, както твоите писма. Само няколко реда от тебе са достатъчни да се почувствам безкрайно щастлив и да не виждам ужасите на войната, всред които се намирам. Стигам дотам, че си мисля, че дали ще бъда жив, или не, ще зависи от това, дали ти ще ми пишеш, или не.

Аз те разбирам много добре – обичала си Ивайло, но то, скъпа моя, е било детинска обич. И колко си го виждала! И аз съм обичал като ученик и дори доскоро мислех, че още обичам едно момиче от родния ми град. Но когато видях тебе, разбрах какво значи обич. Всичко друго е било детинска игра на обич.

Когато чакам писмата ти и те не идват, толкова страдам, че проклинам часа, когато съм те срещнал. А когато получа така очакваното писмо, толкова съм радостен, че съм готов да прегърна целия свят.

Понякога си мисля, че дори и да не ме обичаш, ти би могла да ми пишеш по-често, защото знаеш, че всеки миг мога да не бъда жив.

Война! Ти знаеш какво е война. Сраженията ни в шумата

ми се виждат детинско забавление в сравнение с този ад, всред който се намирам. Нямам думи да ти опиша всичката тая огромна огнена стихия, всред която сме ние, а и не желая. Искам да ти говоря за моята любов, за моята обич. Искам да ти кажа колко безгранично те обичам!

...Прекъснах писмото завчера, защото трябваше да влезем в едно от най-големите сражения...

Но слушай да ти разкажа нещо чудно, скъпа моя Агнеса. Ти чрез твоето писмо по чудо спаси живота ми. И днес аз имам реалното чувство, че ще остана жив и ще те видя пак. А да те видя, за мене това значи слънце, значи радост, значи да съм жив.

Раздаваха писмата между две атаки. Сърцето ми заби лудо, просто щеше да се пръсне от напрежение. Ще има ли и за мене писмо!? Ето, извикват името ми. Луд съм от радост. Разтварям го и твоят почерк гали очите ми, гали сърцето ми, гали цялото ми същество.

Още не съм го прочел и канонадата започна. Тичам към земята и тъкмо да вляза в нея, някаква вихрушка грабва листите на писмото ти от ръцете ми и ги разпилява. „Прибирай се вътре – чувам нечий глас – лягай!“ Лягам, но очите ми са впити в белите листи, които вихрушката отнася все по-далече. Някаква страшна болка сграбчва сърцето ми. Та това е писмо от Агнеса, от моята скъпа Агнеса, а тя ми е по-скъпа от самия живот.

В белите листа има страшна притегателна сила. Това не са листа от твоето писмо, това си самата ти – тъжна и прекрасна, както когато ме изпрати до училището. И без да откъсна поглед от листите, които вихърът отнасяше все по-далече, аз запъгльзах към тях. Още, още малко... Най-после скъпите листи са в ръцете ми. В същия миг страшен взрив разтърси земята. Лежах, без да мръдна. Когато всичко притихна и аз се привдигнах, видях, че ако бях влязъл в окопа, към който се бях затичал, нямаше сега да съм жив.

Агнеса, скъпа, ненагледна, свидна, пиши ми, радост моя. Чакам писмата ти, както жадният в пустинята чака капка вода.

Твой вечно обичаш те Андрей.“

Ако това писмо бе ѝ написал Ивайло, ако той би бил там, на бойното поле, то тук би било само тялото ѝ, а тя, самата тя, нейната същност, би била там, при него. Би разперила крилата на душата си и би го пазила като орлица. Но Ивайло го няма и вместо него ѝ пише неговият приятел Андрей. Но какво общо има тя с него? – Нищо. Наистина, той е млад, хубав, но ѝ е странно чужд, далечен.

Само като си помисли за Ивайло, макар и той да не е вече на Земята, сърцето ѝ се изпълва с радост. А мисълта за Андрей ѝ носи скръб. Защо? – И тя самата не знае. И не само мисълта за Андрей ѝ носи скръб, но също така и всичко друго, което получава по нареждане на Андрей чрез Васко.

Колко чуден и странен е животът – един човек обичаш, а друг и да искаш – не можеш. Къде се крият причините? „В миналото” – прошепва някой в душата ѝ. Кой знае какво е било това минало, от което днес в нея се събужда толкова скръб.

Агнеса се бе размислила и никак не бе усетила кога бе влязъл Павел. Той я погледна така, както само той знаеше да гледа. Тогава детинската му възраст изчезваше и оставаха само едни очи, които като че ли са я гледали през вековете. „Това е душата, това са очите на душата – помисли си Агнеса – които не се менят никога.”

И какво е всъщност Павел? Познава ли го тя? – Едно селско момче, едно селско дете. Но знаеше ли нещо за неговия вътрешен живот?

Тя беше надникнала благодарение на Невидимата няколко пъти в миналото и бе видяла между гънките на вековете свои срещи с Павел – той като неин баща, тя като негова сестра, той като светия в планината и мисионер сред диваците. Но какво бяха оставили в него всички тия съществувания, които тя знаеше, а и многото други, които не знаеше? Ако съзнанията на светията, на жреца и мисионера се пробуждаха в него, ако сам той беше буден за тия съзнания, какъв всъщност тогава е Павел? О, в такъв случай той е много по-голям, по-мъдър, по-знаещ от нея.

Би трябвало тогава да му доверява писмата на Андрей и да се съветва с него. Но ако той нищо не помни? Ако той е само селското момче Павел? Ако в неговата душа миналите съществувания са оставили само смътен копнеж към нещо неизвестно, велико, към Бога?

Към Бога! А тя самата какво отношение има към Бога? – Никакво. Какво всъщност е Бог? Майка ѝ никога не бе ѝ говорила за Бога. В училището изучаваха отначало Закон Божий, после вероучение, но те бяха само учебни предмети, които тя изучаваше както всички останали, получаваше шестци както за другите предмети – и нищо повече.

Майка ѝ почти не ходеше на църква, освен на големи празници. На Възкресение вземаха и нея, но когато тя веднъж им каза, че иконата на Христа оживява, майка ѝ пошепна нещо на баща ѝ и те веднага се прибраха вкъщи. Оттогава никога не я вземаха с тях в църква, дори и на тия най-големи празници.

А майката на Павел бе съвсем друга. Тя не се е бояла да говори за невидимите светове, за светлите същества. Защо? – Защото тя самата ги е виждала и е разговаряла с тях.

– Ах, защо я няма Агата! – въздъхна Агнеса и стана от стола.

Павел си бе излязъл тихо, както бе и влязъл. Виждаше ли той майка си? Тя никога не бе го питала, а и той не бе ѝ казал. Ако би била Агата, Агнеса би могла да разговаря надълго за интересуващите я въпроси. А всъщност за какви въпроси? Агнеса се огледа в стаята. За никакви въпроси – отговори си тя.

И отведнъж почувства, че тя живее така, от ден за ден. Вярно е, че учи, за да завърши гимназия, но после каква ще стане? Учителка! Или ако не учителка, ще си намери каквато и да е служба, за да се прехранват с майка ѝ. И после? – И после нищо. И само това ли е животът? А всъщност какво е животът? Тя не знае какво е животът, както не знае и много други неща! Тя е живяла така, ето... само така... без никаква особена цел, без каквото и да е стремеж към нещо...

Пред нейното съзнание застана майка ѝ. Да, откакто се помни, майка ѝ е издигала високи невидими стени около нея. И тези стени са затваряли нейния хоризонт. Едничкото същество, което е преминавало тези стени, е била Невидимата – и само чрез нея е могла да се чувства свободна. Свободна! Ах, колко хубава дума!

В този момент се чу необикновен шум и звънък смях на двора. Агнеса се приближи до прозореца. Идваше Велка. Агнеса веднага се обърна. Кой знае защо ѝ стана неприятно, но когато след малко майка ѝ влезе и каза, че Велка е дошла, тя стана и запита:

- Къде е?
- Отгатък, при чичо ти Стоян.
- Ще дойда.
- Ама няма да я познаеш!
- Така ли? – и Агнеса тръгна след майка си.

Наистина Велка беше неузнаваема. С фризирани коси, с ново палто и обувки, а дебелите селски чорапи бяха заменени с копринени. Чичо Стоян я задяваше:

- И в коприна да се облечеш, пак ще си ти, Велке.
- Е, ти пък, чичо Стояне, то само твоята Венета е хубава.

Чичо Стоян смръщи вежди при споменаването на името на Венета. Тогава Агнеса се обади:

– Велке, просто не мога да те позная. Стоя от половин час тук на прага и се чудя коя е тази госпожица?

– Е, е! – засмя се Велка.

– А то било нашата Велка, ама каква Велка – преобразена като във вълшебните приказки.

– Е, е! – потвърди със звънливия си смях Велка.

– Само много ситно са те накъдрили – забеляза Мария, – трябвало е на по-едри вълни.

– Такава ми е косата – много мека – каза флизьорката, ама като постои малко, ще стане по-хубава.

При думата „флизьорка“ Мария и Агнеса се усмигнаха, но Велка не разбра причината, а помисли, че е израз на възхита, затова каза:

– Агнеса, най-много заради тебе съм дошла тука.

– Защо? – учуди се Агнеса.
– Да ме видиш.
– И да се смаеш – допълни чичо Стоян.
– Е, вярно, смаях се – усмихна се Агнеса.
– А да видиш какъв плат съм си донесла за блуза, Агнеса, ти такъв плат нямаш.

– Сигурно.
– Донесох го да ми го ушие майка ти. Модела ще го измислиш ти. Знаеш ли, че у София леля ми взе за модел оная блуза, гдето ти я беше измислила.

– Много се радвам, Велке. Само не ми каза коя фея те е преоборила с възшебната си пръчица.

– Каква ти фея. В София срещнах един приятел на Андрей и на бате Васко – шумкар. Лазар го думат. Ама сега той е големец. Той беше идвал на село с Андрей и знае, че съм ятачка.

На Агнеса ѝ направи впечатление, че Велка не наричаше вече Андрей „бати”.

– Ти – ятачка! – засмя се чичо Стоян.
– Аз, ами кой? Че за каква ме мислиш ти?
– Добре, добре – намеси се Мария – и после?
– Какво после? Лелин, който по-рано не ни поглеждаше, сега се утрепа да ни кани. А те са богати. Въшкави са с пари.
– И ти се настани у тях?

– Ами като ме канят... Леля проглуши света с мене, че съм била ятачка. Вика, че мога да се наредя на хубава служба. „Ще се нареди – дума леля, – ама трябва да се пооблече, да си направи косата.”

– Ами под косата, Велке? – засмя се чичо Стоян.
– Ууу, чичо Стояне, какво пък под косата?
– Акъла, Велке, акъла. Имаш ли го за голяма служба?
– Че какво ми е? Само дете не съм ходила много на училище. Но сега на това не държат. Ето Лазар, с четвърто отделение е, а какъв големец е станал.

– Е, на каква служба ще бъдеш?
– На първо време ще вляза в болницата, милосърдна сестра ще бъда.

- Но ти завършила ли си курсовете? – запита Мария.
- Не, аз така, отначало, че после...
- Аха, добре! – съгласи се Мария. – Пък ти, Велке, като си станала такава големкиня, сецдай се и за нас.
- Мамо! – с горчивина в гласа се обърна към нея Агнеса.
- Че какво ма, Агнесо, нали сме си свои, ако искаш, може и тебе да настаня в болницата.
- Аха, ти ще я настаниш. Гледай я ти Велка! – не се стърпя чичо Стоян.
- Че защо пък да не я настаня, сега имам такива връзки.
- За обуца ли? – запита чичо Стоян наивно.
- Е, пък ти, чичо Стояне, не разбираш ли, имам познати...
- Амчи, така кажи, да те разбере. Пък ти като си била в София, много нависоко приказваш, че не мога да те разбере.
- Амчи леля дума: „Подбирай си приказките.”
- И ти ги подбиращ? – смигна подигравателно чичо Стоян.
- Ъхъ – потвърди Велка.
- От колко време си в София? – запита Мария.
- От два месеца.
- А аз се чудя къде отиде Велка – никъде я няма. А ти си била в София.
- Ама леля ме покани. Два пъти ни писа и аз отидох. Затова си уших оная блуза, помниш ли?
- Помня, помня, Велке, от хубав плат беше.
- Ти този да видиш! Лазар ме нареди да си взема платове без купон.
- Гледай ти късмет! – намеси се чичо Стоян. – Роди ме, мамо, с късмет, че ме хвърли на смет. Ами какво ще правиш в болницата?
- Какво ще правя!? Като отида, ще видя какво ще правя – позачерви се Велка.
- Галиба, ще си дясната ръка на някое докторче младо, а Велке – засмя се чичо Стоян, – само гледай да не се захласне в новата ти блуза, че да сбърка где да тури инжекцията.
- Ти май, чичо Стояне, всичко на майтап го вземаш, ама ще видиш.
- Как на майтап ма, Велке, че нали те виждам, съвсем

друга си станала. Косата, палтото...

– Ти носиш ли си плата? – запита Мария.

– Не го нося. Бях при бате Васко, носих му писма от Лазар и други... и рекох, чакай да дода. Ама сбърках, трябваше да се върна у дома и да го зема.

– Нищо, утре, Велке.

– Утре, ама нямам много време... щото имам и други работи за шиене.

Вратата се отвори и влезе Павел.

– О, Павленце – обърна се към него Велка – и ти си бил тука. Хубаво, хубаво, всички сте се стушили на топло.

– Ами като тебе – каза Мария.

– О, моето е съвсем друго. Мене колко пъти ме канят и се гордеят с мене. А вие тук за папкането...

Настана неловко мълчание. Чичо Стоян смръщи вежди и рече ядосано:

– Ти, Велке, не в София, ами и в Цариград да идеш, пак няма да се отучиш да ломотиш празни приказки. Гордеят се! Въшла недна! – процеди през зъби той.

Велка, която се беше навела да върже новите си обувки, не можа да чуе последните му думи и като се изправи, рече:

– Дали празни приказки ломотя, ще видиш, като дойдеш в София. Ама там е работата, че няма да дойдеш. Но бати Васко като доди и види всичко, ще ти разправи, като се върне тука. Нали сега ти е зет – разсемя се Велка високо, по селски. – Кой се надяваше, че такъв шумкар, такъв голям партиец, ще се ожени за дъщерята на селски кулак.

Чичо Стоян пламна и кой знае какво щеше да стане, понеже посегна към бастуна си, ако Агнеса не бе дръпнала Велка за ръката.

– Ела в другата стая, искам да те питам нещо.

– Сещам се за какво искаш да ме питаш – смееше се още Велка и последва Агнеса.

– Мръсна гадина, гад недна – нареждаше чичо Стоян след нея.

– Е, ти, Стояне, не ѝ обръщай внимание – успокояваше го Мария – нали ѝ виждаш акъла.

– Виждам, виждам! Че това човек ли е – дрънкало такова!
– Толкова му стига акълът. Младо е още. Сега хвърка, лети. Ама утре, като си опари малко крилата, ще ги посвие, ще поумнее.

– Това никога няма да поумнее, помни ми думата. Това е въшка, която, като се наяде, излиза на челото.

– Много си строг ти, Стояне, много. Такъв си бил ти с време, ама недей! И с твоего момиче си бил такъв, а то не е хубаво.

– Не съм бил аз строг с мойто момиче, не съм бил. Защото ако бях, нямаше да ми лепне това, дето ми го лепна, та тая смръдла да ми се смее. Ако бях строг, друго щеше да бъде. А аз на дланта си я носех. Тя ми беше зеницата на окото.

– Ама и към голямата си дъщеря си бил такъв. Че какво, била е още дете, като се е оженила.

– То онова беше друго. Приятели бяхме с бащата на момчето. Примоли ми се, искаше да има наследник на имота, че момчето било болнаво, а то после се закрепил и ей го – и досега още е живо. Ама оная беше свита и до днеска не смее да ме погледне в очите или да ми продума. А тая е друга. Родил се, след като бяха изпомрели пет или шест... и от бебе ми беше като гургулица. На никое друго не съм се радвал, като на нея. Дене и ноще в пазвата си съм я носил. Нямаше гиздило да не съм ѝ купил. Нямаше премяна да поиска, че да съм скършил хатъра ѝ – всичко, що ѝ беше по сърце, го имаше. Нямаше мома, по-хубава и по-гиздава от нея. А аз ѝ се радвах, Марийо, като на златно пиле ѝ се радвах. Ама да съм знаел, в кафез да съм я държал, с катинар да съм я заключил, та да не ме посрами.

– Че кой не знае за това, Стоене, кой. Пък от мене и от Агнеса дума няма да излезе. А по-добро ли щеше да бъде да се беше обесила? А Васко е добър.

– Та тоя човек, тоя черен Васко, за нея ли беше? Че тя като слънце грееше в дворовете.

– Черен е Васко отвън – продължи Мария, – но блага душа носи. И как я обича да знаеш!...

– Има си хас да не я обича! Най-хубавата мома на селото...

– Най-хубавата, ама ти се отрече от нея и още не искаш да я видиш, а той я прибра в дома си. Прах не дава да падне на нея. Казвам ти – добър е Васко.

– Чичо Стояне – влезе Павел в стаята, – всичко направих, което ми заръча. Агънцата са вече десет.

– Значи станаха десет, а, Павелчо? Какви са?

– Пет бели, три черни и две шарени.

– Само гледай да не изстинат.

– Няма, няма.

– А оная гарга отиде ли си?

– Коя гарга? – запита Павел.

– Как коя гарга? Оная, дето влезе у другата одая.

– Ще ида да видя – усмихна се Павел и излезе от стаята.

***

Вечерта Агнеса плака тихо, безгласно, както много пъти бе плакала в леглото, изпълнена с горчива болка. Мария ѝ бе посочила Велка за пример.

– Виж хората как се нареждат! – бе ѝ казала тя.

– Мамо! – можа да каже само Агнеса.

– Какво „мамо“ – едно нищо и никакво момиче отиде в София и се нареди, а ние...

– Мамо! – повтори Агнеса. – Ти много неща забравяш.

– Нищо не забравям аз, но мисля за тебе.

– Ако мислеше за мене, нямаше да се съгласиш да отиде татко да гони шумкарите.

– Но кой знаеше, че работите ще се извъртят така? Пък и заповед... Той не можеше да не изпълни това, което му е заповядано.

– Ти най-добре знаеш, че можеше да бъде другояче.

– Знаех, знаех! Ти все много знаеш! Каквото е било, било. Стига ми една рана, която никога няма да зарасне, не искам да имам и друга. Куцо и сляпо да иде в града, а ти да останеш тука.

Агнеса знаеше, че майка ѝ я обича, но каква беше тая обич – да не можеш да се съобразиш с изискванията на

лицето, което обичаш! А тя, майка ѝ, винаги ѝ поднасяше това, което самата тя намираще за най-хубаво. Та всъщност каква обич е това? И Агнеса се почувства страшно сама, сама в целия свят. Майка ѝ, която би трябвало да ѝ бъде най-близката, да я разбира най-добре, ѝ се стори чужда и далечна. Почувства се като сираче на земята – без майка, без баща, без близки. Като че ли бе дошла от някаква слънчева, хубава родина на тая сива, кална земя. И в обляното ѝ в сълзи сърце се пробуди копнеж да се върне в тая светла, слънчева страна, където бяха нейните близки. Но за да се върне, трябваше да има криле, а тя нямаше. Тялото ѝ се стори страшно тежко.

– Ах, да бих имала криле! – мислеше си Агнеса, притворила плувналите си в сълзи очи.

– Ти имаш – чу тя тихия глас на Невидимата.

– Имам ли? – учуди се Агнеса.

– Имам. Стани и ще видиш.

Агнеса стана. Колко хубаво и леко ѝ беше. Невидимата отвори прозореца и излезе през него. Агнеса излезе след нея. Вън беше прекрасно звездно небе.

– Чудно хубаво е! – мислеше си Агнеса. – Чудно хубаво е!

Тя не виждаше вече Невидимата, но чувстваше присъствието ѝ. Агнеса се носеше високо, високо в небесата. Долу под нея се виждаха долини, реки. Пред погледа ѝ се откри някаква планина. Небесата бяха сини, такива сини, каквито никога не бе ги виждала. Звездите ги нямаше, а грееше слънце. Когато стигна до планината и слезе от склона, който беше под нея, тя се спря прехласната от прекрасните, никога невиджани от нея цветя, които цъфтяха навсякъде около нея.

– Аз не съм знаела, че съществуват такива чудни цветя – мислеше си Агнеса и вървеше внимателно между тях.

Красотата и благоуханието на белите чудни цветя изпълваха душата ѝ, цялото ѝ същество, и тя се чувстваше странно щастлива.

– Ето, тук ми харесва толкова много – говореше си сама Агнеса, – че бих останала цял живот.

Но в същия момент си помисли за Павел. Колко много би се радвал той, ако види тези необикновени цветя. „Трябва да го повикам” – помисли си тя, и като протегна ръцете си, отново полетя. Видя ѝ се много странно, когато забеляза селото и къщата, в която живееха. Отново мина през прозореца, но този път без да го отваря, и влезе в стаята. Но в същия момент остана крайно учудена. На дървеното легло лежеше пак Агнеса.

– Значи това е моето тяло, което съм оставила тука – каза на себе си Агнеса – и съм излетяла без него. Но да не би да съм вече умряла? – премина през нея лек трепет.

– Не, не си умряла – застана до нея Невидимата усмихната. – Искан да ти покажа само една истина.

– Коя?

– Която видя...

Докато Агнеса каже „да”, тя почувства някакво леко замаяване и като отвори очи, видя се в леглото. Зад нея беше Невидимата.

– Сънувах ли? – запита Агнеса, зарадвана както от спомена за това, което беше изживяла, така и от това, че вижда Невидимата.

– Не, не сънуваше. Това беше едно от твоите излизания.

– Много хубаво беше.

– Но и опасно – допълни Невидимата.

– Защо? – учуди се Агнеса.

– Може да пожелаеш да останеш там и да не искаш да се върнеш.

– Наистина, там е толкова хубаво.

– Но тук имаш работа. Нали затова слезе на Земята?

– А защо и Ивайло не остана тука? Тогава животът ми тук би бил само радост... и работата, която имам да свърша, би се превърнала в щастие.

– Неговият път засега е различен от твоя.

– А защо не го виждам?

– Той е зает. Работи и учи.

– Учи ли? Къде?

– Ще видиш.

В същия момент някаква светлина започна да прониква в стаята, която се усилваше, усилваше... Най-после стана толкова светло, като че ли много слънца светеха. Очертахта се безброй стъпала, от двете страни на които пееха ангели. На най-високото стъпало бе застанал човек, цял излъчващ светлина.

Отведнъж Агнеса трепна: Ивайло с чудно смирение изкачваше стъпалата. Когато стигна до най-горното, коленичи пред излъчващото светлина същество. От двете страни ангелите пееха.

– Ивайло – прошепна, обляна в сълзи Агнеса, – ти си честит! Колко е хубаво, че ти си там, и колко е лошо, че аз съм тук.

Ивайло в същия момент се обърна, като се изправи на нозете си. Навярно излъчващият светлина човек му бе казал да стори това. Очите на Ивайло се спряха върху нея дълго, съсредоточено, и от тях излизаше все повече и повече светлина. Те ѝ говореха нещо. Какво ѝ говореха тези превърнали се в извор на светлина очи?

Агнеса отмести погледа си върху излъчващия светлина човек с мисълта той да ѝ обясни какво ѝ каза Ивайло, но когато срещна погледа му, чувство на неизказано благоговение я изпълни и тя, като коленичи, наведе глава пред него.

Когато отново повдигна глава, само Невидимата стоеше до нея.

Агнеса се разхълца от благодарност за това, което Невидимата ѝ бе разкрила, и обгърна нозете ѝ.

– Агнеса! Агнеса! – чу тя гласа на майка си. – Какво ти е?

– Нищо – отвърна Агнеса.

Невидимата си отиде, сложила пръст на устните си.

– Как нищо – приближи се по нощница майка ѝ, – ти хълцаше! Какво сънуваше?

Агнеса мълчеше. Можеше ли да ѝ каже как бе летяла и как бе видяла Ивайло?

– Ти винаги криеш от мене, Агнеса, винаги. Ти мислиш, че не те обичам – седна Мария на леглото ѝ и запали

лампата, – но уверявам те, че каквото и да ти казвам, винаги изхождам от голямата си обич към тебе.

– Зная – процеди през зъби Агнеса.

– Да, ти си още дете. Знаеш, знаеш, но не можеш да разбереш, че във всичко, което правя, изхождам от мисълта за твоето добро.

– За моето добро!? – учуди се Агнеса.

– Да, ти си още дете и не можеш да видиш и да разбереш много неща. За тебе сега селото изглежда място, пълно с поезия. Но това е, защото си още много млада и във всичко виждаш само красотата. Но годините ще минат и когато поезията изчезне, пред тебе ще останат само калните селски улици и мръсните селски къщи, без никакви културни удобства. Ще минат още години и твоят гръб ще се приведе под кобилищата, с която ще носиш вода, краката ти с мъка ще изкачват стръмните пътеки, за да отидеш на нивата, откъдето ще трябва да извадиш посетите картофи. Разбери, Агнеса, ако понякога се боря с тебе, то е пак заради тебе самата.

Агнеса мълчеше, Мария продължи:

– И аз не мога да разбера защо при всичката ми безгранична любов към тебе никога не можах да осъществя онази хармония и единство, каквито би трябвало да има майка със своето дете. Но аз мисля, че причината не е в тебе, а в онази Невидима, която винаги те отдалечава от мене.

– Но нали тя не съществува!

– Агнеса, аз много съм мислила за това! Даже и да не съществува фактически, тя съществува в твоето съзнание, в твоето въображение, може би в твоите сънища. И аз напразно се борих с нея, даже и тя да е плод само на твоето въображение, напразно се борих... Тя ме победи!

– Никак не мога да разбера защо е трябвало да се бориш.

– А какво е трябвало да правя?

– Да разбереш, че всичко, което тя казва, е най-правилно, най-разумно.

– И да оставя съвсем да те отвлече от мене?

– Не. Разликата между двете ви е тази, че ти обичаш само мене, а тя обича и мене, и тебе.

– Обича ме! – закима недоверчиво Мария. – От где знаеш?

– Виждала съм я да милва косите ти, когато ти страдаш.

– А защо не те остави тогава свободна, да си човек като всички други хора?

– Тя никога не ме ограничава. Тя само ми разкрива някои от законите в природата или ми доказва красотите на някои светове.

– За да те привлича с тях, нали?

– Не, тя няма нужда от мене.

– Тогава нека те остави...

– Това би било най-голямото нещастие за мене.

В същия момент се чу странен пукот и няколко чинии се търкулнаха от полицата, на която бяха наредени, и паднаха на земята.

– Това е твоята приятелка, нали – прозвуча с ирония нервният тон на Мария.

– Не – каза спокойно Агнеса, – татко е.

– Баща ти? – пребледня Мария.

– Да.

– Ти го виждаш?

– Случва се...

Мария се разплака, но отведнъж вдигна глава и каза:

– С какво можеш да ми докажеш, че е той?

– С нищо – усмихна се Агнеса.

– Да, с нищо – повтори Мария, ставайки от леглото, и посегна към лампата, която бе на масата до кревата на Агнеса. В същия момент Мария усети някаква струя като слаб ветрец да преминава край нея и пламъкът на лампата щеше да угасне. Докато си обясни откъде иде тая струя, някакъв нежен полъх мина по челото ѝ като милувка.

– Навярно е той – помисли си Мария и отново се разплака.

Като остави лампата да свети, тя си легна в леглото, хълцайки, без да каже каквото и да е на Агнеса.

Агнеса и Мария се преместиха у Павлови. Стоян бе закрепнал, стрина Неда се бе върнала. При тях беше дошла Йорданка, дъщеря на сестра ѝ – вдовица, която живееше в съседното село в трудни материални условия.

В къщата на Павел Агнеса се чувстваше като птичка на свобода. Всичко я радваше, всичко я правеше весела и я караше да се смее. Слънцето блестеше, снегът се топеше, цялата планина ехтеше от пеещите, от стичащите се отвсякъде води.

Агнеса се чувстваше омаяна от синевата на небето, от блясъка на Слънцето. За пръв път имаше случай да види как природата се пробужда и животът се проявява в чудната си сила. На нея ѝ се струваше, че чува пулсиращото сърце на планината, която отмята зимната си дреха и се усмихва с поникващите тревички, с подранилия кукуряк, с набъбналите, готови да се разтворят пъпки на храстите и дърветата.

Струваше ѝ се, че бе настанал някакъв дивен празник. И наистина, празнуваше природата. Всичко се пробуждаше и обличаше в нови, прекрасни премени за този голям празник – Пролетта. Агънцата блееха радостно, пчелите бръмчаха. Селските улици, по които шуртяха води, приличаха на трептящо злато, в което газеха децата. Накъдето и да погледнеше, Агнеса оставаше захласната от заобикалящата я красота. Тя никога не бе имала случай да бъде в такава ранна пролет всред планината и радостта на оживяващата природа преливаше в сърцето ѝ, изгълваше със светлина очите ѝ, просияваше в усмивката ѝ.

Мария не помнеше Агнеса, освен в ранното ѝ детство, да е била толкова радостна, както през тези дни, и тайно в душата си ѝ се радваше. Агнеса с радост събираше по припечите коприва, която майка ѝ приготвяше за обяд, с песен тичаше с котлите за вода. Павел ходеше да помага на чичо Стоян, а в това време Агнеса се науча да дои кравата и двете козички, които с Белчо се върнаха от дома на стрина Неда. Тя

се грижеше за тях и това ѝ доставяше удоволствие. Толкова радост имаше в сърцето ѝ, че когато се случваше да слиза в селото, тя се усмихваше на всички и селяните се обръщаха по няколко пъти след нея, радвайки се на хубостта ѝ.

И благодарение може би на непринудения и приветлив характер на Агнеса селянките отрупваха майка ѝ с поръчки за шиене. Когато Павел не слизаше да помага някому в селото, отиваха с Агнеса да пасат кравата и козичките. Това донасяше нови, никога неизживени радости на Агнеса. Те се катереха по скалите, слизаха по урвите или, застанали на някоя канара, пееха песните на Павел. И кой знае защо, на Агнеса ѝ се струваше, че не пееха само те двамата, а пееха и тревите, и листата на дърветата, изворите, потоците – цялата планина. Пееха и нейните невидими обитатели.

Веднъж животните се бяха залутали кой знае къде и Павел отиде да ги търси. Агнеса остана на канарата под върха да го чака. В един момент ѝ се стори, че има някого наблизо и се обърна. Нямахше никого. Но чувството за нечие присъствие не я напусна. Тогава тя чу Невидимата да ѝ казва:

– Агнеса, искаш ли да видиш този, чието присъствие усещаш? Той е обитателят на върха.

– Искам – отвърна Агнеса и като се обърна, видя на върха голямо светло същество.

Агнеса бе учудена и зарадвана. Светлото същество я гледаше със струяща в очите любов.

– Ти тук ли стоиш винаги? – запита го Агнеса, почувствала съществото близко, познато.

– Тук – бе отговорът.

– От вековете?

Усмивка озари очите, изпълнени с любов.

– А какво правиш тук?

– Изпълнявам възложената ми работа от тия, които са над мене.

Агнеса искаше да го запита в какво собствено може да се състои възложената му работа, но в това време се разнесе пронизителен писък. Пищеше Вана, която пасеше недалече

че тяхната кравичка. Агнеса скочи и се втурна към малката Вана.

– Змия, змия – викаше изплашеното момиченце.

– Къде е? – попита Агнеса.

– Под камъка се скри.

– Е, няма нищо де, за пръв път ли виждаш змия? – успокояваше я Агнеса.

– Не е за пръв път, ама тая щеше да ме ухапе.

– Но нали не те ухапа?

– Ако не беше мама, щеше да ме ухапе.

– Майка ти? – учуди се Агнеса, защото знаеше, че майката на Вана беше починала преди няколко месеца.

– Сънувах мама, че ей там приказва с тебе, сетне дойде при мене и ми викна: „Ване, Ване” и аз се стреснах и като погледнах, видях змията, дигнала главата си да ме клъвне.

– И после – запита с уплаха Агнеса.

– После мама ѝ се скара и тя се скри под камъка.

– Не бива да спиш по тия камънаци, знаеш, че сега змиите излизат на припек. А ти уплаши ли се много?

– Уплаших се...

– Е, няма вече нищо – успокояваше я Агнеса.

– Ако не беше ме повикала мама, щеше да ме ухапе.

– А ти зарадва ли се, като видя мама? – милваше Агнеса косичките на детето.

– Много. А ти какво приказваше с нея?

Агнеса не знаеше какво да ѝ каже. Тя нито беше видяла майка ѝ, нито беше говорила с нея. Но това щеше да натъжи малката Вана. В същия момент Невидимата изплува сякаш от синевата на небето и се усмихна.

– Какво да ѝ кажа? – запита мислено Агнеса.

– Да учи... Майка ѝ иска да премине за трето отделение.

Агнеса ѝ го каза. Очите на Вана просияха.

От този ден Агнеса и малката Вана се сприятелиха. Но момиченцето толкова обикна Агнеса, че вечер постоянно говореше на баба си и на баща си за нея. А Агнеса си мислеше за странния случай със змията. Кой всъщност беше събудил Вана? – Невидимата! Но момиченцето бе казало, че

бе видяло и чуло майка си. „Тогава?“ – питаше тя неведнъж. Същият въпрос я занимаваше и когато тя пълнеше котлите с вода и се изправи до извора.

– Радвам се, че се замисляш по този въпрос – чу тя да ѝ говори Невидимата, – но ти трябва да знаеш, че Любовта е една. Тя изпълва цялата Вселена. Любовта прелива във всички и във всичко. В тази Любов всички сме едно. Тогава аз съм в тебе и ти – в мене. Майката на Вана е в мене и аз съм в нея. В тази Любов образите могат да преливат един в друг... В дадения случай избрах образа на майката, защото той е най-близък на детето.

– Разбрах – каза Агнеса, – разбрах! Колко чудно наистина е това!

В следния миг Невидимата вече я нямаше, но за преголяма изненада на Агнеса до извора застана чудно, прекрасно момиче.

– Отдавна те виждам – заговори момичето – и много искам да се приближа до тебе, но едва днес получих разрешение.

– Коя си ти и от кого трябва да искаш разрешение?

– Аз съм обитателка на гората.

Агнеса с изненада се вгледа в нея. После я запита:

– И тук ли живееш?

– Да, тук, в гората, и днес твоята покровителка ми позволи да ти се изиявя.

– А какво правиш тук?

– Грижа се за гората.

– Колко си чудна! – възхищаваше се Агнеса. – Прекрасна си! А интересно ли е да се грижиш за гората?

– Всяка работа е интересна, но аз никога не мога да напусна гората. В това отношение вие, човеците, сте много по-облагодетелствани от нас.

– И така ли винаги ще бъдеш тука?

– Не. Само докато свърша определената за мене работа.

– Вие все имате определена работа... И този на върха, и ти тук, в гората.

Чудната девойка се усмихна. После допълни:

- И ти имаш определена работа.
- Каква?
- Да работиш за делото на Учителя.
- На Учителя!? – учуди се Агнеса.
- Да, ти Го видя, нали? Аз също Го видях тогава, а и друг път.
- Но аз не Го познавам, как ще работя тогава за Него?
- Горската обитателка пак се усмихна и промълви:
- Познаваш Го, познаваш Го от векове. Ти си била с Него и ще бъдеш.
- Странно, а аз не съм знаела това.
- Како Агнесо – чу Агнеса зад себе си гласа на Боянчо, – майка ти каза да занесеш водата бърже.
- Добре – отвърна му механически Агнеса, защото вниманието ѝ бе обърнато към момичето, което ѝ казваше:
- Много се радвам, че говорих с тебе.
- И аз много се радвам – отвърна Агнеса и взе котлите.
- Кога ще те видя пак?
- Когато разрешат.
- Колко е чудесно – мислеше си Агнеса, – цялата планина може би е обитавана от същества, за съществуването на които хората не подозират. Дали Павел ги вижда? Той никога нищо не ѝ казваше. Но когато тя му доверяваше видяното, той изгубваше детския си вид и казваше:
- Това запази за себе си.
- На никого ли не трябва да се казва?
- Може да кажеш, така са ми казвали мама и учителката ми, само на тези, които ще те разберат и няма да ти се подиграват.

* * *

Април 1945 г.

Никога не съм се радвала толкова много на живота си, колкото през целия този месец. Радваше ме топящият се сняг, радваха ме тревичките, кукурякът, развиващите се храсти. Радваха ме птичките, небето, Слънцето, планината. Радваше ме самото пробуждане на природата.

Дишам с наслада чистия въздух. Цялото ми същество прелива в някаква чудна, никога неизживяна радост. Всички воловарчета и козарчета ми са приятели. Катерим се по скалите, ходим из горите, мушкаме се из шубраците – и всичко това ме омайва и ме прави щастлива. А колко нови планински обитатели видях! И всички винаги искат разрешение от Невидимата, за да ми се изявят. Това е много странно, но е така.

Изпитвам чудна приятност да скитам сама из гората, из планината. Тогава обикновено си мисля за Ивайло. Представям си, че сме заедно и изкачваме планинския връх, на който видях светлото същество. Казвам му:

– Ивайло, знаеш ли за светлото същество на върха?

– Знам – отвръща той.

– А видя ли горското момиче, което се грижи за дърветата?

– Видях го.

– А чудното същество, живеещо край големия извор?

– И него.

– А съществата, които се грижат за цветята на планината?

– И тях.

– О, Ивайло – извиквам в изблик на радост аз, – колко е хубаво, че еднакво виждаме и знам, че не се съмняваш в това, което ти казвам. Така бихме могли да вървим заедно безкрай във вечността и моята радост няма да стихне, защото сме заедно. Ти се радваш също, нали?

– Да.

– Колко е хубаво, че се разговаряме! Аз не те виждам, но зная, че вървиш до мен. Ти знаеш, че си жив, знаеш, че животът не свършва само с физическата дреха на човека. Знаеш може би вече много повече от мене, защото се учиш във вашата Школа и виждаш големите светли обитатели на света, в който си ти. И колко са добри, че са те пуснали да вървим заедно! Те знаят, че това е най-голямата радост за мене. А знаеш ли – спирам се аз, – понякога искам да те видя, много искам. Невидимата е толкова добра към мене – ако тя би направила да те видя...

Ивайло мълчи. Може би си е отишъл вече. Не, не си е отишъл, той е завинаги с мене, защото аз винаги мисля за него, дори и тогава, когато говоря или мисля за друго...

Един ден заведох козичките много далече. Изкачих се горе на билото. Утринта беше една от най-прекрасните, които бях виждала. Струваше ми се, че небето и земята са се слели. Някаква чудна хармония и красота ме изпълваше и в тази хармония чувствах присъствието на нещо велико, голямо, безкрайно, изпълващо всичко и всички. Чувствах присъствието на Бога. Коленичих до един голям камък, вдигнах ръцете си нагоре и благодарих за безкрайната красота, която ме изпълваше.

Като отворих очите си, видях, че всичият въздух е само светлина и аз съм всред нея. После тя започна да ме облива със златни струи. В същото време някакво чудно благоухание се разнасяше наоколо. После и светлината, и благоуханието почнаха да ме изпълват цялата...

– Господи! – прошепнах аз, едва издържаща на всичката тая красота. – Господи, благодаря Ти!

– Стани! – чух да ми казва Невидимата, застанала до мене.

Станах. Тя ме хвана за ръката. В този момент видях горе на скалата Този, Когото веднъж бях видяла с Павел, цял в светлина.

– Учителя! – извиках аз и се затичах към Него, чувстваща Го близък от векове. Ничии очи не съм виждала да струят толкова любов, колкото Неговите.

Когато бях съвсем близко, Той ми се усмихна. Никога няма да забравя тази усмивка и погледа, с който ме погледна.

Този ден беше един от най-щастливите, които съм имала в моя живот. След обяд, когато вече щях да се връщам къщи, изпълнена все още с красотата на това, което бях изживяла, видях Ивайло, опрян на една скала, на няколко крачки от мене.

– Ивайло! – извиках аз.

– Ти искаше да ме видиш – усмихна се той.

– Ивайло! Ивайло! – повтарях само аз, но бях като закована за земята и не можех да прекрача. От очите ми бликаха сълзи от радост, от щастие, от болка, и аз му казах:

– Чуваш ли ме, когато ти говоря?

Той само ме погледна дълго, проникновено, усмихна се и изчезна. Аз седнах на камъка и започнах да плача.

– Защо плачеш? – чух гласа на Павел. – Казаха ми, че си отишла някъде много далече и аз дойдох да те потърся.

– Видях Ивайло – през сълзи му отговорих аз.

– Но нали винаги това си искала, защо тогава плачеш?

– И аз не зная – защото съм глупава. Вместо да се радвам и да говоря с него, аз винаги рева.

– Нищо – отвърна ми той, – нищо. Мама ми е казвала, че когато плачеш при виждането на някой заминал от земята, усещаш неговата скръб.

– Каж ми, Павелчо – обърнах се към него аз, – кажи ми, защо хората трябва умират, да се раждат отново. А не е ли по-хубаво да не умират и да са все живи?

– Не зная – отвърна ми Павел. – Щом е така, значи така трябва да бъде.

– Ето, виждаш ли колко много не знаем!

– Но ние сме още малки. Ще четем, ще учим и един ден може би ще знаем.

– Ти сигурно ще ме изпревариш в училището, Павле.

– Защо?

– Така мисля.

– Ако се ожениш...

– Ти все за това женене. От где накъде?

– Така мисля – повтори той моите думи.

– Мисли за друго – казах му аз.

– За какво?

– За това, което и аз искам да стане.

– А всъщност какво искаш да стане?

– Всъщност какво искам да стане!? Сега искам да издържа изпитите си. Васко всичко е наредил по тоя въпрос в града.

* * *

Из дневника на Агнеса

Май 1945 г., София, болницата

Андрей е тежко ранен и аз съм при него. Ранен е през последния ден на войната. Когато Васко дойде да ми каже, бях с козичките в планината. Денят беше необикновено слънчев и хубав, но аз бях тъжна. Имах чувството, че се разделям с нещо безкрайно хубаво. Гледах върховете и си мислех, че няма да ги виждам вече. Виждах храстите, тревите, камънаците и си мислех: „За последен път виждам и тях.“ Чувствах ги близки, родни, скъпи, а като че ли трябваше да се разделя с тях. После си казах: „Колко съм глупава да си мисля така.“ Тогавя започнах да пея. Но както пеех, сълзите ми сами бликваха от очите.

В този момент се обърнах и видях Васко. Той се спря и като се взря в мене, ме запита:

– За какво плачеш?

Сълзите отново бликнаха от очите ми.

– Като идвах и те чух да пееш – продължи той – мислех, че си весела, а като се обърнах – видях, че плачеш.

– И аз не зная какво ми е днес. Струва ми се, че се разделям с всичко, което ми е било най-мило, най-скъпо – с планината, с тревите, с камъните, с гората, с извора, с всичко, което е било.

И наистина така стана. Останах учудена, че мама не само ме пусна да дойда тук, но намираше идването ми за съвсем редно. Аз не съжалявам, че дойдох, защото опознах един нов свят – свят на страдания. Толкова много ранени! А аз страдам с всичките техни болки и страдания.

Когато Васко ми каза, че Андрей е ранен тежко, че животът му е в опасност, казах само: „А, така ли?“, но не изпитах никакво съчувствие към него.

– Боже мой – казах в себе си, – наистина ли съм толкова жестоко сърдечна?

– Трябва веднага да тръгнем – каза Васко.

– За къде? – попитах аз.
– При Андрей.
– Защо? – учудих се аз.
– Как защо? – учуди се на свой ред Васко, – нали ти казах, че по телефона от болницата ми се обадиха, много бил зле. Викал те постоянно.
– Мама сигурно няма да ме пусне – казах му аз.
Но Васко бил говорил вече с нея. Тя ме пускала.
– Ами изпитите, които имам да вземам?
– Не мисли сега за тях, всичко ще се нареди. Само Андрей да остане жив!

Отдохме вкъщи. За моя изненада мама ми беше приготвила всичко. Почувствах, че мама е в съюз с Андрей, с Васко. Какво искаха тия хора от мене? Къде ме пращаха и за какво?

Аз се изправих на прага и се разплаках. Не, не можех да отида. Имах чувството, че ако отида, значи да се съглася с всичко, което Андрей иска от мене. А аз не можех, не можех!

Васко дойде при мене. Никога няма да забравя погледа му.

– Не мога да отида – казах му аз, – разбираш ли, че не мога да отида!

– Слушай – заговори ми той, – Андрей ми е другар, брат, обичам го. И тебе обичам, много искам да ти помогна. Но ако на тебе помогна, на него ще навредя. А така... ще те заведе... Нека оздравее Андрей, а после ще видим какво ще стане...

Но аз не можех да тръгна. Нещо се късаше в мен. Струваше ми се, че някакво странно насилие се извършва над моята душа.

Мама изнесе куфара ми и рече:

– Агнеса, иди се измий и се облечи. Ако момчето умре, ще ти тежи цял живот.

Дали тя мислеше за момчето, което можеше да умре? – Не, аз знаех, че не мисли. За нея това беше добрият случай да се измъкнем от село. Никога не можех да разбера моята майка!

Когато дойдох тук, Андрей бълнуваше. Най-странното бе, че той усети моето присъствие, отвори си очите, а ръката му, пареща от температурата, хвана моята и устните му прошепнаха:

– Най-после! – и затвори очи.

Аз седнах на стола до него и в този момент видях до главата на Андрей една жена. Вгледах се а нея. Не беше облечена като мене в бяла престилка. Стори ми се, че съм виждала някъде тази жена. Но къде? Позната ми е, но коя беше?

Тъкмо исках да ѝ заговоря, когато видях сестрата да минава пред нея и да застава до главата на Андрей.

– Заспал е – прошепна тя, – това е много добре. А през всичкото време се хвърляше и бълнуваше...

Аз нищо не отговорих, защото гледах жената. Тогава разбрах, че беше майката на Андрей. Спомних си, че бях я виждала, когато бях малка. Тя му се усмихна, а в очите ѝ имаше изразена толкова обич, че я почувствах отведнъж близка, по-близка от Андрей. По-близка и от мама. Заплаках...

– Не плачи – заговори ми тя, а очите ѝ продължаваха да ме гледат с обич, – не се чувствай самотна, защото аз съм край тебе. Ти си много добра.

– Добра ли? – учудих се аз.

– Да, добра. Ти дойде да помогнеш на моя син.

– Но аз не обичам твоя син, защо тогава ме наричаш добра?

– Тъкмо затова, защото не го обичаш, а дойде. Но ти не се тревожи за това. На Земята хората се срещат не само защото се обичат, но и когато не се обичат, за да се обикнат. Това иска Бог от нас.

Някой сложи ръката си на рамото ми и го чух да казва:

– Изглежда, че сте много уморена.

– Защо? – погледнах сестрата до себе си аз.

– Задряхтахте на стола.

– Цяла нощ пътувахме.

– Да – поклати тя глава, – елате с мене – и ме хвана за ръката.

– Не мога да стана – казах ѝ аз.

– Защо? – учуди се тя.

Посочих другата си ръка, която държеше Андрей. Сестрата искаше да ме освободи, но Андрей по чудо усети това и през сълзи каза:

– Не си отивай, Агнеса! – и отново ми стисна ръката.

Когато най-после легнах в някакво легло, в което сестрата ме постави, аз чувствах, че последните ми сили са изчерпани. До мене стоеше Невидимата.

– Ооо – извиках аз, – где беше?

– При теб и при всички, които страдат – отвърна ми тя. И повече нищо не помня.

***

Май 1945 г.

Никак не мога да разбера защо е трябвало да се води тая война и защо е нужно да страдат толкова много хора. Трябва да са били без ум тия хора, които са отворили войната. Защото може ли човек с ум да кара хората да се убиват и да се осакатяват?

Като гледам всички тия хора, осакатени и обезобразени, оставащи цял живот нещастни, сърцето ми потръпва от мъка. И все пак колко геройски понасят те страданията си! Аз се уча от тях. Срамувам се заради моите лични скърби, че мама не ме разбирала, че въпреки че не съм обичала Андрей, са ме накарали да дойда при него. Че какво е това в сравнение със страданията на тия хора, всред които съм аз! Без ръце, без крака, без очи! Ах, Боже мой, това е страшно, страшно!

Аз останах тук, в болницата, заради Андрей, но работя и обслужвам всички. Макар че изнемогвам от страданията, които виждам, аз бързам, тичам, искам да помогна, да услужа на колкото се може повече ранени.

Има един много тежък случай. Главата на войника, очите му са бинтовани. Чудно е как усеща, когато минавам край него. Той ми знае името. Не само той, но и всички тук,

в голямата стая, го знаят. Научиха го много бързо.

– Агнеса – попита той, – ти си, нали?

– Да – навеждам се над него.

– Поседни малко.

– Добре – съгласявам се аз, а сърцето ми прелива от болка за него.

– Агнеса, изпрати ли писмото?

– Да, изпратих го.

– Бързаш ли?

– Не. Защо?

– За да постоиш при мене. Присъствието ти ме успокоява. Болките ми се успокояват, успокоява се душата ми. Какво същество си ти, че толкова спокойствие носиш?

– Съвсем обикновено – отвърщам аз.

– Може би – въздъхна той. – Слушам, че си била хубава като ангел.

– Шегуват се.

– Може би – шепне той, – но чудна лекота носиш за душата.

Това го зная, че е така, че е вярно. Но нима аз съм тая, която им дава тоя мир, това спокойствие? Не, не съм аз, но не мога да кажа на никого, освен да напиша в тази тетрадка, че Невидимата е, която дава това изцеление на душата и на тялото. Както чрез мене, така и чрез някои други сестри...

Има един тежко ранен офицер – полковник Мирчев. Мрачен и затворен в своето страдание, той не охка и не разговаря с никого. Получи някакво писмо, което го направи още по-мрачен. По всичко се вижда, че е много отчаян, и вместо да оздравява, става по-зле.

Тая сутрин гледам Вася, наведена над него. Мислех, че ей сега ще я изпъди, както обикновено прави. В същия миг видях ръката на Вася, която тя бе сложила на челото му, че свети. Приблжих се. Очите на Вася бяха пълни със съчувствие към тоя търпелив страдалец. Тя прекара ръката си по челото му, а от пръстите ѝ излизаше все по-силно сияние. Раненият, стиснал устните си, лежеше със затворени очи, блед, сякаш животът му бе изтекъл от него.

В момента, когато исках да заговоря с Вася и да покажа сиянието, изтичащо от пръстите ѝ, видях Невидимата да слага пръст на устните си. Тогава разбрах, че ръката на Невидимата бе в ръката на Вася. Нищо не казах и отидох при един ранен, който ме бе помолил от предния ден да му напиша писмо. Дясната му ръка е бинтована.

Аз никога не питам ранените къде, кога и колко са пострадали, защото страдам с тяхното страдание. Дежурният лекар вчера ми каза, че да страдаш със страданието на болните, не е най-доброто, защото това страдание може да отнеме силите и възможностите ти да помогнеш. Като размислям, разбирам, че той е прав. Не можеш да превържеш раната на ранения, ако охкаш с него.

Съвсем съзнателно искам да стана като старшата сестра. Тя на всичко гледа „делово“ – както се изразява тя – и бързо се справя и с най-грудните случаи. Когато ѝ казах завчера, че тя ми е като идеал и искам да стана като нея, тя ме погледна кой знае защо с необикновена тъга в очите и като ме погали по косите, рече:

– Недей да искаш да бъдеш като мене, но гледай да останеш вярна на себе си.

Исках да я запitam в какъв смисъл е това, но не можах. Тя няма нито минутка свободно време. Тя е при всички и навсякъде. На вид не е красива, но излъчва нещо от себе си, което я прави приятна и желана от всички.

На следния ден от моето идване видях сестрата да слага инжекция на един тежко ранен войник за сърцето му. Той беше толкова зле, че мислех, че всеки момент ще издъхне. Тогава видях Невидимата да се слива със старшата сестра и от бялата ѝ престилка започна да излиза сияние. Но не само от престилката ѝ се излъчваше светлина, а и от главата ѝ, но най-вече – от ръцете ѝ. Тогава разбрах, че войникът ще оживее.

Никак не зная дали сестрата я усети и дали изобщо подозира за съществуването на Невидимата. Понякога ми се струва, че тя е много различна от другите сестри, но не смее да ѝ заговоря за Невидимата. Страхувам се да не би

да си помисли, че не съм с всичкия си, както мама ми е казвала, че хората ще си мислят за мене, ако им заговорят за Невидимата.

Но независимо от всичко аз чувствам симпатия към сестрата и си мисля, че един ден, не зная кога ще бъде това, ще имаме време да разговаряме и че тогава Невидимата няма да си сложи пръста на устните... ако заговорим за нея.

***

Май 1945 г.

Андрей е по-добре. Лекарите казват, че животът му е вече вън от опасност. Андрей счита, че е останал жив, защото съм дошла при него. А щом съм дошла, значи съм го обичала.

Аз мълча, нищо не казвам. Може би той смята, че мълчанието означава съгласие с това, което той мисли и казва.

Отначало смятах, че е нечестно от моя страна, когато премълчавам известни неща и го оставям да се заблуждава. Искях да му кажа истината. Но майка му, която е много често при него, не ми позволява.

– Остави – казва ми тя, – какво значение има сега твоето чувство към него? Важното е, че той те обича и че тая обич лекува самия него.

– Но той се самозаблуждава – протестирах аз.

– В момента е важно той да оздравее – отвръща ми майка му. – Освен това твърде мъчно е да се разбере понякога кое е заблуждение и кое – не. По-добре е сега да не го тревожиш.

Аз се съгласях с нея и тя ми се усмихваше. Никак не мога да разбера как виждам майка му. В момента, когато разговарям с нея, имам ясното съзнание, че съм будна, а когато трепна и отворя очи, струва ми се, че съм задрямала, както стоя на стола до Андрей, и само съм сънувала. Но това няма значение. Важното е, че тя е край него и му помага.

Най-странното е, че аз изпитвам симпатия към нея. Особено когато разговаряме, имам чувството, че тя ми е

близка. Дори понякога ми се струва, че ми е по-близка и от мама. Може би това чувство се дължи, мисля си аз, на свободата, с която разговарям с нея. Свобода, която никога не съм имала по отношение на мама. Освен това тя никога не ме съди и ме гледа с обич. Това ме радва и аз ценя тия минути на разговор с нея.

* * *

Май 1945 г., болницата

Имам голямо желание да пиша и има толкова много неща за писане, но нямам никакво време. Много съм заета с работа. А навикът да пиша е толкова силен в мене, че се е превърнал в необходимост за душата ми.

Вчера идваха гости на Андрей. Впрочем при него идват доста хора, но аз винаги своевременно се отдалечавам. Чувствах голямо неудобство. Но вчера той настоятелно ме повика и ме представи като своя годеница.

Пламнах. Исках да кажа, че това не е вярно, но си спомних за майка му и само наведох глава.

– Много е скромна – забеляза единият, облечен във военни дрехи.

А аз не от скромност наведох глава, а от стеснение и заради неистината.

– Гледай ти – обърна се един от групата, нисък и пълен, към Андрей, – какво чудно момиче си намерил. От нея ли получаваше писма на фронта?... И то толкова често... – допълни той.

Обърнах се на слух. Какво щеше да отговори Андрей? Но в същия момент стоящият до него висок и слаб човек, също военен, сложи ръката си върху рамото на ниския и рече:

– Що за въпрос! Любопитството нека го оставим – то е присъщо качество на жените.

– А аз съвсем не от любопитство...

– Тогава от много голям интерес – засмя се високият. Засмяха се и другите. На мен ми стана още по-неудобно.

В това време видях треперещата ръка на този, чиито очи и глава бяха бинтовани, да се протяга към шкафчето, за да намери чашата с вода.

– Извинете – казах на тези, които бяха край Андрей, и отидох при капитан Спасов.

– Кой са дошли? – запита ме той, когато му поднесох водата до устните.

– Приятели на Андрей сигурно...

– Обичаш ли Андрей? – изненада ме въпросът на капитана.

Нищо не отговорих.

– Прощавай, Агнеса – прошепна Спасов, – не любопитствам.

– Зная – отвърнах аз.

– Знаеш, знаеш – повтори той. После процеди през зъби – Ех, да не беше тоя бинт на очите ми, не бих те оставил да страдаш.

– Изглежда, че не може без страдания – отвърнах аз.

– Да, без страдания не може, а без радости може, нали?

Като се обърнах, видях високият слаб офицер да приближава. Мислех, че ще запита Спасов, както обикновено правят посетителите, къде е ранен, кога и пр., а това винаги ми е било крайно мъчително, затова исках да се отдалеча от леглото, но не успях. Непознатият офицер беше пред мен.

– Аз мисля – заговори той, – че вие сте дъщеря на генерал Петров.

– Да – отвърнах аз, като го погледнах учудено.

– Аз съм съгражданин на Ивайло, някога бяхме съученици... Баща ви тогава за всички беше гарантирал – за нас.

Съученик на Ивайло! В първия момент почувствах безгранична радост, че военният познава Ивайло, но в следния миг съзрите сами бликнаха от очите ми. Безкрайна скръб изпълни сърцето ми. Обърнах се и си тръгнах. Но той ме настигна и прошепна:

– Прощавайте, не съм искал да ви огорча.

– Не сте ме огорчили – отвърнах аз.

– Уверявам ви – настояваше той, като вървеше след мене, – никак не исках да ви нараня.

– Нищо, нищо – отвърнах аз, – не се тревожете.
– Тогава не си отивайте, защото ще ми бъде страшно тежко.

– След пет минути ще дойда – можам да кажа и избързах към вратата.

Никога не помня така обилно да са се изливали сълзите ми и така горчиво да ми е било на душата.

– Какво ти е? – запита ме старшата сестра.

Аз се разхълцах.

– Какво има? – почна да милва тя главата ми.

– Нищо – отвърнах аз.

– От нищо плаче ли се?

– Просто така – заекваща, през сълзи отговорих аз.

– Да не те е оскърбил някой?

– Не.

– Тогава си много уморена. Иди се измий на чешмата и се успокой. Легни на леглото да си починеш.

– Но аз обещах.

– Какво си обещах.

– Да отида веднага.

– Ще пратя друго момиче.

– Но не на болните обещах...

– А на кого?

– На приятеля на Андрей.

– Гости ли има Андрей?

– Да.

– Добре. Ще кажа, че не си разположена. Върви, върви – подтикна ме тя към умивалника – върви се измий и си почини!

Наистина не можех да се върна при гостите, защото не можам да спра сълзите си. Те извираха топли, дълбоко от сърцето ми. Някакъв бент се бе отприщил и аз плачех, плачех, плачех...

Старшата сестра дойде при мене и като видя, че все още плача, даде ми някакви капки, зави ме в леглото и каза с авторитетния си глас, както обикновено казва на болните, веднага да заспя.

Наистина съм заспала. Намерих се на брега на една голяма река.

Край брега бяха нацъфтели чудни цветя. Слънцето грееше приятно, птички пееха и на мен ми стана чудно приятно.

– Слънцето ще излекува нараненото ми сърце – помислих си и протегнах ръце към него.

В това време видях Ивайло на отвъдния бряг на реката.

– Ивайло – извиках радостно аз, – ела!

Той ме погледна усмихнат. Беше облечен с ученическите си дрехи.

Когато повторно го повиках, той ми посочи реката. Наистина тя е голяма, широка, бистра. Вгледах се в нея, видях, че е много дълбока.

– Ооо – казах аз, – толкова сме близко и все пак сме толкова далече.

Но изведнъж си спомних, че зная да летя. Раздвижих си по особен начин ръцете и се понесох над водата. Досами мене видях Невидимата.

– Ах! – възкликнах аз и преди да съм успяла да ѝ кажа каквото и да е, се намерих на отвъдния бряг на реката и тя изчезна. А може би не я видях повече, защото я забравих, когато забелязах Ивайло.

– Знаеш ли колко много плаках за тебе – казах му аз.

– Зная – отвърна ми той.

– Не мога да живея в лъжа и фалш. Не мога да обичам Андрей!

Кой знае защо Ивайло се натъжи.

– Значи ти искаш да се ожени за Андрей? – попитах го аз.

Той мълчеше.

– Никак не мога да те разбера – продължих аз.

Той само ме погледна. Под мишницата си беше притиснал книги.

– Какви са тия книги? – запитах го аз.

– Уча – отвърна той.

– Но нали завърши гимназия?
Той пак се усмихна и ме погледна много особено. После каза:

– Приготвям се за Школата.

– За коя школа?

– На Учителя.

– На Учителя!?! – учудих се аз.

– Да. Много съжалявам, че когато той е бил на Земята, аз не съм отишъл при Него.

– Същият, за когото Павел ми е говорил?

– Същият.

Ивайло ме гледеше проникновено. Очите му бяха чудно хубави.

– Хайде да се поразходим – предложи ми той, – защото няма много време.

– За къде бързаш? – попитах го аз.

– За училище.

– А аз, знаеш ли, че заради раняването на Андрей, надали ще мога да си взема класа. Ето, ти завърши гимназия и още учиш, а аз?

– Когато дойда при тебе, заедно ще учим – усмихна се той и ме погледна странно.

– Но кога ще дойдеш? – просия в сърцето ми радост.

– И аз още не зная...

Вървахме заедно.

– Какви чудни цветя има тук – казах аз – и как ми е хубаво на душата!

– Колко отдавна не съм те чувал да пееш – каза ми Ивайло.

– Искаш ли?

– Много!

Тогава видях най-чудното нещо: камъните, скалите, цветята – всичко оживя. Гледаха ме, чуваха ме!

Ивайло също ме гледеше усмихнат. Отново застанахме пред реката.

– Ивайло – казах му аз, – тук е толкова хубаво, че искам да остана завинаги при тебе. Ще учим заедно и ще завърша гимназия.

Докато казвах това, кой знае как видях болницата и капитан Спасов, който искаше да махне бинта от очите си.

– Недейте! – извиках аз. – Лекарите не позволяват! – и се втурнах към него. Намерих се от другата страна на реката. Водата течеше бистра и дълбока. Ивайло стоеше на отсрещния бряг и се усмихваше.

Когато отворих очите си, видях старшата сестра, двете прислужнички и три от момичетата доброволки да стоят до леглото ми, протегнали глави към мене. Всички въздъгнаха като че ли с облекчение и се изправиха, а старшата сестра милваше челото ми и аз видях сълзи да бликат от очите ѝ.

– Знаеш ли, Агнеса – каза едно от момичетата, – минавах оттук и чух някой да пее, ама така хубаво! Почудих се кой пее. Влизам – ти лежиш бледа като мъртвец, а пееш. Изтичах и викнах старшата сестра.

– Пее насън – каза тя, и като коленичи до тебе, лекичко почна да ти разтрива китките.

Ти престана да пееш. После ти намокрихме челото и сестрата те разтри край слепите очи. Най-после се събуди.

– А аз наистина насън пеех – привдигнах се от леглото.

– Значи знаела си да пееш толкова хубаво, а не си ни казала. Сега вече няма да ни избягаш. Не само насън, но и наистина ще ни пееш.

– Добре, ще ви пее – отвърна вместо мене сестрата, – а сега отивайте при болните.

Те тръгнаха към вратата и тогава забелязах, че на прага се бяха изправили сестрите Елена и Виолета. Те ми се усмигнаха, кимнаха ми приятелска и тръгнаха. Когато покъсно влизах при ранените, очите на всички бяха отправени към мене. В тях имаше толкова обич, че разбрах колко егоистично съм мислила, като исках да остана при Ивайло.

Андрей беше любящ и нежен повече от всякога. А когато отидох при Спасов, той каза:

– Ако беше умряла, аз сигурно бих разкъсал бинтовете, за да те видя поне веднъж.

- Не, не – отвърнах аз, – това беше само сън, прекрасен сън.
- Разкажи ми го...
- Много мъчно могат да се разказват хубавите неща.
- Все пак...

Кой знае защо, аз му разказах за Невидимата, вместо за Ивайло.

- Винаги ли я виждаш? – запита ме той.
- Често.
- Ти ли я призоваваш?
- Не. Тя идва сама...
- Би ли ме препоръчала на нея?
- Не е необходимо. Тя те познава. Виждала съм я често и край тебе.
- А аз съм истински слепец – въздъхна той.
- Замълчах.
- А казват, че насън си пяла.
- Да. Пях.

– Много пъти съм искал да те помоля да запееш. Кой знае защо, мислех, че хубаво пееш, но не смеех... А толкова много обичам песента.

Вечерта преди вечеря сестра Елена застана до вратата и запита болните желаят ли да чуят един музикален номер, изпълнен от Агнеса. Всички пожелаха.

– Този номер е специален – продължи Елена, – днес Агнеса го пя насън.

Тежко болните се усмихнаха, а по-здравите се засмяха.

Аз бях точно до леглото на полковник Мирчев. Той е вече малко по-добре, но въпреки това виждам Невидимата да си слага ръката на челото му през ръката на Вася.

– Остани да пееш тук – каза ми той.

– Не – чух гласа на капитан Спасов, – Агнеса ще пее до моето легло.

Аз също чувствах, че трябва да отида до леглото на Спасов, и когато бях вече при него, той стисна пръстите ми в знак на признателност.

Тогавя притворих очите си. Отново голямата река застана пред мене, а Ивайло се усмихваше от другия бряг.

Прелетях с крилата на душата си реката и запях:

*И скачам аз като птичка
от клон на клон, да се чуди всеки, кат ме види.
Запявам аз песен чудна за Слънцето,
бистри изворчета зашумяват.
И виждам аз – връх изправен пред мен стои,
той зове ме кротко там, нагоре...*

Когато завърших песента, настана абсолютна тишина. Някой се помъчи да ръкопляска, но полковник Мирчев му кресна:

– Спри, не разваляй настроението.

Когато отидох при Андрей, той тихо ме запита:

– От где знаеш тази песен?

– От Павел.

Той нищо не каза, но почувствах, че не беше доволен. Но в противовес на него капитан Спасов стискаше пръстите ми и каза:

– Агнеса, аз прогледнах, уверявам те, прогледнах. Видях всичко, което пееше. Наистина ти си птичка и онзи високомерен пуюк ще те тури в кафез.

– Не говорете така – сложих си аз ръката на устните му, а той я притисна с другата и я целуна.

Исках веднага да си тръгна.

– Не се сърди, Агнеса – задържа ме той. – Първо, аз съм така възпитан, да целувам ръка на дамите. Но в случая целунах ръката ти не като на дама, а като на моя малка сестричка. Вярвай в чистотата на чувствата ми. Иначе не бих видял клона, на който подскачаш, не бих чул изворите да бликат, не бих видял високия връх, който зове тебе и всинца ни.

Останах изненадана от думите на Спасов. Нещастният човек, наистина висок е върхът, на който трябва да се изкачи!

Полковникът само мълчаливо ми стисна ръката. Той изобщо не говори много. Само старшата сестра, както никога, в изблик на чувства, ме прегърна и целуна. А за мен това бе много, извънредно много...

* * *

Май 1945 г., болницата

Имам писмо от Павел, което много ме зарадва. Той ми пише:

„Мила ми сестричке Агнеса,

Не те видях, когато тръгваше, и затова ми беше много мъчно. Мислех, че скоро ще се върнеш и с това се утешавах. Но минаха вече колко дни и ти не си дойде... А от писмото днес разбрах, че скоро няма да се върнеш. Веднага излязох и скитах до вечерта из планината. Казах на извора, на гората, на скалите, че няма скоро да си дойдеш. Всички тъгуват за тебе, но най-много аз.

Чичо Стоян и той всеки ден ме пита за тебе. Ядосва се на бати Андрей и казва: „Гаче там няма дофгори и милосердни сестри да го гледат, ами момичето оттука ще вика. Ама така е, като е останало без баща... И за всичко, зная аз, тоя Васко е виноват.”

Но аз мисля, че чичо Стоян не е във всичко прав. Бати Васко е много добър и аз знам, че той за нищо не е виновен.

Майка ти е добре. Донасят ѝ да шие. Казава, че ако ти останеш задълго в София, и тя щяла да дойде. Ама аз ѝ казвам, че сигурно скоро ще се върнеш.

Като имаш време, пиши ми пак. Да знаеш, че много ще се зарадвам.

Твой брат: Павел“

Андрей, който не е любопитен и проявява чудна широта по отношение на ранените, веднага забеляза промяната в настроението ми и запита за причината.

– Имам писмо от Павел – усмихнато казах аз.

– Я да го видя!

Той го прочете и като ми го връщаше, каза:

– Глупости!

Кое беше глупости – не разбрах, но сянка премина през сърцето ми.

Когато за обяд занесох храната на Андрей, той ми каза:

– Не мисли, че ревнувам от воловарчето, но зная, че майка му е била някога врачка, а и нейната баба – също. Затова исках да зная какво ти пише наследникът им.

Никак не зная защо се почувствах много засегната, но не казах нищо. Той беше още болен и това трябваше да се има предвид. Но все пак той схвана, че ме е огорчил, и за да се коригира, каза:

– Ти знаеш колко те обичам и не съм искал да те натъжавам. А когато излезем от болницата, ще отидем у моите приятели. Те всички са във възторг от тебе. Този, цивилният, който идва завчера, е помощник-министър. Жена му е прекрасна домакиня, ще бъдем у тях.

Само въздъхнах. Андрей не ме питаше дали искам, а просто разполагаше с мене. Това забелязах не само при този случай, а и при много други...

***

Сестра Елена не се чувстваше никак добре и затова аз останах да бодърствам, като ѝ казах, че веднага ще я повикам, ако има някакъв по-особен случай и е необходимо нейното присъствие. Но за щастие всичко мина благополучно и аз се прибрах в стаята си към три часа сутринта.

Никак не зная колко съм спала, когато като през сън чух, че вратата се отвори и сдържаният, изпълнен с недоволство глас на старшата сестра казваше:

– Не може сега, другарко. Тя е отменила доброволно през нощта една наша болна сестра и сега спи.

– Ти все намираш някакъв предлог, за да не ме пускаш да я видя – чу Агнеса познат женски глас. Но на кого беше той?

– Така се случва – отговори старшата. – Тук има ред, който трябва да се спазва.

– Но казвам ти, че тя няма да се разсърди, ако я събудите. Ние сме много близки приятелки. Ще видиш, че ще се зарадва даже.

– Чудно е тогава защо не идвате, когато тя е свободна от работа. Нали ви дадох нейните смени.

– Вярно е, но съм загубила листчето. Пък съм и много заета... имам работа. Аз съм била ятачка... Сега съм кандидат-член на партията.

Отведнъж се разбудих съвсем добре. Познатият глас беше на Велка, но сънното състояние беше ми попречило веднага да го позная. Отметнах завивката и се привдигнах от леглото.

– Ето, тя е будна – зарадвано каза Велка, – а ти ми думаш: спи, та спи.

Старшата махна ядосано с ръка и си отиде, а Велка влезе в стаята.

– Агнеса, ти не ставай – каза Велка вместо поздрав, – от половин час искам да дода при тебе, ама тая не дава. Ще я наредя аз нея... Не ставай!

– Не, нищо – отвърнах аз, – може ли, като си дошла...

– Радваш се, че ме виждаш, нали?

– Радвам се, Велке, само се чувствам още замаяна от съня... и малко уморена.

– Зная, казаха ми, че не си спала цяла нощ. Пък и аз от най-напред бях в болницата, но после се преместих. А пък сега съм на пропуски в едно министерство. А после може да мина и на по-горна служба. Тази есен ще се запиша във вечерно училище.

– Много хубаво ще направиш.

– Нали? И Лазар така казва.

– Кой Лазар?

– Е, забрави ли? Нали ти разправях за него в село. А намираш ли някаква промяна в мене от последния път, когато се виждахме?

– Голяма.

– Нали? – зарадва се тя. – Скоро срещнах Иван, чичо Петровия, от нашето село – не можа да ме познае. Ти ще станеш ли, или ще спиш? Исках само да те видя.

Никак не ми се ставаше, беше ми уморено и ми се спеше, но си помислих, че няма да е учтиво от моя страна, и станах.

– Аз ще отида при Андрей, докато ти се облечеш – каза Велка.

– Добре – съгласих се аз.
– Доволна ли си, че си тук? – върна се тя от вратата. – Видя ли как те наредих! Добре ли ти плащат?
Гледах я смаяна, без да разбирам какво ми говори...
– Ами нали обещах на майка ти да те наредя в болницата.
– Ах, да – проумях най-после аз.
– Аз казах на Лазар, че имам една близка приятелка, бедно момиче, та да ѝ да помогнем. И той се съгласи. Бате Васко не ти ли е казал?
– Не.
– Виж го ти! Такъв си е той, премълчава нещата...
Докато се обличах, съвсем се разсъних от това, което ми бе казала Велка. Аз не знаех, че съм със заплата, а мислех, че съм като някои от момичетата, които доброволно и без заплащане идваха да служат или да правят компания на болните. Станаха ми съвсем ясни широтата и алтруизмът на Андрей – да служавам и на другите ранени, както и на него; а също така разбрах и защо изискваха от мене да работя като останалите прислужнички. Разбира се, да работя, да почиствам – това ми правеше удоволствие и аз мислех, че ме караха да върша тая работа, защото смятаха, че ми е приятно...
Изпитвах някакво горчиво чувство и ми бе някак болно. Но като си помислих за страданията и болките на ранените, засрамах се. Какво беше моето накърнено чувство в сравнение с това, което понасяха те?
– Не, не трябва да ми е мъчно – казах си аз и влязох в стаята при Андрей.
Заварих го весел и оживен. Велка разказваше нещо, а до нея бяха съученикът на Ивайло – офицерът, и още един цивилен с голям зараснал белег над веждата.
– Това ли е твоята приятелка от село – казваше този с белега, когато Велка ме представи.
Последната кимна с глава. Тогава той почна да се смее тихо, безгласно, но се тресеше от смях.
Стана ми много неловко и пламнах.
– Стига – удари го по рамото Манолов, – какво се смееш като луд, не разбираш ли, че можеш да оскърбиш човека.

Веселият блясък в очите на Андрей се замени с изненада, а усмивката на лицето му стана като гримаса. Отведнъж смеещият се овладя и се обърна към мене със сериозен поглед. Вече знаех неговото име.

В този момент полковник Мирчев ме повика с нетърпелив и неспокоен глас. Веднага отидох при него, а той ми прошепна:

– Остави тия глупци, които са дошли ни в туй, ни в онуй време да безпокоят хората, и върви да спиш. Нали цяла нощ си будувала.

– Не е удобно – прошепнах аз, – след като вече съм дошла...

– Ех и ти! – ядоса се Мирчев. – Птичка без криле... Прави, каквото си искаш.

Човекът с белега ми се извини. Беше висок. Имаше в него някаква особена грубоватост, през която проникваше доброта. Имаше вид на прост човек, но като се възрях в него, разбрах, че е много по-умен от тези, които се мислят за такива.

* * *

Май 1945 г.

Прекъснах завчера писането, защото за моя преголяма изненада дойде Васко. Не знаех, че толкова много ще се зарадвам, като го видя. Стори ми се, че той носи със себе си планината, гората, скалите, изворите, които аз бях обикнала с всичката си душа. Но радостта ми беше само в първия миг, преди още да се взра в него и да видя опнатите черти на лицето му.

– За тебе дойдох – каза ми той.

– Какво има? – с тревога го запитах аз.

– Венета е зле. Лекарите казват, че детето не е с главата напред, а на обратно.

Седнахме на една пейка в градината. Да си кажа право, погледнах слисано Васко. Какво собствено разбирах аз от деца и от раждане? Какво можех да направя за Венета? Кой знае как Васко схвана мисълта ми и рече:

– Още като отвеждаха Венета в болницата, ми беше тежко... и все си мислех за тебе. Преди да си тръгна, Венета ми целуна ръка и ми продума:

– Прощавай, Васко, за всичко... Ако стане нещо с мене, мисли ме с хубавото.

А мене ми идваше да ревна с глас, но пред нея си давах кураж. После отидох при докторката и тя ми каза всичко. Венета е знаела от по-рано туй, че детето било обратно с главата, и рекла, че ако се избира кой да остане жив, тя искала детето да остане живо. А аз не мога без Венета, Агнесо, не мога. Толкоз съм я обикнал, че ако стане нещо с нея, няма да я преживея. И си рекох: ще дойда при тебе, нали ти отиде тогава при нея в най-лошия за нея момент. Нали ти ми говори за нея, нали ти ми я даде. Затуй всичката ми надежда, Агнесо, е в тебе. Искам и детето да е живо, защото обещание съм дал да го чувам като мое, и Венета искам да е жива, защото тя е кръвта в жилите ми за мене.

Докато го слушах, недоумявах – какво всъщност можех да направя за Венета и за детето ѝ?

Васко замлъкна и като видя, че нищо не казвам, продължи, макар и малко смутено:

– Венета ми е казвала... ти няма да се сърдиш за това, Агнесо, казвала ми е, че ти имаш светица... Аз съм партиец, Агнесо. Партийците не вярват в Бога, но на мен ми са се случвали чудни случки, Агнесо... и аз вярвам, че има една сила... може тая сила да я наричат Бог. Това ти го казвам, защото те имам като сестра.

– Почакай ме тук, Васко – станах от скамейката аз.

Имах чувството, че трябва да бъда сама. Отидох горе в таванската стаичка, където ношувах, защото нямам квартира в града, и затворих вратата.

Никога не бях повиквала Невидимата. Тя идваше винаги сама. Но сега не дойде. Коленичих на пода и казах:

– Майко моя – за пръв път се обръщах към нея с тия думи и изпитах в себе си безкрайна радост. – Майко моя – повторих аз, – никога не съм те викала, но ето, викам те сега, защото животът на Венета е в опасност.

Но Невидимата не дойде. Тогава, кой знае как, ми дойде наум за Учителя. Павел ми бе говорил за Него, а и аз самата Го бях видяла два пъти. В душата ми бликна нещо ново, непознато дотогава и хубаво, при мисълта за Него.

– Учителю – прошепнах аз, – не зная как да се моля, защото никой не ме е учил, но ако Ти ми се яви два пъти, без да Те викам, то моля Ти се, сега чуй ме заради Венета. Много Ти се моля да помогнеш на Венета. Видях Те в сила и в голяма светлина и аз зная, че Ти можеш да обърнеш детенцето, както трябва, и то да се роди живо и здраво... и Венета да не умре, а да живее. Ако Ти направиш това, Учителю, тогава, ако и Ти поискаш нещо от мене, ще го направя. Ти знаеш, че Ти говоря истината...

Стаята се изпълни с чудна мека светлина. В светлината видях Учителя със светещо бели дрехи. Очите, струящи светлина, ме гледаха с обич, с нежност, която не може да се опише с думи.

Заплаках, изпълнена от някакво ново, непознато чувство. Очите Му продължаваха да ме гледат. Те ми говореха, но какво? Те проникваха в мене и виждаха всичко, знаеха всичко. В един момент разбрах, че всичко ще стане добре за Венета, и възсиях от радост.

Очертанието на Учителя и белите блестящи дрехи се превърнаха в трептяща светлина. Останаха само очите, които ме гледаха, както един Голям Баща може да гледа своето малко дете. Аз се разхълцах, разтапяща се от безкрайно хубаво чувство, и се захлупих на земята. Когато си повдигнах главата, в стаята нямаше никого. Станах и изтичах долу при Васко. Когато бях при него, той ме погледна втренчено, после лицето му просия, от очите му бликнаха сълзи и без да очаквам, хвана ми ръката и я целуна.

– Чакай – издърпах си ръката аз.

– Благодаря ти, Агнесо. Отивам си спокоен.

– Няма ли да видиш Андрей?

– Питам за него още като дойдох. Не било приемен ден.

Докторът строго е забранил да се безпокоят болните по всяко време.

– Но аз бих могла...

– Много бързам.. нямам никакво време. Друг път ще дойда и ще ти разправам как така стана, че съм дошъл тук със самолет. А сега да видим как ще се върна.

– Поздрави нарочно от мен Венета.

– То се знае. И... – Васко ме погледна смутено.

– Какво, Васко?

– Ако е момиче, ще го кръстим на тебе.

– О, не, не. На твоята майка ще го кръстите.

– Но ти ще си му кръстница.

– Добре, Васко.

– Агнесо, ти не знаеш какво видях.

– Какво?

– Около главата ти, около тебе цялата, имаше светлина, която не мога да ти опиша с думи.

– Тая светлина е на Този, Който ще помогне на Венета.

– Разбрах, Агнесо – и пак ми целуна ръка.

– Недей – дръпнах се смутено аз.

– То е от голяма радост и от голяма благодарност, Агнесо.

– Тръгвай, Васко, ще имаш някакво превозно средство, бързо.

– Дано, че с влака много ще окъснея. Ама къде да го дия?

– Върви, ще го срещнеш... И много здраве на всички – и на Павел непременно, чу ли?

– Чух – отвърна Васко, почти тичащ към вратата.

Останах известно време на пейката, изпълнена с чудна радост, която преливаше сякаш от всичките ми клетки. При спомена за всичко, което бях видяла, отново бликнаха сълзи на щастие от очите ми.

Толкова бях щастлива, че мислех: ще ми се пукне сърцето от радост. В този миг можех да прегърна целия свят, можех да бъда добра към всички и към всичко...

Точно в този момент се приближи към мене Иво. Той е млад, много красив войник, но толкова нещастен, че не мога да го гледам или да мисля за него, без да страдам ужас-

но. Плакала съм за него. Какво ще прави този млад момък без две ръце? Едната я няма от китката надолу, а другата – от лакътя. Има много ранени, много – и всички страдат. Мъчно ми е за тях, но за Иво ми е било особено жал. С часове, не, с дни съм си мислила за него. Какво ще прави, как ще преживее по-нататък своя живот? Поне едната му ръка да бе останала...

На другия ден от моето пристигане тук го видях за пръв път. Замръзнах от мъка, а той самият се смееше със съпровождащото го по стълбата младо, много хубаво момиче. По-после научих, че тя е дъщеря на генерал. Лидия се казва и идва доброволно да прави компания или да пише писма на ранените. Рядко благородно и добро същество. Студентка по литература е.

Но искам да продължа за Иво. Когато отивах да почиствам стаята, в която е той, никога не го поглеждах, за да не смутя душата му, да не причиня с погледа си болка в сърцето му.

И когато го видях след изпращането на Васко, бликащата ми от всяка клетка радост притихна. Той се спря и ме гледаше, а аз сведох както винаги очи пред голямото му страдание. Тогава видях, че чорапите му са свлечени и халатът му беше паднал от едното рамо. Наведох се и мълчаливо оправих чорапите му, а след това и халата.

Щях да отмина, когато той ме спря.

– Защо не поседнеш малко на пейката с мене?

Подвоумих се, но понеже бях свободна от смяна, върнах се и седнах заедно с него на същата пейка, от която бях станала, когато го бях срещнала. А бликащата радост по невидими пътища си отиваше от мене и се заместваше със състраданието към този красив войник.

– Ти се казваш Агнеса, нали? – заговори ме той.

– Да – отвърнах аз.

– Чудно, защо са ти турили такова необичайно за българите име?

– Татко е пожелал да ми дадат това име – казах гласно аз, а в себе си помислих дали майката на Агата не му е казала да ме кръстят така?

– Все пак красиво е това име – продължи войникът, – макар да ми напомня за свещи и тамян, защото е име на светица, доколкото знам... Красиво е, както и ти си красива.

Почувствах се странно смутена и ми се искаше да стана. Навярно съм направила инстинктивно някакъв жест, защото той ми каза:

– Забелязал съм, че към всички си добра, само към мене – не.

Повдигнах очите си и го погледнах. Останах поразена. Никак ли не чувстваше той човек страданията си? В очите му имаше весели нотки. После наведох глава с упрек към себе си: „Защо трябва да демонстрира страданието си пред хората?”

– Твой близък ли беше той човек, с когото разговаряше преди малко? – запита ме за моя изненада Иво.

– Да – отвърнах аз.

– А твоят годеник знае ли за неговото идване?

Погледнах го слисано.

– Нали Андрей ти е годеник? – запита ме той.

Нищо не отговорих. Стори ми се, че много неделикатно си тури пръста на раната ми.

– Чудно момиче си ти – заговори след малко той, – не отговаряш. А как може да се тълкува това?

„Най-хубаво е – помислих си аз, – никак да не се тълкуват работите на хората, на другите хора”, но на него нищо пак не му казах. Можех ли да го нараня така, след като съдбата го е наранила така жестоко? Може би той се развлича с всичко това, за да не мисли за своето страдание?

– Ако поискам да ме целунеш, Агнеса, би ли ме целунала? – чух да ме пита Иво.

Исках да скоча и да избягам веднага. Но си помислих колко бях щастлива, как бях готова да прегърна и да целуна целия свят.

– Да – отвърнах аз, – ще те целуна. – И като станах от скамейката, наведох се над него и целунах двете му бинтовани ръце.

После си тръгнах. В съзнанието ми останаха двете му смаяни, пълни с учудване очи.

***

Май 1945 г.

Много пъти през свободното си от работа време пишех писмо на някого от ранените, който сам не може да си го напише.

Бях при леглото на Спасов. Пишех писмо на майка му. За моя изненада се приближи Иво и ме запита дали мога да отделя малко време и за него.

Погледнах го. Беше сериозен, дори малко тъжен.

– Да, разбира се – отвърнах му аз, – като напиша писмото, веднага ще дойда.

Прочетох това, което бе ми продиктувано от капитан Спасов, и очаквах по-нататък какво ще каже...

– Продължи го ти – някак горчиво каза той, – ти знаеш какво да пишеш. Само да не идва... още да не идва. Аз ще ѝ пиша кога...

Като дописах писмото, Андрей ме повика. Бяха му дошли гости. Той изпитва странна приятност да ме представя на гостите, които идват да го навестяват.

Кой знае защо съм толкова уморена и ми се спи...

***

Май 1945 г., болницата

Исках да пиша защо ме бе повикал Иво, но съм заспала. Събудих се от някакъв странен шум. Отворих очите си. Лампата светеше, тетрадката, на която пишех в леглото, бе паднала на пода. Може би от нейното падане съм се разбудила. Загасих лампата и се приготвих да заспя, когато чух Невидимата да ми казва:

– Стани, Агнеса!

Зарадвах се много. Макар ужасно да ми се спеше, мисълта, че Невидимата е близо до мен, ме накара веднага да скоча от леглото.

– Бързай! – настоя тя.

За няколко секунди бях готова и заслизах по стълбата. Не питах къде отиваме. Невидимата нишка ме водеше.

Отворих вратата, където беше Андрей. Бе съвсем тихо. Всички изглежда спяха.

– Сигурно не е тука – помислих си аз и поисках да затворя вратата, когато видях Невидимата да преминава бързо, като едва доловимо сияние, към леглото на полковник Мирчев.

Със съвсем тихи, но бързи крачки, я последвах и аз. Не бях доближила съвсем леглото на полковника, когато видях да излиза пяна от устата му. Бързо изтичах назад и потърсих дежурната сестра. Тя беше в съседната стая при тежко ранен войник. Точно му бе турила някаква инжекция. Като ѝ казах това, което бях видяла, тя се втурна към стаята на полковник Мирчев, като ми нареди веднага да повикам дежурния лекар.

Намерих дежурния лекар д-р Петров, доложих му за случилото се и той с бързи крачки се отпрати към стаята на полковника.

– А ти къде? – запита ме той, като видя, че подтичвам след него в дългия коридор. – Защо не спиш?

– После ще спя – отвърнах аз.

– На сестрата ли помагаш?

– Не.

– Тогава върви да спиш, това не е работа за деца – скара ми се той. – Сестра нали има там?

– Да, там е.

Докторът влезе в стаята, а аз останах отвън. Не смеех да вляза вътре. След малко сестрата излезе.

– Как е полковникът? – запитах аз.

– По-добре е – отвърна тя и с тихи стъпки се затича в коридора. Аз си отдъхнах облекчено и се прибрах в стаята си.

***

Май 1945 г.

Вчера, като почиствах стая номер 8, полковник Мирчев ме гледаше някак особено. Сега той е добре. Като избърсвах праха на неговата маса, той ми направи знак да оставя тая работа и ме запита:

– Коя беше тая млада лекарка, която ти снощи доведе тука?

– Вие видяхте ли ме, когато влязох снощи? – учудено го запитах аз.

– Видях те, разбира се...

– Но вие бяхте със затворени очи.

– С каквито и очи да съм бил – настоя полковникът, – аз те видях.

– Добре – съгласих се аз, – като видях, че не сте добре, повиках най-напред дежурната сестра Елена и после дежурния лекар.

– Не те питам за тях – ядоса се полковникът, – а за тази, която влезе заедно с тебе. Млада и много красива жена.

– Значи сте я видели – прошепнах едва чуто аз.

– Видях я, разбира се.

– Много хубаво. Затова тя толкова често е край вас.

В това време влязлата сестра ме накара да побързам с почистването на прахта.

Към 10 часа Вася ме намери и запита коя е била лекарката, която е помогнала на полковник Мирчев. Никак не знаех какво да ѝ отговоря и затова ѝ казах:

– Той беше в безсъзнание и навярно говори за сестра Елена, защо аз нея повиках, а после д-р Петров.

На обяд сестра Елена потвърди, че полковникът е бил в безсъзнание, но той упорито настояваше, че не е бил в безсъзнание, а напротив – бил в съвсем будно състояние, защото виждал цялата стая. И когато съм отворила вратата и съм влязла... и т.н., и т.н.

Като му сервирах обедата, бях принудена да му кажа да не говори повече за младата лекарка, защото тя не е от този свят. Той ме погледна слисано.

– Да – потвърдих аз, – не виждате ли, че сестра Елена и д-р Петров ви казват, че са ви върнали от прага на смъртта. Вие бяхте в безсъзнание.

– Но как те видях тогава? Ти отвори вратата, огледа се даже, искаше да се върнеш, но после влезе на пръсти, малко приближи до леглото, но преди да достигнеш ти, младата

жена, която бе влязла през отворената от теб врата, беше вече при мене.

– Да – отвърнах аз, – така беше. И все пак тя не е от този свят.

– Тя беше толкова реална, как може да бъде от друг свят.

– Другият свят е също така реален, както и нашият.

– Ще си помисля върху това, което ми казваш – прошушна полковникът. – Не мога да приема нищо на доверие.

– Защо на доверие? Вие сам казахте, че сте я видели.

– Видях я, но аз бях убеден, че е някоя нова, непозната за мен лекарка. Беше облечена в бяла престилка и с маска на устата.

– За съществата от невидимия свят сигурно никак не е трудно да се представят, както те си мислят, че ще бъдат приети най-лесно от хората на тоя свят. Това и друг път съм имала случай да забележа...

Полковникът се взря учудено в мене.

– Какво говориш ти, дете? – каза най-после той.

– Това, което съм виждала.

– Това, което си виждала? – изправи се най-после той на лакът.

– Не говорете толкова високо, моля ви се, всички ще обърнат внимание.

– Та какво от това?

– Мама казва, че такива хора, които виждат като мене, ги считат за ненормални, и не ми дава на никого да казвам...

В същия момент видях Невидимата, изправена до леглото, да ми посочва яденето.

– Ще ви изстине яденето – казах аз.

– Остави сега яденето – отсече той, – ти ме караш да се замисля сериозно.

Видях как ръката на Невидимата осени храната върху масичката.

– Аз мисля, че яденето ще ви възвърне силите, за да можете да мислите повече.

– Агнеса, кога ще донесеш моето ядене? – чух гласа на Спасов.

– Сега – отвърнах аз и тръгнах към вратата, а полковникът, все така замислен, посегна към храната.

След обяд полковник Мирчев отново ме повика.

– Кажете ми как те видях, когато съм бил в безсъзнание?

В същия миг дойде Невидимата.

– Душата ви ме е видяла – отвърнах аз.

– Ти виждала ли си душата на някого?

Усетих чудно приятно чувство в устата и в гърлото си. Знаех, че Невидимата ще ми помага в говоренето.

– Аз мисля, че душата е същинският човек, излязъл от тялото си.

– Как така излязъл?

– Ами нали сте били в безсъзнание, значи не сте били в тялото си.

– Значи умрял съм бил...

– Еее, излязъл сте само, но нишката на живота не е била скъсана.

– Не мога да те разбера.

– Ами така. След смъртта на баща ми мама толкова много страдаше, че с дни лежеше като безжизнена. Само пулсът ѝ показваше, че е жива. Тогаваше именно видях как тя излизаше от тялото си, но винаги една светла нишка я свързваше с него. А и себе си съм виждала извън тялото си, или по-право, виждала съм тялото си на леглото, когато съм се връщала след странствания с вашата лекарка из разни прекрасни страни.

– И после? – обърнал се на зрение и слух, ме запита полковникът.

– После, не зная как, след малко се събуждам и се виждам в леглото.

– Чудно е, че днес не ме погребват – каза с обичайно мрачния си тон полковникът.

Вася се приближи и ми каза, че Андрей ме вика. В очите на полковника просия хубава светлина и той с неочаквано мек тон каза на Вася:

– Знаеш ли, че тая, малката, е причина да те видя пак.

– Знаем – отвърна тя.

– Но всичко не знаеш. А и аз още всичко не зная...
Всъщност какво ли знаем ние, пигмеите на Земята – върна се той към своята мрачност...

Заварих при Андрей – беше ден за посещение, младия човек с белега, съученика на Ивайло, и една нова, непозната млада дама или момиче – не знаех.

– Агнеса – обърна се към мене Андрей, – запознай се с нашата другарка, партизанка от планината – Надя Василева...

Партизанката се взря в мене, стисна ми силно ръката и я задържа, стори ми се, един миг повече. Почувствах някаква съсредоточеност и топлота, но аз не се поддадох на това чувство. Чудно е, че не мога да приема нито едно същество, което е близко на Андрей, освен неговата майка, но тя е от отвъдния свят.

В същия момент вратата се отвори шумно и влезе Велка с една хубава едра жена. Видях как белегът на младия човек трепна, а на устните му се появи гримаса, наподобяваща усмивка.

– Ето го Андрей – показа го Велка на влязлата с нея жена.

– Отслабнал си доста, Андрейко – с топло, загрижено чувство каза жената и остави при него разни пакети.

– А тази е моята приятелка – представи ме Велка.

– Много ми е приятно – каза жената и се ръкува с мене.

– Андрейко – обърна се тя към него, – научих, че много хубаво момиче си намерил, но тя надмина очакванията ми.

– Нали? – зарадва се Андрей.

– А вие къде сте на квартира? – обърна се тя към мене.

– Нямам квартира, тук, в болницата съм – стеснително отвърнах аз.

– Ах, ти! – закани се тя на Андрей, – за да е по-близо до тебе. А удобно ли ти е? – обърна се тя пак към мене.

– Да, много е удобно.

– А къде намери това скромно момиче? – запита тя Андрей.

– В село – отвърна вместо него Велка, – нали ти казах, че ми е приятелка.

Момъкът с белега се засмя, но тоя път безгласно, и си наведе главата, за да не се забележи това.

Жената се взря в мене. Стана ми крайно неудобно. Почувствах, че пламнах. Първо, те всички се заблуждавах. Аз не бях годеница на Андрей. Никой не ме беше питал за това и аз не бях дала съгласието си. Исках да им кажа това, но можех ли? Тези хора ми бяха съвсем непознати, какво щяха да помислят за мене? И защо съм дошла при него, щом не съм това, което той казваше? А можех ли да им обясня, че никой за нищо не ме е питал и че са се разпореждали с мене, както на другите им е угодно?

Всички тия мисли като светкавици минаха през ума ми и не чух зададения ми от жената въпрос.

– Агнеса, чу ли какво те пита другарката Стаменова?

Като повдигнах главата си, съвсем без да искам, две сълзи се отрониха от очите ми.

– Защо, дете? – запита ме загрижено тя.

– Нищо – отвърнах аз и в този момент видях спрения върху мен поглед на момъка с белега. Тогава разбрах кое го правеше мъдър – очите му. Те грееха като две живи същества, които като че ли искаха да разберат що за човек съм.

– Всеки човек на нейното място ще се почувства неудобно – намеси се партизанката – всички сме я загледали. А тя е още дете, не я ли виждате?

– Аха, дете – намеси се Велка, – че тя е колкото мене. Нали ма, Агнесо? Аз съм питала майка ти.

– Може – съгласих се аз.

– Агнеса – обърна се към мене жената, – нали мога да те наричам така?

– Разбира се – кимнах с глава аз.

– Добре, Агнеса, ти излизала ли си из града?

– Да, когато отивам да пускам писма.

– И не си разгледала града!?

– Какво ще разглежда, развалини от бомбардировките ли? – каза Надя.

– Е, все има какво да се види – настоя жената. – Андрейко – обърна се към него, – ще я пуснеш ли да погостува у нас? Аз ще я разведа из града. Че може ли никъде да не излезе момичето?

– Аз не съм имала желание да излизам – побързах да кажа.

– Че защо?

– Няма за какво.

– Как няма за какво!? А свободното си време как използваш?

– На някои от ранените пиша писма, на други чета...

– Но никак ли не разполагаш с време лично за себе си?

– Разбира се, че разполагам. Пиша... пиша писма на моите близки.

– Или когато спи – допълни Велка.

– Да, това е вярно. Понякога ми се спи ужасно.

– Сигурно не си почивате достатъчно.

– Тук има толкова болки и страдания, че на човек му става съвестно да лежи и да почива много.

– Но за да бъдеш полезна, ти трябва да бъдеш бодра и здрава. А за да бъдеш такава, трябва да си отпочинала – майчински загрижено ми говореше жената.

– Да, това ми казва и старшата сестра.

– И трябва да я слушаш, защото ми се виждаш много крехка и бледичка. Навярно не излизаш на въздух и на слънце...

– Когато бях на село, по цял ден скитах из гората и планината, но тук...

– Обичате ли планината? – запита ме Надя.

– Да, много.

– И не сте ходили на Витоша?

– Не.

– Искаш ли да те заведа?

Не отговорих веднага, защото си помислих за тези по леглата в стаите, които бях приела в сърцето си с техните рани и страдания.

Другарката Стаменова, както я нарече Андрей, навярно помисли, че закъсняването на отговора ми се дължи на факта, че не зная дали Андрей ще ме пусне, затова тя се обърна към него и го запита:

– Андрейко, нали нямаш нищо против Агнеса да дойде у дома и да отидем с Надя на планината?

– Разбира се, че нямам нищо против – отвърна той.

– Ето, видя ли, Агнеса, Андрей е добро момче, може ли да не те пусне.

– Тя не е негова собственост – намеси се Надя, – та да трябва да я пуска или не...

– Е, Надя, остави това сега. Тя е негова годеница, съвсем естествено е да се вземе неговото съгласие.

Точно исках да кажа: „Не, аз не съм му годеница”, когато майката на Андрей застана пред мен и ме погледна със своите изпълнени с обич очи.

Думите се спряха на устните ми. Пред нямата молба на майчиния поглед аз нищо не казах. Тогава майката на Андрей се усмихна и ми рече:

– И ти някога си ми била дете, както сега е Андрей. Обичай го като брат и аз ще помоля твоята ръководителка да те възнагради за това. А сега остави да зараснат раните му, защото знаеш колко кръв е изгубил и как всяка тревога е опасна за здравето му. А той трябва да живее, защото има да получава уроци от училището на Земята – и тя въздъхна дълбоко.

– А нас ще поканиш ли, Надя? – запита я Манолов.

– Планината е голяма, има място за всички.

– Ще бъде чудесно – намеси се Велка – ще прекараме славно, нали, Лазаре?

Видях как трепна пак белегът на младия човек, после той се засмя широко и каза:

– О, разбира се, Велке. Цялата планина ще се радва на твоето отиване.

– То се знае – отвърна тя сериозно, а аз недоумяващо погледнах Лазар.

Очите му пак се спряха върху мен – сериозни, проникващи.

– Значи, решено – каза Надя, – в събота идвам да те взема.

– Надя, само ще я пазиш – обърна се към нея Андрей.

– Да не я изяде някой вълк ли? О, разбира се, ще я пазя – засмя се Надя.

Май 1945 г., болницата

Прекъснах писането, защото получих телеграма и писмо от Васко. Наистина, малко смешно звучи, че телеграмата и писмото пристигнаха едновременно. Но телеграмата изглежда малко се е лутала поради недостатъчно точния адрес. Поне така си обяснявам закъснението ѝ.

В телеграмата пише: „Имаме син – Стоянчо.”

А писмото ме трогна много:

„Агнеса,

Позволи ми да те нарека „сестричке моя”, защото аз нямам родна сестра и в тези дни на голямата си мъка и болка все така се обръщам към тебе.

Пратих ти телеграма, но ми се ще и да ти пиша, защото голяма е радостта ми, че Венета остана жива. Още не съм я виждал, още не ме пускат при нея, но за мен е важно това, че е жива. Докторите рекли, че детето по едно чудо се е обърнало, както трябва, и се е родило живо и здраво. Само Венета много се е настрадала. Горката, толкова ми е мъчно за нея...

Сега, като мина вече страшното, мисля си за часа, когато ще ме пуснат да я видя. Пък си мисля и за деня, когато ще се прибере вкъщи. Да знаеш само каква добра и чиста стопанка е. Сърцето ми само си пееше, когато съм си тръгвал от работа за вкъщи. Моята майка не може да се нахвали от нея на село. Но туй ти го знаеш и от по-рано.

Агнесо, туй, дето така се нареди всичко за добро на Вената, докторите не зная как го смятат, но аз съм ти много благодарен. Тъй да знаеш, много съм ти благодарен и искам ти да си кръстница на Стоянчо. Турихме му това име, да се радва дядо Стоян...

Проводихме и на него хабер за радостната случка. Пък майка ѝ на Венета е тука... дойде още с Венета от по-рано.

Сега да свърша писмото, че ще ходя при Венета. Да знаеш, Агнесо, колко ми се радва сърцето, като си помисля, че може да ме пуснат да я видя. Купих на Стоянчо една

шапчица, а на Венета – една роднина ми даде купоните си, та ѝ купих плат за рокля. Само да излезе от болницата и да се прибере у дома... Това е желанието ми.

Аз такова уважение никоой път не съм очаквал да получа от Венета. Казвам на майка ѝ: „Такава щерка си родила, дете не може да бъде повече.”

И като си помисля, Агнесо, че ти стана причина за всичката ми тая радост, не зная как да ти се نابлагодаря.

Хайде, остани си със здраве.

Твой брат Васко“

Чувам гласа на Велка, за какво ли ме търси?

***

Агнеса тръгна с Надя и Велка с потиснато сърце. Полковник Мирчев се бе зарадвал, че тя ще отиде да подиша чист въздух на планината. Спасов, напротив, изглеждаше сърдит, макар че нямаше за какво. Иво я изпрати с усмивка в очите, което значеше благопожелание за хубаво прекарване на деня. Андрей повтори, че тези хора са най-добри негови приятели и че се радва, че тя ще бъде между тях. И другите ранени, които разбраха, че Агнеса ще отсъства в събота след обяд и в неделя, ѝ пожелаха щастливо прекарване и скорошно завръщане.

Кой знае защо, в болницата между ранените тя се чувстваше като у дома си, даже по-добре. И сега, когато излизаше уж на свобода, ѝ беше някак притеснено и тя въздъхна дълбоко. Тая въздишка не убягна от Надя и тя я погледна продължително.

– Агнесо – говореше почти непрекъснато Велка, – ти за първи път идеш в София, нали?

– Да – кимна с глава Агнеса.

– А аз – този ми е третият път.

Надя леко се усмихна, но Велка не видя това и продължи:

– Като я видях за първи път, си рекох: „О, това ли било София, къщи като къщи, само че по-големи.” Пък и какво – тук съборено, там съборено, от бомби, знайш, на нищо

не прилича. Ама после като додох, по ми хареса... Особено Лазар като почна да ме води тук-там. Пък и като си направих и по-хубав тоалет...

Велка замълча. Агнеса почти не я чуваше, замислено заглеждана през прозореца на трамвая.

Надя бе свила скептично устни и не каза нищо.

– Ти, Агнеса, свикна ли вече с работата? – отново се обърна Велка към нея.

– Да, свикнах.

– Ти там ли искаш да останеш, или ще искаш друга работа после?

– Кога после?

– Ами като оздравеят ранените. Нали се свърши войната. Тия като оздравеят, няма да идват други.

– Слава Богу! – промълви Агнеса.

– Е, да – потвърди Велка.

Слязоха на площад „Света Неделя”.

– Ти не ми отговори, Агнеса.

– За какво? – учуди се Агнеса.

– Дали искаш да останеш в болницата.

– Още не съм мислила за това.

– Ти мисли, защото Лазар може да те нареди и тебе на някой пропуск.

– Благодаря, Велке.

– Ах, няма за какво. Ама ти си помисли... пък може да искаш да останеш на село. Павлушка пише ли ти?

Споменаването на село, на Павел, облѣхна душата на Агнеса с някакъв нежен полѣх. От Павел не беше получавала близо седмица писмо, но тя знаеше, че той е много зает, а и писмата пъгуваха съвсем бавно.

Да се върне на село, това би било така хубаво за нея. Да скита с Павел из планината – на слънце, на воля... Да ги вее вятърът, да ги вали дъждът и те да пеят заедно на канарата!

В същия момент изпъкна образът на майка ѝ. А този образ напомняше за действителността. Само ще скитат и ще пеят ли? А какво ще ядат? Ах, да, изпитът за учебната година пропадна. Дали би могла да се яви наесен? Озари

я тази мисъл. Ще трябва да се провери. Така замислена, тя вървеше механически из улицата, после се заизкачва с Велка и Надя по стълбището на голям кооперативен блок и когато се спряха пред една врата и позвъниха, едва тогава Агнеса трепна и се огледа наоколо. Посрещна ги приветливо другарката Стаменова.

– Аз цял ден шетам, шетам, и все още нищо не съм смогнала да приготвя. Влезте де, заповядайте – канеше ги тя.

Влязоха в широк, голям хол. Агнеса остана изненадана от изискаността на мебелите и от наредбата на хола. По стените имаше хубави художествени картини. Но от всичко най-силно впечатление ѝ направи портретът на едно прекрасно малко момиче. Домакинята забеляза това и преди Агнеса да запита чий е този портрет, тя каза:

– Много е хубав, нали? И затуй го оставихме – да краси. Това е портрет на германското семейство, което е живяло в този апартамент. Аз нямам деца – имах, но те починаха. Бяха близначета. Едното умря още като бебе – момченцето, другото – момиченцето, почти на нейната възраст – посочи тя портрета.

– Ами синът ти, който е в Русия? – запита отведнъж Велка.

– Е, да. Той е от първия ми мъж.

– Ами сега, ако се върне? – запита Велка.

– Синът ми ли?

– Не, не. Мъжът ти, тоя, дето е в Русия.

Агнеса забеляза как жената пребледня.

– Ех, Велке, ще се разберем някак.

– Малейий, това е бозук работа – каза Велка, – каза, че ти не си се развела с първия, нали?

Жената се почувства много неудобно. Това схванаха и Агнеса, и Надя, затова последната каза:

– Мислиш ли, Велке, че Лазар и Манолов ще дойдат?

– Къде? – запита Велка.

– На планината.

– Лазар каза, че ако отида аз, и той ще доде. А ако доде Лазар, и Манолов ще доде.

– Значи ти си слънцето, около което се въртят двете планети?

Велка се разсмя широко, свободно, като на село.

– А и да са само тия двамата, а, нали, Велке?

– Ууу, ти пък ма, Надо!

– Че какво, Велке, с тия тоалети...

Надя се засмя.

Стаменова се извини, че ще ги остави за малко, и излезе.

– Велке – обърна се Надя към нея, – най-добре е да намериш Лазар и да му кажеш намерението си.

– Какво намерение?

– Дали ще ходиш на Витоша.

– То се знае, че ще ходя.

– Значи, реши се. Е, тогава съобщи на Лазар да се приготвя.

– Аз съм му казала.

– Че кога успя?

– Още снощи... – и Велка се разсмя отведнъж.

– Аха – рече само Надя, – е, добре, добре, много добре.

А Агнеса все гледаше портрета на малкото момиче. Такава изразителност на очите рядко бе срещала. Челото – голямо, заоблено, косите – на вълни до раменете.

Надя се приближи до библиотеката, която познаваше и която заемаше близо една стена, и извади една книга.

– Знаете ли немски? – запита тя Агнеса.

– Не, учих френски.

– А аз трябва да уча и двата езика.

– Защо? – запита механически Агнеса.

Надежда вдигна главата си от книгата, която бе на немски език, и погледна Агнеса. После каза:

– Ще ми трябват.

На вечерята присъстваше освен Лазар и Манолов и още един висок, слаб офицер, когото Агнеса бе виждала често при Андрей.

Стопанинът на дома, когото Агнеса бе виждала само веднъж в болницата, се оказа приветлив и добър човек.

– Аха – рече той, като се ръкува с Агнеса, – значи дойде. Ти си изгорница на Андрей. Горкото момче!

Агнеса го погледна смутено.

– Аз само така се шегувам – рече той и някак бащински я потупа по рамото...

Агнеса се взря в него и без да иска каза:

– Вие сте виждали смъртта!

– Да, да – потвърди той, – много пъти.

– Но веднъж е била съвсем близко до вас...

– Да – засмя се пак домакинът, – бях осъден на смърт.

Агнеса притвори очи. Видя зачервена пещ – и един човек, воден... изглежда да бъде хвърлен в нея. Но до него беше Невидимата. Агнеса се усмихна. Тя знаеше, че ще бъде спасен.

Когато отвори очите си, домакинът я гледаше. В очите му Агнеса видя всички преминали страдания и въздъхна дълбоко.

– Ще ми кажеш ли още нещо? – видя тя лъч на усмивка в очите му.

Но Невидимата сложи пръст на устните си и Агнеса само му отвърна с усмивка, с която искаше да каже: „Много сте страдали.“

– Умно момиче си – отново я потупа по рамото той.

След вечерята, която беше богата и разнообразна, но от която Агнеса можа малко да се ползва поради факта, че не ядеше месо, тя отново се загледа в портрета на малкото момиче. Красотата винаги я бе привличала, но тук освен красота имаше и нещо друго, което Агнеса се мъчеше да открие и да разбере.

– Не те ли интересува спорът на твоите приятели? – видя тя изправен до себе Стаменов.

– Кой спор? – зачуди се като пробудена от сън Агнеса.

Стаменов се засмя, но отведнъж лицето му стана сериозно и той седна до нея.

– Какво ти е? – запита я той. – Не се ли чувстваш тук добре?

Агнеса само го погледна. Отново срещна очите му, в които видя отразени страданията, които бе преминал, и наведе глава.

Хората бяха герои, страдаха, умираха! А какво бе тя? – Нищо. Горчиви мисли преминаваха през съзнанието ѝ. Какво бе направила в живота си? – Нищо! Беше живяла като птичка в кафез. Беше задоволявана: имаше храна, дрехи, не бе изпитвала студ, мраз, не бе гладувала, но не бе имала и свободата да излезе извън кафеза. И кой я бе държал в тоя кафез? – Майка ѝ. Тя не познаваше живота, не бе се срещала с много хора. Само бе чела, и то пак под строгия контрол на майка си. Агнеса въздъхна отново и повдигна глава. Очите на Стаменов сякаш я питаха:

- Ти, чуждо на нас птиче, как си попаднало тука?
- По силата на обстоятелствата – отговори тя мислено.
- За какво мислиш? – запита я Стаменов.
- Питам се защо съм тук и как съм дошла.

Той се взря в нея и леко се отдръпна. После се наведе и ѝ прошепна:

- Не се ли чувстваш тук добре?
- Защо? Когато гледам хората, почвам да мисля. А да мисля ми е приятно.
- А не те ли интересува начинът на живот на хората?
- Не. Мисля, че всеки е свободен да живее, както намери за добре.

– А ако насоката на живота му е неправилна?

Агнеса го погледна. В същото време видя светлото сияние на Невидимата да преминава край тях. Това стопли и погали сърцето ѝ. Тя се усмихна. В следния момент почувства някакъв лек ток да преминава през устните ѝ. Разбра – Невидимата ще ѝ помага при разговора.

– Аз не съм мислила върху този въпрос – заговори Агнеса, – но мисля, че щом човек види, че е обърнал направлението на живота си, ще го промени.

- Но ако сам не забелязва това?
- Ще му се светне да види, че е на погрешен път.
- Но ако вижда, че е на погрешна посока и ако въпреки това не иска да я промени?

– Такива хора е имало винаги. А освен това зависи дали тая насока, в която вървят, е в ущърб на другите, или не.

- Тя винаги е в ущърб, щом не е еднаква.
- Но може ли всички хора да вървят в еднаква насока?
– зачуди се Агнеса. – Те са толкова различни. А щом са различни, те ще мислят различно, а щом мислят различно, и посоката, в която вървят, няма да бъде еднаква.
- Това е вярно. Затова именно хората трябва да се приучат да мисля правилно, да се уеднаквяват в правото мислене. След това да се канализират и да се дойде до една обща, правилна насока на движение.
- И как ще се достигне това?
- Чрез литературата. Тя е огромна сила!
- Но ако не им се чете тая литература?
- Ще бъдат заставени...
- Но това е насилие – възнегодува Агнеса.
- Не, това е канализиране на умствената енергия и на способностите на хората, или с други думи казано – превъзпитание на човечеството.
- Но дали пък посоката, по която искате да накарате хората да вървят, е най-правилна?
- Така мисля. Досега хората опитаха най-различни системи на управление и на живот. Сега ще се опита и новата система – тая, която се прилага в Съветския съюз. Там е дала отлични резултати. Ще бъдат дадени и тука.
- Вие приличате на мама – усмихна се Агнеса.
- Така ли?
- Да.
- В какво отношение?
- Тя винаги е мислила като вас, че трябва да канализира моите мисли, чувства и постъпки и да ме превъзпита, както намира за най-правилно и най-добре.
- И успяла ли е?
- Външно да. Донякъде е успяла. На нейния успех се дължи моето идване тук.
- Защо? Вие не искахте ли? – погледна я Стаменов.
- Ако би останало на мен, не бих дошла.
- Тук у нас ли или въобще в София, в болницата?
- Въобще.

– Странно! За пръв път чувам годеница да не иска да отиде при годеника си.

– Аз не съм му годеница.

– Така ли? Но той на всички ви представя така.

– И там е насилието, което се упражнява от майка ми върху мен.

– Защо от майка ви?

– Защото тя иска това. Тя иска да даде правилна насока на живота ми, както вие искате да дадете правилна насока на живота на хората, които не мислят като вас...

– Вашият случай няма нищо общо с идеята за превъзпитанието на човечеството – възрази Стаменов.

– Конкретно няма нищо общо, но принципиално има. То е да заставиш насила един човек да прави това, което намиращ за добре.

– В основата на всяко възпитание лежи тоя принцип.

– Според мене в основата на възпитанието лежи любовта. Любовта обяснява и оставя волята свободна да приеме или не.

– Но тогава би трябвало да оставим всички крадци на свобода, а разбойниците да вършат, каквото си искат...

– Не. Понеже крадците и разбойниците посягат на свободата на другите, то тях ги засяга законът. А законът отвръща със същата мярка, с която са отмерили те.

В този момент се приближи усмихната съпругата на Стаменов.

– Това момиче е много умно за годините си – каза Стаменов с усмивка на жена си.

– То се знае – засмя се тя, – щом Андрейко я е харесал. А той няма да хареса глупаво момиче.

В същия момент погледите на Стаменов и на Агнеса се срещнаха и между тях сякаш се сключи негласен договор.

– Е, да, да – стана той, като погледна часовника си. – Тия деца нали утре ще стават рано, ще трябва вече да се прибират за почивка...

В новата обстановка Агнеса дълго време не можа да заспи. Някакъв стенен часовник удари три часа, а тя все още не беше заспала. Когато най-после заспа, тя сънува Павел. Той беше се качил на някаква висока канара, махаше с ръце и ѝ викаше:

– Върни се, Агнеса, върни се!

И тя искаше да се върне, но между тях течеше някаква голяма мътна река. Реката ставаше все по-голяма и с грохот се разливаше. Най-после водата почна да залива краката ѝ.

– Защо стоиш тука? Не видиш ли, че ще се удавиш? – чу тя гласът на майка си. – Ела тук – дръпна я тя.

В това време като от изневиделица се появи една каруца. В каруцата бяха Андрей и Манолов. Двата бяха весели и се смееха, сякаш не виждаха голямата река. Но в този момент една огромна като стена вълна връхлетя върху каруцата и заля тези, които бяха в нея. След това вместо майка си Агнеса видя майката на Андрей, която махаше с ръце и я молеше да ги спаси.

Тогав Агнеса хвана каруцата и с чудна сила я извлече от водата. В това време водата почна да намалява, но Агнеса продължаваше да влачи каруцата. Пътят беше неравен, чувстваше се уморена, но не можеше да се освободи от каруцата. Видя се, че бе вързана за нея. Като се обърна, видя вместо Манолов Велка в каруцата. Последната се смееше със своя гърлен селски смях и казваше:

– Аз командвам сега, ние ще стоим в каруцата, а ти ще ни возиш!

За своя собствена изненада Агнеса с чудно хубаво чувство се обърна с молба към Андрей да ѝ помогне, да спре каруцата, защото няма повече сили. Андрей веднага поиска да се отзове на молбата ѝ. Но Велка здраво го стисна с ръцете си и му викна:

– Не, не, аз съм капитан, аз командвам!

И Андрей се сви и стана малък, малък! А Велка се разсмя силно, високо, та цялата местност проехтя:

– Вози ме, вози ме! – викаше тя през смеха си, вдигнала някакъв бич.

Но Агнеса нямаше никакви сили. Сълзи бликнаха от очите ѝ и като се наведе да ги избърше, тя видя Ивайло до себе си, но не такъв, какъвто го бе видяла последния път в градината, нито такъв, какъвто го познаваше като ученик, а съвсем малък. Тя забрави умората си и сълзите ѝ от сълзи на скръб се превърнаха в сълзи на радост.

– Кога дойде и как дойде? – запита го тя.

Но вместо него ѝ отговори майката на Андрей:

– Нали ти обещах да те възнаградя!?

Сънят свършваше дотук, защото Надежда я събуди. До нея беше и Велка, смееща се широко и свободно.

Агнеса ги гледа един миг – не можеше да различи съня от действителността.

– Изглежда, че си много уморена, защото много дълбоко спеше – заговори ѝ ласкаво Надежда, – но трябва да се приготвим, защото колата скоро ще дойде.

– Коя кола? – учуди се Агнеса.

– Другарят Стаменов ни отпусна една кола. Лазар ще я шофира.

Агнеса си спомни за проектираната екскурзия и веднага стана.

Когато тръгнаха и Агнеса се сбогуваше със Стаменов, последният ѝ погали ръката в своята и рече:

– Макар че много се различаваме относно възпитанието на хората, но все пак би ми било много драго да разговарям с тебе. И ако някога имаш нужда от нещо, няма да се стесняваш да се обърнеш към мене.

Понеже отначало Агнеса видя в очите му известна усмивка, тя помисли, че се шегува, но усмивката се замени с дълбок проникващ поглед и Агнеса почувства, че наистина на този човек би могла да говори винаги съвсем свободно.

А да можеш да говориш свободно на един човек, това е толкова много.

Когато слязоха от колата и тръгнаха пешком към хижа „Фонфон”, Агнеса за пръв път почувства прилив на радост в себе си. Тази радост идваше незнайно откъде и за пръв път, откакто беше напуснала селото, тя се огледа и се усмихна на Слънцето, на гората, на планината.

Буйният планински поток, който прекосяваше пътеката, по която вървяха, я накара да спре и да му се любува.

– Ах, колко е хубаво! – прошепна си тя.

– Нали? – чу тя някой да потвърждава това. Като се обърна, видя Лазар. Той се беше спрял и също гледаше потока.

– Лазаре, хайде – чу се гласът на Велка.

– Идвам, идвам – отвърна той и тръгна след нея, но в следния миг се обърна и продължително погледна Агнеса.

– Кой знае какво мисли за мене – помисли си Агнеса, – сигурно нещо съвсем различно и не в тон с тях...

Като се обърна, тя видя Надя и Манолов да идват по пътеката. Понеже искаше да бъде сама, макар че не ѝ се напускате потока, тръгна нагоре след Велка и Лазар. От двете страни имаше борови гори.

– О, приятели мои – шепнеше Агнеса мислено на дърветата, – о, приятели мои, където и да ви видя, винаги ви се радвам. О, тук сте такива хубави. И вие, тревички и цветенца, сте ми толкова мили! И навярно от вас прелива в сърцето ми тази чудна радост. Как ми се иска да спра при вас, да ви се радвам, да ви милвам, но не мога. Трябва да бързам, но не много, за да не настигна тия, които са пред мене, и да не ме настигнат тези, които са след мене. Така ми е хубаво на душата, скъпи мои приятели: скали, камъни и чукари – продължаваше Агнеса, – така ми е приятно между вас.

След стръмнината, която Агнеса изкачи, пътеката се превърна на нещо като алея между боровете. Слънцето прозираше между тях и правеше сърцето на Агнеса да прелива от радост.

За своя приятна изненада Агнеса забеляза пазителите на горите, цветята и тревите. Тя се спря за миг, лицето

й просия в усмивка, а съществата на гората и планината я гледаха с очи, струящи светлина, като близки, стари познайници.

– Ей, вие там – чу се в този миг гласът на Велка, – какво се влачите като черва? По-бързо вървете!

Агнеса се обърна. Надежда и Манолов ускориха крачките си. Същото направи и тя, но с това изгубваше възможността да върви сама, защото щеше да застигне Велка. Затова отново тръгна по-бавно.

– Харесва ли ти, Агнеса? – заговори ѝ Надя, когато я настигнаха.

– Много – отвърна тя.

– Радвам се, че можахме да ти създадем малко разнообразие и приятност. А то, мъжкият егоизъм няма край.

– Защо? – учуди се Агнеса.

– Ами на Андрей никога не би му минало наум да ти каже да произлезеш малко, да се поразходиш.

– Но той...

– Недей, зная какво ще ми кажеш, че не те е спирал. Но сама къде може да отидеш? А да ми беше казал, десет пъти щях да те доведа на планината.

– Ооо, десет – замисли се Манолов, – че от колко време е тука тя?

– Еее, така се казва. Но щом момичето обича планината, всякога може да разчита на мене. Аз съм стар планинар. В Македония бях най-добрата козарка в нашето село. Наравно с козите се катерех по канари и чукари. И когато се загубваше някое говедо, дядо винаги мене пращаше да го намеря.

– От Македония ли сте? – запита Агнеса.

– Да – въздъхна Надя.

Агнеса я погледна.

– Защо въздишам ли? За много неща, Агнеса.

– Най-първо за първо либе – каза Велка, която заедно с Лазар се беше спряла, за да ги дочакат, и дочу разговора...

– То не е твоя работа, да се обаждаш – отсече я Надя. – Лазаре, ти ли си дрънкал?

– Не, аз нищо не съм казвал – заоправдава се Лазар.
– А от где знае тази гъска това?...

Агнеса ги гледаше учудено. Манолов избухна в смях.
– Какво се смееш!? Това ли е другарството? Сигурно ти си плескал, а уж...

– Надке – заговори той сериозно, – напразно ме подозираш...

– А защо се хилиш тогава?

– Ако беше видяла физиономията ѝ – посочи той Агнеса – и ти би се разсмяха.

– Що – обърна се тя към Агнеса, – учудва те нашият разговор ли? Е, ти не познаваш хората, които са били в шумата. Опасностите, трудностите, смъртта, която те биха срещнали всеки миг, са ги освободили от много условности. А освен това и аз като Велка произхождам от село. Там ме наричаха Надица, тук – Надя, но аз съм си все същата селячка.

– Ами нали си завършила гимназия в града?

– Значи и това знаеш! Така е, Велке, завършила съм, но то е било само шлифовка отгоре – тя се е поизтъркала и оттам се провижда селото.

– Слушай, Надице – обърна се към нея Манолов, – я запей по-добре някоя хайдушка песен, вместо да се ядосваш за празни работи.

– Защо пък хайдушка? – запита Велка.

– А каква?

– Ами такава... друга.

Всички се разсмяха.

– Права е Велка, Маноле, сега няма хайдуци, ще изпея една македонска.

– Добре, изпей „Що ми е мило и драго...“

– Съгласна... Но да запитаме Агнеса дали иска да слуша.

– О, разбира се, аз обичам песента.

– И сигурно знаеш да пееш?

– Казват, че зная...

– Ето, това е много хубаво казано. След Надя ще изпеете вие нещо.

Агнеса не отговори. В това време Надя запя „Що ми е мил и драго в Струга града, мамо, дюкян да имам...“

Никога Агнеса не бе очаквала да чуе такъв силен, мощен глас. Като че ли самата планина запя. Чудна приятност се разля в сърцето ѝ. Манолов запя след Надя, а после се присъединиха Лазар и Стефанов, който бе вървял най-назад сам и ги бе настигнал.

Когато завърши песента, Агнеса забеляза да се отронват сълзи от очите на Надя. Като се срещнаха погледите им, Надя се усмихна и ги избърса.

– Още една, Надя, Наденце! – замоли я Манолов, като не забелязваше сълзите, които отново бликнаха от очите на Надя.

– Добре – съгласи се тя и отново запя.

*Премени се, Трено, нагизди се,
че излезни, пиле Трено, на портата.
Ще помине, Трено, свекърва ти,
ще ти даде, пиле Трено, редък бакиши,
редък бакиши, пиле Трено, низ алтъни,
низ алтъни, пиле Трено, махмуди.*

– Какъв хубав глас – мислеше си Агнеса, – какъв чуден глас, да се не наслушаш. А като я гледа човек, никога не би допуснал, че в това малко повехнало не от годините, а от трудностите може би същество, се крие такъв мощен глас...

Като я погледна, Агнеса видя, че от очите на Надя се отронват сълзи, които падаха на пътеката. Никой не я придружаваше в песента, всички я слушаха. В песента имаше някаква горчива скръб. Защо ли? Агнеса никога не бе виждала да пее човек и от очите му да капят сълзи.

Когато завърши песента, Надя се усмихна някак виновно и рече:

– Днес страшно съм се разкиснала. Но нали така ни учеха в планината – и да плачеш от мъка, пак да вървиш напред. Сега е твоят ред, Агнеса – обърна се тя към нея.

Агнеса се спря. Имаше нещо толкова хубаво в Надя и в думите, които тя каза. Такава естественост и простота! Тогава тя на свой ред каза „добре” и запя песента, която често пееха с Павел...

*Там далече зная чуден край,
слънце, цветя и плодове,
блика извор, райска земя е...
Ти да ми кажеш туй, което знайш,
за роден край...*

Всички се бяха спрели изненадани и учудени от гласа на Агнеса. Когато тя свърши, останаха мълчаливо на мястото си няколко мига. След това Стефанов, който до този момент изобщо не бе проговорил, отиде и я поздрави.

– Вие ме изненадахте и възхитихте – заговори той.

– За моя роден край ли изпя тази песен, Агнеса? – прегърна я Надя. – Ще ми я изпееш ли пак, за да я науча?

– Добре – съгласи се Агнеса...

***

До хижа „Фонфони” стигнаха в много добро настроение, но тъй като беше рано, решиха да хапнат и да продължат...

– Към „Боерица” – предложи Стефанов.

– Знаеш ли добре пътя? – запита го Лазар.

– Та аз от дете съм скитал по тая планина.

Всички бяха съгласни.

– От где сте научили тая песен? – запита Стефанов Агнеса, когато отново тръгнаха.

– От едно момче в село.

– В село, чудно!

– Да, той има акордеон и сам пее много хубаво.

– Българските села са пълни с даровити деца. Ще трябва да се издирят и да им се дадат условия.

– За Павлушка ли говорите? – намеси се Велка.

– Да, отговори Агнеса.

– Неговия баща го пребиха от бой – заговори Велка, – защото носеше хляб на шумкарите.

– Виж ти! А къде е това момче сега?

– На село.

– Скоро и майка му почина – продължи Агнеса.

– И сега е съвсем само!? – запита пак Стефанов.

– Агнесини сега живеят у тях – поясни Велка.

Стефанов спря поглед върху Агнеса.

– Да – отвърна тя, – майка ми сега е там.

– Но момчето има ли някаква пенсия или...

– Не зная – отвърна Агнеса.

– Ами, има... – заговори Велка – той ходи да работи у чичо Стоянови или по другите хора у селото. Много е работлив.

– Трябва да се направи нещо за това дете – замислено каза Стефанов.

Пътеката, по която вървяха, минаваше през борови гори. Ту се изкачваше нагоре, ту слизаше леко надолу, а имаше места, които се струваха на човека съвсем равни. От двете страни на пътеката, ако гората не беше много гъста и слънцето можеше да проникне, имаше трева, храсти и най-различни цветя.

На Агнеса толкова ѝ хареса тая пътека, че престана да чувства присъствието на другите. Вървеше първа и ѝ беше приятно да мисли, че е сама сред тия вековни борови гори. Някъде пътеката прекосяваше потока. Тя се вглеждаше в него за миг и очите ѝ пиеха красотата му. Не смееше да се задържи много, защото се боеше, че ще бъде настигната и заговорена. А така чувстваше планината, гората, природата като живи: от тях излизаха струи и изпълваха дробовете ѝ, сърцето ѝ, цялото ѝ същество, и тя ги чувстваше близки, много близки. Бяха ѝ сякаш стари приятели, с които се разговаряше по незнаен, невидим, но реален начин. И от тоя разговор, както от разговор с близък приятел, тя се чувстваше безкрайно добре. Не изпитваше никаква умора, а някаква лекота. Сякаш беше изгубила собственото си тегло и искаше да вдигне ръцете си и да заплува към върховете на дърветата, както правеше това обикновено насън

– Колко е хубаво, Боже мой, колко е хубаво – мислеше си тя, – и колко е добра Надя, че ми създаде тоя прекрасен ден!

И като се обърна, видя Надя да върви зад нея. Трепна, без да иска.

– Стресна ли се? – усмихна се Надя.

- Никак не съм усетила, че вървиш след мене.
- Да вървя безшумно, това е навик от планината... Но другите ме изпратиха, за да не се изгубиш сама.
- Пътеката е много ясна.
- Вярно, но все пак... Освен това ми се искаше да поговоря с тебе.
- Добре – съгласи се Агнеса.
- Ти изглеждаше много уморена и този ден планината ще ти възстанови доста силите.
- Агнеса я погледна.
- Не помня от къде съм чела, че природата е резервоар от сили и човек черпи от него, като отива в планината.
- Същото изпитвах и аз – усмихна се Агнеса.
- Да, така е. И аз се чувствам много добре в сред природата. Когато бяхме в шумата, въпреки голямото напрежение, изпитвах странна приятност от това, че съм в гората, в планината. Кой знае защо, имах чувството, че планината ми е майка и ме пази като свое дете в пазвата си. И аз знаех, че няма да бъде убита.
- Агнеса спря погледа си върху Надежда и я почувства близка. От това чувство тя изпита някаква чудна приятност, която се разливаше като светлина в очите ѝ.
- Забелязала съм – заговори Надя, – че на някои хора очите говорят, твоите също.
- Може би на всички – замислено каза Агнеса, като си спомни отправените към нея погледи на ранените войници. Тези погледи я призоваваха, преди устните им да бяха я повикали.
- Не на всички... Например очите на оная гъска какво могат да говорят?
- Коя гъска?
- Която върви зад нас и ще се пукне от надуване. Такива елементи трябва да се отстраняват веднага, защото те ще провалят това, което с толкова мъка и кръв е спечелено.
- Агнеса я гледаше учудено, без да я разбира.
- Но сега не ми се говори за нея – махна с ръка Надя, – защото не искам да си развалям настроението. Ти, макар и толкова различна, ми допадаш повече.

Агнеса се усмихна. Пътеката беше по-широка и можеха да вървят редом. Надежда я хвана под ръка и рече:

– Къде си расла ти, че приличаш на цвете не от нашите поля? Сигурно си била в някоя ботаническа градина, грижливо пазена от добър градинар, а не поливана от дъждове и брулена от ветровете.

Агнеса пак я погледна и остана замислена.

– За какво мислиш?

– Върху думите ти. Има нещо вярно в тях. Но понякога грижата на градинаря тежи повече от слънчевия пек, от обилния дъжд и от вилнеещия вятър...

На свой ред Надя се спря и погледна Агнеса.

– Може би си права. От всичко най-много човек обича свободата.

– Това е много вярно.

– Но има хора, родени роби, които свободата плаши и те предпочитат златния кафез...

– Хората са много различни.

– Да – въздъхна Надежда, – и когато се срещнат и обикнат такива двама различни хора, те си носят един на друг нещастие.

Агнеса спря поглед върху спътницата си. За кого говореше тя? Но преди да може да си отговори сама, Надежда продължи:

– Говоря за себе си. Откакто съм напуснала родния си край, съм изпитвала необходимост да поговоря с един човек така, както със себе си. И като те видях тебе, като че ли някаква врата се отвори и разбрах, че с теб мога да говоря, защото ти не си дрънкало, а човек. Пък това е много важно.

Надежда замълча. Агнеса също. Пътеката се раздвои-ваше. Наблизо, под големи камънаци, покрити с мъх, клокочеше вода. Слънцето преминаваше през клоните на дърветата и позлатяваше със своята светлина пътеката.

– Да ги дочакаме – предложи Надя, – за да не сбъркаме пътя.

Седнаха на повалено край пътеката дърво, около което цъфтяха цветя.

– Понякога си мисля – заговори Надя, – че ако беше убит в шумата, както...

Агнеса бързо се обърна и спря поглед върху нея в очакване. Надя искаше да каже „както Ивайло“, но не посмя пред тия чудни очи, които гледаха като никои други, и каза:

– Като мнозина от нашите другари.

Агнеса въздъхна облекчено. Надя забеляза това и продължи:

– Тогава може би по-малко бих страдала. Или бих страдала, но с гордост щях да кажа: „Живя и умря за идеята.” А така, да плаче и да ми казва: „Обичам те, но не мога да постъпя другояче” – това ме унищожи! Ти знаеш ли нещо за мене?

– Не, не зная.

– Андрей не ти ли е говорил?

– Не...

– Добре. Аз обичах, или по-право, обичахме се с одного от нашия край в Македония. В последния клас на гимназията се запознах с него. Той беше три години по-голям от мене, но беше нежен, деликатен, красив. Защо се влюби в мене, никак не зная. А аз го обикнах още от първия път, като го видях. И разбира се, нищо не казвах, с нищо не издадох, че така хлътнах изведнъж. Баща му беше голям търговец в града. Моят баща пазаруваше за нашия дюкян на село от него. Като умря тати, мама ходеше за стока и криволяво преживявахме. Но тя се разболя и аз като най-голяма отидох да оправя сметките на мама, още повече, че учех в същия град. Посрещна ме в магазина Мире – Миролоуб се нарича. Току се върнал от чужбина. Отишъл да следва там, но заболял и се върнал. Баща му го нямаше и трябваше да отида на другия ден... Тъй като мама беше много слаба, тя не идваше в града, все аз ходех да пазарувам от магазина и пращах стоката по познати на село. Какво съм изживяла през това време, не мога да ти опиша. Когато трябваше да отивам в магазина, душата ми прелиташе и отиваше там, преди стъпките ми да стигнат прага. Когато го виждах в кантората им, навел глава над тефгерите, струваше ми се, че цялото Слънце е влязло там – и аз плувах в светлината му.

А когато повдигнеш глава и ми кажеш: „Защо закъсна, от един час те чакам вече”, сърцето ми щеше да се пръсне от радост. И пак нищо не смеех да си помисля. Само се радвах, радвах... Но един ден, по право беше привечер, той стана, като привършихме сметките, и си взе шапката. Мислех си, че ще отива някъде. Дори си рекох в себе си, че може би съм го забавила, затова побързах да си изляза. „Ще те изпратя” – каза ми той просто. Занемях от учудване. Кой знае колко глупаво съм го гледала, защото се усмихна и рече: „Защо, не искаш ли?” Езикът ми се схвана от вълнение и не можех да проговоря. Само го гледах. Той пак се усмихна и рече: „Да вървим...”

Това е най-щастливото ми вървене на земята. Не, не само това, но и изобщо... когато вървах с него. Беше привечер и когато излязохме от магазина, не вървахме към къщата, където аз живеех, а преминахме моста на Вардар и отидохме в местността, която се нарича „Френските гробища”. Тя е като парк, към който водят множество стъпала. И когато се изкачвахме по тях, на мен ми се струваше, че се изкачвам по стъпалата на някакъв храм – и цялото ми същество бе изпълнено с благоговение и красота. Звездите, които бяха изгрели, дърветата около нас, цялата природа, пееха някакъв тих, но проникващ всичко химн. Аз от дете съм закърмена с идеите на комунизма, баща ми беше комунист, и въпреки това ето, това изпитвах тогава.

Когато се изкачихме на най-горното стъпало, той се наведе и ме целуна. Като се върнах вкъщи, цяла нощ не можах да заспя от щастие През няколкото месеца до свършването на учебната година се виждахме в градинката, в градската градинка, край плачущите върби. Никъде не съм виждала такива приказно красиви плачущи върби, както там. Понякога ходехме на френските гробища. Но всичко оставаше в дълбока тайна: аз се криех от учителите, той – от родителите си... Но когато завърших училище, струваше ми се, че няма от какво да се крием. Но той продължаваше да се страхува от родителите си. През лятото бях на село, а през есента се преместих в града на работа.

Надя въздъхна дълбоко, от очите ѝ бликнаха сълзи.

– Боже мой – каза тя, – защо не мога да го забравя този човек!? Колко момичета залюбват и разлюбват по десетина пъти, а аз не мога. Впил се е в сърцето ми, ето тука – и тя посочи по средата на гърдта си, – тук е останал погледът му. И този поглед ме гори. Може би, ако бях почакала още малко, както ме молеше той... Но – махна с ръка тя, – той беше вече сгоден. И ако не можа да прекърши волята на майка си, когато беше свободен, то никога не би могъл да направи това, когато беше вече сгоден. Има хора, които са като деца, дори и да са големи, защото не се чувстват силни. Така бяхме и ние двамата. Каквото и да говореше, каквото и да предприемеше Мире, винаги най-напред казваше: „Мама така мисли, мама така харесва, мама така би направила.” Рядко съм срещала син, който така да е привързан към майка си. Може би защото много е боледувал и майка му премного грижи е полагала за него. Не знам. Чудно е, че аз не я мразя, въпреки че тя ми причини най-големите страдания. Тя пожела да се срещне с мене, макар че аз не исках. През всичкото време аз плаках, а тя ми милваше косите и ми каза:

– Ще видиш, че един ден ще ми благодариш.

До днес още не съм ѝ благодарила! Но тя имаше странно обаяние. Беше красива като сина си, имаше финес, който рядко се срещаше. Въпреки че страдах ужасно, пак чувствах, че тя не ми говори от омраза. Просто така мислеше. И може би е била права, но аз не можах да се убедя в правотата на думите ѝ. Тя казваше:

– Знай, че различието във възпитанието, в средата, в която е расъл човек, във възгледите, ден по ден оказват своето влияние. Той е свикнал да живее по друг начин.

Забравих да ти кажа, че баща му бе заболял внезапно и сметките, водени от Мире шест месеца, бяха съвсем объркани. Тяхното материално положение е било вече застрашено.

– А той, с неговото крехко здраве – казваше майка му, – не може да работи. А там, където влезе мизерията, лю-

бовта полека-лека си излиза. Представи си – говореше ми тя, – какво ще правите с него с няколко деца, само с твоята мизерна заплата. Ако не те остави сега, ще те остави тогава и ще дойде, както винаги при трудности, при майка си, при мене. А какво ще мога да му дам тогава? Аз сама няма да имам нищо. Моят мъж, според думите на лекаря, неминуемо отива към гроба, а това, което има готово, бързо се харчи. Разбираш ли ме, моя малка приятелко? – милваше тя мокрите ми от сълзи бузи.

И така се разделихме. По едно съвпадение тази, за която се сгоди, беше с моето име, защото е моя братовчедка, втора – много богати хора в града, но с които ние почти не се познавахме.

Тогавя реших да се махна оттам. Точно по това време леля ми, женена за българин, беше дошла на гости. Тогавя реших да дойда тук с нея. Това беше преди пет години.

– На хубаво място сте седнали – приседна при тях Манолов.

Агнеса и Надя трепнаха и се обърнаха.

– Извинявайте, ако ви обезпокоих, но рекох да се възползвам от чудната естествена скамейка всред дивните цветя – засмя се той.

– Пътят се раздвоява – заговори Надя – и ние седнахме да ви почакаме.

– И ние с Николай ще седнем, докато дойдат Лазар и Велка.

Стефанов, когото Манолов нарече с малкото име, стоеше прав близо до тях. Всички замълчаха. Чуваше се клокоченето на водата под камънаците, цвъртенето на птичките.

– Помниш ли, Надя – обърна се Манолов към нея, – когато стояхме в шумата на онова пресечено дърво в буковата гора?

– Помня. И ако не беше пелтекът, който ти остави името, нямаше да сме живи.

– А той плати, горкият, с живота си за нас.

– Това е любовта, Ния – нарече я той, както са я наричали в шумата, – помниш ли? Умря с усмивка. Веднъж ми

бе казал с неговия труден, заекващ говор: „Знам, не съм достоен за нея, знам, не сме един за друг, затова ще остана в гората.” Тогава не го разбрах, но когато го погребвахме под явора, си спомних за думите му. Наистина остана в гората. Предан другар беше.

– Изгубихме много от добрите другари – заговори Стефанов.

– Ще дойдат нови на тяхно място – вдигна глава Манолов.

– Желязото се кове най-добре в огъня – усмихна се Стефанов.

– Прав си. Дано не се размекнем сега, но не вярвам. Много работа ни чака и няма да има време за размекване.

В това време се показаха Велка и Лазар.

– Нас ли чакате? – високо извика отдалече Велка. – А пък ние мислехме, че сте назад.

– Сигурно сте наблюдавали красотата на гората – с лека ирония каза Надя.

– Ах, никъде не сме се отбивали, само така...

Всички се засмяха.

– Велке – обърна се към нея Стефанов, – само ти не си ни изпяла някоя народна песен.

– Аз не обичам да пея.

– Защо?

– Защото леля казва, че тия песни, които пея аз, не са за града. А тя знае добре кое е за града и кое не е.

– Вижда се, че леля ти е много умна жена – забеляза Надя.

– Ъхъ – потвърди Велка.

Отново всички се разсмяха.

– Защо се смеете, бре? Задето рекох „ъхъ” ли? Чунким Нада малко ги плещи врели некипели.

– Тъй, тъй, Велке, право казваш. Ама те се смеят, защото ти ги развеселяваш. Нали така, другари? – обърна се към всички Надя и стана от дървото.

Всички поклатиха глава в знак на съгласие.

Пътеката стана стръмна и мълчаливо се заизкачваха по нея.

– Още малко и ще излезем на „Боерица” – каза Стефанов на Агнеса, която вървеше най-напред.

– Какво е това „Боерица”?

– Горски дом. Самата сграда е много хубава, а и местността – също. Над нея е „Черната скала”. А вдясно нагоре е хижа „Кумата”. Пътят дотам е приказно хубав. Дърветата от двете страни на пътеката са много високи и кой знае защо, винаги, когато минавам през тази пътека, съм се чувствал като да съм в царството на приказките. Вие изглежда обичате планината и гората?

– Много.

Агнеса се спря да си отдъхне.

– Искам да ви запозная с една моя приятелка – неочаквано промени разговора Стефанов, – съгласни ли сте?

– Разбира се.

– Аз вече ѝ говорих за вас. Тя беше болна... сега е по-добре, но не може да дойде с нас. Като се върнем, ще я предупредя и ще ви заведе някой ден при нея.

– Добре – съгласи се Агнеса.

В същия момент между боровите Агнеса забеляза сиянието на Невидимата. Миг след това тя се очерта върху една канара, покрита с мъх... Агнеса се усмихна щастлива, с озарени от светлина очи. В мига, когато Агнеса искаше да тръгне към нея, Невидимата изчезна.

– Какво гледахте – запита я Стефанов.

Агнеса се сепна. Изведнъж изпъкна образът на майка ѝ. „Не казвай никому, защото ще те вземат за ненормална” – чу тя в себе си думите ѝ. Стефанов я гледаше с очакване. Тогава Агнеса каза:

– Нещо, което много ми харесва.

– Изглежда... защото очите ви просияха.

След малко той каза:

– Да ви разкажа ли историята на съществото, при което искам да ви заведе?

– Да, разкажете.

– Аз бях последна година студент, а тя беше първа. Аз бях син на крайно бедни родители и вечер поднасях храната

в един ресторант, за да се изхранвам, а тя беше дъщеря на богат търговец. Брат ѝ беше частен секретар на един от тогавашните министри. Никак не помня как и кой ни запозна на празника на студентите. Тя беше много изискано облечена и толкова красива, че в мен се породих неприязнено чувство към нея. Когато после случайно се срещнем, тя винаги, винаги ме поздравяваше много учтиво, а аз ѝ отвърщах съвсем нехайно. Кой знае защо, нейната красота и нейната учтивост ме оскърбяваха. А когато една вечер тя седна на една от масите в ресторанта, в който аз сервирах, заедно с нейната приятелка и с двама кавалери, аз веднага напуснах работа и никога не се върнах в този ресторант.

Няколко дни след това вървах гладен по улицата, когато едва не се сблъсках с нея. Изглежда, че и тя е вървяла замислена, и едва след като се извинихме един на друг, се вгледахме и се познахме. Тя тъй хубаво ми се усмихна, че за миг забравих, че видът и присъствието ѝ ме дразнеха. Но после си спомних и смръщих вежди. Тя, види се, забеляза това и каза:

– Извинете, но какво собствено имате против мене?

– Ха – казах съвсем неучтиво аз, – какво мога да имам против вас?

– Но защо винаги така недружелюбно ме гледате?

– Въобразявате си – отвърнах аз и исках да си тръгна, но видях, че тя вместо да се оскърби, ме гледаше със съчувствие. За какво – запитях аз себе си, – защото съм гладен ли?

Тогавашно избухнах и ѝ казах куп глупости за богатите, за ситите и за сиромасите, за гладните. Тя нищо не каза, само очите ѝ се напълниха със сълзи, наведе глава и си тръгна. Тогавашно разбрах, че се бях държал непристойно и твърде зле бях представил идеите, на които служех... Оттогавашно забелязах, че тя ме избягва, но пак по много деликатен начин, защото между другото ѝ бях казал, че ми е съвсем противно да я срещам.

Един ден тя беше седнала в градинката срещу Ректората на една скамейка. Аз се приближих с желание да се извиня и да седна при нея, но тя затвори книгата и стана.

– Защо ставате – запитах я аз пак малко грубо. – Наистина аз не съм облечен, както са облечени вашите кавалери – бях я видял предната вечер с един елегантно облечен господин, – и може би ще ви е неприятно да седна на скамейката при вас?

– Не – усмихна се тя – едва сега, когато станах, ви видях. Трябваше дори да стана по-рано, защото ще закъснея.

– За рандевуто ли?

– Не – усмихна се тя отново, – братовчедка ми е болна в болницата и обещах да я посетя.

– Исках да ви се извиня за миналия път – заговорих по-мeko аз. – Бях тогава в лошо настроение.

– Много добре ви разбирам, за да ви се разсърдя. Всеки на вашето място би бил същият.

Погледнах я. Какво собствено знаеше тя за мене? Тръгнахме заедно и аз я изпратих до трамвая на княжевската спирка. Оказа се, че елегантният господин, с когото я бях видял на улицата и в ресторанта, е бил неин брат. Разговаряхме дружески и свободно като отдавна познати. Но като се разделихме, аз страшно се ядосах на себе си. Какво правех аз с тая богата красива госпожица? Какво щяха да кажат другарите ми, ако ме видеха с нея? Тя ни беше класов враг, а аз разговарях като приятел с нея.

Следващия път, като се срещнахме случайно, тя ми се усмихваше, но аз смръщих вежди, кимнах ѝ небрежно, а тя наведе глава и отмина. След това, когато се срещнахме, тя сериозно ме поздравяваше и бързаше да отmine. А и аз реших да не ѝ обръщам внимание повече, тъй като бях много зает освен с изпитите, също и с разни задачи, които ми възлагаше партията. Но независимо от всичко, кой знае защо, аз все пак мислех за нея. Имах чувството, което отначало беше смътно, а с времето ставаше по-ясно, че тя изпитва към мене някакво по-специално чувство. Трябва да призная, че въпреки всичките ми принципи, това ме ласкаеше и аз исках да проверя доколко е истина.

Точно по това време един другар търсеше работа и аз, като я срещнах, заговорих я и я запитах дали не би могла да каже на брат си няколко думи за въпросния другар.

– Судоволствие – каза тя, но тоя път не се усмихна, а ме погледна тъжна.

– Какво ви е? – запитах аз.

– Нищо – отвърна тя.

– Нещо сте тъжна. Защо?

Тя въздъхна, нищо не каза и наведе глава. Когато я вдигна, очите ѝ бяха пълни със сълзи. Никога не бях виждал толкова красиви очи, в които сълзите бавно се събираха и се отронваха. Гледах я като замаян. Исках да ѝ кажа нещо, а не знаех какво. Тя си тръгна, а аз все още стоях и гледах след нея. И все пак още не я обичах. Не. Защото ако я обичах, никога не бих я излагал на такива рискове, на които я изложих.

С времето тя стана най-довереното ми лице, чрез което изпълнявах разни задачи, възложени от партията. По нареждане на партията аз отложих последните си изпити и отивах пак по нареждане на партията да работя през свободното си време в кантората на баща ѝ. Това беше едно много добро прикритие за мене. Но тя... – Стефанов замълча. Агнеса го погледна, очакваща да продължи. – Тя... трябваше да отиде в провинцията, това бе няколко месеца преди 9 септември, за да занесе важни инструкции на наши хора. Но за нещастие полицията я хвана. Докато ни съобщят за нейното арестуване и докато баща ѝ намери начин да я освободи, нейната нервна система не е могла да издържи изтезанията и още в първата нощ на арестуването ѝ тя е получила психическа депресия. И най-страшното бе, че докато тя беше здрава, аз не знаех, че съм я обичал, а когато я видях болна, аз разбрах, че я обичам с всяка фибра на моето съществуване.

Странно е, че тя помни всичко и разказва, че през нощта, като са я арестували, влезли при нея двама страшно грозни хора. В момента, когато единият вдигнал бича да я удари, през прозореца влязла света Тереза, някаква нейна млада, любима светица, и хванала бича на палача. Тогава тя просияла от радост и започнала да благодари на своята спасителка. А палачите се отдръпнали настрана и после си отишли.

Сега тя е добре, сравнително много добре... Но не може да се откаже от разговорите си със своята светица. И преди малко, когато видях очите ви, озарени от светлина, те странно ми напомниха за нейните. Така нейните очи се изпъхват със светлина и после тя започва да говори с въображаемата си светица.

Очите на Агнеса го гледаха съсредоточено, напрегнато. В един момент той дори мислеше, че тя не го слуша – така изглеждаше погълната в някаква мисъл. Но после разбра, че тя е размисляла върху това, което ѝ говореше. Когато той замълча, Агнеса искаше да му каже, че съществото, с което говори неговата приятелка, не е въображаема светица, а навярно нейната ръководителка. Но в този момент Невидимата застана пред нея и сложи пръст на устните си. След това ѝ каза: „Кажи му така: „Предполагам, че тя ще се излекува съвсем.“. Агнеса повтори думите ѝ.

– И аз съм уверен в това, но страдам ужасно за всяка скръб, която съм ѝ причинил, за всяка болка, която съм ѝ създал. А тя ме обичаше, о, как ме обичаше тя! Беше готова на всичко, което ѝ кажех.

– А сега не ви ли обича?

– Не зная. Сега зная колко много, колко безкрайно я обичам аз. И ако тя оздравее съвсем, един огромен, един ужасно голям товар ще се снесе от плещите ми. И кой знае защо, още когато ви видях за първи път в болницата, си помислих, че бихте ѝ били полезна. Един разговор с вас би допринесъл много... за нейното успокоение.

Невидимата отново се яви и Агнеса повтори думите ѝ:

– Ако вие мислите, че наистина ще има полза, аз нямам нищо против да се срещна с нея и да поговоря.

– Агнесооо! – чу се в това време гласът на Велка. – Хайде ма, че по-бърже ма, какво пълзите като мравки. Откога всички излязохме от „Боерица“, а вас още ви няма никакви. Не се ли свършиха приказките ви, ма?

– Идваме, идваме, Велке, – отговори вместо Агнеса Стефанов, – но се заприказвахме.

– Видя се, видя се, че сте се заприказвали, но не зная какво ще думам на Андрей.

– Глупачка – процеди през зъби Стефанов. – Чудно ми е как Лазар, един от най-умните ми другари, е могъл така да хлътне и да оглупее съвсем.

– Защо? – учуди се Агнеса.

– Не мога да разбера как се е залепил за това бостанско плашило.

Агнеса погледна учудено Стефанов. Същият ли е този човек, който преди малко ѝ разказваше историята на своята обич?

Велка стоеше горе, на края на пътеката, опряла се на едно дърво. Стефанов се спря, после извика:

– Велкее, тичай на помощ.

– Че защо бре? – запита го тя.

– Раненият ми крак ме заболя и не мога да мръдна. Ела ми на помощ, ела ми помогни.

– Че нали край тебе има болногледачка, бре, за какво съм ти аз?

– Като я духнеш, ще падне тая болногледачка, ела ти да ме изтеглиш горе – и Стефанов се приведе почти на две.

– Наистина ли ви боли кракът? – запита го тихо Агнеса.

– Оставете – махна с ръка той.

Агнеса разбра симулацията му и тръгна нагоре.

– Видиш ли твоята болногледачка – викна Стефанов, – тръгна си. Ела, Велке, ела, душо, да ме спасиш.

Велка се затича засмяна надолу.

– Че защо не помогнеш на човека ма, Агнесо? – каза тя, като я срещна на пътеката.

– Нали знаеш, че съм слаба, пък и той иска ти да му помогнеш.

Поласкана, Велка слезе при Стефанов. Той я прегърна през рамо и така тръгнаха нагоре, като през всичкото време Велка весело се смееше. Но като видя, че Агнеса стигна края на пътеката, ѝ викна:

– Че чакай ма, Агнесо, какво се разбърза отведнъж.

Агнеса се спря и ги дочака. Когато изкачиха височината,

кракът на Стефанов оздравя и тръгнаха тримата. Като излязоха от гората, пред тях се откри сградата на „Боерица” с нейния особен стил, който много хареса на Агнеса.

В това време се чу песента на Надя „Партизан от бой се връща, мята пушка на рамо”. Гласът ѝ се разливаше равен, мощен, приятен. Слънцето обилно разливаше своята светлина по свежата зеленина, в която бе потънала цялата планина.

Агнеса се спря за миг и пое дъх.

– Толкова е хубаво – помисли си тя, – а все пак след няколко часа ще трябва да оставя всичката тая красота и да се върна в болницата. Какво ли правят те там сега?

– Какво се замисли сега пак – бутна я Велка. – Хората прегладняха да чакат.

Стефанов крадешком се усмихна на Агнеса. Тя му отвърна също с усмивка.

– Какво се хилите – забеляза усмивките им Велка, – пладне откога е минало.

– Един часът е, Велке – каза сериозно Стефанов.

– А хората в дванадесет се хранят...

– То на планината не се спазва точно часът, Велке.

– А Лазар откога казва, че е гладен.

– Е, тогава да бързаме – прие сериозен вид Стефанов и тримата забързаха по посока на песента.

***

Из дневника на Агнеса

Юни 1945 г., болницата

Една седмица измина от връщането ми от екскурзията на Витоша, но едва днес мога да хвана перото и да пиша. А толкова много неща има за писане.

Най-първо, заварих Андрей много зле. Като се върнахме от планината, аз исках веднага да си дойда тук, в болницата, но те не ме пуснаха. Рано било. Искаха да отидем на кино. И с колата направо спряха пред едно от кината. Забравих името му, защото имената на кината не ми са известни.

Още с влизането си в киното разбрах, че не трябваше да се поддавам на настояванията им. Обхвана ме необикновена тревога, която впрочем чувствах още в автомобила и поради която именно исках да се върна в болницата. Толкова се чувствах неспокойна, че най-после споделих с Надя.

– Няма нищо – отвърна ми тя, – толкова лекари има там, какво има да се тревожиш?

Наистина, това беше така, но аз, вместо да гледам филма, затворих очите си и започнах мислено да обхождам леглата, за да разбера от где иде тревогата. Като се спрях до младото войниче, на което бях писала писмото до женицата му на село, почувствах леглото празно. Къде можеше да бъде, когато състоянието му беше твърде сериозно? Опиписах с ръце леглото – нямаше никого там. Въздъгнах дълбоко и отминах по другите легла. Някакъв стон проникна в сърцето ми.

– Андрей е зле – прошепнах аз и отворих очите си.

– Уморена си и спиш, сънуваш – тихо ми каза Надя.

– Не, не спя.

– Вижда се, че си уморена. Ей сега, като свърши филмът, и ще те отведем – стисна ми ръката тя.

– Сигурно много го обичаш – каза ми Надя на другия ден, когато беше дошла специално да види Андрей.

Не ѝ отговорих нищо. Но все пак мога да кажа, че за първи път изпитах жал към него, когато се изправих вечерта пред леглото му и го видях свършено блед, със слепени от пот коси. Очите му бяха затворени, но той по някакъв чуден начин разбра присъствието ми и прошепна:

– Агнеса... най-после... – и въздъхна облекчено.

Аз седнах до него, той хвана ръката ми, отпусна се и заспа. Така стоях цяла нощ до него. На сутринта той беше по-добре и когато отвори очите си, ми се усмихна.

– Нали съм ти казал, че без тебе ще умра – прошепнаха устните му, а пръстите му стиснаха моите.

Един ден ме нямаше, а са се случили много неща. Войничето, което беше ранено в корема и чието легло видях празно, съвсем ненадейно починало. Може би това е

разстроило Андрей, а може би и това, че е ставал няколко пъти да гледа през прозореца към Витоша. А той не беше ставал никак от леглото. Може би се е простудил или кой знае какво, но веднага качил висока температура. А при неговото състояние това може да бъде фатално.

Сега вече Андрей е по-добре. Три дни стоях неотлъчно при него. Някакъв страх се е загнездил в него и той беше толкова чувствителен, че дори когато го мислех за заспал и исках да го оставя за малко, помръдваше устни и прошепваше:

– Агнеса, не ме оставяй.

А когато отваряше очите си, още преди да се е отмахнало съвсем булото на съня, те се изпълваха с някаква странна усмивка.

А аз, като седях край него, си мислех за Ивайло. Ако беше на леглото не Андрей, а той, какво бих направила? – Бих преляла цяла себе си в него. Не бих мръднала от леглото ни денем, ни нощем. И като притворих очите си, мислех: „Това не е Андрей, а Ивайло.” Ивайло е болен, както беше болен някога като ученик. Ето, сега той не лежи в болницата, а в малката стаичка в тяхната къщичка. Вратата се отваря и влиза майка му:

– Иве, как си, чедо? – пита го тревожно тя.

– Добре съм – отвръща той, но очите му още блестят от високата температура.

– Агнеса – обръща се той към мене, – чух гласа на майка ти. Търси те.

– Не – отвръщам аз – вече не ме търси. Аз вече съм голяма и тя не може да ми забрани да седя до леглото на Ивайло, колкото искам.

Очите на Ивайло, макар и с температура, ме гледат, както винаги сериозно, сдържано. Пръстите му не посягат да стиснат моите, но аз зная, че ме обича. Но сега ние сме големи и Ивайло може да хване ръката ми, или пък аз неговата. Но аз не помръдвам, защото ако помръдна, ако си отворя очите, стаичката ще изчезне и Ивайло няма да го има.

– Агнеса, спиш ли? – чух гласа на старшата сестра.

– Не – отговорих аз, като отворих очите си.

Погледът ѝ се спря върху мен изпитателно. Кой знае защо, тази сестра ми се струва съвсем различна от другите.

– Иди да си починеш – каза ми тя строго, – никой не може да бъде полезен в работата си, ако не използва почивката за отмора.

Знаех от опит, че на нея не може да се възразява. Станах. Настина бях преуморена.

Едва достигнах до таванската си стаичка. Но като отворих вратата, останах като закована: Ивайло седеше на леглото ми. Така се зарадвах, като го видях, че сърцето ми щеше да изхвъркне от радост. Съвсем забравих, че той е убит на планината, и го запитах:

– Кога се завърна?

Той се усмихна и рече:

– Пуснаха ме за малко – и като се усмихна отново, изчезна.

Аз седнах на леглото и заплаках. Но бях толкова уморена, че легнах на леглото и затворих пълните си със сълзи очи. В същия миг видях пак Ивайло до леглото си да ми се усмихва.

– Нали ти казах, че за малко съм свободен – каза той.

– А аз мислех, че си отиде.

– Напразно заплака, аз бях тук. Искаш ли да се поразходим?

– Разбира се – скочих от леглото аз.

Поисках да се облека, но се видях вече облечена. Ивайло вместо към вратата отиде към прозореца. „Аха – помислих си, – значи ще излетим.”

Нощта беше звездна, прекрасна. Отново почувствах Невидимата. Летях през къщи, през стени. Беше много интересно. После се понесохме над някакви високи, сини планини. Небето беше синьо, планините – също сини. Като слязохме на планинските хребети, останах изумена от блестящите скали – кристални и от скъпоценни камъни. В тях се преливаха такива багри, каквито никога не бих могла да опиша с думи.

– Нашата школа е на тази планина – заговори ми Ивайло.

– Каква школа? – запитах го аз.

– Гдето се учим.

– Но ти нали завърши гимназия – запитах го аз, – сега в университета ли учиш?

– Да – усмихна се той.

– Затова ли не се връщаш?

– Затова.

– А кога ще се върнеш?

Очите на Ивайло ме гледаха странно...

Отведнъж си спомних, че Ивайло е убит. Тогава разбрах, че го виждам, че съм го виждала и друг път насън, и ми стана много мъчно. Ей сега ще се събудя и него пак няма да го има... И се разплаках. Сълзите ми падаха по блестящите кристали и започнаха да блестят като тях.

– Защо трябва винаги да се разделяме с тебе – запитах го аз, – не мислиш ли, че е жестоко и несправедливо?

Той само ме гледаше и почна бавно да се отдалечава.

– Ивайло! – извиках аз. – Ивайло, не си отивай! – и почнах да плача с глас.

Тогава за мое преголямо учудване видях стъпала, изсечени от блестящите кристали, които водеха към голяма сграда. На най-горното стъпало имаше някаква белоснежна фигура, която излъчваше лъчиста светлина. На стъпалата пред фигурата бе коленичила жена. С учудване познах в нея майката на Андрей. Тя се молеше за нещо. Останах поразена – молеше се за мене... и за Ивайло... да се върне той при мене.

Тогава коленичих и аз. „Наистина, значи тя ми е била някога майка” – мислех аз и цялото ми същество се изпълни с най-чудното усещане за връзката ми с тая жена през много векове.

Тогава си повдигнах главата и познах в ослепително-белоснежната фигура Учителя. Очите му ме гледаха меко, съсредоточено.

Исках отново да падна ничком пред Него, но в този момент видях да слиза към мене майката на Андрей. Връцете си носеше Ивайло като бебе. Гледах изумена, поразена!

Всичко наоколо ми блестеше от красота и от светлина. Тази светлина ме изпълни цяла и аз се слях с нея...

* * *

Юни 1945 г.

Прекъснах завчера писането, защото дойдоха Надя, Манолов и Стефанов. Стефанов ми напомни за обещанието да отида да се срещна с приятелката му. Понеже Андрей е още много чувствителен, в първия момент не му стана приятно, но когато Надя каза, че имало някакъв плат, който искала да видя, той се съгласи.

Но преди да изляза, минах специално край Спасов. След връщането ми от Витоша той е мълчалив, затворен. Трябва да му се е случило нещо в мое отсъствие. Не ми е удобно да го разпитвам, но явно е, че той страда.

Понякога болницата ми се струва сбор от най-различни човешки страдания. Цялата тя е един вопъл на страданията.

– Господи – викнах веднъж с всичката болка на душата си, – много, много са страданията на човека!

И чух нечий глас да ми казва: „И все пак те са кратки.“ Тогавя се замислих. Наистина, какво са страданията на човека в неговия кратък живот в сравнение с вечността?

И все пак аз страдам със страданията на всички тук. Понякога ми се струва, че стените, вратите, прозорците са проникнати от въздишките на болните и нощем чувам да се изтръгва от цялата сграда глуха въздишка.

– Много ми е мъчно за вас – сложих ръката си върху тая на Спасов, когато застанах до леглото му.

– Пак ли ще излизаш? – изненада ме той с въпроса си.

– Да – отвърнах, – ще отида при едно болно момиче и ще се върна скоро – допълних аз. – А случило ли се е нещо, когато ме нямаше? – най-после се осмелих да попитам.

– Да – отвърна Спасов. – Разбрах, че е било по-добре да остана там... – не довърши фразата си той.

Само помилвах ръката му. Какво можех да му кажа? Разбирам страданията му и страдам с него. Мислено се обърнах към Невидимата да му помогне. Спасов въздъхна дълбоко и облекчено.

– Искате ли с нещо да ви услужа? – запитах го аз.

– Сега ми е по-добре – отвърна той.

Прекарах лекичко ръката си, по която все още стоеше сиянието на Невидимата, по бинтованата му глава, а в себе си се помолих: „Господи, облекчи го, Господи!”

– Върни се по-скоро – прошепна Спасов.

– Добре – отвърнах аз и тръгнах.

Като минавах покрай леглата на ранените, този, който бе настанен в леглото на починалото войниче, ме повика да му дам вода. И той не е много добре, но дано да оздравее.

Срещнах се с Елена – така се казва приятелката на Стефанов. Наистина неочаквано деликатно и красиво момиче, при това интелигентно, умно, възпитано.

Като ме видя, тя се усмихна и рече:

– Знаех, че ще дойдеш... днес.

Погледнах Стефанов, може би той бе ѝ казал.

– Не, не ми е казал Розмарин – отвърна тя на незададения ми въпрос, – други ми казаха.

– Да – потвърди Стефанов, – днес случайно дойдох в болницата... заради Надя.

– Много се радвам – обърнах се към Елена аз, – че са ви предупредили.

Влезе майката, малко пълна и не много висока жена. По запазеното ѝ красиво лице беше застинала скръб. Очите ѝ бавно се напълниха със сълзи, които тя не изтри и които като че ли бяха погълнати от самите ѝ очи.

– Ще ми позволите ли да изляза за малко? – каза Стефанов.

– Да, разбира се – отвърнах аз.

Елена само му се усмихна много хубаво.

После тя се обърна към майка си.

– Маме, попитай гостенката дали има за какво да плачеш?

Пълните със сълзи очи на майката се спряха върху мен.

– Мисля, че не – отвърнах аз.

– Дай Боже – прошепнаха майчините устни.

– Моята скъпа майчица – заговори Елена – е много верующа, а в същото време е страшна неверница, нали, мамо?

– Не зная, чедо, обърках се вече.

– Не, не се обърквай, ти вярваш на светиците, които са на иконите, а когато истински, живи светици проговорят, ти не вярваш и плачеш.

– Ех, чедо, чедо!...

Стефанов се появи на прага и повика майката.

Очите на Елена ме погледнаха хубаво, усмихнато. Цялата ѝ фигура бе нежна, направена като от фарфор. Изпитвах някаква приятност да я гледам.

– Хайде, кажете ми това, което имате да ми кажете – заговори ми тя.

Какво можех да ѝ кажа? Изобщо нищо не бях мислила. И като не знаех какво да ѝ кажа, обърнах се към Невидимата. Тя се отзова много бързо и ми каза:

– Говори ѝ за мълчанието.

– Но какво собствено да ѝ кажа? – запитах недоумяваща аз.

Невидимата ме погледна със съсредоточен поглед и се усмихна. Усмивката ѝ казваше: „Нима не знаеш какво?“

– Ах, да – сетих се отведнъж аз.

Невидимата изчезна, но нейното сияние остана. Тя беше при нас и щеше да ни помага при разговора.

– Тази твоята светица ли беше? – запита ме Елена.

– Да – отвърнах аз.

– И тя е млада и красива като моята, но ти защо не разговаряш с нея?

– Разговарям.

– Тъй ли? – учуди се Елена. – Но аз нищо не чух.

Усетих особен трепет под лъжичката и чудна приятност ме изпълни.

– Мила Елена – заговорих ѝ аз, – светиците чуват и когато им говорим без глас.

– Така ли?

– Да. И за да не ни разбират другите, когато говорим с нашите светици, най-добре е да им говорим без глас. Те ще ни чуят и ще ни говорят пак без глас.

– Това е много интересно, но аз ще мога ли?

– Разбира се. Щом като ги виждаш, ще можеш да разговаряш с тях без глас.

– Но... как така без глас?

– Много просто, мислено. Мисълта е говорът на съвършените същества. Те го чуват, както ние чуваме нашия обикновен говор.

– Но аз бих ли могла да го чувам?

– Разбира се. И тогава околните ще престанат да те считат за болна.

– Наистина ли? – просияха очите на Елена.

– Наистина. Понеже те не виждат твоята светица, а чуват, като се разговаряш с нея, това ги смуцава и затова мислят, че си болна. Но ако ти разговаряш мислено с нея, те няма да знаят кога е тя при тебе и няма да се смуцават, а ще си помислят, че си оздравяла.

– Но как няма да знаят, че е при мене. Когато тя дойде, стаята се изпълва със светлина, както преди малко, когато беше тук твоята светица.

– Но ти трябва да знаеш, че те не виждат тая светлина.

– Защо?

– Защото мозъчният център на това око, с което се вижда светлината на светиците, не е развито у тях.

– А у мене развито ли е?

– Да, щом като ги виждаш?

– Но по-рано, преди да ме арестуват, изглежда че и у мен този център на това око не е бил така развит, защото само понякога виждах светлина, но мислех, че така ми се е струвало. Когато ме арестуваха и когато бяха почнали да ме мъчат, в подземие, в което бях, отведнъж стана светло, светло, по-светло от ден. Тогава за пръв път видях моята

светица. Тя е толкова млада и красива, че аз забравих къде съм, забравих и страшните хора, от които се бях толкова много изплашила, и цялата просиях от радост, от щастие. Никога не бях виждала такава чудно същество. Тогава тя ми каза: „Не бой се, косъм няма да падне от главата ти.“ А как можех да се боя, когато тя бе при мен? Тя им заповяда да ме оставят и те, вместо да се зарадват, че я виждат, се уплашиха и ме оставиха. По-право – избягаха...

Елена говореше с хубав, чист възторг. Очите ѝ сияеха. А аз знаех, че изобщо палачите не са видели тази, която Елена е виждала, и са се уплашили от разговора ѝ с невидимата за тях.

– Разбирам те много добре – заговорих ѝ аз, – но трябва да знаеш, че на съвсем малко хора е разработен сега центърът на това око, което вижда светлите същества, и за да не ги смущаваме, докато и на тях се развие този център, най-добре е да разговаряме с нашите покровителки без глас.

– Кой те научи тебе да говориш така?

– Мама.

– И тя ли ги вижда?

– Не.

– А как тогава?

– Много лесно – усмихнах се аз, – като ми се караше винаги, когато забележеше, че разговарям с Невидимата. И не само като разговарях, но ако забележеше, че се усмихвам или че очите ми просияват от радост, мама ми правеше страшен скандал. Но освен мама самата Невидима си слага винаги пръста на устните, когато не трябва нищо да говоря.

– Знаеш ли, че света Тереза понякога ми е казвала да не говоря, да мълча. Но аз толкова много се радвам, когато я видя, че не мога да се сдържам. Забравям всичко и всички и започвам да говоря. Дори веднъж св. Тереза ме гледеше замислено и строго. Но тогава аз се разплаках и я запитах защо ми се сърди. Тя нищо не ми каза и аз цялата нощ плаках и бях ужасно разстроена.

– Да, тя сигурно е искала да ти каже да не разговаряш с нея гласно.

– А аз не съм я разбрала. И затова навярно е казала на твоята светица да те прати да ми кажеш ти.

– Сигурно.

– Колко много се радвам, че са те пратили. Знаеш ли колко самотна се чувствам. Обичат ме, но не ме разбират. А така ми е нужно да ме разбират. По-рано беше по-другояче. Много исках Розмарин да ме обича. Как исках! Нямах представа как исках! Само да го видя, само да го срещна, за мене беше безкрайна радост, безкрайно щастие. Със самата си душа знаех през коя улица ще мине и аз минавах оттам и се срещаме. Усещах го, когато върви из улицата, десетки метри далече. Първият знак беше този: почвах да чувствам как прелива в сърцето ми чудна радост, без всякаква външна причина. Тогава знаех: той е наблизо! Спирах се и чаках. Не се минаваха няколко минути и го виждах. Гледах го отдалече и много пъти не му се обаждах, защото присъствието ми го дразнеше. После той престана да се дразни, започнахме да вървим заедно, да разговаряме. Аз се радвах безкрайно много, но дълбоко в душата си го чувствах различен. Или не, не се изразих правилно, чувствах една преграда между мене и него – той не ме обичаше, както аз го обичах. Да знаеш колко го обичах! Бях готова на всичко. Ако ми кажеше: хвърли се от тая канара, тозчас бих се хвърлила. Знаех, нямаше да се пребия, защото моята обич в криле би се превърнала и би ме понесла над пропастта. Ако ми кажеше: хвърли се в огъня, щях да се хвърля без страх. Сега той ме обича. Преградата, която чувствах по-рано, се стопи. Стопи я моята обич. Но по-щастлива ли съм?

Елена гледаше замечтано, с изгълнени със светлина очи.

– Да, наистина бих била щастлива – продължи тя, – но той не иска...

– Какво не иска?

– Да имам дете.

– Защо? – учудих се аз.

– Защото мисли, че съм болна.

– Ето, видя ли? – усетих твърда почва под нозете си.

– Затова не трябва да говориш гласно. Щом се научиш да

разговаряш мислено, той ще помисли, че си оздравяла, и ще имаш дете.

– Но това няма ли да бъде лъжа?

– Кое?

– Че не разговарям със света Тереза?

– Не, ти няма да му казваш, че не разговаряш.

– А ако ме запита?

– Той всичко ли ти казва?

– Не, има партийни тайни.

– Видя ли?

– Вярно, аз не любопитствам да узная партийните тайни, но той винаги иска да знае всичко.

– Щом иска да знае всичко, нека да разработи и той своя център на окото и да вижда.

– Но как ще го разработи?

– Като обича.

– Но той е комунист – и да почне да вижда, пак няма да повярва, а ще мисли, че е болен...

– Виж, Елена, да не говорим за бъдещето. Докато почне да вижда, той може и да се промени и да почне да вярва.

– Кой знае – замисли се тя. – Той е твърдо убеден в своите разбирания.

– Нищо. Такива хора са за уважение, но такива хора уважават и убежденията на другите.

– Така ли мислиш?

– Да.

– Колко се радвам, че дойде. Толкова ми е леко и радостно на душата. Знаеш ли колко време не съм излизала, а сега ми се иска да изляза, да се радвам на Слънцето, на небето, на цветята. Все ми беше мъчно, че ме мислят за болна и че не ме разбират. А ето, имало и хора да ме разбират. Нямах представа колко ме радва, че ще кажа на Розмарин, на мама: „Аз съм здрава, не скърбете вече.“ И на света Тереза ще кажа: „Мила моя, прекрасна спасителко, аз ще имам това, което толкова много желая!“

– Но не забравяй, Елена, да ѝ говориш без глас, иначе тя пак ще се огорчи.

– Но научи ме как.

– Когато тя дойде, ще стискаш силно устните си и няма да казваш на никого, че е дошла. После тя ще ти заговори и ти мислено, без глас, ще ѝ отговориш.

– И когато се науча да разговарям мислено, ще имам дете, нали?

– Да.

– Добре – просия тя. – Ще видиш, че ще се науча да разговарям мислено. Когато обичам нещо много силно, аз го постигам. Аз обичам моето дете, макар още да не съм го родила. Представи си – да съм майка, да нося едно малко детенце на ръцете си, да го науча да изговаря първите думи, да му подавам ръцете си, за да проходи. Това е истинско щастие за мене. И знаеш ли – цяла сияеше тя, – ще го кръстя на твоята светица, защото тя те прати да ми помогнеш. Как се казва тя?

– Не зная.

– Така ли? – учуди се Елена. – Нима не си я питала?

– Не.

– А как я призоваваш?

– Различно. Понякога я чувствам като майка, понякога – като моя по-голяма сестра, понякога – като приятелка и ръководителка. Но понеже мама не я вижда, тя я нарича Невидимата – и аз винаги така я наричам.

Двете се усмигнаха. Само че в Еленините очи имаше съжаление.

– Но може да имаш син – опитах се да я успокоя аз.

– Предпочитам да е момиченце. Но Розмарин сигурно ще предпочита момченце, син. Добре, нека да бъде така. Когато прохода, ще му показвам големи червени ябълки, за да пристъпя към тях, а когато започне да тича, ще играем на топка. А ти какво дете би искала да имаш от твоя Андрей, когато се омъжиш?

– Аз ли, никак на съм мислила още за това.

Някаква мъка премина през душата ми и облак засени очите ми. Очите на Елена отведнъж изгубиха светлината на радостта. Разбрах, че не трябваше да я помрачавам с моите лични чувства, затова казах:

– Андрей е още болен.
– Затова ли си натъжена? Бъди спокойна – погали ме тя,
– той ще оздравее, както оздравях аз, защото ме разбираш.

Тя се замисли и после каза:

– Да те разбира, макар и един човек в света, това е да ти даде импулс за живот.

– Да, това е вярно.

– Агнеса – обърна се тя към мене, – нали мога така да те наричам?

– Разбира се.

– Роза ми говори за тебе и те чувствам така близка. Агнеса, искаш ли да ти посвирия на пиано? Знаеш ли колко отдавна не съм свирила? Отначало не свирех, защото мислех, че Роза счита свиренето на пиано за фашистки предразсъдък. Но скоро той ми каза, че никога не е имал такова мнение, значи имала съм грешка, и можех да свиря, но нямах желание. А ето, сега ще посвирия. Нека ангелите слязат и закрепят нашето приятелство, защото знаеш ли, когато слушам музика, наистина виждам ангели.

Елена отвори пианото и седна до него.

– Ти няма да ми обръщаш внимание – обърна се тя към мене, – защото пръстите ми са неупражнени.

– Ооо, нищо. Аз съм от село и не съм така взискателна.

– Но си знаела много хубаво да пееш.

Усмихнах се. Тя ми отвърна с усмивка и се обърна към пианото.

Не помня колко време, след като Елена започна да свири, една чудна лилава светлина със златисти отънъци се появи вляво над нея. Миг след това в силно трептяща светлина се появи едно съвсем младо момиче, държащо бял цвят в ръцете си. Прекрасното, съвсем младо същество ми се усмихна и леко помахна с белия цвят. Елена свиреше с полунаведена глава, владена в музиката. Аз станах и се приближих до нея. В същото време видях лазурносиньото сияние на Невидимата и почувствах лекия трепет на сърцето си.

Елена усети моето ставане или присъствието на своята млада покровителка и повдигна глава. В същия момент аз сложих ръцете си на раменете ѝ, защото почувствах, че тя иска да стане.

– Свири още – казах аз.

Видях озарените от светлина очи на Елена, отправени към лилаво-златистата светлина.

– Мълчи! – сложих пръст на устните си.

– Бъдете благословени – помахаш с бялото клонче младата светица и изчезна.

– Разбра ли как? – попитах Елена.

– Разбрах – отвърна тя.

В това време вратата се отвори и на прага застанаха Стефанов и майката на Елена. Последната бършеше бликналите от радост сълзи.

Елена стана от пианото. Стефанов разтвори ръцете си и я прегърна.

* * *

Когато се върнах тук, в болницата, влязох на пръсти да видя Андрей. Той спеше. Минах тихичко край болните и застанах при леглото на Спасов.

– Ти се върна – прошепна той.

– Не сте ли заспали още?

– Чаках те.

– Сега трябва да спите.

– Помогна ли на болното момиче?

– По-добре е сега.

Видях как ръката му, сложена върху одеялото, потреперваше.

– Агнеса – заговори ми той тихо и аз се наведох, за да го чувам, – ако съм в пустинята и умирам от жажда, би ли ми дала капчица вода?

– Разбира се.

– А пустинята, в която съм сега, е по-страшна от тая, която би съществувала на Земята, защото в пустинята на

Земята човек са надява, че ще намери извор, за да утоли жаждата си, а в пустинята, в която се намирам аз, няма никаква надежда.

– Не мисли за това – пошепнах аз, – успокой се и заспи.

– Ако можех... Мъката ме гори ден и нощ.

– Знам.

– Не, не знаеш.

– Майко моя – обърнах се към Невидимата, – дай мир на тоя неспокоен мозък и влей лечебни сили в измъченото му сърце.

Винаги съм се учудвала на отзивчивостта на Невидимата. Нейното сияние осени главата и сърцето на Спасов. Той въздъхна облекчено и рече:

– Иди да спиш, моя малка, ти би трябвало да живееш в радост, а ние, егоистите, слагаме своя товар на твоите крехки плещи. Иди да спиш, моя малка птичко.

За един миг сложих бузата си до неговата и отминах с бързи и тихи стъпки.

На другия ден Спасов ми каза:

– Не мисли, че няма да оценя чистата кристална капчица вода, поднесена всред пясъците на моята пустиня... не, в пътя на моята Голгота.

***

Юни 1945 г., болницата

Понеже много страдам и се измъчвам за ранените, една вечер, като се молех за тях, Невидимата ми каза:

– Агнеса, много е добре, че се молиш за тях. С това ти облекчаваш техните страдания и повдигаш себе си. Но ти трябва да знаеш, че съществува абсолютна правда и че всичките страдания са резултат...

– Всички ли? – не дочаках за пръв път да довърши фразата си тя.

– Всички страдания, които идат извън волята на човека.

– Но кой би желал доброволно да страда?

Тя ме погледна с усмивка.

– Ах, да, тези, които са умирали за Христа – казах аз.

– И всички – допълни тя, – които доброволно поемат товара и страданията на другите. Но ще знаеш, че по принцип всички страдания са благословение за човека.

– Благословение? – учудих се аз.

– Да – отвърна тя. – Ето, ти се измъчваш и страдаш за голямото страдание на Спасов, но я погледни!

Отведнъж стаята изчезна и аз видях да вървят хиляди войници по кални друмища – като някакви политащи, разперили черни криле птици.

Не зная дали те се приближаваха към мене, или аз към тях, но когато бяха близко до мене, занемях от ужас. И разбрах, не знаейки как, но разбрах – това бяха ослепените български войници, връщащи се при своя цар и родина! С примряло от ужас и страдание сърце попитах:

– Но какво общо има Спасов с тия хора?

И тозчас изтръпнах от още по-голям ужас – Спасов е бил един от палачите!

– Нека не окаменява сърцето ти – чух гласа на Невидимата – и нека се удвои молитвата ти за него, за да прогледне в своята слепота.

Паднах ничком и заплаках.

– Стани! – погали ме тя. – В страданията човек се калява, помни това! И ще знаеш, че не Бог оставя и се отдалечава от човека, а човек прави това, като престъпва основните принципи, върху които се гради Битието: Любовта, Мъдростта и Истината.

Изведнъж си помислих за нещастния млад момък и за неговите ръце. Невидимата ме погледна.

– Искаш ли да видиш нещо?

И преди да се опомня, намерих се в някакво подземие. Едни ръце въртяха колело, върху което бе проснат разпънат човек. Инквизицията! От ужас закрих очите си с ръце.

– Разбра ли? – запита ме Невидимата.

– Разбрах. Това е ужасно страшно!

– И все пак, ако от това страдание се пробуди съзнанието

му след този кратък човешки живот, той ще се роди със здрави ръце, които ще останат на раменете му през целия му живот. Ти знаеш, че животът е безкраен и крие в себе си безброй възможности.

* * *

Юни 1945 г. , болницата

Не можах да довърша, в смисъл да дозапиша в дневника си разговора с Невидимата, защото Надя беше дошла за малко. Почувствала необходимост да ме види и да поговорим малко. На мен също ми е много приятно да разговарям с нея. Когато я изпратих, влязох в смяната си. Без сама да съзнавам, отбягнах да се доближа до леглото на Спасов. Вчера той сам ме повика и каза:

– Агнеса, в пустинята на моя живот вее студен вятър, който смразява кръвта в жилите ми. Аз се рея между живота и смъртта и чувствам, че последната ме привлича с неотразима сила. Ти страниш от мен, защо? Оскърбих ли те с нещо? Подцених ли чистотата, с която ми поднесе капчица вода в пътя на моята Голгота? Кажй, какво е станало?

– Нищо – отвърнах аз, – имам много работа и се чувствам уморена.

– Свикнал съм, Агнеса, в тембъра на гласа ти да звучи истината.

– Страшно страдам – отвърнах аз.

– За какво, мила пгичко? – трепна той.

Замълчах. Можех ли да му кажа това, което бе ми разкрила Невидимата?

– Чакам, Агнеса – чух гласа на Спасов.

– За страданията, които хората си причиняват един на друг.

– Много си млада, за да мислиш за това, моя малка. На теб по би ти приличало да подскачаш на въже в двора на слънце.

– Не съм толкова малка – засмях се аз.

– А на мен, кой знае защо, все ми се струва, че си десет-

годишна, с къса поличка. Тогава те чувствам като моя малка, много близка до сърцето ми сестричка.

– А може да съм ти била – засмях се аз.

– Какво?

– Сестричка.

– Да, хубаво би било – въздъхна той, – тогава не би ме оставила, би идвала често при мене и би ми светила като малка звездичка в нощта на моя живот. Но... – въздъхна дълбоко той и не се доизказа.

Аз използвах този момент и отидох да избърша праха от шкафчето на съседното легло. Полковник Мирчев го нямаше в леглото му. Той вече става и излиза от време на време. Като избърсах праха, срещнах го в коридора.

– Агнеса – заговори ми той, – какво става с тебе? Виждаш ми се променена. Навярно малко спиш.

– Спя малко повече от вас – усмихнах се аз, защото полковникът винаги се оплаква от безсъние.

– А какво става с моята лекарка?

– Коя? – запитах недоумяваща аз.

– Невидимата ми лекарка.

– Ах, да...

– Все още навестява ли те тя?

Гледах го в очите, без да отговоря. Дори не исках нищо да трепне в мене.

– Много пъти съм си мислил – заговори той – за случилото се с мен оная нощ, и колкото повече мисля, толкова повече идвам до заключението, че твърде малко познавам природата. И колкото по-малко познавам нейните тайни и закони, толкова по-авторитетно ги отричам. Но с това ние подчертаваме не само нашето невежество, но и нашата глупост.

За пръв път чувах полковник Мирчев така да говори и леко се усмихнах.

– Теб кой те въведе в тази област, Агнеса? – запита ме той.

– Никой – отвърнах аз.

– Как никой!?

– Така.

В това време мина една от сестрите и ми рече:

– Агнесо, като говориш, поне не дръж легена, че ще се умориш.

Наистина, аз държах легена с парцала в него в ръце, но кой знае защо тези думи на сестрата ми се сториха като укор, а навярно така са прозвучали и на полковник Мирчев, защото той каза на сестрата:

– Аз я заговорих.

Тя само кимна с глава и отмина.

– Слушай, Агнеса – обърна се към мене полковникът, – навярно скоро ще ме изпишат, а страшно ми се иска веднъж да поговоря с тебе, неконтролиран от подобни авторитети – посочи той с глава към отдалечаващата се в коридора сестра.

– Ако разполагам с време... – отвърнах аз.

– То няма да е скоро – продължи той, – аз ще те намеря, където и да си, след като напълно оздравея, и тогава ще говорим десет дена и десет нощи, съгласна ли си?

– Да – усмихнах се аз.

Когато най-после се прибрах за почивка с някаква пустота и горчивина в душата си, без да съзнавам на какво се дължи тя, пред мен застана Невидимата. Никак не я очаквах и много се зарадвах.

– Агнеса – каза ми тя, – разбра ли защо е изтрито от паметта на хората предишното им съществуване?

– Не, не съм – отговорих аз.

– За да не се влияят от него.

Погледнах я въпросително, защото пак не можах да разбера думите ѝ.

– Хората носят в подсъзнанието си смътен спомен, не спомен, а чувството за миналите си съществувания, затова чувстват радост, щастие, приятност, като срещат едни хора, а имат обратното чувство при други. Но те нямат никакви обективни причини, с които да оправдаят тия си усещания, и затова приемат всичко това не с особена дълбочина и това им дава възможност по-лесно да се справят с някои неща.

Защото представи си какво би станало, ако днес се срещнат двама стари неприятели, враждували в миналото, и им се отворят очите да видят това. Тяхната омраза отново би кипнала в жилите им, ако не са достатъчно пораснали, за да я надраснат. Човек трябва да има много голяма любов в себе си, за да може не само да не осъди прегрешилия, но и да не намали доброто си чувство към него.

Веднага разбрах. Отнасяше се за промяната на моето чувство към Спасов.

– Ние трябва да помагаме, гдето ни пратят, колкото можем и колкото трябва, като сме уверени в абсолютната справедливост на Великия. Помни, че сме служители на Любовта и тя трябва да ни е стимул и награда.

– Разбрах – промълвих аз и преди да допълня моята голяма благодарност, тя напусна стаята.

***

Юни 1945 г.

– Агнеса, ти си радостна днес – ми каза Спасов, когато поднасях следобедната му закуска.

– Да – отвърнах аз, – получих много хубаво писмо. И затова всички писма, които писах днес от името на ранените, бяха проникнати все от моята радост.

– А за мене кога ще напишеш писмо?

– Сега, след като раздам закуската, ако искате.

– Не, не, остави. Нали завчера писахме. Предпочел бих да зная нещо за писмото, което толкова те е зарадвало.

– То е от моето братче, останало на село.

– За пръв път чувам, че си имала братче.

– Да, имам. То е селско дете, момче, чиято майка ме е гледала, когато съм била малка.

– Разбрах. Но с какво е могло да те зарадва толкова много писмото му? Прочети ми само няколко реда.

– Добре – съгласих се аз.

Извадих от джоба си писмото, отворих го и зачетох наслуки:

„Беше ми страшно мъчно. Няма я мама, няма те и тебе, и ми беше тежко, много тежко, че съм сам. Затова излязох горе в планината. Днес е неделя, не ходих да работя и седнах на оная канара, где то седяхме заедно с тебе. Започнах да се моля на Учителя и да му казвам колко много ми е мъчно, като съм така самичък. Отведнъж ми стана леко, леко, много леко... Като си вдигнах главата, гледам на отсрещната канара застанал Учителя. За пръв път Го виждам като човек. От дрехите му излизаше светлина. Толкова много се зарадвах, че забравих где съм и се втурнах към Него, като все Го гледах. А пък неговите очи ме гледаха така благо, както очите на мама. И разбрах, макар че ми го каза без думи, разбрах, че ми каза: „Аз съм винаги с тебе.”

Оттогава, где то ходя, все пея и все съм радостен. Пиша ти това, защото зная, че и ти много ще се зарадваш.

Твой брат Павел“

– За какъв Учител говори това момче? – запита ме Спасов.

– За един голям Учител, който е бил до много скоро на Земята и е учил хората как да живеят правилно. Аз съм чела с Павел някои от неговите книги и съм Го виждала само няколко пъти.

– Ти казваш, че е бил, а сега казваш, че си Го виждала.

– Да, бил е. Живял е тук, извън града, зад гората.

Като че ли се пробудих. В радостта си бях казала повече, отколкото трябваше. Мама я няма край мене, за да ми бъде спирачка. Може би не трябваше да чета писмото на Павел? Но то бе толкова хубаво, а с Андрей никога не бих посмяла да го споделя. Радостта, с която ме изпълни това писмо, сама бликаше от мене и Спасов я бе усетил. „Учителя видял – мислех си аз, – колко е хубаво да видиш Учителя!” В същия момент усетих ясно, не зная как, присъствието на Учителя.

– Защо не отговориш, Агнеса? – чух да ме пита Спасов.

– Няма по-голяма радост от това, да видиш Учителя – промълвих аз тихо, за да не ме чуят от съседните легла. – Ако вие Го видите веднъж, ще носите радост в душата си

цял живот. Самият спомен за това виждане ще се превърне в извор на радост.

– Как ще го видя – каза горчиво Спасов, – като нямам очи?

– Той не се вижда с тия очи сега.

– А с какви?

– С очите на душата.

– Ти така ли си Го виждала?

Спасов замълча. Може би той не вярваше? Може би се съмняваше?

– Защо замълчахте? – запитах го аз.

– Не разправяй на никого това – прошепна ми той.

– О, разбира се. Даже и на Андрей не съм го казала.

– И добре правиш.

– Чудно е, че всички така ми казват, да не разправам, а ако знаехте колко чудно хубаво е...

– Може – каза той, – но по-добре е да не го разказваш.

– И на вас ли?

– Не. На мене можеш всичко да разказваш.

***

Юни 1945 г., болницата

Велка вчера дойде и ме завари, като пишех.

– Казаха ми – заговори тя от прага вместо поздрав – да не те безпокоя, че си почивала. А аз си знаех, че ще те заваря будна.

– Преди малко станах – затворих тетрадката аз.

– Какво пишеш, на Павлето ли?

– Не.

– На майка си тогава?

– Не.

– А на кого?

– На никого.

– Много си скрита ма, Агнесо, къде скри туй, дето го пишеш. Че аз съм ти най-близка тука, можеш всичко да ми кажеш.

Погледнах я. Беше с нов тоалет. Даже в лицето се беше променила до известна степен. Само ситно накъдрените коси издаваха нейния предишен вкус, а може би и нейното вътрешно естество.

– Ти си с нещо ново, и при това хубаво – отклоних разговора аз.

– Нали? Това е по вкуса на Лазар. Ама да знаеш, Агнесо, той напоследък се е променил. Станал е един такъв, особен. Все – зает съм, та зает съм.

– Може. Те сега навярно имат много работа.

– Имат, че аз нямам ли? Цял ден давам пропуски! Хеле, отначало да знаеш какво беше, ама сега посвикнах.

– С какво?

– Да пиша по-бързичко. Че какво, цяла се изпотяхах, докато напиша един пропуск. Пък един, трябва да беше някой стар фашага, знаеш ли какво ми рече?

– Не зная – отвърнах аз.

– Рече: „Какво са турили туй, неграмотното, да скърца с молива два часа.” Така кипнах от яд, но само му рекох: „Другарю, не си издавайте фашистките предразсъдъци.” И да знаеш, той се стресна. Взе листчето и оттогава вече не съм го виждала. Нали добре му казах ма, Агнесо?

– Слушам те, Велке.

– Слушаш, а кой знае какво мислиш. Аз всичко ти казвам, пък ти – нищо.

Аз само я погледнах и станах от стола.

– Агнесо, много лоши очи имаш.

– Тъй ли? – учудих се аз. – За пръв път в живота си чувам това.

– Тъй ами, урочасваш човека, превземаш го.

Усмихнах се.

– Какво се смееш. Колко пъти съм искала да те намразя, ама не мога. Погледнеш ме и омразата ми се стопява. А да знаеш колко ме е било яд на тебе.

– Не съм знаела това, Велке.

– А сега ти го казвам, да знаеш. Може да си научила от оная магьосница нещо.

- От коя магьосница?
- От Павловата майка.
- Не съм знаела, че е магьосница, Велке.
- То тя не е била толкова, колкото баба ѝ. Моята баба ми е разказвала за нея. От всички краища ходели при нея. Пък аз си мисля: сигурно и майката на Павел е научила нещо от нея, а пък нали зная, че ти ходеше често при нея...
- Тя беше много добра жена, и при това болна.
- Болна! Баба ми е разправяла, че е лекувала с билки... лекувала... – изсмя се Велка шумно. – Като е лекувала, защо умря тя? Защо нея си не излекува?
- Не зная.
- Не знаеш! То се знае, че не знаеш. Ама си мисля, че си се научила от нея.
- Какво да науча?
- Да урочасваш хората.
- Че кого съм урочасала?
- Най-напред Андрей. Той като те видя, полудя. Пък и тука, уж си прислужница, пък чак дофторите те ухажвали.
- Не съм забелязала това.
- Не си забелязала. А на Нада д-р Иванов говорил такива хвалби за тебе. Ясно, че си го урочасала и него.
- От где пък мислиш, че като е говорил за мене, съм го урочасала?
- Баба ми е разправяла, че има едни такива очи, лоши очи: каквото погледнат, и го урочасват. Урочасаните хора почват да ходят като шантави и говорят за тоя, дето ги е урочасал.
- Велке, да ти кажа право, за пръв път чувам такива неща. Моята майка не ми е говорила нищо подобно и дори не зная да е вярвала в такива урочасвания. Мисля, че само бабите вярват в това.
- Агнесо, ти много обиждаш. Но ако искаш да знаеш, майка ти не е могла да се застъпи за тебе, защото не си била с всичкия си...
- Сълзи бликнаха от очите ми. Стана ми страшно мъчно. Мама, как е могла мама да говори на Велка такива неща!

Почнах да си търся кърпичката, защото сълзите избликнаха горещи от самото ми сърце.

– Какво търсиш, кърпа ли – запита ме Велка, защото си изтрих сълзите с ръце. – На ти тази, моята.

Никак не исках да си услужа с нейната кърпа.

– Вземи я, Агнесо, чиста е. Аз съм си купила три. Скъпи са, ама аз имам пари да си купя.

Най-после си намерих кърпичката под възглавницата.

– Сърдиш ли ми се, Агнесо? – заговори отново Велка, като се приближи до мене. – Недей ми се сърди. Аз ти говоря правото. Да знайш как те мразя по някой път. А хем те мразя, хем те обичам. И затуй мисля, че си ме омагьосала.

Седнах на леглото и не можах да спра сълзите си. Мисълта, че мама е могла да сподели с Велка каквото и да е за мене, страшно ме измъчваше.

– Стига си плакала, Агнесо – сложи ръката си на рамото ми Велка.

Но аз не можах да спра сълзите си. Нещо в гърдите ми се надигаше и се обръщаше на сълзи в очите ми.

– Агнесо, аз като рева и се огледам на огледалото, не искам да се видя! Такава съм една грозна. Челото ми се сбръчкава, очите ми се зачервяват, а ти като плачеш, си хубава. Хубостта ти омагьосва хората. Андрей омагьоса, но да знайш, ако омагьосаш и Лазар, ще ти отмъстя, това хубаво да го знаеш.

– Никого не съм омагьосвала – през сълзи ѝ казах аз.

– Очите ти са такива, Агнесо, урочасват. Баба нали те е виждала, та ми е рекла това. Но да знайш, ако урочасаш и Лазар... – не се доизказа тя, защото на вратата се почука и влезе Надя.

Тя затвори след себе си вратата и ни загледа учудено.

– Какво се е случило? – завика тя и се приближи.

Правех всички усилия да спра сълзите си.

– Кажете де, какво се е случило? – повтори Надя въпроса си. – Защо плачеш, Агнеса? – обърна се тя към мене.

– За нищо – отвърнах аз и станах от леглото.

– Ти, Велке, да не си я разплакала? – обърна се тя към нея.

– Защо пък аз? Тя си е такава. От нищо нещо реве.
– Как от нищо нещо?
– Ами така. Казах ѝ, че има лоши очи и че урочасва хората.

Надежда се разсмя така отведнъж, че сълзите ми веднага спряха.

– Глупости, глупости! – през смях говореше тя. – Глупости! И ти, Велке, си дошла в София, в най-големия град, а още вярваш в такива селски суеверия.

– На мен баба ми е казала...

– Мълчи, не се излагай. И това ми било момиче, което иска да стане кандидат-партиец... Че как ще те приемат с такива назадничави разбирания?

– Ама аз само така..

– Само така, само иначе, какво ги плещиш ни врели, ни кипели? Само да се научи министърът, отидоха и пропуските, и всичко!

– Ти пък, Надо, какво общо имат тук пропуските?

– Как какво има? Че може ли на такъв отговорен пост да се слага момиче с такива реакционни разбирания?

– Ех, сега пък ти, Надо, чак къде го задълба!

– Какво съм го задълбала, ти го говориш, а аз съм го задълбала. С такива глупости не може да се занимава един прогресивен човек. Я ми кажи, пише ли такава нещо в книгите, които ти е дал Лазар да четеш?

Велка я погледна виновно.

– Май ти още не си ги чела?

– И да не съм ги чела, Лазар ми го казва сичкото.

Надя се разсмя отново.

– Като се смейш, аз пък много ти обръщам внимание.

– А аз ще плача като Агнеса, нали? И само да кажа на...
– не се доизказва Надя, защото Велка се приближи до нея като разярена тигрица, готова да я разкъса.

– Аха – каза Надя, – показа ли си ноктите? Да знаеш, с тебе дотук! Ти се самозабравяш, но аз не съм Агнеса, може да си отидеш веднага на село.

– Надо – омекна Велка, – но ти не знайш, че Агнеса ми зима сичко, щом го погледне.

– Защото си глупачка и се занимаваш с глупости. А никой не обича празните и глупави хора! Помисли си какво приказваш и с какво занимаваш хората около тебе – с чорапите и комбинезоните, които си си купила. А на кого е нужно това? Хората те търпят заради явната ти простотия, а ти си въобразяваш, че си кой знае какво.

Останах поразена от рязкостта, с която ѝ говореше Надя. Стана ми жал за Велка.

– Колко пъти съм ти казвала – продължаваше Надя, – че е по-добре да четеш, да се образоваш, вместо да се занимаваш със суеверия и глупости. Почни да учиш!

– Ще почна, ще видиш, че ще почна наесен.

– И добре ще направиш – тръгна Надя към вратата.

– Надке – затича се Велка след нея, – кажи на сички, че ей сега ще додем с Агнеса.

Стоях като закована от изненада всред стаята.

– Агнесо – обърна се към мене Велка, – ако ти не се облечеш и не слезеш долу, защото е дошла онази, болната, дете си ходила при нея, значи ти с нищо не искаш да ми се отблагодариш, задето помолих Лазар да те настани тук – и квартира не плащаш бия!

– Аз мога веднага да си отида, Велке, за да се чувстваш съвсем свободна и спокойна. Ако не бях дошла тук, щях да си взема изпитите и щях да работя през лятото на село, за да си изкарвам прехраната. Затова повече не се грижи за мене. Аз ще си отида още утре и нямам нужда повече от твоето застъпничество.

– Виждаш ли колко си зла. И ще оставиш Андрей да умре тук!

Погледнах я сепнато.

– Велке – заговорих ѝ за пръв път твърдо аз, – или аз съм дошла при Андрей, защото той ме е повикал, или ти си ме настанила...

– И едното, и другото. Да знайш колко ме е молила майка ти.

– Да, наистина – прошепнах аз, – трябва да ти се отблагодаря.

– Видя ли! – зарадва се Велка.

А в себе си мислех: „Колко е горчиво! Трябва да благодаря за нещо, което аз никога не съм го искала! Ако бе останало на мене, аз никога не бих дошла нито в София, нито в болницата.” Но в същия момент си помислих за всички болни, на които поднасях вода, които хранех, на които услужвах и пишех писма до близките им. Пред вътрешния ми взор изпъкнаха Спасов, полковник Мирчев и всички други, които страдаха ужасно от раните си и които се усмихваха, когато се доближавах до тях. Тогава въздъхнах дълбоко и казах:

– Велке, наистина има за какво да съм ти благодарна. Ти отивай, аз ще се измия и ще сляза.

– Ще те почакам.

– Не ми ли вярваш?

– Вярвам ти, но не искам да слизам сама при оная усойница.

– Коя? – учудих се аз.

– Коя! Нада, коя! Винаги гледа да ме клъвне.

– Тя ти мисли доброто.

– Мисли ми доброто!? Но когато я клъвна аз, ще я заболи, че няма да я отболи. Какво ме гледаш такава – продължи тя, – да не мислиш, че нейният Манол не ме гледа като гладно куче за кокал? Тук е София, Агнесо, не са като на село. Ти си много проста в това отношение, не ги разбираш тия работи.

– Сигурно – промълвих аз и излязох да се измия.

При Андрей бяха Надя, Лазар и Манолов. Андрей беше весел и за пръв път забелязах, че наистина е много красив. Беше му навик, като ме вижда, да ми хване ръката в своите и така да ми говори.

– Почина ли си? – запита ме той.

– Да – отвърнах аз.

Велка и Надя си размениха продължителни погледи.

– Агнеса – заговори ми Андрей, като милваше ръката ми, – дошъл е Стефанов с Елена и те чакат долу в градината. Иди да ги видиш – и Андрей ми стисна силно ръката.

– Добре – съгласих се аз.

– Те бяха тук – продължи Андрей, – но ти се забави и те слязоха в градината.

– Нервите ѝ са още слаби – допълни Манолов, – не може да понася атмосферата на болните.

– Но все пак е много по-добре – забеляза Надя.

– Наистина – потвърди Манолов.

Намерих Стефанов и Елена в градината сред цветята. Кой знае защо, самата тя ми се стори като хубав разцъфнал цвят.

– Агнеса – заговори ми Елена като много близка, – нямах търпение да те дочакам да дойдеш ти, затова дойдох аз да те видя. Ти си заета с работа, а аз съм свободна всякога.

– Много се радвам, Елена – отвърнах аз.

– Роза – обърна се Елена към Стефанов, – иди малко при твой приятел, докато ние си поговорим с Агнеса.

Като останахме сами, Елена ме прегърна през рамо и седнахме на близката скамейка.

– Да знаеш колко съм щастлива! – заговори ми тя. – Мама вече не плаче. Роза по-спокойно отива на работа. Дори иска да почне да учи... и да си вземе държавния изпит. Нали е завършил медицина... Но като заема сега такава служба, кой знае дали ще стане лекар. Но все пак мама казва, че е добре да си има завършено образование. Но исках друго да ти кажа. Все по-добре и по-добре се научавам да говоря с моята светица без глас... Толкова съм ти благодарна, че ме научи на това. Само, знаеш ли, като влязох в стаята на болните, започна да ми става лошо. Започна да ме боли какво ли не: крак, ръка, глава – както на тях. Случвало ли ти се е такова нещо?

– Да.

– Много съм ти благодарна, че ми каза това. Така се бях уплашила да не би да кажат, че пак съм болна.

– Това е голяма чувствителност – повторих думите на Невидимата, която за моя преголяма изненада беше дошла при нас. – Ти възприемаш техните страдания – продължавах да предавам думите на Невидимата аз – и затова ги усещаш.

– Нали? Но лошото е, че аз казах на Роза и очите му веднага се изпълниха с мъка. А така радостен беше по-рано.

– Нищо, с времето и това ще се оправи.

– Как?

– Ще преодоляваш чувствителността си. И на мене лекарят ми каза, че за да бъдем полезни на страдащите, не трябва да изпитваме техните болки и да страдаме с тях, но да им помагаме. И мисля, че това е съвсем право.

– И успя ли?

– Донякъде.

– Как?

– Като не ги допускам в себе си, а ги гледам само отвън. Виждам от какво имат нужда и им помагам.

– Добре, и аз ще правя така, защото докато Роза мисли, че съм болна, никога няма да иска да имаме дете. А аз много искам. Знаеш ли, като вървах из улицата, искаше ми се да погала всяко дете, което виждах. Толкова много обичам децата. А ти?

Не успях да ѝ отговоря, защото по стълбите на болницата слизаха тези, които бяха при Андрей.

– А тази Велка как ти се струва, никак не мога да я понасям? Като говори, сякаш с всяка дума ме удря. А като се смее, трябва да си запушвам ушите.

– Нищо – отвърнах аз, – тя има добро сърце.

– Добро ли? – учуди се Елена. – А аз много се плаша от нея. Особено след като сънувах един сън. Там тя беше ужасно страшна.

– Не обръщай винаги внимание на сънищата, забрави тоя сън! Тя не е лошо момиче.

– Но на тебе ще ти направи страшна пакост...

– Нищо, нищо – побързах да ѝ кажа аз, понеже групата приближаваше, – тя е добра.

– Щом казваш ти... – погледна ме Елена примирително.

– Ще свикна да я понасям.

– Как ти се струва сега Елена? – запита ме Стефанов, като вървахме към входа на градината.

– Много по-добре е.

– Каза ли ти за днес?

– Да. Тя е още много чувствителна и възприема чуждите страдания като свои.

– Това за мене е съвсем непонятно. Когато оздравее Андрей, бих искал да дойдете заедно вкъщи, за да си поговорим при по-свободно време. Защото... подобрението на Елена наистина ме кара да се замисля.

– Агнесо, връщай се вече – викна ми Велка, – че Андрей те чака.

Трепнах и си вдигнах главата. От другата ми страна вървеше Лазар. Елена ме погледна тъжно и плахо. Спрях се. Надя, която вървеше с Елена, се засмя.

– Велка има право – казах аз, – време е да се връщам, защото болните ме чакат, а и почивката ми се свърши.

Стефанов искаше да каже нещо, но се въздържа. Елена го погледна с прекрасните си очи така хубаво заради неговата въздържаност, че той веднага отиде при нея. Само Лазар наведе глава и тръгна напред. Но после, като че се сети нещо, върна се и се сбогува. Надя, като се сбогувахме, ми прошепна:

– Не обръщай внимание на тази глупачка.

Но аз съвсем сериозно съм озадачена от държането на Велка.

***

Юли 1945 г., болницата

Вчера беше приемен ден. Понеже при Андрей имаше много гости, както обикновено в приемните дни, аз исках да отида при едно ранено войниче, за да напиша писмо до майка му на село, както му бях обещала. Но вместо към него, аз тръгнах по дългия коридор, който води към другото крило на болницата. Там прислужват и работят други момичета. Спрях се. „Къде отивам?“ – учудих се аз. Исках да се върна. Но в този момент сякаш нечия ръка се сложи на рамото ми и леко ме подтикна да вървя. Разбрах, че някой ме водеше. Тръгнах и ми беше интересно да видя къде ще

отида. Стъпките ми спряха сами пред стая № 6. Отворих вратата. Двете легла бяха празни, а на третото лежеше по-възрастен човек.

Спрях се на прага и го погледнах. Очите му се устремиха към мене и за миг проблесна в тях светлина, която после угасна.

– Вие сте сам – заговорих му аз.

– Сам съм – въздъхна той, – другите излязоха, а аз не мога.

– А не искате ли да поседнете? – запитах го аз.

– Не ми позволяват.

– Хубаво е да бъде човек изпълнителен – заоправях му аз по навик чаршафа и възглавницата.

Болният ме гледаше с вперен в мене поглед. Аз се усмихнах и го запитах от где е.

– От много далече – отвърна ми той, – от едно село край морето.

– Много обичам морето – заговорих му аз. – Като бях малка, с татко събирахме мидени черупки и охлювчета по пясъка. Още пазя един гердан, нанизан от него. Искате ли водица? – запитах го аз.

Спрените му върху мене очи продължаваха да ме гледат, после той въздъхна и каза:

– Дай ми.

Той пи само няколко глътки и аз сложих чашата на шкафчето му. Очите му следяха всяко мое движение.

– Вземате ли лекарства? – запитах го аз.

– Защо?

– Да ви ги дам, ако е време.

– Не, вече нямам нужда от лекарства.

– Оздравял ли сте? – усмихнах се аз.

– Аз няма да живея дълго – забули сянка лицето му.

– Кой ви каза това?

– Чух лекарите, като си говореха.

– Сигурен ли сте, че е било за вас?

– Сигурен.

– Възможно е, но дали пък те са абсолютно сигурни? – исках да прогоня мисълта за смъртта аз.

Той продължаваше да ме гледа и за преголяма изненада ме запита:

– Тебе Бог ли те изпрати при мене?

– Може би – промълвих аз.

Тогава от очите му бликнаха сълзи.

– Знаеш ли какво съм думал на Господа днес аз?

– Не – отвърнах аз.

– Ще ти кажа. Думах му: „Ти, Господи, не можа от толкова хора да намериш един човек да отвори вратата за мене.” И много се огорчих на Господа. И още му рекох: „Толкова време Те тачих, Господи, а Ти ми взема най-милото. За какво да живея повече?”

Аз го гледах, без да мога да го разбера.

– Ти не можеш да разбереш какво ми е взел, но ще ти кажа – на фронта ми убиха едничкия син – и той цял се затресе от плач. – Но ти не знаеш какъв син беше той. Кро-тък, тих, благ. Едни за подигравка, други за уважение бяха му турили прякора Исус. Зная, че той не е достоен за това име, но ти казвам какво са му думали. Аз не помня да ми е отвърнал дума. Само нещо като не беше по волята му, като беше малък, ще му се напълнят очите – и ха да заплаче, а като стана голям, само ме поглеждаше тъжно, но правеше туй, дето съм му казвал. Такова чедо не зная да е имал някой...

– Е, това е много хубаво – казах аз.

– Хубаво, но мен ми гори душата за две работи – дето не го изучих, такъв мерак имаше за учение, и дето го насилих да яде месо, а той не можеше да го вкуси. Ама най-сетне махнах с ръка и рекох: „Е, като не ще – не ще” – и не му придирах. Ама да знаеш, бил съм го за туй месо. А жената беше се на негова страна. „Жалостив е – думаше тя, – не го насилай.” И вярно, че беше жалостив. Куче ли видеше на улицата, коте ли – ще го донесе къщи. Охлюв да види на земята – ще се наведе, ще го помести, да го не стъпче някой... И какво мислиш, още с първия куршум на фронта него са го убили, а аз тогава бях у запаса.

– А как пострада?

– От бомбите. Но аз да бях умрял, аз да се бях затрил, а той да остане. Ама не би. А жената, като ѝ съобщили, хлъцнала – и на място. А аз корава душа нося, не ще да излезе лесно. И лежа и си мисля: „За какво ставам веке аз? За нищо. Да няма кой вратата да ти отвори.” Пък то... ти дойде. Хвала на Бога!

Аз само го гледах и от време на време леко кимах с глава.

– И знаеш ли – заговори пак той, – ей тука ми гори – посочи той гърдите си, – гори ме всяка дума, дето съм му реквал да му се скарам за туй пусто месо и дето, като стана ергенче, никой път не излезе на мегдана да поиграе като другите момци с момите на хорото. „Защо – думам му аз, – не излезеш да се повеселиш с акраните си?” – „Не ми се ще, и тук ми е добре” – и все нещо чопли из градината. Пък мен ми се ще да го видя като момък сред момците. А какъв хубав беше, какъв напет! Белки пък за това учене не му се е щяло да излиза? Кой знае? И хем лежа, хем се виня. Сол и хляб да бях ял, ама да съм го пратил да учи... та да не ми гори сега душата.

В този момент до леглото застана млад войник, обвит в познатото сияние на Невидимата. Разбрах, че беше синът на болния. Гледаше баща си с неизразима нежност и обич.

– Не се измъчвай – заговорих аз, – твоят син не те обвинява в нищо.

– Тъй ли? – зарадва се той. – Ама наистина ли?

– Наистина.

– Ти видиш ли го?

– Виждам го.

– Познах по очите ти. И на него очите ставаха такива по някой път. Аз го питах: „Какво си се загледал, бре сине, какво видиш?” Пък жената ще ме дръпне: „Остави го – каже, – немой го стряска.” Пък аз... какво, ама на, сега, като лежа, се сещам за много работи, ама тогиз не съм ги разумявал. Ех, да можех да го видя аз!

Лицето на сина просия. От очите му бликна сноп светлина.

– Ще го видиш – промълвих аз.

– Всичко ще струвам за измет, да позная Тебе, Единаго Истиннаго Бога и Христа, Когото си проводил – шепнеха устните му, – за да видя сина си – заключи той.

– Не казвай на никого, че съм идвала при тебе и за какво си говорихме – помолих го аз.

– То се знае – каза той, – тези работи не се говорят на безверниците.

***

Юли 1945 г., болницата

Не довърших разговора с измъчения баща, защото бяха дошли, за моя приятна изненада, Елена и Надя. Искаха да отидем пак на Витоша. Тоя път спях у Еленини и Велка не дойде с нас. Когато излизахме от болницата, Андрей ни изпрати до външната врата. А като се върнах, заварих Велка при него. Наистина този път аз не закъснях много, но все пак отдавна бе минало времето за гости. Кой знае защо, за пръв път ми стана неприятно.

***

Август 1945 г.

Отново съм на село. Душата ми ликува, сърцето ми трепти от радост. Гледам заобикалящите селото хребети и върхове и ми се струва, че ме гледат живи родни братя, на които не мога да се нарадвам.

Слънцето грее тук така хубаво, като никъде другаде. Въздухът е чист. Цялата планина ухае. Не преставам да пея. След седмица или две Андрей ще дойде и затова искам всичките тези дни, часове, минути, секунди да бъдат изпълнени с моя живот, с моята радост, с моята песен, че съм тук, в сред моите приятели, а не сред тези на Андрей, че съм сама със себе си!

Павел беше луд от радост, като ме видя. Застанал на прага, не можеше да говори, защото аз дойдох съвсем ненадейно.

– Тази неделя ще празнуваме, няма да ходим на работа – казах му аз, но той пак отиде тази сутрин – бил обещал.

Мама ми се радва също. Но най-напред ме запита с кого съм се запознала и как изглеждала къщата на министъра, гдето съм спала. Какви хора били и имало ли надежда да ни помогнат да се измъкнем от тука.

– Не – отвърнах аз, – цял живот ще остана в тия родни балкани – и вдигнах ръце към небето в изблик на радост.

– Ти нямаш ум! – ядоса се тя и се наведе над дрехата, която шиеше.

Искам да тичам, да пея, да скачам, да заговорвам всеки срещнат селянин и селянка. Да им кажа, че ги обичам, че ми са мили. Животът ми в болницата остана като тъмен и мъчителен епизод от моя живот, който все повече се отдалечаваше с всеки изминат тука час. Толкова много страдах с тях, че сега искам само да се радвам на Слънцето, на небето, на планината, на извора, на цветята – на всичко, което е тук.

Павел ми се вижда израсъл за времето, когато ме нямаше тук. Но раздялата го е направила по-близък на душата ми.

– Прочетох много от вашите книги – каза ми той.

– Кога? – учудих се аз. – Нали ходеше на работа?

– Вечер – усмихнато ме гледа той.

Павел го чувствам като мой роден брат. А и нали някога сме били такива?

* * *

Август 1945 г.

Тази сутрин, като ходих на извора за вода, си мислех колко много ми липсва Агата. Павел е мой брат, но той е дете, не мога с него да разговарям по всички въпроси. Защо тя не е сега тук? Бих искала да ме упъти, да ми каже и как трябва да постъпя в известни случаи.

Бях седнала до канарата край извора и си мислех за нея, и когато вдигнах глава, тя беше на няколко крачки от мене.

– Агата! – извиках радостно аз, забравила, че тя не е вече от тоя свят, и исках да се втурна към нея, но тя само се усмихна и изчезна.

Ето, това е лошото, че с хората от невидимия свят не можем дълго да разговаряме. Те ни се явяват, усмихнат ни се, кажат ни една-две думи и си отидат. А аз бих искала да разговарям дълго-дълго с тях. Наистина, имало е случай с Невидимата по-дълго да разговарям, но все пак е било за кратко.

Ето сега, като пиша тези редове, тя ме осени със светлината си и ми каза, че е премного заета с работа. И наистина трябва да е така. Земята е пълна със страдащи, нещастни хора, на които трябва да се помага. Колко много са такива като мене, които искат да бъдат упътени, защото им предстои да влязат в един чужд във всяко отношение живот за тях. Но да не мисля за това. Да мисля за гората, за извора, за тревите, които ме изпълват с радост!

Колко е хубава планината! Вдигам възторжено ръцете си към небето и ѝ се радвам. Слизам долу в дола край реката, потапям си краката във водата и си пея. Пее аз, пее сърцето ми, пее душата ми...

Самият въздух, който дишам, ме прави щастлива... Бедният Спасов, колко е лошо, че няма да види светлината... Когато майка му беше дошла да го вземе, аз избягах, не можех да присъствам на излизането му – толкова страдах за него. Но сестра Емилия ме намери и ми каза, че той ме чака. Слава Богу, че той не виждаше сълзите ми, които въпреки волята ми се стичаха по бузите ми. Не, не се изразих правилно: той не ги виждаше с очите си, но ги видя с душата си. Боже мой, какви герои са тия страдалци! Той ме извика при себе си и с двете си ръце погали бузите ми.

– Знаех, че плачеш – прошушна той, – усетих горчивия вкус на сълзите ти, а казват, че си имала хубави очи... като небесата в ранна утрин, огрени от изгриващото Слънце. А ето, че по бузите ти е навалял дъжд. Може ли от слънчевите небеса да пада дъжд? – прекарваше той треперещите си пръсти по бузите ми. – Стига – прошепна той, – ела да ме изпратиш!

– Добре – съгласих се аз, а в себе си помислих – наистина, какво съм се разплакала? Така ли би постъпила старшата сестра? Тя би била весела, би го ободрила, с думите си би ми дала криле. А аз?

– Ще дойдеш, нали? – трепна в гласа на Спасов радостна нотка.

– Разбира се – отвърнах аз весело.

Той веднага се отдръпна от мене и бледото му лице замръзна като че ли в размисъл.

– Такъв хубав слънчев ден е – продължих да говоря аз – и да поизлезе наистина ще бъде благотворно за мене.

– Ах, да, да, малка затворена птичко!

– Отивам да се облека.

Линиите на лицето му се отпуснаха и той въздъхна облекчено. Като се обърнах, срещнах измъчените майчини очи, пълни с благодарност. За какво? Боже мой, колко малко е необходимо понякога, за да създадем радост на някого!

– Ти си весела малка птичка – хвана той ръката ми в своята, когато пътувахме в колата до гарата.

Всъщност весела ли бях? – Не. Само си мислех какво би направила в такъв момент старшата сестра. Но в същия момент ми дойде наум това, което ми бе казала веднъж тя – да бъда, да остана вярна на себе си. Точно си спомних това – и тогава се наведох и му целунах ръцете. И тозчас си спомних, че тези ръце някога са ослепявали, и се смутих.

– За какво? – попита ме той, сякаш следеше всичко, което ставаше у мен.

Но в същия миг си помислих за Невидимата. Тя бе казала, че нашата проявена любов към тях би им помагала да поправят своите погрешки.

Но аз пак се замислих за това, което беше, а не искам да мисля, не искам... А кой знае защо и когато ме облива тук изобилната слънчева светлина, и когато птиците пеят в гората, отново се пренасям в болницата и чувам стоновите и въздишките на болните. Защо, защо беше тая война? Защо трябва да остават хиляди слепи, куци, сакати? Аз видях само една малка частица от огромното зло, което причини

тая ужасна война. Аз видях една безкрайно малка частица от страданията, които причини тя – и още не мога да се радвам, защото видяното страдание хвърля сянка върху радостта ми. Завчера бях долу при реката. Гледах я и ѝ се радвах. И като я гледах, си помислих, че Спасов никога няма да види тая красота! Толкова ми е жал за него, че сълзи бликнаха от очите ми. Повдигнах главата си и трепнах в радостна изненада – Невидимата беше до мен. Очите ѝ ме гледаха... Който не е виждал очите на Невидимата, не знае какъв извор на красота са те. Те говорят без думи и аз ги разбирам. Те ми казаха:

– Не мисли, че Бог е по-малко милостив от тебе. Ти видя причината за нещастieto на Спасов... Но не мисли, че той никога вече няма да вижда. Като изплати дълга си, отново ще се роди с очи, които ще останат завинаги.

Как ми се иска да му пиша това... Сигурна съм, че ще ме разбере. Аз вече му писах. Писах и на старшата сестра, на Надя, и я помолих да поздрави Елена. Разбира се, писах набързо и с по няколко реда – само за да споделя безграничната си радост от факта, че съм тук.

***

Август 1945 г.

Венета ми се сърди, чичо Стоян ми се кара. Как могло така, от три дена съм в село и да не отида да ги видя.

– Идвах, но не намерих никого.

– Идвала си – мърмори чичо Стоян, – идвала си, когато ние със стрина ти Неда бяхме на пазар, а Венета си беше тука.

Добрят чичо Стоян – казах му, че съм викала, хлопала, но той настоя на своето:

– Че не видя ли, че портата е отворена, ами почакай. Венета отишла до комшиите, а сватята е била на къра.

Сега те всички живеят у Венетини. Чичо Стоян е настоял и е молил Васко за това. Бебето на Венета е хубаво, здраво дете, което вече се смее. Аз не мога да определя на

кого прилича, но чичо Стоян страшно се гордее, че внукът му прилича на дядо си. А Венета е станала по-хубава от всякога.

– Агнесо – каза ми тя, като ме хвана за ръката и ме въведе в нейната стая. – За всичко на тебе трябва да благодаря. Никога не съм очаквала, че мога да имам такъв добър стопанин. Толкова обич и гледане не съм заслужила. Не знам как да ти се отблагодаря.

– С нищо – отвърнах аз, – защото не съм била аз, която ти е помагала.

– Може – рече тя, – но аз твоята светица не я виждам, виждам тебе – и като отвори раклата, извади копринено бяло платно и ми го даде.

– Не, не трябва – исках да го върна аз.

– Агнесо, ако ми го върнеш, много ще ме омъчиш. Туй е нищо, като си помисля за доброто, което си ми направила. Пък и ти нали ще ставаш булка, ще ти потрябва.

Трепнах. Тя ме погледна. После, като въздъхна, рече:

– Зная, трудно е, но като е добър, ще го обикнеш...

Тогава заплаках. Венета сложи ръката си на рамото ми и рече:

– Агнесо, аз ли трябва да те теша, дето ти тешиш всички? Ама и ти си човек, знам те.

Да, знае ме, в смисъл, разбира ме. Наистина, само Венета би ме разбрала най-добре. Но сега не искам да мисля за това. Защо да помрачавам малкото дни, които имам? Андрей искаше да остана с него в София, но нямаше къде. Аз напуснах болницата с неговото изписване. Бих могла да остана при Надя, но тя не е сама в стая. Елена също ме канеше, макар че и те не разполагаха в момента с много място – имаха гости от провинцията, техни роднини. Но не останах никъде там, защото и Андрей схвана, че има някакво неудобство – той да е при сестра си, а аз – някъде другаде.

Сестра му дойде една седмица преди изписването му. Омъжена е за голям партизанин, назначен отскоро на служба в София. Бяха в процес на търсене на подходящо жилище.

– Батко – каза тя на Андрей, – ще бъдеш при нас. Хората, у които сме, са приятели на Захари и казаха, че с удоволствие ще те приемат. А след една седмица влизаме в апартамента.

Тя не каза нищо за мене. Разбрах, че моето присъствие не е много удобно – съпругът ѝ е партизанин, а моят баща е генералът, който... Докато бях в болницата, беше по-друго, но въвн от нея се явяваше известно неудобство. Затова Андрей се съгласи на предложението ми да се върна тук, на село.

– И аз ще дойда скоро – сякаш искаше да ме успокои Андрей, – само да поуредя някои работи.

– Ще ходиш на село? – учуди се сестра му.

– Да, лекарите казаха да ида там, всред природата... за да възстановя здравето си.

Тя само се усмихна. Не знаеше ли тя за чувствата му? И защо той трябваше да се оправдава с лекарите? Почувствах горчивина и неудобство.

Сестра му ми говореше още от самото начало на „ти“. Може би защото бях прислужница в болницата? Но това няма значение. Каза ми, че ме познавала оттогава, откогато сме дошли в техния град, но аз не можах да си спомня. Тя е живяла у лелини си, когато навремето си са били по-добре в материално отношение, а и са нямали деца.

Но сега не трябва да мисля за Андрей, за сестра му, за никого от там, защото това ми помрачава настроението. Все пак странното е, че Магда, сестрата на Андрей, се сближи веднага много с Велка.

Когато Магда дойде най-напред в болницата, кой знае защо се зарадвах. Помислих си: „Ако беше сестричката на Ивайло! Тя тогава проявяваше артистични способности. Какво ли е станало с нея?“ Когато се видяхме с Магда втория път, попитах за нея. Магда само присви очите си и се усмихна. Стана ми болно. Искаше ми се да запитам за майката на Ивайло, но не посмях. Как бих искала да ѝ пиша! Тя е негова майка, а би била и моя, ако той беше останал на земята. Но какво да ѝ пиша? Помни ли ме тя? Тогава аз бях

дете, но кой знае, може да си спомни – аз толкова често ходех у тях, когато Ивайло беше болен, а и нали той беше у дома, когато полицията го търсеше? Бих ѝ разказала, че той е идвал при мене, преди да отиде в шумата, когато слязох през прозореца.

Не, това не трябва да го разказвам на никого, трябва да си остане само за мене. Но все пак тя го е обичала и го обича още. И в тая обич ние ставаме едно с нея. Как бих искала да я видя и как бихме плакали двете прегърнати! Тогава бих ѝ казала, че аз го виждам понякога и че той там учи в една голяма Школа. Но ще повярва ли тя? Кой знае. Само едно ще знае, че нас двете ни свързва обичта към Ивайло. И това може би ще стопли нейното сърце, както би стоплило моето мисълта, че тя е негова майка!

Когато мисля за Ивайло, ми е добре. Дали и той е много зает, че не го виждам? Но ако аз бих била на негово място, щях да съм постоянно при него. Така си мислех, спряла да пиша, и като си вдигнах главата, видях Ивайло. В очите му имаше толкова обич, че се забравих и го гледах прехласната, а от очите ми пак бликнаха сълзи. Тия мои вечни сълзи!

Очите му проговориха. Запитаха ме:

– Защо?

– От щастие – отвърнах му аз и не смеех да мръдна, за да не изчезне, но той пак изчезна. Останаха най-дълго очите му, които струяха светлина.

– Ивайло – промълвих аз, – Ивайло, не си отивай!

Но той си отиде.

***

Август 1945 г.

Васко дойде тая сутрин и ни донесе масло и сирене. Като го видях, зарадвах се. Кой знае защо го чувствам като брат и сякаш се познаваме от много години. Той бързаше и затова аз отидох да го изпратя. Каза ми, че скоро ще отива в София. Имам ли да кажа нещо на Андрей?

– Нищо – отвърнах му аз.

Той само ме погледна и нищо не каза. След малко ме запита:

– Какъв човек е този Златанов?

– Приятел на Андрей.

– Добър човек ли е?

– Не го познавам много. Рядко е идвал в болницата.

– Той щял да свидетелства за тебе...

– За какво?

– За баща ти.

– За баща ми ли? – учудих се аз.

– Ами нали сте живели в един град... Той е бил един от тези, които някога баща ти е спасил... гарантирал е за тях. Мисля, че са били десетина младежи.

– Та какво значение има това?

– Как какво значение има това!? Нали трябва да се оправи досието на генерала.

– Нищо не мога да разбера.

Васко се спря. Спрях се и аз.

– Ето какво, Агнеса – заговори с някакво смущение той, – нали знаеш, Андрей е бил партизанин. Хората го познават, известен е. Като оздравее, може да заеме важна служба. Затуй трябва да се оправи тая работа с баща ти. Още повече, че сведенията, които събрахме за него, са добри. Само дето е отишъл в последния поход срещу партизаните. Но ще се рече, че е отишъл по височайше нареждане... Сега разбираш, нали?

– Искате да оправдаете татко ли?

– Да.

– Мама ли е молила за това?

– Не.

– Ами тогава?

– Аз мисля, че ти знаеш, Агнесо, че Андрей не може да се ожени за дъщерята на осъден генерал.

– Но нима аз искам да се ожения за Андрей!?

– То се разбира, че ти не искаш, но тъй като Андрей иска, то ще ревизират делото на генерала и ще го оправдаят.

Може би трябваше да се зарадвам, но само наведох глава и си тръгнах назад. Ако татко бе ме послушал, когато

го молех, сега нямаше да стават тия работи, нямаше да се омъжвам и за Андрей. Татко никога не би позволил такова насилие над мене, никога! Но кой знае... ако мама кажеше? Той винаги отстъпваше пред мнението на мама. А все пак той ме обичаше и ако би останало на него, той би ме оставил свободна.

Така ми бе мъчно, че никак не ми се искаше да се върна вкъщи. Едва когато повървах доста, се сетих, че не се сбогувах с Васко и не поздравих Венета. Обърнах се, но Васко си беше отишъл.

– Ще се извиня при удобен случай – казах си аз и тръгнах нагоре. Взех една странична пътека през нивите и се заизкачвах по планината. Беше ми страшно тежко. Разпореждаха се с мене, с живота ми, а аз не можех нищо да кажа, не можех да протестирам. Чувствах се вързана. Кой ме бе вързал? Кой искаше този брак с Андрей? – Мама! Ах, Боже мой, все мама! Цял живот нейната здрава ръка е направлявала живота ми и аз не можех да се освободя от нейната воля. Чувствам се така безпомощна. Но защо собствено я слушам? Би трябвало да застана твърдо и да кажа, че не искам да се ожения за Андрей. Представих си само как би ме погледнала мама. И знаех, че пред нейния поглед пак бих се огънала. Странна власт има тя над мене. Аз плача, страдам, не искам да правя нещо – и въпреки волята ми го правя. Никак не мога да си обясня това.

Понякога си мисля: ако всичко, което прави мама, го правеше някой, който не ме обича, би било оправдано. А все пак зная, че тя трепери над мене и ме обича. Тя винаги мисли, че не разбирам правилно нещата, и се чувства задължена да ме постави на някаква твърда според нея основа. Поставя ме всред хора, които ми са чужди и далечни. Как ще живея всред тях и какво ще правя?

Продължавах да вървя нагоре. Годината е сушава и тревата е почнала да жълтее. Нацъфтелите неуехки ме драскаха с твърдите си стебла, понеже не вървах по пътеката. Изкачих се по стръмния пясъчлив склон и седнах на напечените от слънцето чукари.

Уморена и измъчена съм заспала. Никак не помня какво съм сънувала, когато чух гласа на татко.

– Агнеса, Агнеса – викаше ме той.

Обърнах се: на няколко крачки от мене – той. Зарадвах се много, скочих и се втурнах към него. Толкова ми беше мил. Стори ми се, че съм го обичала от всичко най-много на света. Очите му гледаха тъжни, изпълнени с обич.

– Татко – казах му аз, – толкова се радвам, че те виждам.

– И аз, ангеле мой – нарече ме той, както някога.

– Татко, защо не идваш по-често да се виждаме? – запитах го аз.

Той само тъжно поклати глава.

– Ела да те заведа вкъщи, ела да видиш къде живеем сега.

– Зная – промълви той.

– Значи ти си идвал?

Очите му отговориха „да“ и все така тъжно ме гледаха. После се обърна и си тръгна.

– Татко! – извиках му аз. – Татко, не ме оставяй!

Но той продължаваше да върви из някакъв пращен селски път. Тогава аз се захлупих на земята и почнах да плача. Но за мое по-голямо учудване отново чух до себе си гласа му, но тоя път тревожен:

– Агнеса! Агнеса!

Пробудих се и седнах на скалата. Тогава видях да пълзи змия недалечно от мене. Но в душата ми имаше толкова мъка, че не се уплаших.

– Може би по-добре щеше да бъде – помислих си аз, – да беше ме ухапала и да бях умряла.

Но в същия момент разбрах, че сбърках, защото почувствах, че някакъв хлад ме облъхна.

– Но какво трябва да направя? – заплаках аз, като станах и се отдалечих от скалата.

– Да се учиш – чух нечий глас в себе си.

– Да се уча!? Но от какво да се уча?

Вярно, Павел учи. Той като се върне, макар и уморен, взема акордеона и свири. После чете книгите на Учителя, а аз дори престанах да гледам учебниците си. Може би трябва

сериозно да се захвана и наесен да издържа изпитите си. Трябва да се видя с Васко и да говоря по този въпрос с него.

* * *

Мария остави шиенето, за да приготви вечерята. Бързаше да завърши една лятна рокля на Велка, но като видя, че няма да може, остави я, защото щеше да закъснее с вечерята.

Хората бяха много, а само Надежда се сещаше да ѝ помогне. За Агнеса дума не можеше да става. Андрей искаше тя постоянно да е при него, а това явно я уморяваше. Той я обичаше, виждаше се това, но от боледуването беше станал капризен като дете. И капризността му се изразяваше най-много в това – Агнеса да е край него.

Сутрин Мария и Агнеса ставаха и слизаха в къщата на кмета, където бяха отседнали Андрей и приятелите му. Вечер, след вечеря, се връщаха обратно у Павлови. Само за едно Андрей не можа да склони Мария – да остави Агнеса да ношува в кметската къща. Тя ясно и категорично рече:

– Докато не се ожените, гдето съм аз, там ще спи и Агнеса. А като се ожените, то е друг въпрос.

Много пъти тя лежеше будна и си мислеше дали беше направила добре, като бе тикнала детето си между тия хора. Но колкото и да мислеше, не можеше да измисли нещо по-добро. Бяха стигнали дотам, че нямаха избор. Агнеса трябваше да излезе от това село, трябваше да излезе от мизерията и от нищетата – и нямаше никакъв друг начин.

Сега щяха да реабилитират генерала. Кой знае защо, това не ѝ носеше радост. Даже я гнетеше. Гнетеше я и това, че Агнеса бледнееше, когато всички се смееха и шегуваха. Особено тая Велка с нейните глупости!

Кръв капеше от сърцето ѝ, като помислеше, че дава детето си в ръцете на тия, които убиха най-скъпия за нея човек на Земята... Но нямаше друг изход. Тя беше готова всичко да понесе, само Агнеса да е добре... Андрей я обича, внимателен е, Агнеса ще бъде нахранена и облечена... и след

време и тя ще го обикне. Тя е още млада, дете е. Ще свикне с новия, с техния живот. А може, като живее между тях, да забрави своите фантазии и оная, Невидимата. Тя сигурно няма да посмее да ѝ се яви там. Най-после щеше да откъсне Агнеса от нея.

Мария се спря с лъжицата в ръка. Но Агнеса щеше ли да остане само на нея, на Мария, след като Невидимата няма повече да ѝ се явява? Мария стоя така няколко мига неподвижно и разбра с дълбините на душата си, че досега тя бе бранила Агнеса от всички, за да я има само за себе си, а сега я бе дала сама...

– Ех – рече си тя, – това е женитбата. Не може другояче. С всички е така. Ще образува нов дом. Само да е добре, само да е добре... Но дали наистина ще е добре? Тези хора ядяха, пиеха, а Агнеса стоеше като бял ангел между тях, невкусваща от храната им и непиеща от питиетата им. Сега Андрей я обича, зачита вкуса ѝ, но дали все така ще продължи? Няма ли да поиска неговата жена да бъде като всички други?

Мария дълбоко въздъхна. Едничкото нещо, което не можа да наложи на Агнеса, това е да яде месо. И то защо? Защото при всеки опит тя повръщаше и боледуваше. А все пак различната храна, колкото и смешно да изглежда, разделя хората. Поне тя така го чувстваше цял живот. Ако Андрей почувства същото и поиска Агнеса да бъде като него? Тогава!? Мария се спря неподвижна. Тогава ще употреби ли насилие над Агнеса?

Дълбоко в душата на Мария тая мисъл отекна болезнено. После тя въздъхна дълбоко. Но няма никакъв изход... Само дано Андрей я обича винаги, а като я обича, ще я зачита. А като я зачита, няма да я насилва. Само тая Велка дете се вре все при него – това не харесваше на Мария. Но тя се вре при всички. Тя е от тия, които печелят с нахалството си. Все за нейния Лазар говореше, но той още не бе дошъл и Мария не беше го видяла що за човек е. Заемал голяма служба в милицията. „Кой знае какъв ще е умът му, за да се

повлече по Велка – мислеше си Мария, – но за мъжете не е чудно да се занаят с глупави жени.”

Но най-лошото е, че Агнеса, която трябва да се омъжва и да живее сред такива хора, не се променя. Даже става по-затворена и по-отдалечена. Това тревожеше Мария: „А аз си мислех, че самата мисъл за този брак ще я промени, ще я приближи до тях... Само с тая Елена говори, и то защото изглежда и тя е като нея не съвсем в ред. Особено отначало. Тя си мислела, че като съм майка на Агнеса, може свободно да ми говори всичко. Но види се, Агнеса трябва да ѝ е казала нещо, защото тя сега се задоволява само с това – да ми се усмихва. Само тая македонка ми се вижда със здрав мозък. Дано тя да подкрепи Агнеса. Но защо да я подкрепя? Нима ще стане нужда от това? А аз къде ще бъда, за да не я подкрепям?”

Отведнъж нещо я парна в сърцето. Когато Васко говореше за Агнеса и за Андрей, той никога не бе споменавал и за нея. Андрей беше възложил всичко на Васко – да събере сведения за живота на генерала и да се грижи за ревизията по делото. Разбира се, сигурно няма да е само той, а и тоя, Велкиният Лазар – нали затова се бавел да не идва. А и кой знае колко други свидетели са нужни, и това-онова. Но Васко ги подбутва да става всичко по-скоро... да се получи оправдателният документ. Час по час, дето се казва, Васко ходи до София и за квартирата казваше, че въпросът бил почти уреден.

На вратата застана Надя.

– Майче – обърна се тя към Мария, – готово ли е всичко?

– Ей сега!

– Народът огладня. Давай да помагам нещо...

– Ти, Надке, имаш ли майка?

– Не, почина.

– А жал ли ти е за нея?

– Много. Имах добра майка.

– Обичахте ли се? – разпитваше я Мария.

Надя я погледна малко учудено и после каза:

– Майка ми беше проста жена, от село. Сигурно ме е обичала. Грижеше се за нас. И аз я обичах, то се знае.

– Ами разбрахте ли се?

– Какво да се разбираме? Не сме се карали. Като научи, че обичам един момък, нищо не ми каза. А като разбра, че няма да се омъжа за него, гледаше ме тъжно. Пък като дойдох тук, тя заболяла и починала.

– А не сте ли разговаряли?

– Как да не сме? Като се връщах във ваканция от училище, тя винаги ме питаше какво да наготви. Разказваше ми за случилото се из селото през моето отсъствие – кой се оженил, коя родила и кой умрял.

– И нищо ли не ви разделяше?

– Какво да ни разделя?

– Тя споделяше ли идеите, на които ти служиш?

Надя спря да нарежда в кошницата чиниите, които трябваше да занесе в градината, под крушата, гдето бяха насядали на одеяла гостите, и погледна Мария.

– Изглежда, че тя е имала голямо доверие в мене – заговори най-после Надя, – защото едничкото нещо, което правеше, беше сутрин и вечер да застане пред кандилото, да се помоли и да направи няколко метана заради мене – да ме пази Бог.

– И не ти ли е казвала за своите страхове и безпокойства или да е искала да те отклони от комунизма?

– Не. Тя беше неграмотна, а обичаше, като ѝ четях на глас. Само някой път казваше: „Ех, да би станало за всички хубаво...” – и въздъхваше дълбоко.

В същия момент Павел се втурна в кухнята.

– Ти за яденето ли идваш, мой другарю? – запита го Надя.

– За него.

– А как остави така си Ленче?

– Тя ме прати да помагам.

– Е, Павелчо, ти си намери топло гнезденце – каза Мария.

– Какво гнезденце? – учуди се Павел.

– Нали Елена те кани за зимата у тях?

– Не зная. Да видим какво ще каже бати Васко. А най-важното е да си издържа изпита.

– Ще го издържиш, ще го издържиш! – каза Надя, като го тупна по рамото.

– Ето тази кошница, само внимавай, че е тежка и е пълна с чинии.

– Ох, тежка, аз цял чувал вдигам!

– С памук, нали? – засмя се Надя.

– Хубав памук – с жито!

– Ама пълен ли беше?

– Пълен ами – намеси се Мария. – Павел е силно момче.

– Ако е за истината, най-големите пълни чували ги вдига бати Васко. И аз мога да нося, но не от най-големите.

– Добре, добре, Павле, разбрах, че обичаш да говориш истината. Отивай сега, че да вечеряме, докато е светло.

– Как се подушват – каза Мария, когато Павел излезе с кошницата.

– Кой? – запитва Надя.

– Ами Павел, Елена, Агнеса...

– Защо да се подушват?

Мария трепна. Може би сбърка? Може би Надежда не знае нищо за Агнеса. И сега дали сама не я издаде?

– Подушват се кой от какво има нужда – даде друг ход на мисълта си Мария. – Павел е самичък, а иска да учи, да става певец. Щели да му дадат пенсия заради баща му, но колко ще е тя? А за учението трябва пари. Той тук работи, търчи от сутрин до вечер. Всички го обичат, защото е обичлив, засмян, втурва се на работа, независимо дали ще му платят, или не. Някой път гледам, иде някой селянин и пита:

– Павелчо тука ли е?

– Няма го – отвърщам аз, – защо ти е?

– Е, миналата неделя ми помага, пък тогаз нямах... – отвърща той, – че сега нося нещичко.

– Добре, добре – отвърщам аз и поемам, каквото е донесъл – кукурузно брашно, картофи, сушени круши. Някой път някой лев или пък платно за риза...

– Добре прави, че работи. А пък как пее!

– Виж, за пеенето – пее. Хем се трепе по цял ден, а вечер като запее и засвири, да ти е драго да го слушаш. Дарба!

– Како Надеее – чу се гласът на Павел.

– Какво има? – запита от прага Надя.

– Дошли са нови гости. Всички идат тука. Ще вечеряме горе, на терасата!

– Кои са гостите, Павле?

– Не съм ги видял – влезе Павел в кухнята. – Бати Васко ме посрещна и каза да върна чиниите. С автомобил пристигнали.

– Да не е дошъл министърът? – запита Мария.

– Кой знае... Лазар щеше да идва с един мой близък.

– Тоя, дето те искал ли?

– Да, той.

– Ами знаеш ли, че няма да стигне яденето?

– Не се страхувай, майче, те сигурно ще носят храна.

– Ами аз горе на терасата като съмшила, нали бързах... с Велкината рокля.

– Аз ще отида, майче, да понаредя.

– Ех, добра душа си ти, Наденце, само дано имаш добър късмет. Дано тоя момък е добър, за да си имаш дом, семейство – твои.

– Дано – отвърна Надя, – но кой знае.

– Защо?

– Струва ми се, че не мога вече да обичам. Нещо се изхаби в мене. Огрубях от ударите на живота. А за да обича човек, трябва сърце. А пък аз като че ли вече го нямам... Ти знаеш защо...

– Така ти се струва, мила – нежно се обърна Мария към нея, – така ти се струва. Но като мине времето, ще зараснат старите рани и сърцето пак ще обикне.

– Дано – отвърна Надя.

– Ех, защо с Агнеса така не мога да си говоря? – мислено си казваше Мария. – Ето, това е чуждо момиче, Надя от една неделя е тука, а ми разправи за момчето, което е обичала, и за разни случки из живота си, когато е била в шумата. А Агнеса нито в писмата, нито като се завърна, ми каза нещо за живота си в болницата. На Павел пише дълги-пре-

дълги писма, а на мен само това: „Мила мамо, добре съм. Не ти пиша дълги писма, защото съм много заета с работа.” И после ще почне да пита за кравата, за козата, за децата от махалата, за Венета, за чичо Стоян – и целите ѝ писма са пълни с въпроси, на които аз по цели нощи стоя да отговарям. А да каже: „Мамо, това ми се случи, онова ми се случи” – не. И тая нейна затвореност ще остане като жива рана на сърцето ми.

Отведнъж долапът, в който седяха чиниите, изпука силно. Мария се стресна. Една ябълка, която беше на масата, се търкулна и падна на земята.

– Аха – прошепна си Мария, – това е протест от нейната Невидима. А може така да си мисля аз, без всъщност да има нещо – отхвърли тя първата си мисъл.

В същия момент сякаш някой дръпна от ръката ѝ лъжицата, с която опитваше яденето, и тя я изпусна на земята.

– Кой знае, пък може да не съм права, като съдя Агнеса. Нали все аз я спирах да говори? А и за разказване ли беше това, което говореше? Щяха да я мислят за налудничавя, както са мислели и за Елена. Нали Велка ми разправи всичко... И тая глупава Велка, от где пък знае всичко! Като има глупави мъже да ѝ се доверяват! А може и да не съм намерила най-правилния начин, за да я накарам да мълчи пред другите и да говори само пред мене – мислеше си тя отново за Агнеса. – Ако беше жива моята майка, тя сигурно би ме упрекнала за моя начин на действие. И сигурно Агнеса с нея би разговаряла с часове. Майка ми никога не би имала нищо против Невидимата и двете заедно биха си шепнали ден и нощ за нея. Тогава Невидимата щеше още повече да ги сближи. А защо при мен става обратното? Защо аз не обичам тая Невидима? – Мислила съм винаги, че тя ми я отнема. Но с това аз с нищо не направих живота на Агнеса по-добър. Може би трябва да постъпвам по друг начин? Но не е ли вече късно?

Мария направи салатата от ситно нарязано зеле и я гарнира с рози от нарязан домати.

– Мамо – влезе Агнеса при нея, – ах, как си украсила салатите!

– Нали? – зарадва се Мария.

– Мама! – повтори по-тихо Агнеса.

– Какво, Агнеса?

– Мъчно ли ти е за нещо?

От очите на Мария бликнаха сълзи.

– Агнеса – показа се на прага Андрей, – гостите идват, ела!

Мария потърси кърпичката си, но не я намери в джоба си. Сълзите се стичаха по бузите ѝ. Агнеса бързо извади своята кърпичка и като отри сълзите ѝ, изтича навън.

– Господи – шепнеше си Мария, – Господи, колко е чувствителна, колко е чувствителна... Прости ми, Боже, че се борих толкова време. Ти ме победи, Господи! Тя е чула мъката на сърцето ми. Колко на погрешен път съм била, като исках да притъпя слуха на душата ѝ. Едва сега разбрам това, когато я загубвам, когато сама я дадох. Дадох я на тях, а не на Тебе. Дано не ме осъдиш за това, Господи, но аз... от обич към нея...

***

– Майка ти тук ли е? – запита Надя малката Ива, която ѝ бе отворила вратата.

– Тук е. Учи.

– Сами ли сте?

Малката я погледна с умните си големи, прекрасни кафяви очи, в които Надя прочете нещо недоизказано.

– Кой е тука? – запита Надя, и преди да чуе отговора на детето, чу Велка да ѝ казва:

– Ти ли звъниш така?

– Как така?

– Ами така!

– А ти пак ли си тука?

– Ха – засмя се Велка, – що за въпрос?

– Казах ти да не идваш в тая къща.

– О, ти ще ми забраниш да идвам или да не идвам!

– Мисля, че съвсем сериозно се разбрахме по тоя въпрос. Няма да се месиш в живота на тия хора.

– А ти защо се месиш в моя?

– Защото никой не ти дава правото да разваляш едно семейство.

– А ако единият от това семейство иска да идвам?

– Иска го твоето нахалство да се вреш тук и там.

– Я не приказвай много, какво си ми забръщолевила. Андрей ми е казал да идвам. Учим заедно италиански.

– Ха – разсмя се Надежда, – ти научи български, че и италиански.

– Какво съм научила, то си е моя работа. А ти за какво си дошла тук?

– Не за тебе.

– А за кого?

– За Андрей – каза Надя, само за да я ядоса.

– Не се е върнал още.

– Не си ти, която ще ми каже това.

– Ще кажа на Андрей да ти забрани да идваш тука.

– Нямах още тая власт.

– Ще видиш дали нямам...

– Ако е оглупял да се води по твоя патешки ум...

– Ти много обиждаш, но най-последно...

– Какво най-последно... Мислиш, че ще ме уплашиш нещо?

– Достатъчно съм те понасяла.

– Ооо, понасяла!? Значи ти почна да употребяваш културни думи! Но както зад тях, така и зад натруфените ти дрехи личи простотията ти и най-вече – нахалството ти.

Точно в този момент влезе Андрей. Той погледна отначало усмихнат Надя и Велка, но като видя суровия израз на Надя, запита какво има.

– Дойдох да поговоря с тебе.

– Ела в кабинета ми.

– Андрюшка! – промънка Велка плачевно.

– Почакай! – махна с ръка той.

– Ама не се бавете, Андрюшка!

– Що за Андришка? – запитала Надя, като затвори вратата на кабинета след себе си.

– Не ѝ обръщай внимание.

– Но ти изглежда ѝ обръщаш доста...

– Никак даже.

– Но през тия десет-петнайсет дни, откакто съм се върнала от командировка, колкото пъти дойда, тя все е тука. А изглежда и когато не идвам, тя пак е тука.

– Да, идва... Служебно.

– Служебно ли учите италиански?

– Остави, това е само проформа.

– И аз така мисля. През моето отсъствие нещата са взели кресчендо... Тая патешка глава... изглежда печели терен след терен.

Андрей я погледна.

– Защо ме гледаш така? Да не би да се обиждаш заради нея?

– Тя е най-вярното ми лице.

– От кога?

– От винаги. Аз съм я пренебрегвал, а това е било съвсем неправилно.

– И сега си решил да поправиш грешката си? А Агнеса?

– Агнеса е от съвсем друг свят.

– Мисля, че ти знаеше това.

– Но мислех, че ще вземе друг курс, като се свърже с мене. Да, имаш право, единственото лице, което би ми било най-добрата опора в живота, това си ти! Но аз се свързах с Агнеса... После... тебе те нямаше тука с месеци, а даже и година... беше в Съветския съюз. Освен това ти си повече приятелка на Агнеса, отколкото на мене.

– Не, ти знаеше, че тя никога няма да се промени. Защо не си честен поне пред мене? Аз съм еднаква и на двама ви и понеже съм такава, ти казвам: преди да си слязъл в пропастта, внимавай!

– За какво?

– Да не се поддаваш на увлечения... Помниш ли какво ми казваше: „Само малко да ме обича Агнеса.“ Сега тя те обича не малко, а много.

- Много? – засмя се някак особено Андрей.
- Да, много.
- Но по свой начин.
- А и как искаш, да гуляе с тебе по цели нощи и да се връщате пияни, както с Велка?
- Много добре си информирана...
- Да. И останах много учудена.
- Слушай, ти не можеш да разбереш колко е трудно да живееш с едно същество, чиито очи постоянно проникват в тебе. Това е ад, уверявам те, ад.
- Не съм виждала по-деликатно и внимателно същество от Агнеса.
- Та точно загова...
- Как точно загова!?
- Ами представяш ли си да живееш с едно същество, което те превъзхожда!? Какво е това?
- Но тя подчертава ли това?
- Няма нужда да го подчертава, то се чувства.
- Прави ли ти забележки?
- Ако би ми правила забележки, ако бихме се карали, по-добре щеше да бъде. Щях да я чувствам по-близко до себе си.
- Разведете се.
- Да се разведа, но аз не мога без нея!? Как мога да си помисля, че тя няма да е вкъщи!?
- Но да довеждаш тука тая простачка! Тая, която слухти отвън при вратата.
- Остави! Агнеса няма нищо против идването ѝ.
- Мислиш ли?
- Сигурен съм.
- Но не трябва да бъдеш толкова сигурен. Тая простачка ѝ е говорила направо, че ти си нямал вече нищо общо с нея.
- С коя „с нея“?
- С Агнеса.
- Трябва да е била пияна или луда.
- Пияна иди луда, не зная, но за да го говори, има някакво основание.

– Не, няма никакво основание. Тя ми служи за получаване на известни сведения. Чисто служебно...

– Пак не говориш честно. Ти забравяш, че сме били бойни другари. Забравяш какви сме били там, по планините. А сега си седнал да се трогваш от нейното нахалство, с което се е въртяла около тебе през всичките години.

– Обичала ме е.

– И ти се ласкаеш от това?

– Не. Но поне мога да не ѝ отдам... как да се изразя...

– Разбирам какво искаш да кажеш. Ами Лазар, ами тия преди него и след него?

– Това е било, защото аз съм бил груб с нея.

– И тя от дълбока скръб се е хвърляла на врата на тоя или на оня?

– Случват се такива работи.

– Да, случват се, но аз дойдох като приятелка да ти кажа, че вървиш по хлъзгава пътека. Известни са твоето пиене, гуляене, скитания...

– Това е било всичко на всичко три пъти.

– Може, но има хора и служби, за които тия неща не са препоръчителни. И ще знаеш, че човек, който те тика към тоя начин на живеене, не ти е приятел.

– Велка ли? Но тя не ме тика. Тя само ми дава възможност, без да ме критикува, да изживея неща, които са ми необходими.

– И пиенето?

– Ако щеш и това. Понякога човек има нужда да си отпочине, да забрави всичко, а това пред Агнеса никога не може да стане.

– Само дано тая нужда от почивка и такива изживявания да не ти стане навик. Тогава не зная какъв ще бъде понататъшният ти живот.

– Аз съм ти много благодарен, Наденце – приближи се той до Надя, като хвана двете ѝ ръце, – за твоето другарско предупреждение. Но уверявам те, че няма да се стигне дотам. Ти беше ли при Агнеса?

– Не.

- Иди, иди при нея. Тя те цени много.
- Андрюша – отвори вратата и се изправи на прага Велка, – че много дълго приказвате.
- Андрей – обърна се към него Надя, – накарай я да излезе и да затвори вратата!
- Велке, моля ти се, после ще поговорим за работата, за която си дошла.
- Само, Андрюша, по-бързичко – прие крайно печален и измъчен вид Велка.
- Що за нахалство! И как можеш да го търпиш!?
- Не ѝ обръщай внимание. Нали си я знаеш. Това си е Велка.
- Че това си е Велка – не се учудвам, но вие, умните – Петров, Лазар, Манол и ти – един след друг се заслепявате в нея – това ми е чудно.
- Ами, заслепяваме се.
- И я слушате. Това ми е просто непонятно. Да е умна, хубава, културна, разбирам, а тя е сбор от нахалство, глупост и простачина. Това е – наистина сте заслепени. Като гледах как водеше Лазар за носа, не можех да се начудя. После и Петров. Че и Манол. Сега и ти. И при това имаш съпруга като мадона.
- Знаеш, че сега религията е отхвърлена и мадоните станаха излишни.
- И това го говориш ти... за Агнеса?
- Не, а за мадоните изобщо.
- Аз си отивам, Андрей, и гледай да не си спомниш моите думи, когато вече ще е късно! – и Надя, като отвори вратата, се сблъска с Велка, която се беше прилепила до вратата да подслушва.
- Простачка! – процеди Надежда през зъби. – Оглупели мъже! Да се оставят да ги тика в блатото една гъска!
- Лельо Наде, мама те чака – посрещна я в хола Ива.
- Така ли, Ивенце – хвана я за ръка Надя, – ти как си, гълъбицата ми?
- Добре.
- Крачето още боли ли те?

– Малко, като тичам.
– А ти не тичай!
– Леля лекарка вече позволява. И като си вземе мама изпитите, ще отидем при баба на село.
– Ти радваш ли се?
Ива не отговори.
– Татко и той ще дойде с вас, нали? – стисна ѝ ръчичката Надя.
– Не зная, той има работа.
– Ех, татковците все имат работа. Нека работят, да печелят парички.
Когато Надя почука на Агнесината врата, Ива ѝ пусна ръката.
– Ти няма ли да влезеш? – запита учудено Надежда.
– Аз ще си поиграя малко в хола.
– Ах ти, умна, мъдра главице – наведе се бързо Надя и целуна Ива по страничките.
– Да знаеш колко те очаквах... – стана от масата Агнеса, като видя Надя.
– Дойдох да се сбогувам, Агнеса.
– Значи тръгваш?
– Да. Само че, както говорихме, докато тръгна, не бих искала никой друг да знае, освен тебе.
– А Манолов? Наистина ли съвсем си скъсала с него?
– Ти знаеш, че аз не можех да го обичам. Аз съм от тия същества, които веднъж може би обичат в живота си. Но все пак бих имала приятелски отношения с него... Но не зная каква е тая негова обич, когато още при първото ми отиване в командировка е паднал на колене пред Велка.
– Вярваш ли, че всичко, каквото говори Велка, е истина?
– Не всичко. Но и една милионна частица да е истина, пак е достатъчно.
– Толкова ли си ревнива?
– Това не е ревност, това е оскърбление. На мен да ми говори постоянно за своята обич, да казва, че не може без мене, да събуди в мене дори доброто чувство да се свържа с него, и при първото мое отсъствие да залети към Велка, към

една гъска. Поне да беше някоя, която ме превъзхожда, бих го извинила, а то...

– Във всеки случай той е бил много разстроен.

– Ще му мине. Ще се намери някоя като Велка да го утеши.

– Кой знае... Казал е на Андрей, че те обича много.

– Обича, а ще пада на колене пред една глупачка. Добре, че той беше дълго болен, а и аз не бях все тука, та да се свържа с него.

– Защо?

– Ами представяш ли си, ако аз се омъжех за него и Велка ми разправи историите им?

– Навярно той всичко добре е преценил после и си е направил самокритика, както се изразявате вие.

– Не, не. И без това моето чувство към него не беше пуснало дълбок корен и хвалбата на Велка бе достатъчна, за да се изпари. Все още мисля, че да създадеш едно семейство, това не е като да играеш на въже... с този, онзи.

– Ако аз вярвах всичко на Велка...

– Но аз не съм ти. Аз съм македонка. А кипне ли македонската кръв, свършено е. Може да пребия човека.

– Но ти си я ударила тогава...

– Беше ѝ малко. Не исках да събирам зъбите ѝ в шепата си.

– Не си заслужава.

– И аз така мисля. Лудият изяжда два зелника, но дважд по луд е, който му ги дава. Но да не говорим повече за нея. Да знаеш, че единственият човек, за когото ще жала и който ще ми липсва, си ти.

– За себе си мога да кажа същото. Значи съвсем сериозно си решила да отиваш.

– Съвсем... Онзи там ме чака.

– Ще се омъжиш ли за него?

– Нищо не зная. Сигурно не. Ще му гледам само децата. Кой знае дали след толкова години той ще бъде това за мен, което е бил някога... Но във всеки случай отначало ще караме така. Той е живял с жена си все пак вече толкова години и тя му е родила две деца. Не може да не си спомня

той за нея. А и тя беше богата, занесла му е доста пари. Пък и това, малкото, при чието раждане е умряла, ще му напомня винаги за нея. Може би пък и да я е обикнал с времето. Затова най-добре е да сме си свободни. Ще му гледам децата... Ако се разберем – добре, ако ли не – ще взема децата и ще ги гледам сама.

– А обществената работа?

– Ще работя и нея. Майките, които раждат, нали работят и гледат децата си? Но като отида, ще ти пиша как е.

– Надя, поздравявам те за желанието да гледаш децата.

– Само ти ме поздравяваш.

– Защо?

– Ами всички мои близки, които знаят, ми казват, че съм луда. Той ме бил оставил, оженил се за друга, а аз да отида да му гледам децата.

– Но те знаят, че ти го обичаш.

– Абе знаят, не знаят, какво ти разбират те? Само ти имаш душа, Агнеса, само ти... Ти така умееш да разбираш и проникваш в човешката душа.

– Е, да – въздъхна Агнеса.

– Но и това не се харесва на всички, ще кажеш.

– Да.

– Вярно, не се харесва на празните глави или на тия, които са почнали да се оправдават. Но за такива не си струва да се въздиша.

– Радваш ли се, че си отиваш?

– Откакто са уредени всички документи, не мога да спя. Затворя си очите – ето, нашето село: движи се, върви, върти се. Гледам прашните улички, къщите, нашата къща. Мама, изправена на портата, ме чака. „Мамо!“ – изплаквам аз и се стряскам. Уж съм била будна, а съм заспала. После пак затварям очите си... Чувам, нещо шуми – Вардар! Затичвам се като луда от радост. Наистина пред мен е Вардар. Простирам ръце, по бузите ми се стичат сълзи. „Родната река – шепна аз, – родната река.“ Като дойдох на себе си, страните ми бяха мокри. Наистина съм плакала.

– Да, родина – не може да не се обича!

– И още как! Сякаш е жива и ме вика: „По-скоро, по-скоро си ела!” Чувам как ме зоват реката, селото, улиците, по които съм тичала боса, тревите, чукарите, голите скали на планините, по които блести силното лятно слънце.

– А той?

– Кой знае защо, за него най-малко мисля. Може би не смея. Повече си мисля за улицата, по която съм вървяла с толкова трепет в сърцето. И притворила очи, виждам дюкяна им. Имат ли го още? Не знам. Искам да тръгна към къщата им, а се спирам. Не смея.

– А как ще отидеш тогава?

– Той ще ме чака на гарата в Скопие. Кой знае дали ще ме познае. Но аз не отивам за него, отивам за децата. Така съм мечтала някога да имам деца – и ето, сега ще ги имам.

Агнеса я гледаше с очи, пълни със светлина.

– Нали няма значение, че не съм ги родила?

– Разбира се.

– Всичко е в любовта, така си мисля аз. Него родила ли го бях, та толкова години е легнал в сърцето ми!?

– Съвършено имаш право – гледаше я с радост Агнеса. После погледна, отправи се малко настрана и остана за миг неподвижна. След това притвори очите си и прекара длани по тях.

– Ще ми кажеш ли нещо?

– Нищо...

– А какво гледаше встрани?

– Нали ти не вярваш?

– Не, но понеже сега си тръгвам, вярвам. Каж ми...

– Знаеш ли какво ми каза майката на децата?

– Тя ли беше тука?

– Да.

– И какво?

– Каза, че никой няма да гледа по-добре от тебе оставените от нея деца.

– Така ли, защо?

– „Само който знае да обича като нея – каза майката, – може да отгледа децата тъй, както бих ги отгледала аз,

макар и да не ги е родила. Затова, кажи ѝ, че я викам аз и на нея ги поверявам.”

Отведнъж Надя се разтресе от плач и прегърна Агнеса.

– А знаеш ли – през сълзи заговори Надя, – сънувах я два пъти. Сънувах я – седи на прага на дома си. Като ме видя, стана и се усмихна. Като се събудих, учудих се. Защо пък да я сънувам? Заспала съм отново... и пак същият сън.

– Какво ли ще е това – мислех си аз. Но после махнах с ръка и си рекох: сънища, празна работа.

– А сега вярваш ли?

– Бих искала да вярвам. А може би и вярвам. Може би дълбоко в себе си винаги съм вярвала, но не съм говорила за това. Искала съм да изкореня тая вяра, за която мислех, че е втъпявана както може би в детинството ми, така и от хилядите поколения, които са били преди мене. Но не можех. Има нещо по-силно от мене – моята вяра дълбоко вътре в мен. Много пъти съм си мислила върху това. Мнозина минават за безверници, казват, че са такива, а дали всъщност са такива? Дали дълбоко в тях не се спотайва вярата, която търпеливо чака своя час? Кой знае...

– Ех, Надя, ти си отиваш тъкмо когато бихме могли така свободно да си говорим.

– А си говорим, защото си отивам... – усмихна се Надя.

– Партията не би харесала подобна свобода.

– Но няма партията иска и може да изменя в бита на човека това, което е самата му същност?

– Към това се стреми. Иска да превъзпита човечеството. Да го приучи да уповава само на себе си, но не и на никакви си свръхестествени сили.

– Но ще може ли?

– Опитва се.

– И най-после ще се натъкне сама на тях.

– Партията ли?

– Тези, които образуват партията.

– Мислиш ли?

– Мисля, че когато и да е, човек ще се натъкне на Реалността.

– Може, но след сто години.
– Може и след хиляда години, това няма значение.
– Как няма? Тези хора ще умрат със съзнанието, че нищо не съществува след смъртта.

– А като умрат, ще видят, че нищо не се свършва, защото пак са живи.

– Добре, Агнеса, кажи ми още нещо.

– Какво да ти кажа?

– Аз тръгвам утре сутринта. Няма да идваш да ме изпращаш... изобщо никой няма да идва.

– Защо?

– Така. Но да оставим това. Въпросът е, че сърцето ми трепери така, както не е треперило, когато сме отивали на акция и когато са профучавали курсуми край мене.

Отведнъж лицето на Агнеса просия – сякаш невидимо слънце го огря и тя се усмихна така хубаво, както никога дотогава не я бе виждала Надя. За един миг самата Агнеса стана светла, толкова светла, че Надежда я гледаше изумена. После останаха само сияйната усмивка и очите ѝ – като сини лазурни небеса.

– Какво бе това? – можа най-после да запита Надя.

– Най-хубавото, което може да се иска.

– Но що, ти светица ли си, какво?

– Не, не съм аз...

– А кой?

– Невидимата.

– Коя Невидима?

– Една от невидимия свят, която идва и помага на тия, които са от видимия свят.

– Но как, що, аз нищо не разбирам! Боже мой, истина ли беше, да вярвам ли? Но истина беше, аз видях с очите си чудна светлина.

– Да, наистина беше тя. Искаше нещо да ти остави за из път. Ето, това е най-хубавото за из път. Колко отдавна и аз не бях я виждала.

– Защо?

– Не зная.

- Защо не я питаш?
- Тя си отиде много бързо. Само каза нещо за тебе...
- Какво?
- Че ще бъде с тебе и е била с тебе. Тя те е пазила.
- От куршумите ли? Знаеш ли, много пъти съм се чудила как останах жива, когато исках да умра, когато никак не се пазех.
- Сега разбра. Благодаря ти, Наденце.
- За какво?
- Ех, за всичко.
- Агнеса! – чу се гласът на Андрей до вратата.
- Да, влез!
- Свършихте ли си разговора? – усмихна се Андрей на прага.
- Почти – каза Агнеса.
- Ще вечеряме ли?
- Да, аз ей сега ще си вървя – каза Надя.
- Не, защо, можеш да останеш на вечеря.
- Бързам. А моята съперница отиде ли си?
- Защо съперница? – учуди се Андрей.
- Ами нали Манол ѝ е паднал на колене. Молил я е да му даде капчица любов.
- Това не може да бъде!
- Как не може да бъде. Велка ми го каза.
- Сянка мина по лицето на Андрей, после той каза:
- Ти ако вярваш всичко, което говори Велка!
- Ами щом ти ѝ вярваш, защо да не ѝ вярвам и аз?
- Как ѝ вярвам?
- Нали си я избрал за помощница в службата?
- Избрал съм я, какво съм я избрал!?
- Ами нали преди малко ми каза, че по служба идвала при тебе?
- И така да е – ядоса се Андрей, – какво от това?
- Нищо, само искам да кажа, че заслужава да се вярва на думите ѝ.
- Значи имала е любов с Манол, така ли?
- Ами щом го казва! А ти защо се сърдиш? Какво ти влиза в работата? Засяга ли те това?

– Защото не е истина, затова.
– Все пак, щом се нервиращ, засяга те. А пък мене не ме засяга. Нека си се порадват.
– Тебе ли не те засяга? – ядно викна Андрей.
– Разбира се, щом се смея! Защо да бъда егоистка... Но не мога да разбера ти защо се засягаш?
– Естествено, Манол ми е приятел.
– Но нещо напоследък не сте се срещали често.
– Зает съм.
– То се вижда... Ама нещо сте развалили калимерата.
– Както я разваляме, така я и оправяме. Какво искаш да кажеш с това?
– Нищо! Ами аз да си тръгвам, че закъснях. Агнеса, ела да ме изпратиш. Иве! – извика Надя, като отвори вратата. – Ела да се видим, че си тръгвам.
Изправена до масичката, Ива остави книгата с картинки и се обърна. В един миг тя обгърна с погледа си Надя и майка си, после се затича към тях.
– Какви хубави очи – прошепна Надя, – какви чудни очи! Само да не е тази тъга в тях...
– Много изстрада, горкичката – отвърна тихичко Агнеса.
– Е, толкова време в това гипсово корито. Но нали се оправиха крачетата.
– Слава Богу!
Като стигнаха трите до вратата, Ива се обърна към Агнеса.
– Да изпратя ли до улицата леля Надя?
– Да, само внимавай.
– Добре, ще внимавам.
– Довиждане, Андрей! – викна му Надя, понеже видя, че и той беше излязъл след тях.
– Довиждане! – махна ѝ той с ръка и се отправи към кабинета си.
– Иве – обърна се Надя към нея, – ти слизай, душичке, полекичка по стълбите, аз идвам.
– Добре, лелче – заслиза детето.
– Помниш ли, Агнеса, когато се видяхме за първи път? Шест години оттогава. И все пак, колко бързо минаха тия

години. Тогава, ако някой бе ми казал, че след шест години ще се върна отново при него, нямаше да повярвам. А сега няма да се прегръщаме за сбогом, защото аз не съм сантиментална, но ще се разплача. Нека си кажем довиждане. Да знаеш, Агнеса, единственото същество, което искам пак да видя от тука, си ти. Дано се видим пак.

– Дано! Пиши!

– Ще пиша – стисна Надя двете ръце на Агнеса в своите и като се наведе бързо, съвсем леко я целуна по бузата. После се затича по стълбите надолу.

Агнеса чу след миг гласа на Надя:

– Ивенце, чакай ме да ми помагаш да сляза!

***

От три дни Мария се чувстваше съвсем недобре. Изглеждаше, че потайната и невярна болест, която усещаше от две години, искаше да вземе надмощие. Беше писала на Агнеса, че никак не е добре, та нека побързат да дойдат с Ива. Но знаеше, че докато Агнеса не си вземе изпитите, нямаше да могат да дойдат, и въздишаше дълбоко. После сядаше на слънце и си мислеше. Пред очите ѝ се нижеха картина след картина от изминалия ѝ живот. И сега приближава може би краят – тук, на село, сама...

А така ли мислеше, че ще бъде, когато даваше Агнеса на Андрей? Какво всъщност определено мислеше тогава? Нищо! Искаше само Агнеса да се омъжи за Андрей. Но изглежда, че някъде дълбоко в подсъзнанието си е мислила и още нещо, защото решението на Андрей тя да остане на село я удари като гръм. Да се раздели с Агнеса!? С единственото ѝ най-скъпо същество на Земята! Това не може да бъде! Но колкото Андрей беше вежлив и внимателен към нея, преди да се ожени за Агнеса, толкова стана студен и хладен след това. Няколко пъти тя искаше да заговори с него, да му каже, че тя никога не се е делила от детето си, че това е свръхголям удар за нея, че изобщо не би могла да живее без Агнеса, и все не се решаваше. Когато най-после го заговори, той каза учтиво, че е зает с други работи, и се извини, че в

момента не ще може да се занимае с този въпрос.

Тогава тя плака цяла нощ. Беше решила на другия ден да не става, да не готви, да не служи на тоя, който така безмилостно я разделя с детето ѝ. Но като се разсъмна, все пак тя стана и изми грижливо подутите си от снощния плач очи.

– Може би – помисли си тя, – той наистина да е бил зает с някаква работа и не е имал време да говори с нея по този въпрос. Но какво ли пък има да говори с нея? Просто ще ѝ каже: „Няма какво да говорим, ти ще дойдеш с нас.“ Но по всичко изглеждаше, че той не иска тя да бъде с тях. Тогава в друга квартира! Но квартири сега в София нямаше много. А все пак той беше такъв голям партиец, може ли за него да няма квартира? Да, за него имаше, но за нея? За нея – не!

До последния ден, до последния час, до последната минута Мария вярваше, че Андрей ще се обърне към нея и ще каже: „Ела с нас! Нима може да бъдеш другаде, освен при нас?“ Но той не каза това.

Тогава тя се разплака, плака горко, плака с глас. Искаше ѝ се да се хвърли под автомобила, да бъде прегазена, убита, но не и разделена от Агнеса. Но Магда, сестрата на Андрей, която беше дошла също на гости на село, ѝ каза сдържано и хладно:

– Моля ви, не правете сцени. Знаете какво е здравето на брат ми, излишно е.

– Но детето ми, чедото ми отива...

– Да не отива на оня свят? Чудна жена! Та всички ли дъщери, като се женят, влачат и майките си със себе си?

– Но тя ми е едничка, едничка, разбираш ли? На света имам само нея...

– И едничка да е, щом се ожени, тя отива при мъжа си. Ти като се омъжи, при майка си ли остана?

Тия думи като че ли малко я свестиха. Тя си спомни деня на раздялата със своята майка. Майка ѝ беше бледа и очите ѝ – разширени, големи, като че ли... аха да я обгърнат, да я погълнат в себе си. А тя, Мария, беше щастлива, свръх-

щастлива. Щеше да бъде със своя любим сама – само двамата! А когато фойтонът потегли, прекрасните, тихите кафяви очи на майка ѝ я гледаха с всичката събрана в тях обич. И когато две едри сълзи се събраха и отрониха от тези прекрасни, пълни с обич очи, майка ѝ се усмихна.

После... после дойде нещастieto и тя никога не видя повече майка си. Но тази усмивка никога не изчезна от съзнанието ѝ. А тогава тя си мислеше: „Чудна е мама! Аз съм толкова щастлива, а тя заплака!“ Но в този момент така добре разбираше своята майка, така добре... И видя огромната разлика между нея и себе си. Майка ѝ никога не бе казала нито една дума. И Мария избърса с длан пресъхващите си сълзи. Но в следния миг си помисли, че тогава майка ѝ не беше сама, при нея беше баща ѝ, при нея бяха братята ѝ... А къде ли бяха сега братята ѝ? Не се обаждаха... Но времената са такива, че и да се обадят, кой знае дали ще стигне писмото до нея... Изпозагубиха си дилрите, изпозабравиха се...

Мария въздъхна дълбоко и с мъка стана, за да се поразтъпче. Дните, седмиците минаваха. Дали Агнеса си бе взела вече изпитите? Дали ще дойдат скоро? А трябва да дойдат. Тя има да говори толкова много неща на Агнеса. Колко малко я е разбирала! Колко много я е ограничавала, макар и да е изхождала от мисълта за нейното добро. Поне така си е мислила. Но през тия дълги шест години, през които тя видя Агнеса само няколко пъти, Мария имаше време да си припомни целия си живот, да се вглежда ден по ден в него, да разглежда всичко минало до най-малката подробност. И все по-често, и все по-ясно си спомняше разни случки с Агнеса, които изпъкваха в съзнанието ѝ със странна яснота. И тя въздъхваше дълбоко. Колко малко я е разбирала! Колко погрешно е постъпвала спрямо нея! Тя дори писа на Агнеса няколко пъти за това, но не получи никакъв отговор на тия писма. Дали Андрей ги бе получавал и не ѝ ги беше дал, или самата Агнеса считаше, че тези работи са вече минали и предпочиташе да мъл-

чи? Или беше премного заета с това болно дете? Кой знае, може би...

А когато Агнеса идваше на село за малко, Мария не можеше да ѝ се нарадва. Защо да помрачава малкото дни, които щяха да бъдат заедно, с минали работи? И се чудеше какво да ѝ направи, какво да ѝ даде, за да я зарадва. Но съзнанието на Агнеса беше заето с болното дете, което бе оставила под надзора на Надя. А Мария бе забелязала, че тя мисли и за Андрей. От година на година виждаше, че Агнеса все повече мисли за Андрей. Макар Агнеса да не говореше за това открито, Мария го виждаше в честите писма, които тя му пращаше през малкото дни на престоая си, разбираше го от грижите, с които говореше за здравето му. Да, Андрей не ѝ е вече безразличен, както преди женитбата им. От една страна тя се радваше на това, от друга изпитваше кой знае защо някакъв страх за щастието на Агнеса...

За пръв път Агнеса щеше да дойде с детето. Мария го бе виждала на много снимки, но сега щеше да го види на живо. Агнеса ѝ беше писала, че Ива е вече добре.

– Измъчиха го – въздъхна Мария, – измъчиха го, докато му оправят крачетата в това гипсово корито! Но нали е момиче, трябва да ги оправят. А и момче да е, сега като могат, защо да криви детето?

До миналата зима тя живееше у Павлови. Но през есента здравето ѝ се влоши и тя слезе да прекара зимата у Стоянови. Нямахте го Павел, а и какво да прави сама в зимните виелици. А пък и като заболееше по-тежко, кой щеше да я гледа?

Нямахте ги Васко, Венета, децата им. Опразнило се беше селото! Павел три години си идва всяко лято на село, но после ѝ писа, че с леля Ленче, с чичко Марин и детенцето им ще отиват в чужбина. И оттам не я забравяше. За всеки голям празник ѝ честитеше или ѝ пращеше подарък. Пишеше ѝ: „Мила майко на Агнеса"... А тя би предпочела да ѝ пише само „мила майко”, защото го бе обикнала като син.

Но кой знае защо, дълбоко в себе си изпитваше някакво странно, примесено със страх чувство заради Агнеса. Всичкият страх бе свързан с това, да не би Павел да ѝ повлияе отрицателно с ония книги, които ѝ даваше да чете, и с думите, които понякога чуваше да ѝ говори за някой си Учител... Но като се премахнеше мисълта за този страх, в сърцето си спрямо Павел Мария хранеше най-добро чувство. Когато през тези три години той се връщаше през лятото при нея, тя очакваше да ѝ говори за Агнеса, да споделя с нея много случки от София, но той скиташе из планината, четеше и малко пееше. Когато тя го запита защо не пее, той ѝ каза, че са му забранили.

„Сигурно заради възрастта” – помисли си Мария и повече не му каза нищо. Но все пак защо не ѝ споменаваше за Агнеса? Дали защото той учи на една страна, а тя е на друга с детето, с Андрей? Пък и какво има да се срещат? Той е дете, тя – жена със семейство! Тука беше съвсем друго...

„Дали пък няма да дойдат днес?” – отведнъж си помисли Мария и стана от миндерчето, на което бе седнала, и се запъти към вратата. Излезе на дървената тераса и заслиза бавно по стъпалата. После се спря. Получила ли е Агнеса писмото, в което ѝ бе писала, че се е върнала за лятото у Павлови, за да се почувстват свободни и по-спокойни? Ако не е получила писмото, сигурно Агнеса и детето ще спрат у Стоянови – заслиза тя отново – и Стоян и Неда ще я задържат там кой знае колко време. Ама тия хора не знаят ли, че тя я чака ден и нощ? И замислена така, тя премина двора, излезе през разтворения вратник и заслиза по равния селски път надолу.

„Иде – мислеше си Мария, – иде Агнеса...” – и в сърцето ѝ преливаше чудна мелодия. Така, както чака сега Агнеса, никога не я е очаквала по-рано. Като че ли преградата, която бе чувствала цял живот между себе си и Агнеса, бе паднала, стопила се бе през дългите нощи, когато бе мислила за нея, и сега, ей сега ще се зададе Агнеса, нейната Агнеса! Те ще се прегърнат и никога няма се разделят! И без да мисли за поръката на лекарката, която идеше от съседното село

за нея, че не трябва да се преуморява заради сърцето си, краката ѝ ускориха крачките си. А сърцето ѝ, сърцето ѝ не чувстваше никаква умора. В него някаква птица беше разперила криле и пееше, пееше: „Агнеса си идва, Агнеса си идва!”

Планината за пръв път, откакто беше дошла тук, ѝ се видя така хубава, така прекрасна. Дори Мария се спря за миг да я погледа. „Чудно – прошепна си тя, – планината била толкова хубава, а как досега не съм забелязала това!? И Слънцето как хубаво грее! И птичките чудно пеят! Ааа, да, така е, защото Агнеса си идва – усмихна се тя, – защото тя си идва... Затова всичко е така празнично хубаво.” И самото ѝ сърце, болното ѝ сърце, се е превърнало на птичка и пее: „Агнеса се върна...”

„Никога не съм била по-щастлива – помисли си Мария – от днес, откакто съм дошла в това село. Ооо, то е, защото си идва Агнеса, идва си детето ми!” И наистина, на следващия завой на стръмния, тесен селски път, тя видя Агнеса. Агнеса бързаше напред, а зад нея скрибуцаше колата на Стоян. Мария се спря като вкаменена и гледаше с широко отворени очи, прехласната. После се втурна...

– Мама! Мама! – чу тя радостния вик на Агнеса и в следващия миг Мария почувства в своите прегръдки дъщеря си.

На сърцето на Мария, което се бе превърнало на пееща птичка, сякаш му бе станало тясно в гърдите ѝ, и то, като разпери криле, литна... Агнеса усети как майка ѝ натежа в ръцете ѝ.

– Мама! Мама! – викаше Агнеса, но в тоя момент младият селянин Бойчо, който водеше воловете на колата, пусна синджира и навреме прихвана падналата Мария.

Положиха я на тревата. Бойчо отърча и донесе от колата бърдука с вода. Агнеса намокри една кърпа и я сложи на сърцето ѝ. Намокриха косите ѝ, устните ѝ. Най-после Мария въздъхна дълбоко. На лицето ѝ се появи чудна лъчезарна усмивка, макар очите ѝ да бяха затворени.

Воловете бяха спрели сами. Умните животни сякаш бяха разбрали, че нещо бе станало. Чу се гласът на малката Ива:

– Маме, ами аз?
– Сега, милата ми, сега, скъпата ми! – приближи се Агнеса. – На маминка, на по-голямата маминка ѝ прилоша от радост – и Агнеса, като взе детето на ръце, сне го от колата.
В това време Мария дойде на себе си. Един момент тя ги гледаше, после, подкрепена от Бойчо, се поизправи и рече:
– Значи това е Ивето, това е детето на детето ми, доживях да видя и двете!
– Прегърни маминка, Ивенце – това е нашата майка.
Детето стискаше ръката на Агнеса и гледаше с големите си тъжни очи Мария.
– Какви хубави очи! – прошепна Мария. – Колко пъти съм се питала на кого прилича, като съм я гледала на снимките.
– Целуни маминка, Иве – подкани я Агнеса.
– Ела, Иве, ела рожбо на рожбата ми! – протегна към нея ръце Мария.
Но детето продължаваше да я гледа, като стискаше ръката на Агнеса.
– Тя не те познава – намеси се Бойчо, – нали за първи път иде тук.
– За първи – каза Агнеса.
– Пък и аз, каквато съм мокра и чорлава, кой знае как изглеждам, че детето се плаши – започна да си пригладва косите Мария. – Хайде да ставаме полекичка...
Бойчо и Агнеса ѝ помогнаха да се изправи. Мария направи малка крачка, но спря. Тогава я качиха в колата.
– Агнеса, дай детето при мене – рече Мария.
– Близко е – отвърна Агнеса, защото усети как детето стискаше силно ръката ѝ.
– Иве – заговори ѝ тя, като тръгнаха пред колата, – ще те заведе на извора, на скалите, в гората, ще видиш колко хубаво е там!
– И ще пееш ли, маме?
– Ще пея, Иве.
– Ще видим ли горското момиче, което е имало коси като на горските листа?

- Сигурно, Иве.
- А ще чуя ли извора как пее?
- Ще го чуеш, Ивенце.

Малката замълча. Агнеса повдигна глава. По стръмния селски път идваха преживените минали дни.

***

- Агнеса – повика я Мария, – Агнеса!
- Идвам, мамо – приближи се Агнеса до леглото.
- Агнеса, защо виждам от известно време твоята някогашна бавачка Агата?
- Така ли, мамо? – зарадва се Агнеса.
- Така. Не смеех да ти кажа отначало, но после си помислих, че ти няма да се уплашиш от това, и ти казвам.
- Напротив, радвам се.
- Защо се радваш?
- Защото е при тебе.
- Аз не я обичах никак... заради тебе не я обичах. Ти беше се привързала много към нея. Никак не зная жива ли е, но дойде и седна до леглото ми. Чудното е, че не се плаша... А към нея не изпитвам вече лошо чувство. И порано съм я сънувала, и то често, може би защото не съм я обичала...
- Не, не...
- А защо?
- Защото тя живееше тука.
- Как тука!? – учуди се Мария.
- Да, в тази къща.
- Хайде де, как е възможно!? – повдигна се на лакът Мария. – Че кога е живяла тука?
- Преди да си замине от Земята.
- А кога е било това?
- Няколко месеца след нашето идване тук.
- Павел при нея ли е живял?
- Той е неин син.
- Павел!? Сега си обяснявам защо той ми напомняше

за нея, защо изпитвах някакво странно чувство, примесено със страх, от него. Чувство, което съм изпитвала и към Агата някога... А ти знаеше ли, че тя е тука, когато дойдохме?

– Знаех. И тъкмо затова дойдохме тук. Пратила ми беше бележка.

– А защо не ми каза?

– Ти знаеш защо.

– Да, зная... Зная, Агнеса! През тези дълги години разбрах и научих много неща, но вече е много късно.

– Никога не е късно, мамо.

– Късно е, Агнеса, ти сама знаеш, че е късно. За вечността – не, но за нашия живот е късно. Кой знае защо толкова те обичах и толкова исках да те запазя за себе си. А колкото повече исках това, толкова повече те загубвах.

– Такъв е законът, мамо.

– Законът! А сега, когато си отивам, откакто те посрещнах последния път, те чувствам толкова близка. А то е може би, защото разбрах... разбрах... Какво разбрах, не мога да ти го опиша с думи, но разбрах много, много.

– Радвам се, мамо. Но недей да говориш толкова много, че се уморяваш.

– Не, Агнеса, не се уморявам вече. Малкото време, което ми остава, искам да го използвам, за да си поговорим с тебе така, както никога не сме разговаряли през всичките години, когато бяхме заедно.

– Добре, мамо...

– Знаеш ли кого видях, Агнеса, когато ми стана лошо, като те посрещах?

– Кого?

– Твоята Невидима.

– Зная.

– Ти видя ли я?

– Да. Затова ти така хубаво се усмихна, макар още да не беше дошла съвсем в съзнание.

– Много мислех дали да ти кажа. В мен все още има нещо, което не иска да се покори. Но после си рекох: ще ти кажа. И като реших, стана ми толкова хубаво на сърцето...

Тая нощ сънувах моята майка. Тая зима я сънувах, когато бях болна, но сега дойде и ми каза: „Мария, пригответи се, аз те чакам при извора.” – „Аз съм готова” – отвърнах ѝ аз. „Не, не си готова, както трябва” – погледна ме съсредоточено мама. Като се събудих, разбрах: трябва да си поговоря с тебе, както никога... тъй, както сега. Да се смиря и да те оставя в ръцете на тая, която видях. А тогава, знаеш ли, когато ми прилоша, видях се, че вървя кой знае къде в непознато място, а тя дойде, хвана ме за ръката и ме доведе при тебе. Тогава разбрах, че тя е по-добра от мене. Аз никога не бих те завела при нея. И разбрах колко съм грешила с това. Ти прощаваш ли ми, Агнеса?

– Ооо, мамо, как можеш да си помислиш, че ще ти се сърдя!? – сложи Агнеса главата си близко до тази на Мария.

– Да знаеш колко съм жадувала да сториш това, когато съм страдала по баща ти. Тогава все съм съдила твоята Невидима – мислех, че тя те отдалечава от мене.

Агнеса се усмихна.

– Сега разбрах, че не е било така, но късно, много късно...

Сега вече наистина ще се разделим.

– Никак, мамо.

– Мислиш ли?

– Мисля.

– Дано да е така. А знаеш ли какво ми говори твоята Ива?

– Зная.

– Значи казала ти е...

– Тя всичко ми казва.

– И ти не ѝ забраняваш да говори подобни неща!?

– Не.

– Защо?

– Защото тя знае на кого какво да говори.

– Но туй, което каза на мене, си е детска фантазия. И аз се чудих от где ѝ идват тия работи на ума. Каза ми:

– Знаеш ли защо не те целунах, когато те видях?

– Защо, милата ми? – запитах я аз.

– Защото ти не ме обичаше – отвърна ми тя.

– Как не съм те обичала!? Откакто се роди, те обичам.
– Не, не, по-рано...
– Но кога по-рано!? – учудих се аз.
– По-рано, когато бях ученик в гимназията... Ти не даваше на мама Агнеса да се вижда с мене. Помниш ли?
– Не помня такова нещо.
– А аз помня. И после, когато дойдох да се сбогувам с нея, ти пак ѝ се скара.
– Нищо не мога да разбера какво ми говориш, Иве.
– А мама Агнеса всичко разбира.
– Ех, тя е по-умна. Подир малко се заигра с нещо, а после взе една книжка и ми рече:
– Маминке, искаш ли да ти прочета нещо.
– Искам, чедо – казах ѝ аз, а в себе си се почудих как на пет години детето се е научило да чете така добре.
– През дългото си боледуване, докато лежеше...
– Настрада се и то, горкото. Но да не му се преумори мозъчето.
– Не, аз никак не съм я насилвала. Почти сама се научи от разните игри с букви, с които се забавляваше.
Двете замълчаха. След малко Мария подхвана:
– Много пъти си ми казвала, Агнеса, че има прераждане. Баща ти също вярваше, или по-право казваше, че бил чел нещо по тоя въпрос. Откакто се разболях, много често съм мислила за смъртта. Ако наистина има прераждане, добре ще е.
– Да, има – усмихна се Агнеса.
– Значи тогава пак ще се видим... А дали ще се познаем?
– Ще зависи...
– От какво?
Агнеса щеше да отговори, но после се спря.
– Защо, Агнеса? Сега вече можеш да ми говориш. Това, от което най-много се боях, стана. А и това, което ще стане някой ден, е неизбежно. Не можах и не ще мога да те запазя за себе си. И чудно ми е защо съм била такава. Пазех те от тебе за тебе. Пазех те от всичко... Колко наивна съм била! Исках да си щастлива, но и това не стана. Сега ще си отида

от Земята и ще зная, че с всичката си обич, която имах към теб, съм ти причинила много страдания. И това внася такава горчивина в мене. Гледам те и виждам, че ти още се боиш и не смееш да говориш свободно. И от това ми става болно. Ти си млада, толкова млада, а така добре се отнасяш с Ива. А аз те родих по-късно, бях вече много по-голяма, но нямах тази мъдрост. Ти приличаш на мама, а аз – на тате. А може би причините да са съвсем други. Кой знае, може да е вярно това за прераждането... и много пъти да сме идвали на Земята.

– Сигурно, мамо...

– А за Ива какво ще кажеш?

– Нищо.

– Може би защото съм болна, но като ми говореше Ива и ме гледаше, кой знае защо ми се стори, че ме гледа онзи Ивайло, гдето са го убили в шумата. Очите ѝ са също като неговите.

– И на мен така ми се струва.

– Да не би да си мислила много за него или пък да си му гледала често портрета, когато си носила Ива?

– Не. Но сънувах Ивайло, че седеше на един голям камък отвъд широка река. Като ме видя, стана, усмихна се и тръгна към мене. Аз се зарадвах много и протегнах ръце към него. Кой знае как, макар че реката беше много широка, пръстите ни се докоснаха и така над водата ние се носехме заедно. Аз бях толкова щастлива, че ми се искаше така да летим над реката, над земята, през цялата вечност. Но изведнъж ми дойде на ума, че той е в отвъдния свят и че, както и друг път се е случвало, когато съм го сънувала, може и сега да ме остави в тоя свят пак сама. Тогава се обърнах към него и го погледнах. Той изглежда схвана мисълта ми, защото каза:

– Сега вече няма да се разделяме, ще дойда с теб.

– Наистина ли? – зарадвах се аз.

– Наистина – отвърна той.

– Тогава да вървим – потеглих го за ръка аз.

Но в същия миг се изви като изневиделица страшна буря. Аз стисках Ивайло за ръката, за да не го отнесе бурята

и пак да се разделим. Когато най-после бурята утихна, видях Ивайло да стене на земята.

– Какво ти е? – надвесих се аз над него

– Кракът ми, кракът ми! – викаше той.

– Какво ти стана на крака, от бурята ли? – тревожно го питах аз.

– Не, простреляха ме.

– Но кой?

– Не ги ли видя?

– Не.

– Ех – въздъхна Ивайло, – стари сметки...

– Много ли те боли? – запитах го аз.

– Много.

– А ще можеш ли да ходиш?

– Не – поклати глава той.

– Тогава аз ще те взема на ръце.

Очите му ме погледнаха тъжно и ме запитаха:

– Ще можеш ли?

– Разбира се – отвърнах аз и подмушнах ръце под него.

– Аз съм голям и тежък – каза той.

– Нищо – отвърнах аз, – това, което носиш с любов, никога не тежи.

Когато го взех в ръцете си, кой знае как, той се превърна в малко дете. До мене вървеше майката на Андрей и ми каза: „Занеси го в болницата и ще го излекуват.”

– Майката на Андрей!?! – учуди се Мария. – Нали тя е умряла?

– Да.

– И значи така ти каза тя – в болницата да се занесе!

– Да. И затова след раждането на Ива, като ми казаха за крачето ѝ, аз не се изненадах. А по-после, макар всички да казваха, че положението на крака е много сериозно, аз вярвах повече от самите лекари, че той ще се оправи.

– Слава Богу! – въздъхна Мария. – А пък то – момиченце, и при това толкова хубаво, с такова краче, би било голямо нещастие...

– Да, всичко се плаща – промълви Агнеса.

- А аз, Агнеса, като бях толкова лоша с тебе?
- Нищо, мамо, всичко става за добро.
- Да, за добро, но аз толкова време пропуснах.
- За какво?
- Да бъда с тебе.
- Нали все заедно бяхме?
- Не, не! Ти сама знаеш... А как хубаво щеше да бъде, ако си бяхме, както сега? Но кой знае защо беше всичко това?
- Може да е имало причина.
- А каква ще да е била тая причина – да те обичам толкова много, да ти желая щастието, и да те дам сама в ръцете на тоя, дето не ме пусна прага му да пристъпя. Ден и нощ съм плакала за тебе, да знаеш, ден и нощ. От това се разби сърцето ми. Да не мога да видя детето си, да не мога да бъда при едничкото си дете – и това да си го направя сама! Но това го направих заради тебе, Агнеса, да не си в недоимък...
- Зная, мамо.
- А можеше, както казваше ти, да работим заедно и през лятото щяхме да отиваме на море... А аз от страх, от страх... Как тоя страх се беше свил в сърцето ми през целия ми живот, Агнеса? Кой знае защо бе така.
- Сигурно е имало някаква причина.
- Може, но аз си отивам от Земята с голяма скръб, че не живях, не постъпвах, както трябва.
- Това е достатъчно, мамо.
- Как достатъчно!?
- Че си го разбрала, че си го осъзнала...
- Но каква полза, когато аз си отивам и няма да мога да живея с новото разбиране на нещата?
- Агнеса само се усмихна.
- Защо се усмихваш? Кажки какво мислиш?
- Ще се умориш много, мамо.
- Не, вече няма да се уморя. Времето е много кратко и аз няма да мога да успея да ти кажа всичко и да ти се нарадвам, както аз искам.

– Добре, мамо – сложи си пак Агнеса главата до тази на Мария.

Така те постояха няколко мига, после, като се изправи, Агнеса погали косите ѝ.

– Агнеса, знаеш ли, че видях баща ти?

– Да.

– Значи и ти го видя?

– Да.

– И с него направих голяма грешка. Ако те бях послушала, ако не бях го пуснала да отиде да гони онези хора в шумата... И за това съм страдала, страшно съм страдала. Хиляди, милиони пъти съм се разкайвала, но връщане няма. Понякога ми се е струвало, че не друг, а аз го изпратих, аз го дадох в ръцете на тия палачи, както дадох тебе на тоя, гдето се срамува от мене... да не съм петно на името му... Затова, като се разболях, казах си: пада ми се. Откакто баща ти издъхна... – и Мария отведнъж се разплака.

– Не, мамо, недей се измъчва! – милваше Агнеса челото ѝ. – Всичко в края на краищата се обръща на добро.

– Може, но моето сърце се разби.

– Да, това е плащането... Но от плащането има нещо по-хубаво.

– Кое?

– Коего сме разбрали.

– Разбрали, но късно...

– Не, не. Времето, вековете, хилядолетията са пред нас.

– Но ще се видим ли пак?

– Сигурно.

– Само дано да се познаем.

– Щом се обичаме!

– Значи аз ще зная, че си ти, когато се срещнем?

– Това не е необходимо. Самата обич прави хората близки и те изживяват красотата на тая обич, независимо от външната дреха, която са облекли. Любовта винаги привлича и събира.

– И сега, като стане така, че да не се пробудя, не искам да кажа страшната дума, ще бъда пак жива, нали? Както баща ти? И знаеш ли, през боледуването ми, имало е дни,

имало е нощи, когато съм си казвала: като умра, ще ида при Агнеса. Онзи няма да ме вижда и няма да може да казва, че е неудобно да живее в дома му жената на бивш генерал... И то не само в дома му, не дори и в града, дето живее детето ми... И знаеш ли, тогава не съм се бояла от смъртта.

– Това е много хубаво.

– Но сега не ме оставяй сама, Агнеса!

– Не, не, няма.

– Ще дойде ли тая вечер Венета?

– Обеща.

– Със Стоянчо и с Елито ли? А Надя по-добре ли е?

– Да, ходи из стаята.

– А не ми каза, с децата ли ще дойде?

– Не зная, може да останат при Васко.

– И Ивето там ли ще остане? – някак неспокойно я запита Мария

– Не зная. Защо, мамо?

– Исках да я видя.

– Утре сигурно Васко ще ги доведе.

– Ех, утре – въздъхна Мария – утре! По-добре беше да ги видя днес.

– Може да пратя Калин да каже Ива да дойде с Венета.

– Дали си е вкъщи?

– Преди малко го видях на крушата ранозрейка.

– Прати го тогава. И знаеш ли какво, Агнеса?

– Какво, мамо?

– Ако наистина, дето казваш, има прераждане... и туй, дето Ивето ми казваше, е вярно... да знаеш – и за онзи Ивайло ми е мъчно. И за него колко пъти съм премисляла. Отиде си млад и зелен. Хубаво момче беше, а как страшният куршум него да улучи... Колко пъти през дългите нощи, като не можех да мигна до сутринта, си казвах: ех, да съм знаела, да не го гледах така строго... пък като е тръгвал за шумата, да се е обадил, та да го приемем, че на смърт е отивало момчето. Ама не е смеел от мене... да не го видя. Знаеше, че не го обичах. Ама и за какво е било? – Не зная... Ти прати да повика Калин Ивето!

– Добре – съгласи се Агнеса и тръгна към вратата, но в този момент Стоянчо се втурна в стаята зачервен и цял озарен от усмивка.

– Лелю Агнеса – обърна се той към нея, – мама и татко идат.

– А Ива? – запита Мария.

– Ива е с тях и с Елито. Мама поносваше Елито, а татко – Ивето. Че те нали са малки, уморяват се.

– А ти си голям – погали Агнеса кървавите, мокри от пот коси на Стоянчо.

– Я виж колко съм голям! – повдигна се той на пръсти.

– Да, да, много си голям! Но цял си се изпотил.

– Из целия път тичах.

– Браво, моето момче, браво. Това се казва истински бегач!

Това поласка много Стоянчо и той я гледаше със сините си очи, които приличаха на сините небеса, огрени от слънчицето.

– Какво хубаво дете! – помисли си Агнеса, като го погали отново.

– Агнеса, тук ли сте? – чу се гласът на Венета. – Ние идваме цялата фамилия.

– Много се радвам – излезе Агнеса да ги посрещне, – мама точно искаше да прати Калин да ви вика.

– Как е тя?

– Днес е по-добре от всякога.

– Много хубаво. Лекарката идва ли?

– Днес още не е. Вчера ѝ беше сложила инжекция. Надя как е?

– Добре е вече.

Венета се изкачи по дъсчените стъпала и заедно с Агнеса влязоха в стаята.

– Добър ден, лелю Марийо! – поздрави Венета.

– Добър ден, Венето, добре си дошла!

– Васко ти носи лекарствата – заговори Венета. – Вчера ходи в града да ги вземе, ама се върна много късно, та затова не можа да ти ги донесе веднага. Мама и тате се тревожеха...

за лекарствата де, да не закъснеят, ама виждам, че си вече по-добре.

– Днеска съм добре. Ивето идва ли?

– Идва с Васко и с Елито.

– Майка ти била по-добре...

– Да, от онзи ден.

– Ще ѝ кажеш много здраве от мене.

– Разбира се. Мама казва тая зима пак да слезеш у дома, че много е свикнала с тебе и сама не ѝ се седи.

– Ех, кой знае, може вече да не съм на село...

– Що? Къде ще ходиш?

– Ще видим. Може край Агнеса да съм.

– Много хубаво! Значи Андрей си е променил решението? – погледна тя въпросително Агнеса. – Значи покани те да отидеш? – обърна се тя пак към Мария.

– Може и без неговата покана – отвърна Мария.

Погледите на Венета и Агнеса се срещнаха. Този на Агнеса беше дълбок и продължителен.

През отворената врата се чу гласът на Васко и радостният глъч на децата.

– Лельо Марийо, ето Ивето – водеше Стоянчо Ива за ръка, – ама да знаеш, че повече татко я е носил. Още е бебе.

– Не съм бебе – отвърна сериозна Ива, – но аз съм била много време болна, кракът ме болеше, и затова не мога да вървя бързо като тебе. Но когато съвсем оздравея, тогава надали ще остана по-назад от теб.

Венета гледаше с възхита Ива. Колко хубаво дете и как добре се изразява!

– Ето ни и нас най-после, лельо Марийо – влезе Васко с Ели, – добър ти ден.

– Добре си дошъл, Васко.

– Донесох ти лекарствата.

– Хубаво, Васко, но аз съм вече добре и кой знае дали ще потрябват.

– Е, толкова по-добре!

– Много е хубаво момиченцето ти, Васко, порасло е.

– Хубаво е – засмя се Васко, – щом прилича на майка си!

– И на тебе – загледа се Мария в детето.

После отмести очите си към Ели и Стоянчо.

– Чудно – помисли си тя, – чудно, все пак има някаква прилика между Стоянчо и Васко. Като да са наистина баща и син. Божа работа... само Божа работа е това! И как се обичат двамата! Ех, Венета случи с Васко, но Агнеса... – и тя въздъхна дълбоко.

– Защо въздишаш, лельо Марийо? – приближи се Васко до леглото ѝ.

– Така, Васко, радвам ви се.

А като видя, че Агнеса и Венета излязоха от стаята, му рече:

– Не сме род с вас, с тебе и Венета, но ви имам повече от роднини. Не оставяйте Агнеса. Чувам, че щели сте да се местите в София.

– Ще се местим тая година. Намерихме най-последна квартира в града.

– Хубаво, много хубаво! Радвам се – да не е Агнеса сама. Васко, ти си ѝ като брат и Венета ѝ е като сестра.

– И ние като сестра я имаме.

– Знам. Но ти поръчвам да не я оставяте. Агнеса е нещастна, това го знаеш.

– Тя ли ти каза?

– Тя ще ми каже! – усмихна се Мария. – Тя никога няма да ми каже това. Аз го зная.

– Да нямаш грешка?

– Не, Васко, майчиното сърце не се лъже. Тоя Андрей не ми харесва.

– Наистина, има неща, които той не трябваше да прави, но нали съм ти казвал... такъв голям пост заема...

– Остави поста му. Той се влияе. Влияе се от сестра си Магда и от оная, да му се чудиш на акъла, от вятърничавата Велка.

– Не може да бъде! – възнегодува Васко.

– Пък аз ти казвам, че може. И да знаеш, че тя ще донесе голямо нещастие на Агнеса. Ще ти доверя нещо, но не го казвай на Агнеса.

– Разбира се.

– Тя идва тук преди няколко месеца. Аз бях долу, у вашите, и какви ли работи не ми каза... Нали знаеш каква е глупава и как се хвали. Но с глупостта си тя ми каза някои неща, които прободоха сърцето ми! На служба била, на доверена служба при Андрей.

– Хвали се.

– Че се хвали, хвали се. Но това, с което се хвали, е вярно. Час през час – при Андрей. Да знаеш, през всичкото време ми говори все за него. „Ама Агнеса, детето, как са?“ – запитах аз. А тя ми рече: „Агнеса май че учи. Нали още не е завършила гимназията. Пък аз я изпреварих, да няма с какво да ме надминава.“

– По това може да разбереш колко е умът ѝ – каза Васко.

– Но и тоя на Андрей... Щом е допуснал тя да бъде толкова близко до него...

– Не зная. Не мога да повярвам! Той толкова много обича Агнеса.

– Обича я, но тая като постоянно му се завира в ръцете...

А Андрей – той е мъж.

Васко я погледна бързо.

– Но това не се отнася до тебе, Васко, ти си честен човек!

– И Андрей не го познавам като нечестен.

– Кой знае, Велка ми разправя, че с пари боравил... с доста пари. А да знаеш, Велка няма да му е добра съветница. Натруфила се е, да се чудиш! Какви комбинезони ми показа, какви кюлоти! От странство били. А как ги има, кой ѝ ги донася, хич не знам.

– Вярно, лельо Марийо – каза замислено Васко. – С Андрей напоследък никак не съм се виждал. Знаеш, работех и учех... и живеем в Панчарево. Винаги съм бързал да се върна вкъщи, да си почина. А Венета с децата е заета, няма на кого да ги остави, за да споходи Агнеса. И затова нищо не знаем. Само по телефона съм се обаждал по работа да запитам как е Ива и как са въобще. И все мислех, че са добре.

– И да не са добре, Агнеса никога няма да ти каже.

– Добре, лельо Марийо, като се върна в София, ще се срещна специално с Андрей.

– Хубаво ще направиш! И не я оставяйте, Васко, на тебе и на Венета я оставям, пък аз оттам никак не зная какво мога да направя.

– Къде оттам?

– Където ще отида...

– Много се разприказвахте – влезе Венета в стаята. – Лельо Марийо, да не се умориш. Лекарката какво казва?

– Нищо, Венето, днес се чувствах много добре, та да си поприказвам с всички, че утре...

– И утре ще си като днес. Даже може да си по-добре.

– Дай Боже! Къде са децата?

– Играят на двора.

– Ти, Васко, иди ги виж, че Ивето не е още съвсем добре.

Васко веднага стана и излезе от стаята.

– Венето – обърна се Мария към нея, – знаеш, че Агнеса ти е като сестра.

– Повече от сестра даже.

– Затова ти се моля да не я оставяте. Ти си добра, Венето, и Васко излезе човек. Радвам ви се и на вас, и на децата. Хубаво си живеете, но с Агнеса не е така.

– Е, тя с Ива много изстрада.

– Но не само с Ива. Загатна ми, че си търси работа. За каква работа ми споменава, когато Велка ми каза, че Андрей си играел с пари.

– Не слушай Велка.

– От нея винаги съм научавала всичко... Тя забравя, че съм майка на Агнеса, и ми се доверява, а и аз я разпитвам, разполагам я за това. Тя беше влюбена в Андрей още когато беше тука.

– Велкините влюбвания нямат край.

– Не, Венето, не се опитвай да ме разубедиш в това, в което съм убедена и което зная. Тя беше влюбена в него, но той не ѝ обръщаше внимание. Но изглежда, че е почнал...

– Да ѝ обръща внимание!?

– Даже нещо повече.

– Не може да бъде!

– Недей, Венето, да не си губим времето и силите. Мое-

то сърце ми подсказва, че това нещо е така, и гледайте с Васко да видите с какво можете да ѝ помогнете. Та така, между другото, Агнеса ми рече, че не знае към кого да се обърне, за да си потърси работа. „Сега – казва – всички работят. Ивето е добре и аз трябва да почна да работя, но не зная къде и как ще си намеря.” Та така, без да ме издавате, нека Васко ѝ помогне, да ѝ намери подходяща работа, защото ако наистина Андрей е с Велка...

– Мамо – влезе Агнеса в стаята, – да ти донеса ли малко млекце да си пийнеш?

– Добре, Агнеса, само че кисело, направи го на айран, малко да ми разхлади сърцето...

– Добре – излезе Агнеса и след малко донесе чаша с айран.

– Някое от децата плаче – послуша се Мария.

– Ели – каза Венета, – нищо ѝ няма!

– Може да е паднала.

– Ще стане.

– Колко си спокойна, Венето. Това е много хубаво. Но все пак трябва да видиш защо плаче.

– Стоянчо като е при нея, съм винаги спокойна.

– Пази я значи.

– Повече от мене. И двамата с Васко я глежат, че аз почвам да се сърдя. Ще я направят капризна.

След малко в стаята влезе Стоянчо, носещ на ръце Ели.

– Защо я носиш? – запита го Венета.

– Падна – отвърна грижливо Стоянчо.

– Има ли кръв? – запита с шеговита нотка Венета.

– Няма, но я боли.

– Пусни я, че е тежка. Ще ѝ мине.

– Боли ли още, батко? – запита я нежно Стоянчо.

Момиченцето погледна Венета. На очите му имаше още сълзички.

– Я да видя коляното! – повика я Венета.

Ели се нажали отново и разкриви устничките си, за да се разплаче.

– Не, не! Не плачи! – прекъсна я Венета и стана.

– Няма, батко, няма – утешаваше я Стоянчо.

Наистина коляното на Ели беше пообелено, но не много.

– Къде падна? – запитва Венета сериозно детето.

– Калин ни хвърляше ябълки, тя се затича, спъна се и падна. Пък там имаше камъни – отговори вместо нея Стоянчо.

Отново устничките на Ели се приготвиха за плач.

– Заведи я, Стоянчо, на двора. Слънцето да ѝ погрее коляното.

Но нито Ели, нито Стоянчо тръгнаха.

– Хайде де! – подкани ги Венета.

– Но не си ѝ духнала, за да ѝ мине – каза със състрадателен глас Стоянчо.

– Ах, да, вярно! – и като се наведе, Венета духна три пъти на коляното и рече: – Мина.

Стоянчовото лице се разведри, но момиченцето гледаше още с жаловит израз майка си.

– Ох, глезеното ми момиче! – взе я майка ѝ на ръце.

Ели обгърна шията ѝ.

– Хубави ли са ябълките? – запитва я Венета, като я целуна.

– Хубави – отвърна детето.

– А на мама?

– Аз ти носех – каза енергично Стоянчо, – но като падна Ели...

– Ти остави ябълките и донесе Ели вместо тях.

– Не можеше да ходи...

– Сега вече може – пусна я Венета на земята. – Вървете вълн и внимавайте да не падате.

– Дай, батко, ръка – хвана Стоянчо Ели за ръчичката и двамата излязоха от стаята.

Мария ги проследи с очи. После каза:

– Каго живеят добре родителите, и децата се обичат помежду си.

– Благодаря на Бога – промълви Венета, – Васко е толкова добър. Учи, работи – и все е недоволен от себе си.

– Защо?

- Трябвало да е нещо повече, за да не харесам някой друг – засмя се Венета.
- Това, дето няма да го бъде.
- То се знае. А аз мисля обратното – какво да му направя, как да му угодя, за да заслужи доброто, което получих.
- Е, това е най-хубавото... – въздъхна Мария.
- Лельо Марийо, ти се умори.
- Уморих се малко – притвори тя очи.
- Тогава ти си почини, а аз ще отида да помогна на Агнеса за обета.
- Иди – въздъхна Мария, без да отвори очите си.

***

До вечерта Мария пролежа все със затворени очи. Агнеса неотлъчно стоеше на стола до нея. Макар и със затворени очи, Мария усещаше всичко, което ставаше не само в стаята, но и в цялата къща.

– Иди кажи на Васко – каза тя вечерта на Агнеса – да не слага Ива и Ели на едно легло да спят, защото малката може без да иска да я ритне лошо през нощта, като спи.

– Добре, мамо – стана Агнеса.

– И не се бави.

– Няма.

Когато отиде в другата стая, наистина Васко беше сложил Ива и Ели да спят заедно. Когато Агнеса се върна, Мария ѝ зашепна:

– Сега вече не се чудя на нищо, защото много неща разбрах. Разбрах как ти едно време знаеше неща, които аз не знаех. Помниш ли как поливаше прасковата цял ден? Помниш ли как плака за розата? А аз бях толкова жестока с тебе. Помниш ли как една вечер накара баща си да слезе в мазето, защото едно малко врабче кой знае как е влязло там и че котката може да го изяде.

– Да, мамо.

– Баща ти се съгласяваше винаги с тебе. Стана от леглото и след малко се върна от мазето с малкото врабче. Спасил

го едва ли не от устата на котката. А аз тогава си мислех, че може би ти си видяла през деня врабчето и вечерта случайно ти е дошло на ума за него. А сега разбрах, че не съм била права. Прости ми, Агнеса!

– О, мамо! – замилва ѝ Агнеса ръката.

– Благодаря ти, Агнеса! Трябва да ти благодаря и да ти искам прошка за всичко.

– Не, няма за какво.

– Но така ми става по-леко, Агнеса.

– Добре, мамо.

– Все ме унася на дрямка.

– Поспи си, мамо.

– Не, не искам. Искам да съм будна, за да те чувам, да те усещам.

Мария се унесе, а Агнеса, седнала на стола, притвори очи. Кой знае защо, картини от нейното детство се редуваха една след друга. Видя себе си пред голяма ливада с макове, маргарити, синчец и разни други цветя. Смееше се и тичаше из ливадата. Играеше с някого. С кого? Отведнъж видя Невидимата. С нея е играела. Колко щастлива е била тогава! Сърцето ѝ е било препълнено с чудна радост. А сега? – Сега е пълно със скръб. Сега Невидимата така рядко се появяваше. Защо? – Защото може би в сърцето ѝ бавно, но сигурно се промъква образът на друго същество, на Андрей. Но нима любовта към един човек можеше да бъде причина за това? Нима тя някога не бе обичала и Ивайло? – Да, обичаше го, и Невидимата беше все с нея. Тогава? Къде е тогава причината? Може би има нещо, което тя не знае, не вижда, не разбира? Невидимата не ѝ забрани да се свърже с Андрей. А и тя запита ли я? – Не. Агнеса изобщо не знаеше, че трябва да пита. Тя прие нещата така, а и все пак бе усетила, че в сърцето ѝ съвсем незабелязано се бе промъкнало някакво чувство към Андрей. Тя усети това няколко седмици преди брака им. Най-първо забеляза, че той е красив, и спираше поглед върху него. А по-после, с времето, чувството към него, незнайно и невидимо от никого, дори и от Андрей, растеше в нея, докато стигна до сегашното...

Само Надя знаеше за това чувство. Тя го бе разбрала сама. И колко деликатна беше! Но Андрей? – Андрей беше твърде зает, за да види растящата обич в сърцето ѝ... А все пак – мислеше си Агнеса, – имали са толкова мили, скъпи изживявания. Тя се е чувствала безкрайно щастлива. В такива моменти дори любовта ѝ към Ивайло ѝ се струваше бледа, невзрачна. Тези красиви изживявания с Андрей са ѝ давали такава пълнота, каквато тя никога не е очаквала, че може да съществува в отношенията на две същества. Но тези хубави изживявания от година на година речееха. Особено напоследък. Не че Андрей бе престанал да я обича. Може би се дължи на различието в характерите им. И понякога различието в характерите отдалечава хората един от друг. Той обичаше компаниите, банкетите, веселието. Връщаше се от тях оживен.

Отначало тя не ходеше с него заради Ива. После той свикна да ходи сам. Когато Надя му правеше бележки за това, той казваше, че красотата на Агнеса е така особена и прави впечатление... привлича. А той не можел да понася да я ухахват. Освен това тя е дъщеря на генерал Петров, а хората знаят за него. Погледът на Надя му казваше, че той е знаел всичко това още преди да се оженят, но Андрей махваше с ръка и отиваше в кабинета си. Колко различен беше отпреди брака. Тогава той искаше всички да я видят, всички да ѝ се възхищават. Искаше да я представи на всички свои близки, приятели, познати. В кое от двете противоположни естества можеше да познае тя Андрей?

Агнеса се сепна.

– Не мисли сега за него. Мисли за твоята невидима приятелка... Виждаш ли, дойде време сама да те карам да мислиш за нея.

Агнеса се обърна към майка си и я погледна, сякаш пробудена от сън. Наистина, тя мислеше за Андрей сега, когато майка ѝ е пред прага на... не довърши Агнеса мисълта си. Стана ѝ чудно, че тя никак не бе помислила за това. Откакто беше дошла тук, тя виждаше, че майка ѝ не е добре. Много пъти Мария ѝ намекваше за напускане

на селото и за отиване отвъд. Но кой знае защо, всичко това бе минало край нея, без да докосне съзнанието ѝ. Да, би трябвало да мисли за Невидимата, би трябвало да се помоли майка ѝ да оздравее. Но като че ли в нея липсваше воля за това. Някакво странно безразличие я бе обхванало. „Какво е животът? – замисли се Агнеса. – Какво всъщност е животът?“ Толкова явен и все пак неизвестен! Ето, тя е дошла на Земята, но за какво всъщност е дошла? Майка ѝ също се е родила някога, живяла е, работила е. Но за какво всъщност е било всичко това? – Тя не знае. Не е имало кой да ѝ каже. А дали другите знаят?

Изведнъж в съзнанието ѝ изпъкна образът на Павел. Той би ли задавал такъв въпрос? А дали би знаел какво да отговори? Сигурно би знаел, защото той четеше книги от Учителя. А там може би е писано по тия въпроси. Но у нея нямаше особено желание да ги чете. Може би все под влиянието на майка ѝ. Може би с Павел е било съвсем различно. Майка му сама го е насочвала в този път. Дали той още продължава да чете тия книги? Три години откак не го е виждала. Нито пък дори си пишеха. Андрей не можеше да го понася, не искаше да го вижда вкъщи, не му беше приятно Агнеса да се среща и да разговаря с него.

Колко много се радваше Павел, когато случайно се виждаха на улицата или у Елена, където живееше той. Такава светлина бликаше от очите му! И колко много скръб видя тя в очите му, когато Павел, заедно със семейството на Елена, отпътува за Италия. Тя бе отишла да ги изпраща, но беше неспокойна и бързаше. Каза, че е заради Ива... А всъщност бързаше заради Андрей, защото ѝ беше дал да разбере, че това изпращане му е неприятно.

Воловарчето, както той наричаше Павел, беше станало строен и при това хубав младеж. Какво отвратително намираще той в него, тя не можеше да разбере. Надя бе казала веднъж, че може би Андрей ревнува. Но нима това можеше да бъде вярно!? Павел ѝ беше брат... само по-малък неин брат.

– Навярно той ревнува – беше ѝ казала друг път Надя – не от момчето Павел, а от вашето духовно единство, което той не може да не забележи.

Наистина, ако Павел беше тука, тя би се чувствала съвсем добре. Той би отворил някоя книжка, би избрал известни мисли, би ѝ ги прочел тихичко. Биха се помолили заедно, защото той знаеше какво да казва, като се моли. Биха си говорили за големите светли същества. В един момент неговото лице би се озарило от чудна светлина и той би ѝ казал: „Погледни!“ Тогава заедно биха станали прави, за да почетат Тези, които биха благоволили да им се изявят. А сърцето ѝ би било препълнено с неизказано хубава радост.

Да, ако тук беше Павел! И ѝ се стори, че през изминалите шест години е имало една празнина, която едва сега осъзнава. Няма го е Павел. О, ако можеше сега той да отвори вратата и да влезе! Тогава неговата усмивка и неговият изпълнен със светлина поглед биха могли да премахнат горчивата болка, която е препълнила сърцето ѝ. Тогава биха тръгнали както някога по планината, по скалите, по върховете. И щяха да бъдат души, само души. Каква нужда чувстваше тя да остави тялото си и да литне, като някога – само с душата си!

Агнеса притвори очи. Вратата се отвори. Ето го Павел! Наистина Павел стои на прага. Но колко е различен, колко е чуден. С каква блестяща бяла дреха е облечен.

– Павле – стана Агнеса от стола, – точно за тебе мислех.

– Затова и дойдох – усмихна ѝ се той, – ела да се поразходим!

– Да се поразходим!? – помисли си тя. – Нима Павел се е научил да говори така? Нима той е толкова пораснал и е променил говора си?

– А мама? – попита тя, когато погледът му я подкани отново.

– Тя е заспала – отговори ѝ той.

– Добре – съгласи се Агнеса и кой знае как се видя с Павел на извора. Каква хубава лунна нощ!

– Павле – каза му Агнеса, – знаеш ли мама какво ми казваше днес?

– Какво, Агнеса?

– Питаше се защо ме е обичала толкова много и защо се е страхувала през целия си живот за мене?

– Това е от някакви минали прераждания – отвърна ѝ Павел.

– Агнеса! – чу се гласът на Мария.

– Мама ме вика! – каза тя на Павел и се втурна назад.

– Агнеса! – прошепна Мария.

– Да, мамо! – отвори очите си Агнеса.

– Ти си уморена, Агнеса... Сигурно ти се спи. Задрямала ли беше?

– Сигурно... Сънувах Павел.

– Ако искаш, легни си.

– Не, не! Всъщност не ми се спеше, а съм задрямала.

– И мен все ме унася на дрямка, а все съм будна.

– Ако поспиш, може би ще бъде по-добре.

– Искам да съм будна, Агнеса, за да те усещам, че си до мене.

– Поспи си тая нощ, а утре пак ще си говорим.

– Ех, утре... Кой знае защо, но ми се виждат скъпи не дните, не часовете дори, а минутите. Всяка минута ми е скъпа.

Мария замълча, после отново заговори.

– Агнеса, можеш ли да повикаш твоята Невидима?

– Защо, мамо?

– Така. Трябва да ѝ поискам прошка. Толкова се чувствам виновна пред нея. Кажи, можеш ли да я повикаш?

– Не зная.

– А как идва тя?

– Сама.

– А би ли дошла, ако я повикаш?

– Не зная.

– Защо?

– Напоследък много рядко е идвала.

– Защо?

– Не зная.
– Откога идва рядко?
– От пет-шест години.
– Откакто се омъжи за Андрей?
– Мисля, че оттогава...
– Може да не е одобрявала тази женитба.
– Не зная.
– Не си ли я питала?
– Не. Тя се явяваше мигновено, когато съм бивала в най-трудни моменти... Когато съм била отчаяна или страшно измъчена... заради Ива. Нейното, макар и кратко явяване, ми е давало сили да издържам.

– Знаеш ли как хубаво ме погледна тя, когато бях излязла да те посрещна. Тогава разбрах какво е тя и колко много съм сгрешила пред нея. Но не можах тогава да сваря да ѝ искам прошка. А пък така ми се иска да сторя това...

– Ти вече си го сторила.

– Мислиш ли, че ме е чула?

– Мисля.

– Ех! – въздъхна Мария. – Ако знаех, че е така, бих била по-спокойна...

– Аз съм сигурна, че е така.

– Щом ти казваш, Агнеса...

След малко Мария отново заговори:

– Агнеса!

– Какво, мамо?

– Ако аз задрема и тя дойде, кажи ѝ, че аз от обич, от голяма обич към тебе съм го правила. Кой знае защо, толкова съм те обичала, ала неразумно съм те обичала. И нека ми прости.

– Добре, мамо.

Агнеса видя как майка ѝ се отпусна и може би заспа. В съзнанието ѝ още звучаха думите на майка ѝ: „Кой знае защо толкова съм те обичала, но неразумно...”

Павел ѝ беше казал в съня, че това е във връзка с някое минало съществуване. Какви ли са били те една за друга, че така дълбоко се е загнездил тоя страх у майка ѝ

да не я загуби? И страхът ѝ не е толкова от човечите, а от невидимите същества.

Долапът, гдето стояха книгите на Павел, изпука. Агнеса трепна и се озърна, но майка ѝ не се пробуди. В същия момент сиянието, с което се появяваше Невидимата, прекоси стаята. Агнеса се усмихна. В изпълненото ѝ с горчицина сърце премина топла ласка.

Столът до нея изскърца. Като се обърна, Агнеса възкликна:

– Агата! Толкова се радвам, че те виждам, че... – не можа да довърши тя мисълта си.

Някаква прохлада я облъкна заедно с мириса на морски водорасли. Тя си повдигна главата. Наистина, там долу, под скалите, се плискаха безбрежни води. „Ооо! – каза си Агнеса. – Това място ми е познато.” И тя се огледа наоколо. Пътеката минаваше през високи храсти и стигаше до зъбести скали. „На това място скалите са отвесни – спомни си Агнеса – и морето под тях е дълбоко.”

Тя отвори очи. Дишаше страшно тежко. Беше хубав и ясен слънчев ден. Слънцето така хубаво грееше, птиците пееха, благоухание изпълваше въздуха. „Колко е хубаво, колко е приятно!” – помисли си Агнеса.

В същия момент видя млада девойка в бели дрехи по пътеката между цветята. Девойката вървеше и пееше. Но каква странна песен! И как чудно отеква в душата ѝ – като далечна, но все пак позната мелодия. В същия момент девойката се обърна и Агнеса видя матовия цвят на лицето ѝ и черните ѝ бадемови очи. Странен трепет мина по цялото същество на Агнеса – тя и девойката бяха едно.

В следния миг девойката тръгна. В ръцете си носеше цветя. Мина по улиците на старинен, като изсечени от каменни блокове град, и стигна до дървен храм. Сърцето на девойката преливаше в радостно чувство и тя положи цветята пред светилището.

Храмът бе празен, но една врата се отвори и девойката наведе глава смирено пред млад служител на боговете.

Той мина край нея, без да я погледне, и стъпките му го отведоха към светилището на храма. Лицето на девойката помръкна. Птиците, които пееха в сърцето ѝ, замлъкнаха, и сълзи бликнаха от очите ѝ. Тя постоа още известно време с тайна надежда, че вратите отново ще се отворят и младият посветен в тайните на Небесата ще се яви пак. Но храмът остана глух и пуст. Когато девойката слизаше по стъпалата, едри капки сълзи падаха по белия мрамор.

Невидима ръка смени декорите и Агнеса видя девойката, лежаща на ниско легло. От двете ѝ страни две черни момичета веят с ветрила. Вратите се отварят. Влиза мъж – висок, строен, облечен в древни одежди. Лицето му има цвят, по-тъмен от това на девойката. Очите му – големи, черни, я гледат с безгранична любов. Агнеса разбира – това е бащата на девойката. Той сяда до нея. Но нейната тъга е голяма... Той не може да я утеши...

Вечерта е тъмна, беззвездна. Силуетът на младата девойка се белее по пътеката между цветята в обширните им градини. После тя минава през малката горичка и бърза към скалите. Плисъкът на морето се чува и мирисът на водораслите изпълва въздуха. Девойката стига скалите. Долу водите тъмнеят... Миг след това се чува глух плисък във вълните...

Бащата е облян в сълзи при нозете на заспалата вечен сън девойка. Глухи стъпки отекват в храма, гдето е положено тялото ѝ. Бащата повдига обляното си в сълзи лице. С наведена глава, в одежди на жрец, върви младият, посветен в тайните на Битието момък. Когато стига тялото на девойката, той повдига глава. Очите на бащата, изпълнени със страшна скръб, се впиват в тия на служителя на храма.

Агнеса потръпва. Бащата – това е нейната майка. А очите на посветения не носят ли някакъв далечен, едва доловим спомен за очите на Невидимата?! „Кога ли е било това? – пита се Агнеса. – Може би преди векове, а може и преди хилядолетия.”

Невидима ръка затваря страниците от книгата на живота, за да отвори нова.

Гора. Какви високи до небесата дървета! Гората като че се разтваря и открива поляна, в сред която е коленичил млад човек с вдигнати нагоре ръце. Чудна усмивка озарява лицето му. Какво ли вижда?

Най-после той става, вдига снопа дърва, който лежи до него, и слиза от планината. В душата му е светло, както е светла сияйната утрин в летен ден. В погледа му се отразяват небесата и в тях няма място за суетата на деня. „Той е повече на небето, отколкото на земята”, мисли си Агнеса, като го гледа. В същия момент чувства страшен трепет в сърцето си. Момъкът и тя са едно.

В селото една девойка причаква младия момък. Говорят си. Какво? – Той е решил да служи на Бога. Ще отиде в манастир. Него не го влече обикновеният живот – привличат го, викат го небесните тайни. В тях иска да проникне той.

Очите на девойката са пълни със сълзи.

– Мама, това е мама! – прошепва изненадана Агнеса.

Страниците от книгата на живота се прелистват.

Италия! Да, Италия! Агнеса я познава по мириса на морето, по въздуха, по слънцето. Италия! Но кога? През кои векове? – Отдавна, много отдавна. Агнеса знае това със самото си съществуване. Школата на Питагор! Някаква чудна усмивка преминава през сърцето ѝ при тоя спомен. Странно, как е могла да забрави!

По един път вървят момък и жена. Къде вървят? Агнеса иска да си припомни. Ах, да, това е пътят, който води към Школата. Сърцето на момъка излъчва смирение, очите му – пламък, свещения пламък на търсенето. До него е изправена жена, потънала в сълзи. Нейното облекло показва блясъка и богатството, в сред които живее. Но момъкът остава сляп за земните богатства. Неговата душа гори от стремежа да влезе в Школата на Питагор и да учи. Какво от това, че е единствен син и наследник на огромни богатства.

А сълзите на майката ще го спрат ли? – Не. Стремежът му да получи знания е много по-голям от болката, която свива сърцето му пред обляното в сълзи майчино лице.

Вратите на школата се отварят. Майката простира към него ръце. От гърдите ѝ се изтръгва ридание. Тя пада в ръцете на прислужниците си...

Агнеса приковава в нея очи.

– Мама – прошепва тя, – мама! Бедната мама!

– Достатъчно ли е, Агнеса? – чува тя гласа на Невидимата. – Разбра ли?

– Да, разбрах – отговаря Агнеса и в същия момент лицето ѝ просиява в слънчева усмивка.

Невидимата е хванала за ръка майка ѝ. Сърцето на Агнеса се задъхва от радост. Майка ѝ толкова много искаше да види Невидимата.

– Мамо! – сияе Агнеса. – Мамо, толкова се радвам! Най-после, най-после!

– Да – кимва с глава Мария. – Моето желание е изпълнено, моята молба е чута.

Мария щастливо се усмихва. А Агнеса усеща нечия ръка на рамото си.

– Агнеса!

Кой иска да я откъсне от майка ѝ, от Невидимата, в един момент, когато тя най-после ги вижда заедно? И при това майка ѝ е така щастлива?

– Агнеса! – чува тя настоятелен глас и ръката разтърсва рамото ѝ.

Най-после тя отваря очи. Пред нея е обляното в сълзи лице на Венета, която я гледа с очи, пълни със съчувствие. Защо?

***

– Не ми наливай повече!

– Защо? Много си слаб, Андрюша.

– Не, не съм слаб, но знаеш, че не трябва да пия.

– Но сега е вечер. Няма да ходиш в министерството.

- Не искам да ставам пияница.
- Ха – засмя се Велка, – от две-три чаши не се става пияница!
- Но когато пиенето стане навик?
- Вижда се, че Агнеса ти е много повлияла.
- Не ми говори сега за нея.
- Защо?
- Така – вдигна той чашата и я изпи до дъното.
- Мъчно ли ти е за нея? – галено се притисна Велка към Андрей.
- И да ми е мъчно, какво от това?
- Тогава аз съм излишна, Андрюша, да си отивам – напълни тя отново чашата.
- Нали ти казах да не ми наливаш повече вино!
- Ти не го пий, като не искаш.
- Не го пий, а наливаш!
- Не го пий, ти казвам, като не искаш. Аз ще си ходя.
- Защо?
- Щом си се разчувствал за Агнеса...
- Разчувствал!? Огън, огън е тя за мене! Откакто съм я срещнал... – не довърши Андрей мисълта си.
- Като е огън, защо се ожени за нея?
- Точно затова. Обичам я като човек. А тя е хем човек, хем не е човек. Тя е моята съвест, а съвестта гори човека.
- Смешни работи говориш, Андрей, смешни! Погледне те Агнеса, и ти си мислиш: „Знае тя, всичко вижда.” А какво вижда? Нищо не вижда! Даже не вижда толкова, колкото която и да е друга жена, ако би била на нейното място.
- Не, ти не я познаваш.
- Де, де, не я познавам. Толкова години съм вече с нея.
- То и магарето върви с калугера, ама не е калугер.
- Бее, ти много ме оскърби, Андрюша, но аз толкова те обичам, Андрюшенка, че нищо не може да ме накара да те разлюбя.
- Лъжеш!
- Аз!?
- Да, ти! А Лазар, а тоя, а оня?

- Какво Лазар, тоя, оня...
- Как какво? Що си се целувала с тях, щом си ме обичала?
- А ти що се целуваш с мене, като обичаш Агнеса?
- Това е съвсем друго. Агнеса е толкова различна... различна, а аз искам да бъде еднаква с мене, разбираш ли, да е равна с мене. Да се чувствам свободен. Разбираш ли какво значи свободен? – вдигна той чашата.
- Както с мене, нали?
- Ти ме погубваш! – изпи той чашата.
- Въобразяваш си.
- Не си въобразявам. Кракът ти не трябваше да стъпва тук.
- Че защо не ме изпъди, като идвах?
- Защото не си човек, да знаеш, не си човек...
- А какво съм, Андрюшка? – наля тя пак чашата му.
- Животно! Ти си животно!... Не, не си и животно.
- Е, добре, че си вземаш думите назад.
- Ти си змията, която е съблазнила Ева в рая.
- Хо – разсмя се Велка, – откога стана християнин и започна с Библията? Що за комунист си тогава?
- Ако съм комунист, не трябва да пия.
- Тъй ли, това за пръв път го чувам?
- Не е за пръв път, защото съм ти го казвал много пъти.
- Казвал си го ти, но не и други...
- Зависи с кого се събираш.
- Ами по банкетите не пият ли?
- Остави това, въпросът е, че комунистите не могат да бъдат пияници.
- Ами кой те кара да ставаш такъв?
- Ти!
- Ни най-малко! Но ако наистина мислиш така, аз си отивам, Андрюша. Милий Андрюша, отивам си! Довиждане, Андрюшенка! – впи тя устните си в неговите.
- Андрей я прегърна и силно я стисна в прегръдките си. После я отблъсна.
- Пак ти дойде на ума за Агнеса. Писа ли ти тя?
- Сигурно.

- Какво ти пише?
- Отнася се само за мене.
- Ива по-добре ли е?
- Сигурно.
- Сигурно, сигурно... С една дума отговаряш.
- Това заслужаваш.
- Но какво съм виновна аз, че те обичам... че съм те обичала цял живот и съм направила всичко, за да се доближа до тебе, да стана равна на тебе?
- Равна на мене! – засмя се Андрей. – Ако беше равна, щеше да ме разбереш. Знаеш ли кой е бил равен на мене?
- Македонката ли?
- Да, тя ме разбираше от половин дума, но не ме смъкваше в калта. На нея можех да кажа: страдам! Страдам! И тя щеше да ме разбере.
- Е, добре де, кажи от какво страдаш.
- От раздвоението.
- Какво раздвоение ти е дошло пък сега на ума.
- Видя ли, че не разбираш? А тя ме разбираше. На нея можех да кажа: Агнеса ми е слънце, въздух, Агнеса ми е светлина! Но Агнеса не яде месо, не пие, не гуляе. Агнеса не отговаря на цялостното ми съществуване. „Остави я” – щеше да ми каже тя, а аз щях да ѝ кажа: не мога. Тя е моята съвест, от която страдам и без която не мога. Защото ако ми я няма съвестта, аз няма да съм човек.
- Празни приказки приказваш, Андриюшка, ти си пиан и не знаеш какво приказваш.
- Не съм пиан аз! Това, което ти казвам, е истина – и той отново изпи чашата. –И какво? – продължи той. – Дадох дума на приятеля си, на най-добрия си приятел, да се грижа за нея... Не, не! За това не е ставало дума тогава, а само писмото му обещах да предам. И аз го предадох ... и като я видях – край! После си го измислих това, че трябва да се погрижа за нея.
- Велка пак напълни чашата му.
- А знаеш ли, Велче – започна по-нежно той и Велка се притисна до него, – казал съм ти, сънувах го. Сънувах го

същата нощ, когато се роди Ива. Аз се връщам и влизам в стаята си. Гледам, някой лежи на леглото. Кой ли ще е? – мисля си аз и бързо се приближавам до леглото. Ивайло! Ах, стряскам се изненадан аз. А той се надига, сяда на леглото и се усмихва. В първия момент се зарадвах, но веднага си помислих за Агнеса. Ще ми я отнеме той! Никак не знаех, че е сън. Мислех, че наистина се е върнал. Той ме гледа, сякаш чете мислите ми, и се усмихва.

– Значи ти се върна – заговорих му аз най-после.

– Да, върнах се.

– Е, оздравя ли?

– Както виждаш – изправи се той, – съвсем съм добре.

– И къде мислиш да се настаниш сега? – запитах го неохотно аз.

– При вас – отвърна ми той. И ме гледа някак особено.

– Но квартирата... – започнах аз да мънкам.

– Нищо – отвърна той, – нищо! И да е малка квартирата, и да е тясна, и да е неудобна – нищо.

И той се отправи към вратата, към някаква съседна стая. На мен никак не ми се искаше да го следвам, но той ме повика в другата стая и аз влязох. В нея имаше някакво бебешко кошче и той рече: „Аз ей тука ще спя”. И докато го попитам как може да се събере в това бебешко кошче, той легна и се събра в него. Аз го гледах слисан, изумен. В това време телефонът иззвъня силно. Викаха ме от родилния дом. Бях поръчал да ме уведомят за раждането на детето в който и да е час на денонощието.

Впечатлението от съня беше още много силно и в първия момент не можах да разбера какво ми казват. Раждането било трудно, много трудно, но сега детето и Агнеса били вън от всякаква опасност.

На другия ден Надя донесе кошче за Ива: подарък, първия подарък, който получи Ива. Вечерта влизам в стаята – бях забравил за кошчето. И аз, който съм бил толкова време в шумата, бил съм и на фронта, трепнах, извих глава от кошчето, за да не видя Ивайло в него.

– Нали ти казах, Андрюшка, че Агнеса ти е повлияла?

Откога почна да смесваш сънищата с истинския живот? Да го разказваше всичко това баба ми, както и да е. Но ти, офицерът – просто е смешно! Ако не бях го забравила, щях да ти обясня на какво се дължи сънят ти. Нали го учихме!

– Хубаво, че си го забравила, Велке. Хубаво е, ако човек може да забравя.

– Стига да искаш, стига да искаш... Най-лесното е да забравяш. Пък и нали в съня казваш, че Ивайло е бил весел, радостен, засмян – значи не ти се е сърдил.

– Да, това е вярно. Ти не знаеш какви приятели бяхме ние. Да бяха гръмнали мене, нямаше да страдам така, както съм страдал за него. От роден брат съм го обичал повече. Но и каква душа беше той! Силна, смела! От ученици, от деца, та до неговия край сме били все заедно. В училище много ми е помагал. Той беше най-силният в класа.

– И ти си бил силен. Нали Магда ми е казвала.

– Вярно, но все пак мисля, че той беше повече от мене.

– Защото си го обичал, затова така си мислиш.

– Може. Но когато вече го нямаше, една година не можах да дойда на себе си. Като че ли бях останал без един крак, без една ръка...

– Де, де! Много силно го казваш. А като видя Агнеса, тя ти върна крака и ръката, нали?

– Да не говорим за нея, Велке.

– Що да не говорим?

– Виждам, че се дразниш.

– Не се дразня, но ти никога не ми признаваш колко много съм страдала.

– И се утешаваше, нали?

– Както и ти. Но да си ходя, че вече е късно.

– Ще си ходиш ли? – праметна ръка през рамото ѝ Андрей.

– Ще си ходя, разбира се – притисна се тя към него.

– Хайде да си ходим тогава заедно – изправи се той и я прихвана през кръста.

– Добре – съгласи се тя. – Много си тих тая вечер. Не ти се познава, че си пил.

– А ти искаш да се влача като пияница, нали? Не съм стигнал дотам.

– Силен си ти, Андришка, силен!

– Силен съм значи, а? Признаваш!

– Признавам – притисна се тя в него. После хвана главата му и впи устни в неговите.

* * *

Андрей лежеше буден. Велка отдавна беше заспала до него. По едно време му се стори, че някой тихо ходи. Кой можеше да бъде? В първия момент искаше веднага да стане, но после си спомни, че бе заключил вратата. Дали пък бе заключил? – усмихна се той и се усъмни. Да, да, пуснал бе секретата – спомни си той и се успокои. Но след малко му се стори, че някой тихо отваря вратата и после я затваря. Ослуша се. Бе съвсем тихо. Така му се е сторило. Беше пил... много беше пил. И защо? Изобщо защо бе почнал да пие? Приятели! Всъщност приятели ли му са тия, с които бе почнал да пие?

Той се изтегна и въздъхна дълбоко. В края на краищата Агнеса е виновна за всичко. Агнеса и само Агнеса! Не е такава тя, каквато той иска да бъде. Първо е много красива, премного е красива. И то каква красота! Има и други красиви жени, но са жени. Всъщност Агнеса няма дори вид на жена, макар че вече от шест години и повече е женена за него. Една такава, особена красота има в нея!

Второ, второ – какво беше второто? Ето, че го забрави. То е от пиенето – помисли си той. А, да – второ, много е внимателна. Това внимание досажда, страшно досажда, особено откакто той забеляза, че тя го обича. Да, ясно забеляза това. Като че ли само чака да влезе, като че ли през всичкото време го е чакала. И всичко винаги му е готово, изгладено, приготвено. И защо не каже човешки, че го обича? А само в очите ѝ ще прелее светлина. Каква чудна светлина! И какво да прави той в такъв момент? Тя става такава ефирна, като да не е човек. Той дори не смее

да я прегърне и отива в стаята си. Когато му стане жал за нея и се върне в стаята при Ива, очите, които го гледат, тия сини очи, в които се е промъкнала тъгата, пак се спират на него. В тях отново проблясва светлината на радостта, че го вижда. Чудна работа, има ли тя уста, език, за да му говори, или само очите ѝ... Тия живи, мъдри, чудни очи, които го гледат при всеки случай и от които той иска да избяга. Да, да избяга... И затова пие. Да, точно затова пие...

Или може би си внушава? Велка има право, той си внушава. Агнеса е човек като всички, но той си внушава. Това е от пиенето. Пиенето му действа така. И не беше ли пак пиян преди няколко месеца, когато видя на стола в кабинета си убития собственик на апартамента? Седнал бе пред бюрото му, надвесен над книжката... И толкова се бе уплашил! Дори бе поискал да смени апартамента. Да, беше пиян! Много бе пил тая вечер. И което е видял, е било само от пиенето. И тая вечер пи много, затова така разсъждаваше...

И когато бе сънувал оня сън с Ива, пак си бе легнал пиян. Но всъщност сън ли беше онова? Както и за много други неща, той си бе внушил, че е сън, и искаше да вярва, че е било сън. Тогава бяха пак оная компания... бяха пили много. Защото ако не беше пил толкова много, той за нищо на света не би се решил да вземе ония пари, които му дадоха. Но да не мисли сега за това. Да, тогава беше пил. Велка го беше довела с колата... тя шофираше. Чудна е тая Велка, за няколко години какво ли не научи. Впрочем, ако не беше пил, никога не би се доверил на нейните шофьорски способности, но тогава той сам я помоли. Като се върна вкъщи, Агнеса я нямаше. На вечерното училище беше. Е, много добре... Нямаше да го види значи. Добре, че не беше закъснял повече, както друг път... Пък и от по-рано бяха почнали с пиенето... Сигурно е било нарочно... заради парите.

Но сега да не мисли за това. И като се върна, кой го караше да наднича в стаята на Ива. Малката не беше заспала. Като го видя, очите ѝ се разшириха и се възряха в него. Той

се разсмя. Искаше да я погали, но се строполи на леглото до нея.

– Иве – рече ѝ той, – тук ще спя, при тебе.

Ива се взираше в него и после се проведе най-чудният разговор, който изобщо можеше да се води.

– Защо измени на идеята? – запита го тя.

– На каква идея, малката ми? – засмя се той.

– Защо си пил?

– Е, хе, хе – смееше се той, – така, приятели...

– Те са нашите врагове.

– Хе, хе, хе, врагове, малка си ти да разбираш...

– А помниш ли, когато се клехме?

– Кога сме се клели?

– В твоята стая, на масата, пред портрета на Ленин. Тогава си казахме: проклет да бъде този, който измени.

– Иве – сепна се той, – кой ти каза това?

– Ти го каза това, когато бяхме приятели, когато бяхме ученици.

Тогава той се бе разплакал и бе заспал. Когато се събуди, вече беше трезвен. Но разговора насън ли го беше водил? Може да е било насън! А какъв сън! И сън да е било, пак е страшен, страшен сън! А кой знае защо му се струва, че не е било сън. Тогава!? Но сигурно е било сън. Не може да е било друго... Но и сън да е, приятелят му не е доволен от него.

Няколко дни след това той не пи. Но Велка го покани в квартирата си... Ония приятели чакали за обещаното... как не искаше да отиде там... Обещал, обещал, когато е бил пиан. И после тая хитра Велка каза така: „Само за минутка, забравила съм нещо, да го взема от стаята си...” После го прегърна и го целуна силно, после пийнаха... тя винаги имаше напитки... и после дойдоха ония...

На вратата леко се почука и в следния миг тя се отвори. Агнеса! Сън ли е това?

– Андрей! – чу той гласа на Агнеса. – Андрей!

– Ти ли си, Агнеса? – скочи той от леглото.

– Да, аз съм. Прощавай, дълго се колебах дали да те разбудя, но мама почина.

- Тъй ли? Виж ти! Защо не ми обади?
- Телеграфирах ти...
- Нищо не съм получил. Не, не пали лампата.

Но Агнеса вече бе превъртjяла ключа.

Андрей се бе изправил с гръб към леглото, за да го закрие, но в същия момент се чу съненият зов на Велка.

– Андрюшааа! – и рошавата ѝ глава се надигна от възг-
лавницата.

На Агнеса коленете ѝ се подкосиха. Стори ѝ се, че стаята се залюля и тя би паднала, ако Андрей не бе я прих-
ванал. Но миг след това тя се съвзе и прошепна:

– Прощавай, Андрей – и с олюляващи стъпки напусна стаята.

***

Морето с лек плисък се удряше о брега. Агнеса бе седна-
ла на един от заоблените камъни и гледаше безбрежна-
та морска шир. Вятърът подухваше и развяваше косите ѝ.
Прохладата ѝ беше приятна. Вечният нестихващ плисък
сякаш я подемаше и носеше над люлеещите се води на
морето.

Всеки ден, когато Ива спеше с леля Койна, тя идваше
тук, на брега на морето. Искаше да бъде сама, сама с
морето... Не, сама със себе си. В такива часове сякаш самата
ѝ душа правеше някаква равносметка. Очите ѝ се вираха в
морската шир, а пред вътрешния ѝ взор се редуваха картина
след картина от нейния живот.

Ето я нея, като мъртва се връща на село след това,
което бе видяла в стаята на Андрей. Ива, Васко, Стоянчо,
сестричката му, Венета ѝ махат от канарата весело. Но
когато най-после тя отиде при тях, всички млъкнаха и
изпитателно я погледнаха. Какво се е случило с нея!? Тя
рухна на земята. Сълзите ѝ сами се лееха, тия сълзи! Как без
да иска тя те сами извираха от нараненото ѝ сърце...

Венета прибра децата вкъщи. Васко остана при нея. В
очите му имаше толкова братска обич. Да, той е готов всичко

да направи за нея. Ще ѝ намери работа. Вечерта Венета не даде на децата да шумят. По-тихо бе дори от тогава, когато се бяха върнали от погребението на майка ѝ.

Вечерта, когато Агнеса си легна, две ръце се увиха около врата ѝ – тия на Ива.

– Мамо – сложи си главата тя до тая на Агнеса, – за татко ли ти е мъчно?

Една секунда Агнеса се поколеба. После отговори:

– За него, Иве.

– И за леля Велка ли, маме?

Сърцето на Агнеса се смрази. Какво знае, какво разбира това дете!? Щом задава такъв въпрос, Ива не е дете. Да, сегашните деца не са деца. Те виждат, разбират неща, които възрастните не подозират.

– Защо мислиш, че е заради нея, Иве?

– Защото съм я виждала да се целува с татко.

– Кога, Иве?

– Един път. Бях отишла да му кажа да дойде да вечеряме, че масата е готова, и като влязох, видях...

– И после?

– Татко се ядоса и я бутна настрани, а тя почна да се смее и рече: „Нека знае, нали ще я вземем при нас.”

– Иве, и ти ще отидеш ли при тях?

– Никога, маменце – притисна се тя до Агнеса, – никога!

– Добре, Ивенце...

Тази нощ двете спаха прегърнати. На сутринта Ива каза:

– Маме, нали съм вече голяма?

Агнеса се взря в кафявите ѝ тъжни очи, после прошепна:

– Да, Иве, ти си вече голяма.

За една нощ Ива беше пораснала в очите на Агнеса.

...Агнеса притвори очи. Когато ги отвори, вълните се носеха една след друга към брега, изчезваха в пясъка, за да се появят отново в морето и отново да затичат към брега.

– Може би животът прилича на морето – помисли си Агнеса, – едни изчезват на брега, други идват, за да изчезнат след време и те.

Сега тя е тук. Ще минат дни, месеци, години, и нейният живот ще плисне като вълната на брега и ще изчезне, както е изчезнал тоя на майка ѝ, на баща ѝ и на тия, които са били преди нея, преди тях... И никой няма да знае за нея, както хората не знаят и не мислят за вълната, която изчезва на пясъка, без да е оставила каквато и да е следа...

Тя въздъхна дълбоко. В съзнанието ѝ изпъкна Андрей. Ето го в стаята как крещи, как вика. Ива го гледа с широко отворените си тъжни очи. Той е страшно недоволен, че Агнеса започва да работи. Но след три дни той дори започна да се смее. Цял свят работел, защо и Агнеса да не работи? Който не работи, няма да яде! Ива е вече голяма. Здрава е. Може да стои сама у дома. А и леля Велка ще идва при нея.

Ива, оставила хапката си, гледа Андрей със странен поглед. Агнеса и Андрей я гледат учудено.

– Андро – обръща се тя към баща си, – ти се самозабравяш! – Никакви твои Велки не желая да ме гледат! – и Ива стана от масата и тръгна към вратата.

– Ти на мене ли говориш на име и така безочливо – скача Андрей от мястото си, – ти с баща си ли така ще се отнасяш! – тръгна той след нея.

– Андрей – препречи му Агнеса пътя, – моля те, Андрей, знаеш, че болна!

– Болна! – процеди през зъби Андрей. – Погледни колко е дръзка, но то е, защото никога не съм я набил!

Наистина, Ива беше застанала на прага на отворената врата и гледаше Андрей с горящ, безстрашен поглед.

– Андро – помисли си гласно Андрей, – кой бе ме наричал Андро? – и пребледня.

– Иве – прошепна Агнеса, – не, не по тоя начин!

Отведнъж погледът на Ива се промени. От очите ѝ бликнаха сълзи.

– Маменце! – хвърли се тя в прегръдките на Агнеса.

Вълните отново прииждаха към брега. Те ли донесоха спомените за изминалите дни?

Ива не беше добре. Колежките на Агнеса знаеха това. Началникът ѝ позволи да си излезе по-рано. Тя забърза. Сърцето ѝ се стягаше за детето. Въздъхна дълбоко и пак забърза. Какво е това странно вълнение, което изпълва гърдите ѝ? Защо притиска сърцето ѝ?

Когато влезе в хола, чу някакъв своеобразен напевен глас. Спря се за миг. Велка! Краката ѝ се смразиха. Вратата към стаята на Андрей бе отворена и оттам идваше фалшивото пеене на Велка. Краката на Агнеса сами я заведоха към отворената врата. От прага тя видя, че Велка си глади роклята върху бюрото на Андрей.

В един момент Велка си вдигна главата и видя Агнеса.

– Ааа – засмя се тя, – значи ти си дошла да ме дебнеш?

– Не, не съм дошла заради това.

– А защо си излязла по-рано от работа?

– Заради Ива се върнах.

– И за да ме дебнеш си дошла... Все ми е едно. Сега е дошло моето време! И по-рано ти казах, че ще ти отнема Андрей, както ти ми отнемаше всичко, до което се доближиш.

– Никога нищо не съм ти отнела съзнателно.

– Това няма значение. Къде е Лазар? – Ти ми го отне. Като те видя, и охладня към мене. Тогава видя, че съм била проста, глупава, груба. А по-рано краката ми като кученце лижеше. Все с тебе ще ме сравнява! Деликатна си била, възпитана си била, красива си била. Не искаше дори да ме погледне... А преди да те срещне, на всичко беше готов за мене. Какви тоалети ми правеше, какво ли не ми купуваше! А после се бил опомнил! Другарите му го били критикували. Партията му държала сметка как живее. А то никакви другари, никаква партия, а ти си го омагьосала. Че преди да те види, не бяха ли същите другари и същата партия? Какво си мислиш!? – Велка е селско момиче – тя няма сърце, не страда. Сега страдай и ти, да видиш как боли. Пет пари не давам за тебе.

– Че обичаш Андрей, не ти се сърдя. Ти си ми казвала това и по-рано.

– А че ти го взех ли те боли?

– Не, не толкова и затова...

– А че ми купува дрехи и съм по-хубаво облечена от тебе ли?

– Не, не затова! – усмихна се Агнеса горчиво.

– Че не излиза с тебе никъде ли?

– Не... И това може да не е най-горчивата ми болка. Но помисли, Велке, от где взема тия пари, с които разполага?

– Ха – разсмя се Велка, – всички партизани имат пари! Те не са от заплата му. Пък Андриюша е такъв голям началник в министерството. Всяка негова дума пара струва.

– Не, не всички началници разполагат с толкова пари. Да, те не са от заплата му...

– Че какво от това? Андриюша е способен. Аз го запознах с толкова приятели, които го уважават.

– И му дават пари!?

– Пък и да му дават, какво от това? Не ги краде от тях, сами му ги дават.

– Срещу услуги, нали?

– То се знае. Андриюша няма да получи пари бадева?

– А тези услуги се наричат продажничество, Велке, знаеш ли това? Тези услуги се наричат измяна на отечеството.

– Ох, ти ли, Агнесо, ще ми говориш за отечество, дете си фашистка дъщеря! И ако аз не бях те измъкнала от село, там щеше да си киснеш досега.

– Сигурно нямаше да се чувствам по-зле...

– Тогава защо ревеш за Андрей? Ти не го обичаше, а аз съм го обичала винаги. За кого мислиш, че ходех да нося хляб в шумата? Само за него. А ти, Агнесо, много късно се сети да ти домилее той. Пък и по-добре, че ти е домилял, за да видиш как боли. Казах ти и по-рано: ще ти отмъстя.

– Но ти го убиваш! Ще го вкараш в затвора с това пиене и с тия приятели, с които го свързваш.

– Само едно искам, Агнесо – да го откъсна от тебе, пък ако ще и в ада да влезе.

– Но каква полза ще имаш! Ти пак няма да си с него.
– Важното е, че той няма да е с тебе...
– Добре тогава. Видях, че ти не съзнаваш това, което вършиш, но ще го осъзнаеш...

– Не съм толкова глупава, колкото ме мислиш. Колко ми е тровил душата с тебе – Агнеса, та Агнеса! И оня глупак Лазар се прави сега, че не ме познава. Но и той ще си получи заслуженото.

– Аз мисля, Велке, че Лазар не би се отдалечил от тебе, ако ти не изискваше да ти купува толкова тоалети, с което стана причина да бъде мъмрен от партията и критикуван от другарите си.

– Тъй ли, а ти какво искаш? Да ходя със селската фуста ли?

– Не, не това искам да кажа.

– Искаш да кажеш, че не е трябвало да ми купува, тъй ли? Ами Андрей как купуваше на тебе? Ти живееше с него и той ти купуваше. И аз живеях с Лазар и той беше длъжен да ми купува.

– А когато няма пари?

– Щом е мъж, трябва да намери.

– И за Андрей ли мислиш същото?

– То се знае.

Думите на Велка падаха като страшни удари върху раненото сърце на Агнеса. Тя се обърна и излезе от стаята.

Значи има и такива хора в света – мислеше си тя.

После изведнъж ѝ дойде наум за Ива и забърза към нея. Още като отвори вратата, и срещна горящите очи на детето.

– Иве – извика тя, – Иве, какво ти е?

От очите на Ива бликнаха сълзи и потекоха по бузичките ѝ. Имаше висока температура. Повиканият лекар установи, че към предишното простудно заболяване се бе прибавила и нервна треска. От какво можеше да бъде!?

По една случайност беше дошла Венета. Като разбра, че Велка е вкъщи, тя отиде при нея. Какво са си говорили двете, Агнеса никога не узна, но Велка си отиде със силно хлопане на вратата.

Три нощи Агнеса прекара край леглото на Ива. Малката се стряскаше и искаше да скочи от леглото, плачеше. Тогава Агнеса коленичи до леглото на детето и заплака:

– Господи – шепнеха устните ѝ, – прости ми, че обичам толкова много Ива, че не искам да ми я вземеш! Прости ми, че тя ми е едничкият оазис в живота, а не Ти! Прости ми, че толкова много обикнах Андрей, че страдам повече за него, отколкото от това, че не виждам както преди моята невидима покровителка. Прости ми, че неговата ласка ми е била по-скъпа от лъчистия поглед на Невидимата. Защо го обикнах, когато не можех да го понасям!? Защо ми стана толкова скъп, когато ми беше свършено безразличен!? – За да бъде страданието сега по-дълбоко и болката – по-силна... Първите години той беше премного любящ, премного ласкав, премного добър. И най-после моето сърце отстъпи... Човешката радост и човешкото щастие ме погълнаха. Ден и нощ бдях над Ива, но сърцето ми се бе превърнало в извор на сили. Имах обичта – имах обичта на Андрей! Но сега? – Сега ми остана само Ива. Никак не знаех, че така дълбоко ще страдам за Андрей. Ако той си бе отишъл, когато не го обичах, тогава щях да бъда радостна. А сега твърде много ме боли, Господи! Много пъти напоследък призовавах Невидимата, но тя не идва. Може би съм много виновна пред нея и затова не идва. Затова се обръщам към Тебе, Господи! Чувствам се сама – съвсем сама в целия свят. Ако ми вземеш и Ива, наистина аз няма да устоя. Ти виждаш това. Тя е малката сламчица, за която се държа. Прости ми, че е така, но Ти знаеш това. Толкова ми е болно, че няма кой да ме утеши. Чувствам се объркана и не зная кой е верният път в живота. Сякаш съм в безкрайно сиво поле. Вятърът на страданието ме шиба безмилостно, а аз стоя без път, без посока. Сега разбрах колко много съм загубила, когато врагите на света към Невидимата може би са се затворили и аз стоя сама в безкрайната пустош, която ме заобикаля.

В същия момент в стаята се появи мека, едва доловима светлина. После тя се увеличи и стана светло като ден. Агнеса си повдигна главата. На обляното ѝ със сълзи лице

се появи най-чудната сияеща усмивка. Очите ѝ гледаха Невидимата.

– Значи ти дойде! – прошепна ѝ с устните на душата си Агнеса. – Ти не ми се сърдиш! Ти дойде! Колко много си добра! Колко безкрайно съм щастлива!

– Маме! – чу се гласът на Ива. – Маме!

– Тук съм, Иве! – отвърна Агнеса.

Невидимата се бе отдръпнала в своя свят. Но в сърцето на Агнеса това кратко явяване бе оставило своя мир, хармония, чудна радост и много, много сили, за да понася новите трудности, които щяха да ѝ донесат идващите дни.

Агнеса повдигна глава. В далечината се виждаше приближаването на параход. Тя се взря в него. Виждаше се най-горната му част. Кой ли беше този параход? От где ли идва и кого ли носи? Морето изглеждаше тихо, спокойно. Слабият ветрец галеше лицето на Агнеса, развяваше косите ѝ и се носеше над вълните.

Такъв беше и нейният живот първите години с Андрей. Но после се изви буря. Слънцето потъмняваше от ден на ден и вълните на живота се издигаха все по-високо и по-високо. „Колко хубав параход!“ – помисли си Агнеса, когато последният се приближи достатъчно, за да може да го вижда целия.

След това параходът изви надясно и полека-полека се отдалечи и заедно с това от време на време се губеше. Най-после от него остана бяла светеща точка, а след това и тя изчезна. „Ето, това сме ние. Дойдем тук, на Земята, стоим известно време – и след това си отидем. Изчезваме. Къде отиваме?“ – мислеше си Агнеса.

Тя знаеше, че със смъртта хората не изчезват, защото бе виждала мнозина след напускането на Земята. Но къде отиваха те? Впрочем бе виждала и много места, където се бе срещала с тях, но това техният свят ли бе? Никога не се бе запитвала това. Не ѝ беше необходимо, не чувстваше необходимост. Всичко, което виждаше или чуваше, ставаше от само себе си, без никакво желание или стремление от

нейна страна. Но напоследък, след трудностите, които бе изживяла, тя често се спираше върху различни въпроси, на които нямаше как да си отговори. А и имаше ли кой да ѝ отговори? Може би имаше хора, които биха могли да ѝ отговорят, но тя не ги познаваше. Ако беше Павел, той би търсил, би питал, би намерил кой да му отговори. Да, Павел! Какво бе Павел? – Жив стремеж! Защо тя нямаше такъв стремеж? Когато се видяха последния път, той беше вече израсъл много повече от нея не само физически, но и интелектуално и духовно. А в изкуството той бе успял толкова много! Учил бе, стремил се бе, постигнал бе много.

Агнеса се взираше в прииждащите вълни.

Ето, тя вървеше по улиците на София. Очите ѝ сами се пълнеха със сълзи. В сърцето ѝ преливаше страшна мъка. Искаше ѝ се да върви, да върви... и никъде да не стигне. А Ива? Да, Ива!

Агнеса беше излязла да търси квартира. А къде щеше да намери? – Никъде.

Вечерта се беше разиграла страшна сцена между Васко и Андрей. Венета беше прибрала Ива при тях, за да се успокои малко.

Разбра се, че Велка всеки ден е ходела вкъщи, когато Агнеса е била на работа. Перяла се е там, гладила се е, почивала си е в стаята на Андрей и се е мъчела да приласкава Ива. И когато не е успявала, тя ставала груба с нея. Всичко това се бе отразило зле върху нервната система на детето.

Когато Агнеса се бе върнала веднъж от работа, тя завари, че Васко и Андрей се караха. С какво право той, Васко, се бъркал в работите и в живота на Андрей!?

– С правото на твой брат и другар – му отговори Васко.

– Брат и другар! – засмя се Андрей иронично. – А като е така, защо ти намери работа на Агнеса? Кой ти позволи това?

– Агнеса ме помоли.

– Но ти най-напред трябваше да поговориш с мене.

– Не знаех, че е трябвало да искам разрешение от тебе.

– Тя е моя жена и аз трябва да зная какво прави или мисли да прави.

– Не знаех, че е още твоя жена.

– Не знаеш, че е още моя жена!? – кресна Андрей. – А чия жена е тогава?

– Ничия...

– Как ничия?

– Ами така. Не можех да предполагам, че можеш да живееш с две жени едновременно!

Един момент Андрей остана като зашеметен. Агнеса бе влязла тихо в стаята, но и двамата, разгорещени в спора, не бяха я видели.

– Кой ти дава право да ме обиждаш? – викна Андрей.

– Ти сам си се обидил, като си я допуснал в своята къща.

– Ти знаеш, че тя беше ятчка.

– Никой не отрича заслугите на малкото момиче Велка, което няколко пъти ми е носило хляб.

– Ами тогава?

– Но това още не може да даде правото на израсналата Велка да те прави изменник на дома си, изменник на партията и на другарите си.

– В моя личен живот нямаш право да се месиш!

– Аз не съм дошъл да ти се меса, а да те опомня. Да ти помогна като на брат и другар... А партията е, която ще ти потърси сметка.

– За какво?

– Ти сам знаеш за какво.

– Ако е за Агнеса – засмя се иронично Андрей, – то и твоите сметки не са много чисти.

– Как не са чисти? – пребледня Васко.

– Премного се грижиш за Агнеса и Венета надали знае, горката, истинските ти подбуди и отношения с нея.

В същия миг един шамар изплющя по бузата на Андрей.

– Убих те! – изкрещя Андрей и посегна към пистолета си.

Агнеса с един скок се намери между двамата.

– Васко – извика тя, – Андрей, подлудели ли сте? – и прегърна Андрей.

– Махай се! – извика той. – Дотегнал ми е животът с тебе, махни се! – и той я оттласна от себе си.

– Добре, Андрей, аз ще се махна. Още утре ще се махна, само успокой се сега – говореше Агнеса, а сълзите започнаха да се стичат сами по бузите ѝ.

– Не мога да понасям повече сълзите ти! Всичко в тебе ми е отвратително, разбра ли!?

Сълзите на Агнеса отведнъж пресъхнаха и тя го гледаше бледа, с широко отворени очи. Андрей ли говореше това? – Да, той!

– Ад е бил животът ми с тебе, ад! Всичките тези години си ми била не жена, а съдник. Всеки мой жест, всяка моя дума си претегляла. Никога с тебе не съм изживял спокойна, свободна радост – никога! Ти си ми била най-страшният товар, който съм носил. Повече не искам. Махни се!

– Андрейко, мислиш ли какво говориш – приближи се Васко до него, – опомни се, братко! Какво е станало с тебе?

– Ти още ли си тука!? – изкряска Андрей.

– Тук съм. Прости ми, Андрейко, че те ударих, но не скверни Агнеса. Тя ми е била като сестра и ти знаеш това. Ако искаш, ето, застреляй ме, но не я скверни. Ти знаеш, че е истина това, което ти говоря.

– И това е истина, което аз ти говоря – че не съм бил щастлив с нея.

Какво са си говорили още и кога си е отишъл Васко, Агнеса не знаеше. Ако гръмотевица бе я треснала, не би я поразила така. Тя бе привела ниско глава, от очите ѝ се стичаха сълзи и тя напусна стаята.

– Господи, накъде? – запита се тя в коридора... Беше вече късно вечерта.

– Утре – помисли си тя, – утре... – и се прибра в стаята си.

Слава Богу, че Ива я нямаше. И като заключи вратата, хвърли се на леглото и плака цяла нощ. Едва призори беше заспала. Когато се събуди, беше обяд. Тогава се изми, облече се и излезе. В сърцето ѝ беше пусто, в очите ѝ напиреха сълзи, които тя с мъка спираше.

– Къде – вървеше тя напосоки из улиците, – къде да

отида? В целия град, в целия свят нямаше... – не довърши тя мисълта си, защото чу някой да я вика:

– Агнеса, Агнеса!

– Гласът на Павел! – спря се тя. – Той ли чу стенанията на сърцето ѝ и се обажда през далечината?

Агнеса чу отново гласа на Павел и когато се обърна, пред нея стоеше той.

– Павел! – извика тя. – Павел! – и двамата се прегърнаха.

– Дойдох само за да те видя – говореше той, цял сияещ от радост, – само за да те видя!

– Радвам се, Павел – бършеше тя сълзите си.

– Какво ти е, Агнеса?

– Нищо, Павел, радвам се, че те виждам.

– А плачеш... И мама някога, когато ме виждаше, плачеше. Казваше, че е от радост. А дали и ти плачеш от радост!? – взираше се в нея Павел.

– Колко си пораснал, Павел, колко хубав си станал!

– Добре, Агнеса, къде да отидем, за да си поговорим? Зная, че у вас не може, а и аз не бих поискал...

– У нас ли? – повтори тя като ехо думите му. А после си помисли – аз вече нямам „нас“, нямам дом – и сълзите ѝ бликнаха отново.

– Да отидем в хотела, гдето съм отседнал. Или не, не там! Разполагаш ли с време, Агнеса?

– Да. Днес е неделя и не съм на работа. Разполагам с много време.

– Добре, ще те заведа при една жена, при която съм ходил много пъти. Тя е възрастна... бих казал стара. Съгласна ли си?

– Съгласна съм.

– А твоят... другар, Андрей, няма ли да се сърди?

– Не.

Взеха шестицата и слязоха на крайната спирка. Оттам поеа по една уличка нагоре.

– В този квартал никога не съм идвала – забеляза Агнеса.

– Харесва ли ти?

– Да, има дворове, градинки...

– И на мен много ми харесва.

Влязоха през малка вратичка, минаха по пътечка от камъчета и стигнаха малка бяла къщичка. Почукаха. Никой не излезе. Павел бутна вратата и тя се отвори.

– Лельо Койне! – завика той и влезе. Агнеса остана отвън.

– Агнеса, влез! – върна се след малко Павел. – Леля Койна е болна.

Влязоха. На леглото лежеше възрастна бледа жена.

– Павелчо – говореше тя тихо, – Павелчо, казуваха ми отвътре, че ще дойдеш... Изчака ми се сърцето. Най-после дойде... Тази ли е сестра ти? – посочи тя Агнеса.

– Агнеса е, лельо Койне.

– Знам. И за нея ми казуваше вътрешният глас... Знаеш ли, Павелчо, лежа и думам: Господи, болна съм, не мога да стана. Цял свят се е втурнал на работа, а аз седя сама-саменичка... Нашите идат, ама нали съм далече, в тоя квартал съм си саминка... Пък доде някоя сестра – постои, постои, пък си иде. Дом си има, работа си има... А на мене отвътре ми думат: „Имай търпение, ще дойде Павелчо, ще има кой да бъде при тебе...” Ех, жив си, Господи! Напълни ми се сърцето с радост...

Вятърът откъм морето се засили. Агнеса инстинктивно загърна дрехата си, но очите ѝ, взрени във вълните, виждаха бледото одухотворено лице на възрастната жена.

– Влез, Павелчо, в стаята, и подай едно столче.

– Нямах ли вече квартиранти?

– Нямам. Направиха си къщичка.

– Сама си значи?

– Сама съм.

– А как са ви оставили така сама!? – запита Агнеса.

– Заради болестта ми... Пък и няма друга врата за стаята.

През тука се влиза. А туй е като кухня...

Павел се върна със стола.

– А не мислите ли да давате стаята някому? – запита пак Агнеса.

– Ако Бог ми прати някой, който е в нужда... пък и аз да не съм саминка... що да не влезе в стаята...

– Със съдебно решение ли влизат при вас?

– Какво ти съдебно? Нали ти думам, че съм болна, пък и възрастна. Стаята са я оставили за мене. А тая стаичка тук ми служи за кухня. Ама аз си лежа тука, да съм по-близо до вратата. Като хлопне някой, да чувам...

Вълните шумяха и се плискаха при нозете на Агнеса, но тя не ги чуваше. Чуваше гласа на жената:

– По-рано имаше тука едни млади хора с детенце. Бях ги пуснала тука да са ми дружина. Добра булчица беше тя... и детенцето им – едно хрисимо... Пък помогна им Бог, направиха си къщичка и се преместиха. А ти що, трябва ли ти стаица?

Агнеса притвори очи. На устните си почувства горчив вкус – от морската вода ли е, или от стичащите се по бузите ѝ сълзи, без тя да ги усети?

Ето, тя се вижда, хванала Ива с едната си ръка, а с другата носи куфара с дрехите – нейните и тези на Ива. Нараненото ѝ сърце още кърви. В душата ѝ е пусто. „Аз не съм бил щастлив с нея!“ – дълбае някой с длето върху нараненото ѝ сърце. От очите ѝ непрестанно бликат сълзи.

Ива я гледа с тъжните си очи.

– Маме – тихичко ѝ казва тя, – маме, аз те обичам, аз много, много те обичам.

– Добре, Иве – отвръща Агнеса и стисва ръчичката на детето.

– Ах, тия сълзи – мисли си тя, – поне те да не избликват – и хапе устните си. – Не, не сега, довечера, довечера, когато никой не вижда! – повтаря си тя и с всички сили се бори да върне обратно в сърцето сълзите си...

На бюрото на Андрей бе оставила писмо:

„Андрей,

Никак не знаех, че толкова много ще те обикна и че толкова много ще ме боли от твоите думи: „Аз не съм бил щастлив с нея.“

Сега не се сърдя никому, не упреквам никого. Някога дойдох, защото ме искаше. Сега си отивам, защото вече не

ме искаш. Някога страдах, когато дойдох при тебе, но сега болката ми е по-голяма...

Намерих си квартира. Не ти оставям адреса си, защото няма да ти е необходим. Взех само дрехите си, с които някога дойдох при тебе... друго нищо. Ааа, и дрешките на Ива.

Прости за страданията, които си изживял заради мене. Аз не съм знаела за тях. Това е моя грешка. Ако беше ми казал, бих те освободила и по-рано.

Отношенията ти с Велка тълкувах по моему и се стрях да надмогна егоистичното си чувство и страданията, които ми причиняваха те. Искам да си тръгна, а все искам още нещо да ти кажа.

Наистина, някога не те обичах – обичах Ивайло. Цялото ми същество се изпълваше от чувството ми към него и ми се струваше страшно насилие от твоя страна, когато искаше да се вмъкнеш в моя живот. Но с идването на Ива те обикнах. Как и защо – сама не зная. И тая обич ме изпълваше с толкова радост, каквато по-рано никога не бях изпитвала в живота си. Но сега няма смисъл да говоря за това. Сега трябва да си тръгвам...

Знай, че към Велка не храня никакво лошо чувство, макар че съм страдала много, много... Много ноци съм плакала и много сутрини съм се събуждала с мисълта, че ще се разберем с нея приятелски и тя ще продължи своя път, като ни остави нас тримата. Сега разбрах, че аз трябва да продължа своя път без тебе и да ви оставя двамата свободни.

Вземам Ива, първо, защото ще ти бъде трудно да я гледаш, и второ, знаеш колко много е привързана към мене... Да я оставя на Велка, значи да я осъдя на смърт, а това не искам. Предполагам, че ти в своето щастие няма да почувстваш липсата ѝ, и освен това тя все още не е добре.

Андрей, тръгвам си, макар че всичко е наранено в мене и всичко ме боли. Желая ти с Велка да имаш по-хубави дни.

Агнеса“

Агнеса въздъхна и повдигна глава. Чайки летяха и кацаха над водите... И колко внимателен беше Павел с Ива – отново се връщаше към миналото тя. Когато малката го гледа-

ше дълго и изпитателно, той милваше косите ѝ, разказваше ѝ приказки за морски великани, които той бил виждал да излизат от морето, когато вечер се разхождал край брега. Пееше ѝ песни. Ива много обичаше това. Разказваше ѝ за чудния град, в който улиците били от вода. Тогава очите ѝ се разширяваха и тя го слушаше прехласната. Италианците били много весели хора. Обичали да пеят и да свирят вечер, плувайки с техните гондоли.

Но когато Агнеса влизаше при тях, очите на Ива като две будни същества се спираха на нея.

– Как е моята малка птичка? – целуваше я Агнеса.

– Маменце – обвиваше Ива ръце около врата ѝ и хубавите ѝ очи се озаряваха от светлина.

– Разбра ли кой се е върнал чрез Ива? – беше я запитал Павел.

– Да – отвърна Агнеса.

– Затова е толкова привързана към тебе... и ревнива.

– Това е вярно. Като бебе нямаш представа каква беше – даже насън усещаше кой я е взел на ръце. И ако не бях аз, веднага почваше да плаче. Само в мене се успокояваше. Това учудваше всички, а много пъти ядосваше Андрей. А когато ѝ правеха операция на крачето и го поставиха в гипсово корито, държала съм я през всичкото време за ръчичката. Лекарите допуснаха това, иначе сърчицето ѝ щеше да изхвъркне... Никога няма да забравя погледа ѝ и как потръпна ръчичката ѝ в моята, преди да се унесе в пълната упойка.

– Андрей знае ли, че приятелят му се е върнал, и то в дома му?

– Сънувал е някои сънища, на които иначе не е отдавал значение, а само когато е бил пиан. Кой знае защо, в пиано състояние той ставаше страхлив и суеверен дори.

– Да, някога виното се е употребявало в храмовете – по няколко капки за отделяне на астралното тяло.

– Така ли?

– Да. И после от езическите храмове е преминало и в християнството, само че под нова форма, дадено му е ново значение – като причастие.

– Павел, ти все още ли така много четеш онези книги, които четеше на село?

Павел я погледна. И в този поглед тя видя всичките онези знания, които той бе придобил, откакто не бяха се виждали. А какво бе правила тя през това време? Какво бе научила, какво бе придобила?

* * *

Бяха отишли на планината. Денят беше топъл, слънчев. Ива, уморена, беше заспала върху техните палта. Павел и Агнеса бяха седнали на една скала. Откриваше се широк простор. Далече се синееше Рила. Лек ветрец галеше косите им, лицата им. На Агнеса ѝ се струваше, че се е привдигнала след дълго, много дълго боледуване, и слънцето и ветрецът ѝ бяха така приятни...

– Агнеса – заговори ѝ Павел, – знаеш ли колко дни, месеци, години съм чакал този ден?

Агнеса го слушаше, но в този миг бе притворила очи и мигновен спомен за Андрей бе пробол болезнено сърцето ѝ.

– Чуваш ли ме, Агнеса?

– Кажи, Павел.

– Знаеш ли колко много съм те обичал, Агнеса?

– Зная, защото и аз съм те обичала.

– Обичала си ме може би, но не така, както аз тебе. Всеки миг, когато съм бивал с тебе, е бил за мене радост, щастие. Най-хубавата година в моя живот е тази, когато те видях, когато бяхме заедно.

– Ти беше тогава дете, Павел.

– Та нима децата не знаят да обичат? Ако има някои, които обичат, това са децата. Те обичат с всичката чистота и красота на душата си. През всичкото време тогава пеех. Пееше сърцето ми, пееше душата ми. Тогава ходех да работя, цял ден тичах – и не се уморявах. Привечер не усещах нозете си, когато се връщах у дома. А когато пеехме заедно на някоя канара... не бях на земята от радост.

– Аз също се радвах тогава, Павел. Щастлива бях.

– А защо не искаш и сега да се радваш, и сега да си щастлива? Ти само пожелай, аз всичко ще уредя.

– Ти пак си дете, Павел, пак си дете.

– Не, отдавна съм пораснал в радостите и горчивините по тебе... И помисли, какво искам от тебе! Само да те виждам, уверявам те, само да си край мене, както когато бяхме на село.

– Невъзможно е, Павел.

– За този, който обича, няма нищо невъзможно, Агнеса! Това научих аз, макар да ме наричаш дете, макар и броят на годините ми да не е голям. Но човек расте не с годините, Агнеса, а с преживяното. Много пъти съм се чудил защо толкова много те обичам. Нямамо е ден, нямамо е час да не мисля за тебе. Нямамо е миг да не те обичам... Когато учех, учех, защото те обичах. Когато пеех на изпитите си, пеех, защото те обичах. Когато бързах и в музикалното училище вземах по два класа наведнъж, бързах заради тебе – да не съм в твоите очи дете... както ми казваше ти. Казвах си: ще работя, ще уча, ще се издигна, за да ти помогна... Аз още помня твоя тъжен поглед, когато напусна селото с Андрей.

– Ти вече не му казваш „бати”, както някога.

– Отвикнах.

– Павел, знаеш ли, че сме брат и сестра?

– Знам.

– Знаеш ли какво каза майка ти Агата, преди да напусне Земята? Аз ѝ обещах...

– Знам. Но какво искам от теб!? Казах ти: да те виждам само, да сме заедно, както някога...

– Вярвам ти, Павел, но ние с теб минахме през различни пътеки, откакто се разделихме. И докато ти си се учил на книга, аз учех в суровата житейска школа и в мене всичко е наранено.

– Аз ще излекувам раните ти. Животът ни ще се превърне в песен. Ще пеем заедно, ще пътуваме заедно, ще скитаем из планините заедно.

– Дете си ти, Павел, дете...

Но той сякаш не я чу. Очите му, взрени в синевата на небето, бяха изпълнени със светлина. Устните му говореха:

– И знаеш ли моята мечта? Когато завърша, когато някога бъда на сцената, ти да си там, на първия ред. И аз ще пея така, както никоой не е пял, защото ще знам, че ти си там... Кажй само съгласна ли си, ще пиша на леля Елена, тя е готова за тебе всичко да направи, за да дойдеш там...

– Засега това не ми е възможно.

– Аз ще чакам. Защото всичките ми дни, откакто съм те видял, са били чакане. А да те чакам е щастие. Няма по-голяма красота за човешката душа от това – да чака съществото, което обича. Самото чакане се превръща в музика, в симфония...

– Аз съм много различна, Павел, от времето, в което ме познаваш.

– Така ти се струва. Пък и да си различна, какво от това? Получила си вече удари от живота, станала си по-мъдра. Ще разбираш хората по-добре.

– Дано – поклати Агнеса глава.

– Аз искам да си радостна, Агнеса, разбираш ли, искам да си радостна! Искам отново да видя сияйната, лъчезарна радост да те облива цяла, както някога, когато скитахме по планината. Помниш ли?

– Помня, Павел. Искаш ли да изпееш нещо?

– Какво?

– Каквото искаш.

– Ще пеем заедно.

– Ще мога ли, Павел, толкова отдавна не съм пяла!

– Ще можеш, Агнеса. Помниш ли коя беше твоята любима песен?

Агнеса се усмихна, но защо в усмивката ѝ имаше толкова тъга?

„И скачам аз като птичка...” – подхвана Павел. Агнеса притвори очи. Ето болницата, стаята с ранените. Тя, изправена до леглото на Спасов, пее... „Къде ли е сега Спасов? И какво ли прави?” – помисли си тя. Беше обещала да му пише, никога да не го изоставя в неговата постоянна

нощ, но ето, че не изпълни това. Не му отговори на едно от писмата, после загуби връзката... Слава Богу, че се бе намерило едно същество, което да е край него. Някаква си далечна негова роднина, обичала го била много отдавна, без той да знае... Но той молеше нея, Агнеса, да му пише. А тя? Ива, Андрей, вечерното училище... „Бедният Спасов!“ – въздъхна тя и отвори очите си.

„И виждам аз връх изправен, той зове ме там – нагоре“ – пееше Павел последния куплет на песента. „Върхът е много висок – помисли си Агнеса, – а аз съм още в подножието му, пък се чувствам толкова изморена.“

– Изпей още нещо, Павел!

– Но ти за какво мислиш, Агнеса?

– За върха. Колко далече ми се струва, че съм от него.

– Не, не си далече! – възторжено заговори Павел. – Ти си само малко уморена от изкачването към него. Но когато вървим заедно към него, ти няма да чувстваш умора. Помниш ли, когато за пръв път видя Учителя? Казваше ми, че цялата планина пеела.

– Наистина, колко хубаво беше тогава!

– И пак ще бъде!

– Хубаво е, че си така радостен, Павел.

– Когато обича, човек е винаги радостен.

„А аз – помисли си Агнеса, – а аз защо не съм радостна, като обичам Андрей. Защото го исках само за себе си ли?“ – Не, не. Причината е другаде, другаде. Къде? – Невидимата? Ах, да! Ако бе мислила за Невидимата, тя никога не би изгубила радостта си.

Отведнъж ѝ стана по-леко.

– Павел, изпей „Цветята цъфтяха под слънчеви лъчи“.

– Пей и ти, моля ти се.

– Да, сега ще пея.

Над планинските хребети, над скалите, над поляната се разнесе мощният, хубав глас на Павел. След него подхвана и Агнеса. Минаващи туристи се спряха да слушат кои пеят така хубаво в планината. Агнеса бе притворила очи. По бузите ѝ се стичаха сълзи, но цялото ѝ същество излъчваше

сияние – сиянието на Невидимата, което Агнеса видя след толкова време да я осенява.

Като отвори очите си, срещна тия на Ива. Те я гледаха с възхита.

– Маме – каза тя, като дойде до скалата при Агнеса. – Колко си хубава днес! – и обгърна шията ѝ...

* * *

– Лельо – чу Агнеса нечий глас зад гърба си и се обърна. Бяха две дечица – момче и по-малко момиченце.

– Лельо – заговори момчето, – видя ли да минават две момчета оттук?

– Не, не съм – отговори тя, но в същия момент ги видя зад завоя на брега да събират миди. Затова веднага им рече – Ааа, да, отидоха зад тоя завой, събират миди.

Децата се зарадваха и тръгнаха. Агнеса ги проследи с поглед. Момиченцето беше колкото Ива, само че бе с руси, златисти коси, които така хубаво блестяха на слънцето. Как хубаво беше обгоряло от слънцето и какъв здрав вид имаше. А Ива колко е бледичка! И тогава, когато се върнаха от Витоша след хубавата екскурзия, тя заболя отново. Добре, че беше Павел. Когато Агнеса отиваше на работа, той беше край нея.

– Чудно – казваше ѝ Павел, – докато те няма, ние с Ива сме най-добри приятели. Разговаряме, разказваме си приказки. Тя дори понякога се смее на глас, когато ѝ разказвам смешни истории. А като дойдеш ти, изведнъж аз преставам да съществувам. Само: „Маме, маме.” Аз ще плача, Ива не ме обича.

Лъчът, който бе просиял в очите надетето при виждането на Агнеса, изчезна. Отново обичайната тъга забули погледа му. Това не убягна от погледа на Павел.

– Не, Иве, недей – заговори той. – Аз зная, че Ива е добричка... а мене може и по-малко да обича. Ето толкова – показва той върха на пръста си. – Аз няма вече да плача...

– Но мамето е мама! – отговори му тя сериозно. – А

ти си... – изгледа го продължително Ива, – а ти си... – не довърши Ива фразата си.

– Аз съм твой приятел – каза ѝ Павел и също я погледна продължително.

– А аз те помня – заговори отведнъж с друг тон Ива. – Помня те. Ти беше дошъл да ми кажеш да се измъкваме и ми даде от торбичката си хляб. Тогава бях на пост... Баща ти го пребили от бой, за да се махнем от това място.

Ива притвори очи и се отпусна съвсем бледа на възглавницата. Лошо ли ѝ стана? Ръцете ѝ бяха ледени.

– Няма нищо – каза Павел на Агнеса, – седни до нея! – и като стана от стола, отиде в другата стая.

Агнеса се сети. Там той се молеше. След малко Ива възвърна цвета си и се почувства по-добре. Тя бе забравила, както обикновено, какво бе говорила, а до края на готуването на Павел между двамата се бяха установили най-добри отношения. Продължителният изпитателен поглед, който по-рано Ива отправяше към Павел, беше изчезнал. В очите ѝ, в тъжните ѝ кафяви очи, се забелязваше светъл лъч.

Дните минаваха... Ива не оздравяваше. Наближаваше време Павел да си ходи. Проектираните екскурзии се осуетиха.

– Исках да те заведа на едно място – бе ѝ казал Павел, – но не можах. Ако леля Койна оздравее, може да те заведе тя. Но можеш да отидеш и сама. Може би там всеки сам трябва да отиде.

– Къде?

– Ще ти кажа. Когато учех тук, в музикалното училище, тогава ходех там – на Изгрева. Мястото, където е Школата на Учителя. Него Го бях виждал и мечта ми беше да видя неговите ученици и мястото, гдето ги е учил Той. Знаеш ли кога най-напред отидох там?

– Не.

– Вървах на улицата и те срещнах. Ти ме отмина.

– Аз съм те отминала!? – учуди се Агнеса.

– Да. Беше под ръка с Андрей.

– Не съм те забелязала.

– Зная. И тъкмо това беше горчивото. Аз бих те усетил, ако дори би минала зад гърба ми... Но, нищо. Трябва да благодаря за този момент, защото тогава стъпките ми, без да знаят пътя, сами ме заведоха там, а иначе все търсех да ме заведе някой, а не познавах никого, който би сторил това... Разбираш, нали? Всичко става за добро. Голямата болка се превръща в радост. Наистина тогава имах един от най-хубавите, изпълнени със светлина дни. После вече ходех там всякога, когато бивах свободен. И през всичкото време си мечтаех да заведа и тебе. Когато тръгнах за насам, пак си помислих за това, а сега разбрах, че може би трябва да отидеш сама, по свобода... Защото може би това е вътрешен процес, а не външен. Човек отива най-напред със сърцето си, с душата си, и най-после с тялото си.

– Може би си прав – гледаше го Агнеса сериозно, – може би наистина имаш право.

– А искаш ли да знаеш как те намерих на улицата, когато дойдох?

Очите на Агнеса зададоха въпроса:

– Как?

– Още когато бях във влака, те търсех със сърцето си. Где си? Где бих могъл да те видя? Като излязох от хотела, гдето бях оставил куфара си, отидох към вас. Усетих къщата празна. Излязла си. Тогава тръгнах по нишката, по следата, която си оставила във въздуха, и те намерих. А ти би ли могла да направиш това?

– Аз не съм толкова сензитивна...

– Не, Агнеса, ти в някои отношения си много повече от мене... Ти си работила в миналите съществувания и имаш много придобивки... способности. Но ти не работиш сега върху тях съзнателно.

– Не зная как.

– Не знаеш, защото нямаш стремеж.

– Какъв стремеж?

– Стremeж да проникнеш в неznайното, да придобиеш знания, да разшириш и увеличиш това, което вече имаш.

– Но за какво ти е то?

- Как за какво!? За да бъдеш полезна на другите!
- Виж, за това не съм мислила.
- А аз съм мислил. Колко много би могла да постигнеш ти, като имаш такава хубава основа, придобита чрез толкова труд през вековете.
- Но ти забравяш, Павел, че мама задушаваше всичко в мене. Аз едва имах възможност да браня това, което имам, камо ли да се стремя към нещо повече.
- Вярно е това. Закон е: когато едно светило свети, тези, на които светлината пречи, използват най-близките край светилото, за да го загасят.
- Може би, но аз никога не съм се мислила за светило...
- Естествено. Ние сме твърде малки, за да се наречем такива, но все пак ние можем да бъдем проводници на светлината.

***

Агнеса чу някакви стъпки зад себе си. Една жена, селянка, нагази в морето и натопи във водата носените от нея няколко черджета. После, като се изправи, обърна се към Агнеса.

- Ти все тука идеш...
- Много ми харесва.
- Ами имаш ли си дружинка? Млада си, пък гледам, все сама седиш тука.
- Имам си едно момиченце и една моя много близка, но те си почиват, а аз идвам тук да гледам морето.
- Ами защо така късно доходте? То Слънцето не е веке силно.
- Сега ми дадоха отпуската.
- Е, то е така. Ама по-рано да знаеш какво беше тука! Хора всякакви, народ много. А веселби, веселби!
- Нищо, така на мен ми харесва повече. За почивка е хубаво да няма много хора.
- Е, то е тъй. Ама пък някои обичат да се повеселят. Не им харесва самотията. Не са еднакви хората.
- Да – отвърна Агнеса.

Жената се наведе и започна да пере чергите в плитчината. Водата бе бистра, прозрачна. Ситните камъчета под нея – чисти, умити.

– Да, различни бяха хората – замисли се отново Агнеса... Ето и Ива, макар и малка, и тя имаше свой личен характер, личен живот... Тя, Андрей, Васко, Павел, Венета – наистина всички са много различни. Така е с всяко едно живо същество на Земята. Всеки си има свой път в живота. Дали този път е определен, или всеки сам си го избира? Ах, да, Павел ѝ бе казал, че има неща, които са последиствия от наши минали съществувания. Но ако човек работи съзнателно сега, в този живот, много неща могат да се променят. Свободната воля преди всичко! Разбира се, имало и неща фатални, или по-право – определени. Но с тези неща се занимават същества, по-големи от хората. И тези неща, каквито и да ни се виждат тук, на Земята, добри или лоши, те са пак определени от светлите големи същества за наше добро. Добро, което в момента ние, в нашия краткотраен живот, не можем да разберем, но добро по отношение на еволюцията на нашата душа през вековете и хилядолетията...

Колко приятно беше на човека да слуша това, което Павел беше чел и научил. Но дните минаваха и Павел си отпътува. Ива беше вече малко по-добре, леля Койна – също. Тя присядаше край детето и караше Агнеса да си почине малко, като се върне от работа. Че какво, не бе леко да гледа и да се грижи за две болни...

Агнеса бе полегнала един ден с книга в ръка. Отведнъж беше почувствала особен хлад.

– Сигурно съм настинала – помисли си тя и се покри с одеялото.

Но едва бе сторила това, и се видя над стаята, над къщата. Колко отдавна не е бивало това! Душата ѝ се възрадва. Не беше сама. Чувстваше, че не беше сама. Невидимата ли бе с нея? Колко време летяха? Ето, пред тях планина, огромна верига от планини. Не верига, а море от планини. После те

слязоха някъде и Агнеса се намери в огромна чудна зала. В нея имаше дванадесет светещи старци.

– Дойде ли най-последно? – запитаха старците Агнеса.

Но тя ги гледаше така прехласната, така учудена, че не можа да отговори. Като се обърна, до нея бе Невидимата, но в най-чудна светлина, в каквата не я бе виждала дотогава. И тя отговори вместо Агнеса.

– Да, дойде.

– Чиста душа е – казаха старците, – чиста душа, но не се е пробудила още за това, което е била и може да бъде.

В Агнеса стана някакво чудно раздвижване. Где бе виждала тя старци? Кога ги бе виждала? Цялото ѝ същество се изпълни с благоговение, красота, мир, хармония. Някакъв далечен спомен за нещо безкрайно хубаво се пробуди в нея. В душата си почувства жив трепет към нещо велико.

В този момент тя сякаш чу някакъв далечен зов, на който нейната душа откликна. Тогава тя коленичи пред старците и наведе глава. А цялото ѝ същество бе изпълнено със светлина, мир, красота... Старците я благославяха. Това бе върховен момент на неизказано щастие... Когато Невидимата отново я върна в стаята, от очите ѝ бликаха сълзи на благоговение и благодарност.

Дълго време след случилото се Агнеса носеше в себе си чудната хармония и красота на онзи дивен свят, в който бе надникнала... Затова, когато ѝ бяха връчили призовката за развод, изпратена от адвокатата на Андрей, тя само трепна, но мирът ѝ не се наруши. Това, което беше изживяла при светещите старци, беше все още извор на сили у нея...

***

– За какво си се замислила толкова много, че не чуваш, когато ти приказвам? – чу до себе си гласа на жената, която переше чергите.

Агнеса трепна.

– Така – въздъхна тя, – замислила се бях.

– Гледах те, докато перях, и си думам: млада е, хубава е, а е тъжна. Кой знае каква тегота си имаш и ти?

– Като всички – отвърна Агнеса.

– Права си. Няма човек без тегота. И аз, мислиш, нямам ли си кахър? Имам, и то голям. Досега шест деца съм родила, а едно ми е останало, и то болнаво. Топи се като свещ. Где не съм го носила, где не съм го лекувала – не би. Мъжът ми ми се кара на мене: „Хе – казва, – хората челяд отгледаха, а ти?“ Пък аз какво!? Гледам ги, треперя им повече от другите майки, но не би! Сега хората не вярват, но аз си мисля: грях ли изплащаме, какво – не знам... И по черкви ходя скришом от мъжа си, и дарове съм давала. А туй, последното, на манастир съм го обрекла, та дано се задържи.

– Колко е голямо? – запита Агнеса.

– Момичка е вече. Четиринайсетгодишна. Всичко съм ѝ направила, но е слабичка. Но аз си думам: може пък да закрепне, може да се засили, пък ще я поисква някой момък, да ѝ е готово всичко. Ама кой знае? Се глава я боли, се сърце я пие. А и аз се топя край нея, като я гледам. Да би се намерил цяр за нея, та и на мене да олекне.

Агнеса се вгледа в лицето на жената. То бе рано повяхнало.

– Гледаш ме – приседна жената до Агнеса, – не съм на кой знае колко много години, а се състарих. Състарих се от жалби, от плач, от мъка. Не е леко пет деца да погребеш. Барем това да се закрепни, че мъжът ми думата: ако и това отиде, ще ме остави.

Агнеса слушаше мълчаливо, а в душата ѝ прозвучаха думите на Павел: „Да си полезна на другите.“ А с какво може да бъде полезна на тая изстрадала жена? Да би могла да попита ония светещи старци. Но те са толкова далече. Невидимата!? Ако би могла да попита Невидимата...

В същия момент душата ѝ се изпълни с неочаквано хубаво чувство към жената, която седеше до нея. В следния миг благоуханието на Невидимата, с което тя показваше присъствието си, я облъкна.

– Родът на твоя мъж е богат, нали? – запита Агнеса.

– Ти от где знаеш?

– Аз не зная, но тия, които знаят, ми казват...

– Тъй, тъй – погледна някак особено жената Агнеса, – от богат род е той, та и затуй се големей.

– Но туй богатство е полято с кръв – продължи Агнеса. – Някой от рода на мъжа ти в турско време, за да има туй богатство, е убил човек.

– Знаеш ли, че май е тъй – приседна още по-близко жената и й заговори шепнешком, – на моя свекър дядо му на времето си бил хаджия. У него са отсядали всякакви търговци. Тъй думат хората, че затрил някой си и оттогава забогатял. Но да ти кажа ли: който е взел от туй имане, хаир не е видял... Пък моят свекър най-много милеел за сина си, за мъжа ми, и на шерките си не даде нищо – всичко на сина си. Скарал се бил нещо с тях. И каквото бил спастрил, останало от имането, нали и по-рано се делили чичовците му, та казвам: каквото спастрил, всичко на мъжа ми оставил. Радваше се мъжът ми, всичко взе. Ама да ти кажа, огън е зел, който изгори и мойто сърце.

– Оттам е дошло нещастиято ви – каза Агнеса.

– Май че оттам ще е. Право казваш. Пък знаеш ли, одевенка, като те гледах, думам си: тая булка не е като другите, различна ми се види. И ми се доиска ей така, да седна до тебе и да си кажа болката. И затуйкана ти заговорих...

Агнеса само я погледна.

– А сега кажи ми, мари сестро, кажи ми какво да направя, за да запазя чедото си.

– Моли се. Иди в някоя джамия и се помоли духът на убития да се успокои. Моли се Бог да успокои тая душа...

– Ех, как няма да се моля, как няма да се моля! И на Задушница ще му раздавам. И от чеиза на момичето ще подаря за него. Че какво, знаеш ли що пара сме издали по дофгорите, що чудо... Какви ли не лекарства не сме купували – но не би. Отиваха си децата едно по едно.

– И докторите помагат – рече Агнеса, – и те на доброто служат.

– Как да не помагат, ама на, на мойто не е могло, че работата е била по-друга. Ех, дано тая клета душа да се успокои, че и аз мир да видя.

– Ще видиш!
– Да си жива и здрава, дето ми каза тия думи. Ти у кого си отседнала?
Агнеса се усмихна.
– Кажй де, кажй де, у кого си на квартира?
– Ние утре си тръгваме.
– Че защо пък тъй бърже?
– Момиченцето ми ще тръгне на училище.
– Пък как да не съм го видяла кое е?
– Ние сме от другата страна на селото и ходим на плажа до обяд. А аз идвам след обяд тук, защото ми харесва това място. Ама и детето с леля ми са идвали насам.
– Не съм ги забелязала.
– Може. Нали има все още летовници, от где ще знаеш кое дете на кого е.
– То се знае. Ами да беше свърнала към дома.
– Не, не. Аз ще постоя още малко и си тръгвам. Но ти не се тревожи. Има на кого да даваш. А когато се зажени момичето ти, тогава на сватбата му ще дойда.
– Чул те Господ – прекръсти се жената, – чул те Господ!
– и радостни сълзи блеснаха на очите ѝ.
– А нали каза, че си я обрeкла на манастир – изведнъж ѝ дойде на ума на Агнеса, – как ще я жениш?
– Обрeкла съм я аз на светията на манастира, да я пази, пък тя да му служи. Пък то може и извън манастира.
– Да, да, много право – съгласи се Агнеса.
– Пък сега да вървя, да зарадвам момичето.
– Да, да, върви.
Жената тури чергите на кобилицата.
– Хе, останй си с Богом – рече тя.
– И на тебе всичко хубаво – отвърна Агнеса и ѝ помаха с ръка.
Жената бързаше към селото, а в сърцето на Агнеса преля хубава, чиста радост. Някога Невидимата я бе прашала тук и там да помага, но за първй път Агнеса сама я бе призовала, за да помогне, по свой почин. „Да учиш, да знаеш, да можеш, за да бъдеш полезен на другите – колко хубаво е това!“ –

мислеше си Агнеса, а кой знае защо е била все така унесена, или по-право съзнанието ѝ не е било отправено в тая насока. Право бяха казали старците, че още не е пробудена.

След заминаването на Павел Ива се разболя отново много зле. Кой знае защо, това дете боледуваше толкова много. Животът като че ли изтичаше от него... Агнеса беше много загрижена. Леля Койна я успокояваше, че ще ѝ мине. Така ѝ казвали отвътре. Но Агнеса не можеше да се успокои. Всичко в нея бе изпълнено със страшна тревога за Ива. „Ах, Боже мой – мислеше си тя, – само да остане жива, само това!“

Трябваше някакъв специален медикамент. Ако се беше обърнала към Венета и Васко, биха ѝ го намерили, но след оная разпра между Андрей и Васко Венета ѝ бе казала, че е имало и втора, която довела до окончателното скъсване на отношенията между двамата братовчеди. Кой знае защо, Агнеса си мислеше, че тя бе виновна за това, и се чувстваше крайно смутена и притеснена. Затова не смееше да отиде при тях. А лекарят бе казал, че медикаментът е крайно необходим.

Потърси го в една, в две аптеки – нямаше го. Пратиха я в една далечна аптека, като ѝ казаха, че там го имало. Тя отиде. Аптекарят я погледна, изслуша я любезно и каза, че го няма. В този момент Агнеса почувства странно напрежение около устните си. Ръката ѝ сама се вдигна нагоре и с пръстите си описа кръг. След това тя заговори със странен за самата нея глас:

– Другарю, дайте медикамента.

Аптекарят постоя един момент, вгледан в нея, и после се обърна, влезе зад завесата и след малко донесе лекарството.

– Прощавайте – рече той. – Мислех, че се е свършило.

– Моля – кимна с глава Агнеса, – благодаря.

После плати и си излезе. Когато беше вече на улицата, тя се спря учудена. Какво стана с нея и как застави аптекаря да ѝ даде медикамента? За първи път ѝ се случваше в живота такова нещо. До вечерта тя мисли върху случилото се. Явно беше, че бе станало нещо необичайно – но какво и как?

На другия ден Ива беше по-добре. Вечерта Агнеса си легна уморена, но случаят с аптекаря отново прекоси съзнанието ѝ.

– Колко много неща не зная – мислеше си тя, – дори себе си не познавам. Кой знае колко тайни крие природата, а аз стоя така – безразлична. А колко интересно би било, ако почна да я изучавам. Ето, леля Койна е възрастна, а постоянно чете същите книги, каквито и Павел четеше – от Учителя. И колко странно ѝ прозвуча, когато беше дошла при нея още една възрастна жена и двете казаха, че били ученички. Тогава Агнеса ги погледна крайно учудена. А Павел, тогава той беше още в България, не се учуди, но разговаряше с тях така хубаво. И те го слушаха така внимателно, макар той да беше много по-млад от тях. Тогава тя се вгледа в жените. Наистина те носеха жаждата да учат и смиреннието да слушат...

А тя!? Дали с нея бе така, защото всичко беше притъпено още от майка ѝ? Кой знае... Леля Койна ѝ разказваше за трудния си живот. Мъжът ѝ бил сприхав, попийвал си и обичал да я побийва. Било ѝ страшно тежко и тогава я завели при Учителя. Почнала тя да ходи и да слуша това, което учел Той, и ѝ станало леко на душата. Вече не плачела всеки ден за умрелите си три деца и не страдала така много от лошия нрав на другаря си. Словото на Учителя я успокоявало и тя пеела вкъщи песните Му. Но била неграмотна. Била изкарала на времето си до второ отделение, после се разболяла и я спрели от училище. На другата година умряла майка ѝ и тя останала така. И това, което била научила, с времето го забравила. А като срещнала Учителя, в нея се зародило желание да се научи да чете и да пише, за да може да прочете книгите на Учителя. Купила си тя един буквар и един ден го показала на Учителя. Той се усмихнал и кимнал одобрително с глава.

Но другарят на леля Койна не споделял желанието на жена си да учи и всеки ден имали кавги за това. Във всичко му угаждала тя, но той все бил недоволен. Все ще се намери за какво да се скара, за какво да я почукне. Един ден, като

се върнал малко пийнал и я заварил с буквара, взел го от ръцете ѝ и искал да го хвърли в печката. Но останал така зашеметен всред стаята. Невидима ръка му изплющяла такъв шамар, какъвто не бил сънувал.

Леля Койна чула шамара, но и тя нищо не видяла. От тоя шамар чичо Тодор пролежал две недели болен. Но оттогава не сложил вино в устата си и сутрин ставал преди нея и я будел – да не закъснее за беседата на Изгрева. Но сам той не отивал. „От срам – казваше ми тя, – белки от срам не смееше да отиде.“ А тя изучила буквара и почнала да чете беседите.

„Какъв стремеж е имала тя – мислеше си Агнеса, – какъв стремеж!“ Наистина, тя трябва да се отърси от тая инертност, която чувства и която почва да ѝ тежи. Да, трябва да се освободи и да почне както леля Койна – от буквара.

В същия момент стените на стаята, в която лежеше Агнеса, изчезнаха. Тя се намери отвън. Нощта беше тъмна, но звездна. Агнеса летеше в нощта и случайно наведе към себе си глава. Остана учудена. Около областта на сърцето ѝ излизаше чудна светлина.

– Странно – помисли си тя, но в следния миг престана да мисли за това, защото се намери в старинен град с особен стил. Оградите бяха направени от големи равни каменни блокове... Вървеше из улиците на този старинен, построен в необичаен за съвременната архитектура стил, и започна да придобива усещането, че този град ѝ е познат, че улиците ѝ са също познати. И тя забърза.

След няколко минути се намери пред каменни стъпала, по които се заизкачва. Но едва бе изкачила две-три от тях, когато се намери във вътрешността на оградата. Храм ли беше това? Светилище ли бе? Синкава светлина, идваща неизвестно откъде, даде възможност на Агнеса да види няколко души в бели, дълги до земята тоги. Пред тях стоеше младеж със смирено наведена глава. Цветът на лицето му беше медночервен.

Тихият шепот, излизащ от устните на човеците в тогите, се засили. Говорът беше стар, странен, необикновен, и все пак близък и познат. Един от възрастните мъже сложи ръцете си върху раменете на младежа и произнесе някакви формули. Друг сложи ръцете си върху сърцето му и пак произнесе някакви думи. Третият сложи ръцете си върху темето му и устните му дълго шепнеха тайни слова.

Агнеса стоеше като вкаменена. Разбра – как разбра? Тя бе младежът, на когото посветените разкриваха тайни от природата и му предаваха знания и сили, с които може да си служи. Четвъртият мъж, който стоеше настрана, изрече строго заклинаше, от което Агнеса изтръпна:

– Знанието е светлина, а моженето – благословение. Но те се превръщат в огън и проклетие за този, който ги употреби за лично благо или за зло на своя ближен.

Момъкът коленичи пред старците и целуна края на дрехите им. В същия момент, стоейки пред посветените, Агнеса изпитваше благоговение към нещо велико, безкрайно, в което тя се разтапяше и изчезваше. Устните на младежа, или нейните устни, шепнеха:

– Господи, Господи, благодаря Ти!

Когато Агнеса се намери отново в стаята на леглото си, тя разбра, че бе получила отговор на занимаващата я случка в аптеката. Но кога е получила тя тия знания? През кои векове или хилядолетия?

Отведнъж си спомни думите на четвъртия старец. В първия момент изтръпна, но после се успокои. Не за себе си бе употребила тя знанието, което носеше в нея, а за Ива. Но помагайки на Ива, не бе ли всъщност помогнала на себе си – обезпокои се отново тя.

– Не се тревожи! – пошепна някой тихо в душата ѝ. – Всичко това стана, за да опознаеш себе си...

– Невидимата – просия Агнеса, – Невидимата! Тя не ми се сърди вече, тя е пак при мене, пак ми говори – и Агнеса стана от леглото и коленичи пред нея.

– Недей – чу отново гласа Агнеса, – и не мисли, че съм ти се разсърдила.

– Но защо по цели месеци не идваше? Аз те молах, виках, а ти не се отзоваваше.

– Когато ученикът е на черната дъска и го изпитват, трябва да бъде сам. Сам трябва да разреши задачата си. Аз бях винаги край тебе, но нямах право да ти се изявявам. Затова, през каквито и трудности да минаваш, знай, никога не си сама. Светлите същества са винаги с тебе. Ти само желай и разрешавай правилно въпросите.

– Но толкова ми е трудно понякога! И Ива така често боледува. Едно я остави, друго я хване. Няма болест да не е преболедувала.

– Ти знаеш коя е Ива. Наистина Ивайло се бори за една идея, но в тази борба неговите ръце и крака доста се нацапаха. Борбата, която водеше, беше доста сурова и много петна останаха по него. Сега тези петна трябва да се чистят.

– Как? – запита Агнеса.

– Чрез страданията. Но все пак той има и най-благоприятни условия, защото за него се грижат такива любящи ръце.

– Да, вярно, но все пак страданията ѝ понякога ми се струват твърде много.

– Не мисли, че има някакъв произвол, Агнеса. Но ще знаеш и това, че той сам си избра тоя път. Когато беше в невидимия за хората свят, неговите ръководители му показаха част от изминатия от него през вековете път. Тогава в него се събуди желанието да поправи погрешките си. Желанието му се засили особено много, когато се срещаше с тебе и виждаше постиженията ти.

– Постиганията ми!? – учуди се Агнеса.

– Да. Ще знаеш, че от там, гдето беше той, нещата се виждат ясно, без мъглявините и затъмненията на съзнанието и плътта. Желанието да слезе веднага на Земята беше преодоляно в него. Той искаше веднага да заработи за изправянето на погрешките си. Казано му бе за страданията, през които ще мине – и той ги прие. Защото от там ясно знаеше, че те са път на пречистване.

– Но Ива навярно нищо не помни и страда така ужасно, без да знае защо.

– Това няма значение. Когато един ден напусне сегашната си плът, отново ще ѝ представят равносметката и тя ще благодари за тоя огън, през който са я прекарвали тия, които я обичат, за да просветне съзнанието ѝ.

– Бедната Ива! Колко смел е бил Ивайло, когато е пожелал да слезе на Земята и да премине през такива страдания.

– Любовта дава голяма сила. Той искаше да е при тебе. И мнозина повдигнаха пръст в негова полза. Сега сте заедно, и то така, че няма да се спъвате. От теб зависи много да му помогнеш за пробуждането на съзнанието му. Да може да прогледа, да разбере, да осъзнае. Защото той носи голям дух и е ратувал за големи идеали, но пътищата за постигането им не са били най-верните. Разбираш ли, Агнеса?

– Да. Сега те разбирам много по-различно, отколкото когато ми говореше по-рано. Сега всичко ми е по-ясно и цялата ми душа се стреми към тебе...

– Разбра ли сега защо премина през страданията? За да се пробуди съзнанието ти. Огънят пречиства златото и чукът превръща камъка в статуя... А освен това ти трябваше да платиш и някои стари дългове. Не мисли, че съществува произвол. Разумните светли същества, които се грижат за съдбините на хората, претеглят всичко на Божествени чувствителни везни и всичко се дава според силата на човека и за негово добро.

– А Андрей? – запита Агнеса.

– Сега не питай за него... Има същества, които бдят и над него.

– Не мога да разбера защо всичко става така?

– Ако бе чела книгите, които ти беше давал Павел, ти щеше да прочетеш това, което Учителя на Бялото Братство говори в тях: че Бог не съизволява някои неща, но ги допуска. Човек е свободен да прави, каквото си иска, но не е свободен от последствията. Засега това ти е достатъчно. Друг път ще говорим пак.

Този разговор остави пътека от благоухание, светлина и сили в душата на Агнеса и тя запя. Колко отдавна не бе пляла!

Тя си пееше и когато леля Койна ѝ подаде вестника, в който прочете за подвеждане на Андрей под съдебна отговорност заедно с още други непознати на нея лица. Големи злоупотребления! Големи загуби за държавата! Краката на Агнеса се подкосиха. Станала бе съвсем бледа. Седна на стола и започна да чете отново. Нямаше никакво съмнение! Андрей бе заедно с другите, подведен под углавна отговорност.

– Велка! – помисли си тя. – Велка!

Но да не мисли за нея. Важното е какво ще стане с Андрей. Дали е истина това, в което го обвиняваха? Тя си спомни парите, с които той разполагаше, хората, с които се събираше, и заглушаването на съвестта с алкохола...

***

Васко се учуди, когато тя отиде у тях една вечер, за да пита какво ще стане с Андрей.

– Разстрел – отвърна той спокойно.

– Но как можеш да говориш така за брата си, за приятеля си!

– Той не ми е вече приятел, а враг. А за враговете имаме само едно – разстрел!

Агнеса го гледаше дълго, продължително, без да проговори.

– Зная какво искаш да ми кажеш, Агнеса – заговори Васко. – И аз се опитах като брат и другар да му помогна, да го накарам да се опомни, но той плю на всичко. Сега вече самокритиката е излишна. Партията няколко пъти чрез верни хора го предупреждаваше за личния му живот. Но за злоупотребленията партията наказва безпощадно, особено своите членове, защото те трябва да бъдат пример, а не да са провал на делото.

Венета, колкото и да упрекваше по-рано Андрей, при мисълта, че той ще бъде разстрелян, бе смутена и се отнасяше съчувствено към Агнеса.

– Освен това – продължи Васко – в понеделник щеше да се гледа делото за развода...

– Да, зная – кимна с глава Агнеса.

– Вас, жените, наистина не може да ви разбере човек – сбърчи чело Васко. – Да знаете какви глупости има в това дело. Добре, че го пипнаха, преди да се изнесе тая гнусота на показ.

– Васко – обърна се към него Венета, – той не беше такъв, ти сам си ми разправял толкова хубави неща за него. Не мислиш ли, че Велка го е подвела?

– Толкова по-зле за него, щом е бил толкова слаб. Партията не може да държи такива хора в редовете си. Трябва чистка! От всичко гнило трябва да се очистим...

– Но защо Велка не е подведена под отговорност?

– Защото според мене е била много хитра. Тя само е яла парите, но няма никакви улики против нея. Освен това тя има странния усет да се катери по гърбовете на хората и да избягва овреме тия, които ще паднат в пропастта. Прескочила е на нов гръб, който е сигурен в момента... Аз бих я нарекъл една миниатюра на Жозеф Фуше⁴ в женска форма.

Агнеса си отиде сломена, измъчена. Венета ѝ съчувстваше, разбираше я, но нищо повече не можеше да направи. Тя никога не би искала Васко да се намеси в полза на Андрей, защото за нищо на света не би желала той да бъде изложен на каквато и да било опасност.

– Само един Бог може да помогне на Андрей! – стискаше Венета ледените ръце на Агнеса.

– А защо още го обичам толкова много след всичко това? – питаше се Агнеса, седнала в трамвая. – Защо?

В същия момент трамваят и пътниците в него изчезнаха. Тя чу шума на морските вълни и се намери на брега на морето. В далечината се виждаха лодки. Една жена се взираше в морето, седнала на пясъка. Когато Агнеса беше вече съвсем близко до нея, видя, че жената бе стара, краката ѝ бяха почернели от слънцето. Лицето ѝ бе набръчкано от изминатия, пълен с трудности живот. Ръцете ѝ – слаби, придобили тъмнокафяв цвят, бяха сложени на скута ѝ.

Картината се смени. Буря бушуваше в морето. Лодките се издигаха и се загубваха сред шумящите вълни. Старата жена бе застанала до скалата на брега и се взираше в кипящите вълни. Агнеса също се взря в тях. В една от лодките имаше двама души – млад и силен момък и възрастен, почти стар човек. В младия човек тя позна Андрей. В това време на брега надойдоха много хора, които махаха, викаха, крещяха по посока на лодките.

Колко време бе минало, Агнеса не знаеше, но видя, че на брега вече стояха спасени две от лодките. Оставаше още една – тая на сина и на бащата. Старата жена, обляна в сълзи, простираше към тях ръце. Ето, още малко, още малко, и лодката ще излезе на брега. Всичките струпани хора искаха да помогнат и дърпаха въжетата. Но в един момент една грамадна вълна заля лодката и я обърна.

– Синко, синко! – пищеше старата жена.

Агнеса се стъписа. В прегърбената от годините и от страданията жена тя позна себе си.

Една вълна изхвърли на брега стария човек, когото събралите се хора започнаха да свестяват. Но младия момък вълните го отнесоха обратно в морето.

Агнеса се взря във водната стихия. Сърцето ѝ се разкъсваше от болка. Тя и старата жена бяха едно, а там морските вълни поглъщаха нейния син!

Когато отвори очите си, Агнеса видя, че кондукторът на трамвая е пред нея и ѝ се усмихва. Агнеса мислеше, че е задрямала. Последната спирка е, трябва да слезе!

Агнеса един миг го гледа, докато се опомни, благодари му с поглед и слезе. Пред погледа на съзнанието ѝ още кипяха вълните на разбуненото море, отнасящи навътре Андрей... нейния син... Болката бе още в гърдите ѝ.

Отведнъж тя се сепна. Не е ли и сега същото? Не е ли и сега Андрей върху развилнелите се морски вълни? Не е важно кой го е тласнал там, но тя трябва да му помогне, трябва! Но как? Тя трябва да го види, трябва да говори с него. Не трябва да го погълнат тоя път вълните на морето... вълните на живота...

Агнеса въздъхна дълбоко и се огледа наоколо. Пред нея е пак море, но вълните му с лек плисък се удрят о брега и на техните позлатени от слънцето гребени няма никакъв удавник. Тя се взря в тях, а мисълта ѝ отново се върна към миналото.

Как изминаха следващите дни, как се развиваха събитията, Агнеса трудно можеше да си даде сметка. Ето я пред масата на прокурора.

– Аз трябва да се видя с него – казваше му тя – и вие трябва да ми разрешите това свиждане!

Прокурорът я гледаше учуден, смаян, но Агнеса получи свиждането, и при това не през решетките. Тя чувстваше странни сили в себе си, които я водеха и пред които другите отстъпваха. Нима това бяха силите на пробудилата се в нея любов на майката, за която няма прегради?

Милиционерът я въведе.

– Агнеса! Агнеса! Ти!? – изстена Андрей блед, отслабнал, измъчен, неузнаваем.

– Аз – прошепна Агнеса.

– Прости ми, прости ми – прошепна той, – прости ми!

Съзри се стичаха по хлътналите бузи на Андрей.

– Толкова съм искал да те видя, за да ти кажа това, но не можех да вярвам, че е възможно наистина да те видя.

– Бог да ти е на помощ – прошепна Агнеса, а очите ѝ се взираха в измъченото му лице.

– Надали може и Той вече да ми помогне.

– Това, което за човека е невъзможно, за Бога е възможно – казват мъдрите хора.

– Ако бях вярвал!

– Сега аз ще вярвам заради тебе.

– Агнеса!

– Довиждане, Андрей. Обещах само за няколко минути да те видя.

– Сбогом, Агнеса! Съжалявам, че пропилях живота си и те загубих завинаги, след като те имах, след като бях толкова щастлив с тебе.

– Щастлив!? – усмихна се горчиво Агнеса. – Да не

говорим за щастие сега, Андрей, а да се надяваме на невъзможното. Бъди здрав!

Милиционерът направи знак на Агнеса да излезе.

– Позволи ми да я прегърна – помоли Андрей, – за последен път...

Но Агнеса беше излязла вече...

Тя никога няма да забрави тревогата, мъката, терзаниято, които бе преживяла по време на процеса.

– Само да остане жив! Само да остане жив! – повтаряше си тя.

Ето я пред бюрото на министъра. При този министър, в чиято къща бе спала една вечер, когато щяха да ходят на Витоша, когато Андрей беше в болницата.

– Вие бяхте ми казали – припомни му тя, – когато съм в нужда, да дойда при вас и че вие няма да ми откажете вашата подкрепа.

– Но лично за вас – отвърна министърът, като я гледаше с поглед, в който се четеше изминатият труден път.

– Няма значение! – отвърна тя. – Да помогнете на него, значи да помогнете на мене.

– Вашата искреност ви е правила винаги чест, но вашето желание да му помогнете ме изненадва. Той не заслужава това.

– Мисля, че не сте прав. Спомнете си медалите за храброст, които той е получил, и седемте рани, от които едната е в главата – рана, от която едва остана жив.

– Ако бе умрял тогава, щеше да умре с чест, и така щеше да бъде по-добре, отколкото днес да умре като...

– Но откъде знаете, че тъкмо тия рани не са повлияли на нервната му система и не са причина за падането му? Вие знаехте, че той не беше още съвсем здрав, защо му се повери тоя пост, който се оказа по-тежък от силите му?

В очите на министъра се изписваше все по-голяма изненада. Той я гледаше с напрегнат и внимателен поглед.

Какво още му говори, Агнеса не помнеше, но само знаеше, че трябва да извоюва живота му. Когато министърът я изпрати до вратата и не стоеше вече зад бюрото си, той

пак бе онзи човек, когото тя бе видяла в дома му и в чийто поглед бе прочела, че бе виждал смъртта. Тогава тя сплете ръцете си една в друга пред гърдите си и рече:

– Моля ви, вие, който сте били облъхнат от хлада на смъртта, най-добре знаете, че тя нищо не допринася. Дайте му възможност да се поправи!

– Мислите ли? Вярвате ли?

– Вие сам вярвате в това, защото знаете, че това не е неговият характер.

– Но все пак той никога не би направил това за тебе – заговори ѝ на „ти“ министърът, – което ти направи за него след всичко, което ти е причинил. Наистина, ти си най-чудното същество, което съм виждал!

– Той трябва да остане жив, трябва да остане жив! – гледаше го Агнеса с очи, пълни със светлина и мъка. – А всичко друго няма значение...

Какво ѝ бе отговорил той, как бе излязла, тя не знаеше... Това се губеше от съзнанието ѝ... Тя знаеше само едно, че трябва да ходи, да хлопа, да иска! И тя правеше това, докато сполучи. Андрей беше осъден на 20 години тъмничен затвор.

Когато най-после се върна вкъщи, хвърли се на леглото и лежа с часове неподвижно. Едва тогава разбра, че бе уморена до смърт...

„Агнеса – пишеше ѝ Андрей от затвора, – искам да започна нов живот...” Същото си мислеше и тя за себе си. През целия си живот е била като сънена, а сега чувстваше, че се е пробудила и трябва да започне съзнателно да учи, да работи...

***

– Маме, маме! – чу Агнеса гласа на Ива.

Обърна се. Ива тичаше по пясъка, а леля Койна бавно вървеше след нея.

– Не тичай, Иве! – тръгна Агнеса срещу нея.

– Маме, имаш писмо... От чичо Васко и от леля Венета. Един чичко го донесе...

– Кой е той?
– Не го познавам. Каза, че ще чака да се върнеш.
– Добре, Ивенце! – взе Агнеса писмото, отвори го и зачете.

Венета пишеше:

„Мила Агнеса,

Днес бях повикана в ИСУЛ по телефона. Много се разтревожих, защото не знаех с кого се е случило нещастие. А то – с Велка. Никак не зная за каква ме е посочила, но ме помолиха веднага да отида. Тя е много зле...

Била е в сладкарница с някого си. На улицата е станала катастрофа с две леки коли, които са се сблъскали, кой знае как, в прозорците на сладкарницата, и са ударили Велка, която била отвътре до тях.

Положението ѝ е толкова тежко, че не се знае още колко ще бъдат дните ѝ. Исках да ти пратя телеграма, но се страхувах да не те разтревожа излишно, затова ти пращам писмото по колега на Васко, който ще пристигне със самолет във Варна и оттам ще дойде с лека кола до селцето, где сте вие. Каза, че може да ви заведе до Варна, а оттам вие с какво ще дойдете насам, сами ще решите.

Велка иска непременно да се види с тебе. Това е последното ѝ желание и молба. Аз зная колко страдания ти причини тя, но зная и твоето добро сърце и вярвам, че веднага ще тръгнеш за насам. Вярвам, че ще я завариш жива. Повече няма да ти пиша, защото човекът бърза. А и няма какво повече да ти пиша. Като дойдеш, ще си приказваме.

Приеми поздрав от Васко и целувки от децата и от мене.
Венета“

Леля Койна, като научи за случилото се с Велка, каза:

– Човек може да убегне или да се укрие от човешкия съд, но от окоето на Бога не може...

– Ще трябва веднага да тръгнем – каза Агнеса. – Ние с Ива ще избързаме да приготвим куфарите, а ти идвай полекичка.

– Добре, добре, вие вървете, и аз ида. Ех, дано пък да

я завариш, че да ѝ олекне. Ех, клета душа, клета душа! – въздъхна леля Койна, като правеше усилия да върви побързичко.

* * *

Из дневника на Агнеса

Септември 1953 г.

Заварих Велка в безсъзнание, но въпреки това, когато приседнах до нея и хванах ръката ѝ, тя въздъхна и прошепна:

– Агнесо, знаех, че ще дойдеш. Ееех! – и се отпусна.

Венета е била през всичкото време при Велка. В деня, когато пъгувах за София, Велка се е почувствала неочаквано добре. Венета дори помислила, че може би с времето ще оздравее. Но Велка ѝ каза:

– Венето, виждаш ли кой влезе в стаята?

– Не – отвърнала Венета, – никой не влезе.

– Ти не виждаш, но аз виждам. Влезе майката на Агнеса. Кой знае защо, с нея се спогаждахме. Ти на сигурен човек ли даде писмото?

– На сигурен, разбира се! С аероплан отиде.

– Може, но кой знае кога ще го занесе на Агнеса, затуй земи един лист и молив и слушай какво ще ѝ напишеш.

– Ти си толкова добре, Велко – рекла Венета, – че може да оздравееш и да си говорите лично с нея.

– Ти мене слушай. Аз от баба си съм чувала, че почнат ли да идат умрелите, работата не отива на добре. И знаеш ли, не ми е жал, че ще умра, защото нефеле живях. Твоят Васко ми е рекъл, че когато и да е, ще ме тикне в затвора, и знам, че ще го направи, защото беше пратил един копой все по петите ми. Добре, че той беше седнал от другата страна на сладкарницата, че не пострада. Не, да не говорим за това. Васко няма да ми прости за Андрей, че му е братовчед. Ааа, ето, баба иде... Ама знайш как намусена ме гледа! Хич не е доволна от мене. Колко пъти насън ми е думала: „Велке, чедо, не бива тъйкана, не бива айол, зло на себе си правиш.”

Но аз не чувах. Ти зе ли молива? Пиши де, че време не остава. Баба беше много набожна и като бях малка, ме водеше на черква. Там виждах иконата на ада. Какво мислиш, Венето, страшен ли е адът?

– Аз мисля, че няма ад, Велке.

– Дано така да е. Но пиши де... пиши така:

„Агнесо,

Кой знае защо те мразех толкова много и кой знае защо, като те мразех, пак те обичах. Не, не че те обичах, но все ме влечеше нещо към тебе. Мразех те и те харесвах... Исках да съм като тебе. Завиждах ти, Агнесо, завиждах ти на хубостта, на добрината, на дрехите ти, на всичко!

Мразех те, а нещо се ме тикаше да дойда да те видя. И да знайш, драго ми ставаше. А колко ме е било яд на мене си затуй, дето ме тикаше нещо да дойда, хабер нямаш ти. Но тъй беше, Агнесо, истината ти казвам, не те лъжа. Мила си ми била по някой път. Но вий сички бяхте по-учени от мене. Аз бях проста, не бях учена, и вие ме гледахте се отвисоко. И ония там, другарите, и те уж „другарко, другарко”, но и те ми се присмиваха. Само ти не си ми се присмивала, но и затова ме е било яд на тебе. Защо пък, казвала съм си аз, да се мисли за толкова добра? И съм искала да се скарам с тебе и ти да се скараш с мене, ама така лошо да се скараш, за да си и ти като другите, да си по-лоша от мене.

И Лазар, и Андрей исках да са пияни, та да не се мислят кой знае за какви. Защото са като гладни кучета: „Велке, Велке”, а после: „Проста си!” – и се срамят от мене. Ама Лазар се измъкна. Ти го измъкна. Ти не знайш, но аз зная. Един път аз му бръкнах в джоба и намерих тефтерчето, в което имаше адет да пише. Колко пъти го бях питала какво пише – не казва. Ама тогава го издебнах и прочетох. Но не можах сичкото... Той влезе и като ме видя, разяри се кат тигър. Щеше да ме разкъса.

Тъй, бях отворила наслуки, щото не знаех отде да чета, и прочетох. Почувствах се страшно засрамена. „Ти си като най-чистото огледало, в което се оглеждах – и видях очите

ти...” Забравих по-нататък точно как беше, но демек следели го ден и нощ очите ти и го гледали, и му били като стражари за туй, което прави. А то, Агнесо, по простому казано, още като те видя, и хлътна, ама здравата. Не съм толкова проста аз да не разбирам това. А преди това и за женене ми бе загатнал, така, издалече. Но като те видя, проста му се видях вече. Само туй се чудех – ти ли беше най-умната, най-добрата, и нямаше ли в света други, та всички в тебе се захласваха. Пък може и други да са се захласвали, ама не съм ги виждала. Проклети да са дано, дето ще ме вкарат в ада.

Ама чакай, баба се мръщи... Искях друго да ти кажа, Агнесо. Искях да ти искам прошка. Ти наистина беше добра, Агнесо. Но аз исках да видя и тебе, и Лазар, и Андрей в краката ми. Хеле пък оная македонка! Тя щяла пак да иде насам. Колко ме е цапала тя! А колко ме е било яд на нея, не мога ти каза. Добре, че се запиля, та да не я виждам. А сега щяла да дойде... Агнесо, да знайш, не ме споменавайте с лошо. И сички не бяхте добри с мене. Проста съм била, глупава съм била. Че какво лошо имаше ма, Агнесо, ако исках да съм като вас! А за Андрей ти знайш, казвала ти го бях, че го обичам, но го опропастих, задето той не ме обикна. Да знайш, до сетния час, като бяхме заедно, тебе обичаше...

Много ви обичах двамата, Агнесо, но да знайш, за Андрей никак не ми е било жал, дето влезе в затвора, щото е бил като вълк към мене, като звяр. Ще ме изяде, цяла ще ме изяде, а да знайш как лошо се е отнасял. От него най-лошите думи съм чула... За македонката ще ми говори, че тя била за него! Та ти, Агнесо, пази се от нея, като дойде.

Уф, пак забравих, че от година и повече той е в затвора. Нека седи там! Хич не ми е жал за него! За една троха обич съм го молила, а той и кат беше пиян, не те забравяше. Даже точно обратното – тогава му се привиждаха разни работи...

Това, Агнесо, ти го пиша, за да ми олекне. Мама вчера ми дума да викам поп да ме комка. Да се изповядам на него. Думам й: „Поп не може да ми прости, попът е като

мене.” „Не си грешил душата!” – дума ми тя. А аз ѝ рекох: „Повече от това, дето съм я огрешила, не може да бъде...” А тя реве: „Не думай бре, синко – като ти почете попът, ще ти пооекне.”

А аз знам, Агнесе, кога ще ми олекне – като дойдеш ти. Дойдеш ли, значи простила си ми. Туй ми стига! Ако не ме свариш жива, ела там, на купчината земя, и ми кажи: „Прощавам ти, Велке!” И оттам ще те чуя. Комунистите не вярват. Ама кой знае дали наистина не вярват, или само така си думат. Хе, видях ги аз, всякакви ги видях! И между тях има и хора, и кучета...

Дойдеш ли, значи простила си ми. Туй ми стига! Венета ми дума да спра да говоря, да не се моря. Но то ще бъде само за днеска. Тъй ще е галиба мойта работа. Кой знае защо, не ме е страх, че ще мра... Може да е затуй, дето зная, че вече добро няма да видя. А в затвор не ми се седи. А май че натам щеше да иде работата...

Агнесе, знайш ли какво ми разправи майка ти? Че един път, кой знае кога е било, но оттогаз е минало много време, сме били сестри. Нали и ти си думала, че човек идел коджа пъти на Земята. Били сме значи сестри... Може и верно да е, щото, нали ти казвам, хем те мразех, хем те обичах. А после, казва, в някой друг живот, като сме се срещали, пак сме се карали, ама лошо сме се скарали. Оттогаз съм почнала да те гоня, да ти напакостя! И сега съм те намерила. Да не бях те намерила, можеше да е по-добре, ама на! Кой знае за какво сме се скарали, може да е било пак за Андрей? Не, майка ти не щя да каже. Ама за да те гоня, и то толкова време, не ще да е било за нещо малко. Трябва и ти да не си била стока. Кой знае какво си ми направила...

Ех, Агнесе, исках да ти стъкмя едно такова, хубаво наредено писмо, само с хубави думи, ама не би... Думите така, сами се изливат от сърцето ми, и са си такива, каквито са били и по-преди – каквато съм си аз самата. Но ти, Агнесе, ще ме разбереш. Махни тия, непотребните, нехубавите думи, и остави само тия, дето да ти искам прошка. Туй е най-важното...

Ех, Агнесе, ако има там онзи свят, а по всичко личи, че го има, и ако се видим, белки тогава...

Ха, прощавай, че силите свършиха... Прощавай, дето..."

Велка не беше довършила фразата си.

Това, което е записала Венета, не е било всичко, което Велка е говорила тогава, а само това, което е могла да запише. И аз се учудвам как е могла толкова много да говори Велка... От мама зная, че някои хора, непосредствено преди да си заминат от Земята, стават по-добри. Сигурно така се е случило и с Велка.

После тя е почнала да бълнува. Имало е моменти, когато лицето ѝ е изразявало голяма мъка, а имало е и такива, когато се е усмихвала. Най-често е говорила за мене или с мене.

– Агнеса пътува – рекла тя, – във влака е...

Но в следния момент почвала да говори несвързани неща за село, за шумата, за Андрей... В един момент искала да стане. Лицето ѝ просияло и рекла:

– Ууу, Агнесо, защо един път не си ми обадила ма, каква скрита си била... Божке, каква е хубава ма!

– Кая ма, Велке? – запитала Венета.

– Леле Божке, как свети! – продължила Велка, без да обърне внимание на Венетиния въпрос. – Стой, стой подалече, не съм достойна да те гледам! – и Велка почнала да плаче.

Венета мислела, че Велка говори всичко това в безсъзнание, но след малко тя избърсала с длан лицето си и рекла:

– Венето, видя ли ги?

– Кои, Велке?

– Ами не видя ли Агнеса с коя дойде?

– Не, Велке.

– И ти си била слепа като всичките. Божке, каква хубава – и свети, ти казвам! Баба ми е думала, че секи си има ангел пазител. Тук трябва да беше Агнесиният ангел. Ех, Божке, пък аз се опропастих!

След това Велка се унесла. След известно време въздъхнала дълбоко и попитала шепнешком:

– Агнеса дойде ли?
– Не е още – отвърнала Венета.
– Венето – едва шепнела тя, – ако... не ме завари... ти ѝ речи... да ме прости, гдето ѝ сторих...

След тия думи тя загубила съзнание. В такова състояние я заварих аз. Записах всичко, което ми разказа Венета, и плаках. Стана ми жал за Велка. Може би за това, което беше тя, съм допринесла и аз... Бих ли я приела като сестра до себе си? – Не. Може би и в това се състои моята вина. И за мене Велка беше „протичката Велка” с голямата амбиция да стане гражданка... но безуспешно. Никога не я приласках. И аз не съм я разбирала, както не са я разбирали и другите. Тя е слизала пред очите ни и никой с обич не ѝ подаде ръка. Аз се чувствах премного наранена от нея, а това показва колко далече съм била от туй, да я разбера.

Ето, това сме хората: живеем един до друг и не се разбираме, защото не се познаваме. Дано, когато отново се кръстосат през вековете пътищата ни с Велка, да се опознаем по-добре и да се видим като сестри.

Като идвах с влака към София, много молих Невидимата да осветли със светлината си съзнанието на Велка и да облекчи страданията ѝ. По едно време бях задрямала. Когато се събудих, имах реалното чувство, че в съня си съм била при Велка. Бедната Велка!

След погребението Велкината майка ме привика настрана и през сълзи ме запита:

– Агнеске, в село думаха, че си видела тия... умрелите де... Видиш ли наша Велка?

– Не.

– Ииих – колко ми е тежко – бършеше с длани сълзите си тя.

Сестрата на Велка, с черна кърпа на главата, ни даде жито и парче селски хляб. Тя е нежна, миловидна, хубава млада булка. „Ех – помислих си аз, – ако Велка да бе хубава като нея, не би страдала толкова. Но съдба!” Когато се разделяхме, Велкината майка ми рече:

– Агнеске, че ела да се поразговорим малко, че да знайш – камък, какъв голям камък ми е легнал на сърцето.

Погледнах я. Бедната майка бе пожълтяла и почерняла от мъка.

На другия ден отидох у Венетини, където леля Тодорка бе отседнала с другата си дъщеря. Като ме видя, и се разплака. Мъчно е да утешиш една майка, загубила детето си, затова и не се опитах. Всички думи са безсилни да сторят това.

– Като те видях, гаче Велка видях – заговори ми тя, като влязохме в стаята. – Нали, коги бяхте на село, тя дохождаше при вас... пък и после, да знаеш, че за тебе ми е хортувала. Да знаеш, Агнеске, рана имам на сърцето си, жива рана. У село думат, че тя била направила сичкото да влезе Андрейчо в тюрмето. Кажй, истина ли е?

– Най-хубаво е да не говорим за това, лельо Тодорке, защото, каквото и да кажем, може да сбъркаме. Колко много неща не ги разбираме, както трябва.

– То е тъй, с приказките си човек много греша. Ама колко пъти съм ѝ думала: „Стой си, мари сине, на село, градо не е за секиго.“ Ама не щя! Колко пъти съм я съветвала, като се разчу на село, за Андрейко де... Думах ѝ: „Немой мари, майци, дом е това, не го разтуряй, че ме е срам от комшиите. У село не смея да сляза, в черква ме е грях да вляза.“ Ама не щя да слуша. Ох, Агнеске, много боли за чедо, Агнеске – разплака се отново тя, – много ме боли, Агнеске... Добре, че пак Васко ни събщи по телефонията, та я заварихме. Думах ѝ да викнем попа, да я комка, а тя не щя. Пък ти се помолвай за нея, Агнеске, че у село думат, че думата ти се чувала.

– На всички се чува думата, като се молят, лельо Тодорке.

– Ех, то е тъй, ама думат, силна била твойта светица. На нея ти си кръстена, нали?

– Не зная, може така да е.

– Как ще си ида на село, Агнеске, как ще си уляза у къщата – занарежда Велкината майка, – като ми няма чедото... Божкеее!

Венета влезе.

– Стига, лельо Тодорке – приседна при нея тя, – стига, че се разсипа. Пък и за булката не е хубаво, нали я знаеш...

– Знам, мари чедо, знам, ами огън ме гори, мари Венето, огън... и то какъв. И не я опяха барим, ами така... без поц, без молитва... че как ще ѝ прости Господ, мари сине! Пък какво думат хората, каква пакост е сторила на Агнеска...

– Няма нищо, лельо Тедорке, било що било... пък знаеш, Агнеса не е такава – утешаваше я Венета.

– Знам, знам, сичкото го знам. Колко пъти съм ѝ думала, ама не би... Пък ти, Агнеске – обърна се тя към мене, – досещай се, мари сине, да ми драскаш по някой ред, нали бяхте дружина с Велка, белки ти се покаже да я видиш, пък ти на мене да обадиш, та дано ми намалее тоя огън, дето ме гори...

– Добре – ще ти пиша, лельо Тодорке – отвърнах аз и почувствах странна приятност около областта на сърцето. Имах чувството, че Велка е в стаята и че иска да утеша майка си.

– И чувай, Агнеске, че ела туй лято на село, при нас, хем ела... че да се наприказваме, че дано тоз огън се поугаси малко... че ме гори, жива ме гори... Ха, Агнеске, ши додеш ли?

Разбрах с душата си, че Велка искаше това, затова казах:

– Ще дойда, лельо Тодорке, ще дойдем с Ива...

– Пък и оная, старата жена доведи, за вази ще се намери... Пък за Андрейко, имаш ли какво да му провождаш?

– Имам.

– Ох, Божке, Божке, що им трябваше! Божке... Пък, Агнеске, било що било, дето вика Венета... пък ти ела... ох, че дано ми олекне на душата...

Обещах, че непременно ще идем идущото лято, а дотогава ще ѝ пиша.

Когато се връщах тук, вкъщи, чувствах, че стената, която е била между мене и Велка, е паднала и че тя ми е близка, много близка. В сърцето ми трептеше безкрайно хубаво чувство към нея.

– Агнесо – чух да прошепва Велка, – разбра ли, че сме били сестри?

– Разбрах – отвърнах аз.

И прекрасна, нежна обич изпълни цялото ми същество.

***

Октомври 1953 г.

Днес отговорих на двете писма на Надя, които получих едно след друго. В първото ми пишеше, че ще дойде, но във второто съобщаваше, че едното от децата се е разболяло и затова отлага идването си. Къде може да пътува с болно дете! Отлага идването за пролетта или най-добре – за идното лято, макар че така много е закопняла за всичко, което е оставила тука.

За Велка наистина съжалява, но – съдба!

Моето писмо беше отговор на нейните думи:

„Надя, да, това е съдба, но аз все по-често се замислям какво всъщност е съдбата. Какво е животът? За какво собствено съм дошла аз и каква е задачата, както казва Учителя, в името на която съм слязла на Земята? Ще кажеш, че твърде много мисля, но след всичко, което изживях и което се е случвало с мене и около мене, не мога да не мисля, да не търся... В мен се ражда стремеж да проникна, да разбера и да се поуча.

Интересува те как е Ива. Сега тя е сравнително по-добре. Отличничка е. Много се разочарова, като разбра, че няма да дойдеш, защото те обича много и те очаква с нетърпение. Това си разбрала и от писмата, които ти пише.

Макар да е малка, с нея се разбираме много добре. Понякога ме изненадва с трезвото си разбиране на нещата. Тя е по-близко до земята от мене и в материалния свят по-добре ще се справя от мен. Изобщо в много отношения е много по-различна от мен. Докато е тиха, кротка, чувствителна, изведнъж може да пламне в нея огънят на съпротивата, да стане твърда и неочаквано смела. В такива моменти едва ли не си сменяме ролите на майка и дъщеря и тя иска да играе ролята на моя закрилница.

Разбира се, тази ѝ проява не всякога ми харесва, а и не е в полза на нейния характер. Тогава моят поглед и огорченият ми вид веднага я връщат в нейното равновесие. Виждам каква голяма роля в случая играе любовта. Но нейната преголяма обич и привързаност понякога достигат до болезненост. И вече те не носят името обич, а страх. Страх да не загубим съществото, което обичаме, и ревност – да искаме това същество да бъде само за нас. Разбира се, тя е още малка и предполагам, че ще се освободи от страха и от ревността, които са присъщи на всички деца, за да не страда излишно в живота.

Да знаеш, Надя, за все пак краткото време, което съм живяла досега на Земята, колко много неща научих! Разбира се, те са платени с много скъпа цена. Но все пак да благодарим, че сме здрави. Защото, когато вървя из улицата и срещам различни болнави хора, казвам си: Боже, благодаря Ти!

Слава Богу, че Ива след отиването ни на морето закрепна малко.

Спомняш ли си за онзи капитан Спасов, за когото съм ти говорила в болницата и от когото съм ти давала да четеш писма, изпратени ми с един ръкопис: „Записки и спомени”, написани от него. Впрочем не от самия него: той ги е диктувал, а ги е писала Лилия, съществото, за което ти бях казвала, че го е обичало, без той да знае, и което го гледа сега.

Виждам как природата има грижата за всекиго. Чрез писмата, които си разменяме с Лидия, двете се сближихме много. Канят ни с Ива на гости през зимната ваканция. Аз не съм обещала още, защото никак не зная как ще се отрази едно такова зимно пътуване на Ива, но Лидия във всяко свое писмо все по-настоятелно казва, че иска много надълго да си поговорим и че все пак с писмата няма нужната свобода, както тя би желала.

А през пролетта може да дойдат те тук, при нас. Това е хубава идея. Спасов казал, че много иска да се изкачи на планината, да подиша чистия планински въздух. Бедният

Спасов! Какво би казала, ако дойдеш и ти с децата и отидем всички на село? Хубава идея, нали?

Представяш ли си, вечер на хармана ще приседнем на трикраките столчета и ще си говорим. А звездите ще са едри, големи. Жалко, че Спасов няма да може да ги вижда, но все пак той ги е виждал и ще си представи това, което ще му казваме. Ще го облъхва вечерният ветрец и ще вдишва благоуханието на планината.

Кой знае защо толкова обичам това село и тази планина. Разбира се, сега, когато си мисля за там, чувството ми е по-различно, отколкото когато бях там първата година. Тогава то беше слънчево, лазурно като сините небеса. Но сега чувството ми е по-дълбоко и планината я усещам отвътре, с разбиране. Там, на село, няма да бъдат Павел и Андрей. И двамата се изкачват, макар и по различни стълбици, нагоре.

Скоро бях при Андрей. Отслабнал е доста. Работата, която върши, е тежка за неговото здраве и на мен ми става мъчно за него. Но той, като ме видя, така просия, че от очите му бликнаха сълзи.

– Не ме предупреди – заговори ми той, – да си направя тоалета.

Не беше се бръснал изглежда скоро. Но това нямаше никакво значение. Важното е да е здрав и да издържи. Работи много и пряко силите си, с желание да се коригира.

Аз не му казвам нищо за Велка, за да не си помисли, че искам да му напомням или натяквам нещо. Но изглежда, че е научил от другаде, защото по някакъв повод му казах нещо за село и погледът му стана плах и неспокоен. Стана ми много жал за него.

– Андрей – казах му аз, – знаеш ли, че с брада си много мил?

– Тогава няма да се бръсна вече – и в очите му проблесна чудно хубав лъч.

Трудният завой бе преминал. Какво си говорихме? В преброените минути на свиждането е трудно човек да каже това, което е искал, и после му идва на ума, че е пропус-

нал или забравил да каже точно това, което най-много е желал.

Писмата му са дълги и пълни с осъзнаване на миналите погрешки и с планове и надежди за нов живот. Нека се надяваме, макар че бъдещето е забулено от неизвестността. Но защо новия живот да си го мислим само за в бъдещето? Та той го е почнал вече. Да, наистина го е почнал! В него има едно отрезвяване в пълния смисъл на думата и желание да разбира и преценява правилно нещата. А това е така хубаво.

Андрей ме пита за Ива, защо не съм завела и нея. Казах му, че Васко със Стоянчо са идвали да я вземат за неделния ден. Тъмна сянка премина по лицето му. Знам, заради Васко, заради скарването им. И знаеш ли, тази горчицина, която видях, изписана по отслабналото му лице, ми хареса. Той страда заради оскърблението, което е нанесъл на брата си. Ти знаеш колко много са се обичали, понеже си била с тях в шумата. Тогава му казах:

– Знаеш ли, Васко е минал оттук по някаква работа и те е потърсил, но в момента сте били на някакъв друг обект.

Нямаш представа как ме погледна. Ти знаеш очите на Андрей колко са хубави – приличаха на отворени врати на душата му. В следния миг ги огря невидимо слънце и той прошепна: „Ех, Васи, ех, братко!“ Това е достатъчно, нали? Мостът е хвърлен. За останалото ще се погрижи времето.

Андрей много се е зарадвал на писъмцето, което е получил от тебе. Каза ми:

– Вие всички сте много добри към мене, но аз не го заслужавам.

Не му казах, че любовта идва кой знае как – понякога може би заради заслугите, а най-често – без всякакви заслуги.

Когато си тръгнах, както и друг път се е случвало, сълзи бликнаха от очите му. Но той не смееше да ги избърше, за да не ги забележа... И аз не ги забелязах.

Е, Надя, животът е толкова голям, многостранен, пълен с изненади, с неизвестни за нас тайни, които години,

векове, хилядолетия, а може би и милиони години ще има да изучаваме. Като си помисля за това, виждам колко съм малка – и ми се иска да коленича пред величието на Създателя на Вселената, която ние толкова малко познаваме.

Сега ще привършвам писането, защото Ива ме моли да оставя място на листа и тя да ти пише...

Приеми моите сестрински приветствия към теб и към твоя другар. На децата – целувки.

Твоя Агнеса“

* * *

Ноември 1953 г.

Днес бях премного изненадана и възраждана от това, че видях полковник Мирчев заедно с медицинската сестра, за която се е оженил. Трябва да си призная, че вървях замислена и не бих ги видяла, ако полковник Мирчев, сега цивилен, не се бе спрял на пътя ми – и аз си вдигнах главата.

– Чакахме да се сблъскаш с нас, за да ни видиш – каза ми медицинската сестра. Забравила съм, за мой голям срам, името ѝ, и още не може да ми дойде на ума.

Извиках от изненада.

– Нали ти казах в болницата – заговори ми полковникът, – че когато и да е, ще те намеря за обещания от теб разговор? Ето, че му дойде времето.

– Много се радвам – казах аз. – Елате сега с мене, аз се връщам от работа.

– Не, не сега. Тази вечер сме на опера. Сега ще те изпратим малко и ще ни дадеш адреса или телефона на службата ти. И ние ще дойдем най-късно след няколко дни. А може и утре... ще зависи от едно обстоятелство.

Вървахме заедно известно време и си приказвахме. Полковникът сега не е така мрачен, както беше в болницата, и е доста духовит. Когато той влезе в една сладкарница да купи нещо за Ива, споделих това с неговата другарка. Тя се усмихна и каза:

– Да, тогава, в болницата, и аз мислех, че е все така начумерен и сръдлив. Но то е било, защото бил получил

известие, че жена му искала да се развежда с него. Това е било още преди раняването му. И това писмо едва не му коствало живота.

Когато се сбогувахме и аз се качих на трамвая, ми беше приятно и радостно на душата. Тия хора, двама обичащи се, бяха оставили нещо хубаво в мен...

Тук заварих писмо от Павел. Искане ми се веднага да му отговоря, за да не се разсеят мислите, дошли в ума ми при четенето на писмото му.

„Мили Павел, скъпи братко през вековете!

Твоето писмо е преизпълнено с обичта ти към мен. Това ме радва. Тя прилича на разцъфнали люляци през пролетта, изпълващи всичко с благоуханието си.

Люляци ли казах!? Твърде земно и твърде материално е сравнението. Благоуханието, което се излъчва от обичта, е най-нежното, най-ефирното, с нищо несравнимо е то. Защото обичта е Божественото у нас. Последната фраза ми е казана от леля Койна и мисля, че наистина е така.

Павел, братко мой, бях ти писала за някои от срещите ни през вековете, разкрити ми от Невидимата. Може би на тебе също са ги разкрили, а може би ти да си видял и други, за които аз не зная, но така ми се искаше, пишейки ти, да проникна заедно с тебе през миналите ни съществувания. Струваше ми се, че пътуваме по една пътека през вечността и се опознаваме като души, които са служили на безкрайното, великото. И пишейки ти, искам да ти кажа, че не е имало време, когато да не сме били заедно, и няма да има време, когато ще бъдем разделени – защото ние ще бъдем винаги заедно в служенето на Бога.

Така ми каза Невидимата преди известно време. Бях много омъчнена и натъжена. Но най-много ми беше мъчно, че не бях я виждала скоро. Тя дойде и ми каза, че нейната работа с мене била на привършване. Нямах представа колко много ме огорчи и нарани това.

– О – извиках аз, – не ме оставяй!

– Не, аз няма да те оставя – каза ми тя, – но ти трябва вече сама, съзнателно да работиш.

– Но ако аз имам нужда от тебе, ако аз те извикам за разрешението на някой въпрос!?

– Ти трябва да увеличиш светлината си, като се свържеш с Първоизточника на живота, и с тая светлина да разрешаваш въпросите.

– Не, не ме оставяй! – настоявах аз.

– Но аз имам още много души, за които трябва да работя.

– Но бъди и с мене!

Тя се усмихна. А знаеш ли каква е усмивката ѝ? После ми каза:

– Да бъдем заедно, значи да работим заедно...

– Винаги и всякога! – отвърнах аз. – Сега, когато те оцених, когато разбрах какво си за мене, не ме оставяй. Аз именно сега имам най-много нужда от тебе.

Никога не бях виждала Невидимата така прибрана в себе си, така изчезнала, сякаш сама за себе си. Тя промълви:

– Като служим на Бога, ние винаги ще бъдем заедно. Работи над себе си, чети книгите на Учителя. Там са дадени най-добрите методи за правилния начин за живеене на Земята и за влизане във връзка с живите сили на природата... Учи се! Изпълнявай задачите и прилагай методите, дадени в лекциите на Учителя, и ти ще придобиеш знания и възможности, каквито малцина имат. Ако учиш и работиш така, ти ще виждаш и мене, и Учителя, който е слязъл на Земята за повдигането на човечеството. Работа ти предстои, моя малка сестра!

За пръв път Невидимата ме нарече своя сестра и това, кой знае защо, много ме зарадва.

– Наистина, трябва да чета, да работя над себе си – помислих си аз, – за да не я загубя!

– Не, не – пошепна ми тя, – не от страх! Без страх, а с Любов служи на Първоизточника на Живота и всичко останало ще ти се придаде.

Чуваш ли, Павел? Нали това е безкрайно хубаво!

Ти искаш да бъдем заедно и ние сме – щом учим в една и съща Школа, щом служим на една и съща идея!

Школата! Аз ти писах и по-рано, че ходим с Ива и леля Койна в Школата на Учителя всеки неделен ден. Ти се радваш, нали? И аз – безкрайно много.

Колко е хубаво, Павел, че мога да ти напиша всичко това! А за физическото ми идване сега там... ти сам знаеш, че е невъзможно. Моето място е до тези, които сега имат най-много нужда от мене. До Андрей, чието съзнание се пробужда чрез едно голямо страдание.

Помниш ли какво бе ми казал ти, когато дойде тук? – Да бъдем полезни на ближните си. Тогава така много ми хареса тази твоя мисъл. Искам да я реализирам.

Андрей се е променил много. Това ме радва и задължава. А задължението да му помагам сега изпъква напред и запълва живота ми с едно сериозно осмисляне на нещата.

Сега виждам, Павел, колко много хора наистина се нуждаят от подкрепа, от някакви хубави топли думи, които да им дадат подтик към нещо добро, хубаво. И моето място трябва да е тъкмо при тях.

А за обичта ми към теб не е необходимо да съм физически близо до тебе. Защото тази обич е преминала през вековете и не е изчезнала – и ще пребъде през вековете, без да изчезне! Защото тя не е човешка, а е лъч, излязъл от Голямото Слънце и преминал през сърцата ни. Тя ще озарява пътя ни през хилядолетията. И винаги, когато се срещаме в пътищата на безкрайния живот, който няма ни начало, нито край, в тази обич ще се познаем като братя, като деца на един и същ Баща – като служители на Бога. И тогава ще бъдем винаги заедно.“

София – Изгрев

27 април 1961 г., 19.55 часа

РЕЧНИК НА ЧУЖДИ И ОСТАРЕЛИ ДУМИ

Адет (ост.) – обичай

Айол – (тур.) – при обръщение към непознат: Ей ти, бе човек!; за познат: синко

Акран (тур.) – връстник

Алабастьър (гр.) – бял варовит камък, който прилича на мрамор

Бадева (тур.) – даром, безплатно, напразно, безполезно

Барем (тур.) – поне

Белки (тур.) – нима, дано

Биля (тур.) – дори

Бозук работа (тур.) – развалена работа

Бран (ост.) – бой, битка

Бърдук (ост.) – малък глинен съд за вода, стомничка

Веке (ост.) – вече

Връшник (ост.) – железен изпъкнал похлупак, с който се покрива подница при печене

Галиба (тур.) – навярно, вероятно, сякаш, може би

Гаче (ост.) – като че ли

Демек (тур.) – сиреч, тоест, значи, ще рече

Долап (тур.) – шкаф

Зян (тур.) – загуба, щета

Изгорница (ост.) – от *изгора* – годеница

Измет (ост.) – смет, отпадъци, нещо непотребно

Кай (разг.) – казва
Калимера (гр.) – добро утро; добър ден
Кандисвам (тур.) – скланям, съгласявам се, примирявам се
Кахър (тур.) – грижа, печал, скръб, мъка
Кобилица – леко извит прът, с който се носят тежести на рамо, обикновено съдове с вода
Коджа (тур.) – много, доста
Козяв (разг.) – от козя кожа
Комкам (лат.) – вземам причастие
Компири (ост.) – картофи
Комшулук (ост.) – вратичка между два съседни двора
Копой (тур.) – ловджийско куче; таен агент
Кукуруз – царевица
Куртулисвам (тур.) – отървавам се, избавям се
Кър (ост.) – ниви, ливади, поле
Метани – нисък поклон при молитва; *прен.* – оказана почит на някого с користна цел
Миндер (тур.) – издигнато място край стена в стая, което е постлано с черги и възглавници и служи за сядане и за лягане
Негли (ост.) – може би, навярно
Надам се (ост.) – надявам се
Немой (ост.) – недей
Нефелен (гр.) – негоден, неподходящ за работа; болен
Нищелки – прибор на тъкачен стан, който дърпа нагоре и надолу нишките на основата, та заплита вътъка

Одая (ост.) – стая
Пошлò (ост.) – отишло
Развалям калимерата (гр.) – скарвам се
Разгеле (тур.) – точно навреме
Разумявам (рус.) – разбирам
Рандеву (фр.) – свиждане, среща
Рачих (ост.) – поисках
Сакън (тур.) – съвсем не, никак
Спогаждам се (ост.) – разбирам се
Странство (ост.) – чужбина
Тюрме – затвор
Унук (ост.) – внук
Фарфор (ар.) – порцелан
Хабер (ост.) – вест
Хеле (тур.) – особено пък; най-сетне
Холан (тур.) (частица за усиление при изразяване на възражение, несъгласие, недоволство, изненада) – хайде холан, остави холан – хайде бе, остави бе
Хортувам (ост.) – говоря
Хроми (ост.) – куци
Чувам го (ост.) – *тук* пазя го
Чунким (тур.) – като че ли, нима, понеже
Шумкар (разг.) – партизанин, борец против фашизма
Ятак (тур.) – укривател на дирени от властта хора, на партизани

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

¹**Шарл Рише** (1850-1935 г.) – френски психолог и физиолог, носител на Нобелова награда за физиология и медицина през 1913 г. за откритието на анафилаксията (повишената чувствителност на организма към някои лекарства; алергията). Той е професор по психология в Колеж дьо Франс, член е на Националната медицинска академия във Франция и на Френската академия на науките. Известен е със своите изследвания върху свръхсетивните способности на човека. Дълги години е изследвал екстрасензорните възприятия и явления, хипнозата и спиритизма. Поддържал е връзка с известни по негово време окултисти и спиритисти. Създава и разработва теоретически термина *метанпсихика*. Имал е интереси към историята, социологията, философията и литературата. Пионер е в авиацията.

²**Югославия** – формирана е след Първата световна война, през 1918 г., като Кралство на сърби, хървати и словенци, което е преименувано на Кралство Югославия през 1929 г. То съществува под това име чак до 1941 г., когато Югославия е разгромена от силите на Оста, след което се разпада и по-голяма част от територията ѝ е поделена между победителите. Втората Югославия е социалистическа държава, формирана веднага след Втората световна война, през 1945 г., като Федеративна народна република Югославия (в чийто състав е и

новосъздадената Народна република Македония), а след това е преименувана на Социалистическа федеративна република Югославия през 1963 г. В тази форма Югославия остава чак до 1992 г., когато четири от шестте републики, които я формират, цялостно се отцепват – Словения, Хърватия, Македония и Босна и Херцеговина.

³**Акашови записи** (санскр.) – информацията за цялата история на Вселената, запаметена в квантовата ѝ структура и достъпна за посветените.

⁴**Жозеф Фуше** (1759-1820 г.) – френски политически и държавен деец, играл значителна роля по време на управлението на Людовик XVIII и на Наполеон Бонапарт, като проявява непостоянство в политическите си възгледи и често сменя управниците, на които служи. През 1799 г. е назначен за министър на полицията и изпълнява тази длъжност или подобни на нея почти до края на живота си. Посветен в интригите на различните партии и на отделните личности, той прекрасно знаел техните отношения и вътрешното им състояние и умеел изкусно да се възползва от своите знания: съумял превъзходно да организира шпионски и провокаторски акции, благодарение на което в значителна степен ръководел политическата дейтелност на много лица и така властвал над тях.

Творчеството на Невена Неделчева

I. Отпечатани книги

1. Татковите приказки за Нея
2. Чуга молитва – разказ
3. През очите на обичта – разкази
4. Бащина обич – преработени приказки
5. Рибарчето и езерната царица – приказки
6. Дарът на феите – приказки
7. Чудната цигулка – приказки
8. Когато любовта заговори – разкази
9. Случайност или съдба – разкази
10. Има ли друг свят – разкази
11. Всичко е за добро – разкази
12. Другарски спомени – разкази
13. Грижа от другия свят – разказ
14. Как намерих Учителя – истински случки

II. Романи:

1. Превъзможване
2. Светлина в живота (Втора майка)
3. Марга
4. Абсолютният закон
5. Върхът – 1968 г.
6. Два свята – 1985 г.
7. Светлина в мрака – 1986 г.
8. Копнеж за обич – 1982 г.
9. Невидимата - 1961 г.

III. Романи, които предстои да бъдат отпечатани:

1. Пътека от пътя – 1969г.
2. Преплетени съдби – 1977 г.
3. Земята е училище – 1979 г.
4. До къде се простира света – 1981 г.
5. Видима и невидима реалност – 1989 г.

Невена Неделчева

НЕВИДИМАТА

Редактор

СПАСКА МИХОВСКА

Художник

СНЕЖАНКА МАЛЧЕВА СТОЯНОВА

Дизайн на корицата

ЖИВКО СТОИЛОВ

Компютърен дизайн

ХРИСТИЯНА ЙОРДАНОВА

Издателство

„БЯЛО БРАТСТВО“

02/ 9 634 313

izdatelstvo@bialobratstvo.info

www.bialobratstvo.info

www.beinsadouno.org

Цена ,00 лв.